CRONICA ANONIMĂ A MOLDOVEI

1661-1729

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

CRONICA ANONIMĂ A MOLDOVEI 1661-1729

(PSEUDO-AMIRAS)

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE
A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

INSTITUTUL DE ISTORIE „N. IORGA"

CRONICILE MEDIEVALE ALE ROMÂNIEI
IX

CRONICA ANONIMĂ A MOLDOVEI 1661-1729

(PSEUDO-AMIRAS)

Studiu și ediție critică
de
DAN SIMONESCU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
București, 1975

Coperta de: AUREL PETRESCU

STUDIU INTRODUCTIV

Cronica anonimă a Moldovei tradusă de Alexandru Amiras

Cronica de care ne ocupăm este una din cele şapte cronici moldoveneşti care continuă istoria Moldovei după anul 1661, adică de la acel an unde se oprise Miron Costin cu nararea evenimentelor. Ea este numită îndeobşte *Cronica lui Amiras*, pentru că unii cercetători consideră pe Alex. Amiras chiar autorul ei.

Lucrarea de faţă dovedeşte că Amiras nu este autorul; ea mai încearcă să rezolve şi alte probleme obscure ale istoriografiei vechi moldoveneşti, ridicate de existenţa şi cuprinsul cronicii, pe care Amiras a tradus-o în limba greacă din ordinul lui Grigore Ghica al II-lea, domnul Moldovei (septembrie 1726 — aprilie 1733).

Pentru a înţelege modul cum se pun problemele, este nevoie mai întîi să ştim în mod critic ce cuprinde această cronică.

Fiind copiată într-o compilaţie care-şi numără succesiv capitolele, ea începe cu „cap 56" şi se termină cu „cap 77". M. Kogălniceanu în ediţiile sale (1846 şi 1874) le-a dat o nouă numerotare, de la I la XX. În ediţia de faţă am omis numerotarea capitolelor, care desigur n-a existat în forma originală.

Primul domn de care se ocupă cronicarul este *Evstratie Dabija* (1661—1665), care se trage „den pementiani", încît pămîntenii „avia toţi dreptate de la dînsul". Dabija participă la lupta de la Uivar (Ungaria), dar cronicarul omite expediţia a doua, cea de la Leva (Austria), la care Dabija a fost obligat din nou de Poartă să ia parte. Despre participarea lui Grigoraş Ghica, domnul Ţării Româneşti, aminteşte numai, lăsînd ca amănuntele „să le scrie muntianii".

Cum vom vedea din analiza altor domnii, cronicarul cunoaşte cronica lui Radu Popescu din Ţara Românească. Din scurta domnie de „6 luni" a lui *Duca Vodă* (în realitate din septembrie 1665 pînă în mai 1666) ne spune numai că era „blînd şi cu milă asupra pămintěnilor", dar mai pe larg tratează despre cauza mazilirii lui : scrisoarea către hanul Crimeii, propunîndu-i, *ca să-l iscodească* (aşa-i poruncise vizirul Köprülü Ahmed), un fel de revoltă contra sultanului. Sultanul n-a socotit scrisoarea ca o cursă întinsă, ci ca un adevăr periculos lui. Cronica aceasta, precum şi alte cronici moldoveneşti, dau puţine ştiri şi cu totul nesemnificative despre domnia întîi a lui Duca Vodă, pentru că sînt scrise tîrziu, după săvîrşirea faptelor [1].

Domnia lui *Iliaş Vodă* (1666—1668), „om prea bun şi cu milă asupra pămintianilor", este redusă la cinci rînduri. Mila şi bunătatea domnului sînt epitete culese de cronicar din cronica atribuită lui Nicolae

[1] Const. A. Stoide, *Prima domnie moldovenească a lui Gheorghe Duca Vodă*, în „Revista istorică română", XV (1945), p. 36—73.

Costin, care însă le justifică prin exemple concrete, exprimate în vorbire directă, pentru înviorarea stilului [2].

După părerea general admisă, domnia a doua a lui *Duca Vodă* (1668—1672) se bucură în această cronică, în compensaţie faţă de celelalte, de cea mai largă şi mai interesantă expunere [3], deşi începe cu o greşeală : anul suirii pe tron nu este 7 180 (= 1672), ci ar trebui scris în locu-i 7177 (= noiembrie 1668). Autorul, mai mult decît ceilalţi cronicari, se arată un înverşunat duşman al *răului şi cumplitului* domn, pentru că ,,au început a pune dăjdi grele asupra pămintianilor, afară din cele obicinuite''. Răscoala lăpuşnenilor, orheienilor şi sorocenilor se face şi cu ştirea marilor boieri din Iaşi. Fazele răscoalei sînt arătate cu elemente pe care celelalte cronici le ignoră : lupta de la Ciric, semeţia lui Duca, pentru că tocmai venise la Iaşi un capegiu pentru strîngerea birului. Duca cere o păsuială de trei zile, în care timp pregăteşte plecarea spre Ţarigrad într-un rădvan cu capegiul. Se opresc la Carasuia (Dobrogea), de unde se întorc întăriţi cu oşti turceşti şi tătărăşti. Răscoala este reprimată sîngeros : sînt spînzuraţi şase din căpeteniile răsculaţilor, mulţi alţii ucişi şi prădaţi. Hîncu fuge în Polonia, dar de acolo se întoarce la Duca Vodă, care ,,l-au tras spre partea sa'' ; îl face stolnic mare şi-l scuteşte de dăjdii. Afirmaţia cronicarului că mişcarea a fost pusă la cale şi cu ,,ştirea boierilor din Iaşi'' nu este atestată şi de alte izvoare. Autorul exprimă oarecare simpatie pentru răsculaţi, pe care uneori îi numeşte ,,bieţii pemintiani'' sau ,,bieţii moldoveni''. Dintre toţi cronicarii, singur Pseudo-Amiras a consemnat că Mihalcea Hîncu s-a înţeles cu domnul Gheorghe Duca, trădînd răscoala [4].

La trecerea sultanului Mehmed al IV-lea spre Cameniţa, ţăranii se plîng prin răvaşe de Duca Vodă. Se mai adaugă şi supărarea sultanului că trecuse pe un pod stricat şi astfel explică cronicarul mazilirea lui Duca. Ştirea că a scăpat de la moarte dăruind sultanului ,,o blană de hulpe niagră'' de mare preţ o mai găsim numai la Neculce, care vorbeşte de ,,o blană de hulpe de Mosc, neagră'' [5].

Cele două domnii ale lui *Ştefan Petriceicu* (10 august 1672 — noiembrie 1673 şi decembrie 1673 — februarie 1674), întrerupte de domnia de o lună (noiembrie 1673) a lui Dumitraşcu Cantacuzino [6], sînt contopite în una singură, prezentată şters : doar colaborarea militară a moldovenilor şi muntenilor cu turcii împotriva polonilor, turcii fiind bătuţi. Petriceicu rămîne la poloni pînă moare ; astfel, cronicarul omite şi a treia domnie a lui Petriceicu (decembrie 1683 — martie 1684) [7], procedînd

---

[2] M. Kogălniceanu, *Cronicele României*, II, 1872, p. 6.

[3] C. A. Stoide, *Un episod din domnia lui Gheorghe Duca. Răscoala lui Hincu şi Durac din 1671—1672*, Iaşi, 1936 (extras din ,,Arhiva'').

[4] N. Grigoraş, *Marea răscoală populară din Moldova dintre 1671 şi 1672*, în ,,Studii şi cercetări ştiinţifice. Istorie'', Acad. R. P. R., Filiala Iaşi, XIII (1962), fasc. 2, p. 209—237.

[5] Ion Neculce, *Letopiseţul ţării Moldovii*, ed. a II-a, îngrijită de Iorgu Iordan, Bucureşti, 1959, p. 43.

[6] I. Ionaşcu, *Domnii din Moldova şi Ţara Românească pînă la 1859*, în *Documente privind istoria României. Introducere*, vol. I, Bucureşti, Edit. Acad. R.P.R., 1956, p. 492.

[7] *Ibidem.* C. A. Stoide, *Moldova şi domnia a doua a lui Ştefan Vodă Petriceicu* (teză de doctorat, se pare nepublicată), fixează această domnie din noiembrie 1683 pînă în aprilie 1684. Din titlu reiese că nici Stoide nu ia în seamă domnia a doua amintită de I. Ionaşcu (cf. ,,Revista istorică română'', XIV (1944), p. 401, nota 1).

la fel cu Pseudo-Nicolae Costin şi N. Muste, care au contopit şi ei cele trei domnii într-una singură. Neculce contopeşte primele lui două domnii, iar pe a treia o înfăţişează ca ,,a doua"[8].

Dumitraşcu Cantacuzino, cu domnia din ,,anul 7183" (1674—1675), este prezentat veridic: ,,om lacom, apucător, nedreptu şi nestătător, una dzicînd şi alta făcînd". Ca să fie apărat de ameninţările lui Petriceicu Vodă şi ale polonilor, Dumitraşcu Cantacuzino aduce în şapte ţinuturi din nord-estul Moldovei pe tătari, care pustiesc ţara, încît ,,până astădzi stau săliştile pustii, de atunce şi nu să ştiu stăpînii lor a cui au fostu". Ştirea o dă numai această cronică. La această pustiire se va referi cronicarul şi spre sfîrşitul cronicii, cu prilejul procesului dintre Grigore Ghica şi tătarii nohai, care pretindeau acele locuri, sub pretext că au fost locuite de ei ,,în vremile răscoalii" (vezi ediţia de faţă, p. 150_{13}).

Ştiri necunoscute altor cronicari se găsesc şi în partea referitoare la *Antonie Ruset* (1675—1678): om bun, ,,cu milă asupra pămîntului şi cu năroc". Repară o parte din zidul mănăstirii Sf. Sava (Iaşi), care rămîne însă neterminat. Participă la luptele victorioase ale turcilor împotriva cazacilor, la Cehrin şi Ladijna.

Domnia a treia a lui *Duca Vodă* (1678—1683) este prezentată consecvent cu ură, pentru că-i chinuia barbar pe boieri şi pe jupînese: goi, îi ungea cu miere ca să-i înţepe muştele (albinele); femeile năşteau în închisori, unde îşi creşteau copiii. Cronicarul arată dispreţ pentru lipsa de învăţătură a domnului. Povesteşte disensiunile lui Duca Vodă cu Gavriliţă Costache şi Alexandru Buhuş hatmanul şi ia partea acestora. Se bucură cînd Buhuş îşi retrage la timp familia din faţa primejdiei cazacilor veniţi cu polonii; se bucură şi de salvarea serdarului Dedu, ,,om vitiaz şi de triabă". Ne spune cu indiferenţă că Duca a fost prins şi batjocorit de cazaci şi poloni, care l-au aruncat în închisoare la Liov, unde a şi murit (31 martie 1684).

În povestirea acestei domnii cronicarul ne spune că Gheorghe Duca s-a retras după asediul Vienei prin ,,Ţara Ungurească, pînă la Braşov". Cînd prezintă domnia a doua a lui Constantin Duca, scrie că unii dintre boieri s-au retras în ,,Ţara Ungurească". Sibiul, ca şi alte localităţi transilvane, sînt localizate în aceeaşi ,,ţară". Altă dată, citează ,,Ţara Ungurească cea de sus" referindu-se la Maramureş. La cronicarii noştri, munteni şi moldoveni, Transilvania (vezi *Indicele*, sub voce *Ţara Ungurească*) apare ca ,,Ţara Ungurească" datorită situaţiei politice a acestei provincii româneşti, care era sub stăpînire ungurească.

Domnia a doua a lui *Dumitraşcu Cantacuzino* relatează iarăşi lăcomia şi nedreptăţile domnului. Gavriliţă Costache şi Constantin Cantemir serdarul fug în Ţara Românească. Zadarnic trimite domnul pe Ionaşco Balş vornicul şi pe Costantin Ciobanul postelnicul cu daruri la Ţarigrad ,,să întoarcă lucrul", că mazilia tot îi vine.

Urmează *Constantin Cantemir*, ai cărui ani îi greşeşte: se urcă pe tron nu la 7195 (= 1687), cum zice cronicarul, ci la 7193 (= 1685). ,,*Pămîntul nostru* atunce avea nevoe despre oştile lesăşti", spune cronicarul, care este deci român. Aceste jafuri justifică războiul dus cu Sobieski, mai ales că polonii, împreună cu ,,joimiri" moldoveni (trădători), se încui-

[8] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 82—83.

baseră prin Moldova, prădînd-o. Domnul a tăiat doi boieri, pe Costineşti. Cronicarul arată şi cauza : Velicico ar fi zis ,,la masa domnu-său'' că ,,omul care nu ştie carte iaste ca un dobitoc''. Cum aluzia era evidentă la Constantin Cantemir, cronicarul îl acuză pe Velicico : domnul ,,fiindu-i stăpîn, nu i se cădea să răspundză unele ca acestea''. Deşi sumară, cronica acestor domnii conţine date mai precise decît cronica lui Neculce.

Substanţial înfăţişată este domnia lui *Constatin Duca* (1693—1695). Începînd cu această domnie, cronicarul se colorează puţin ca antigrec : după ,,sfatul cel rău a unora'', Duca nu s-a încrezut în ,,pămîntiani'', ci a venit de la Ţarigrad cu slujitori (greci) ,,ca la 200'', întreţinuţi ,,cu multă cheltuială''. A făcut multe greşeli, neavînd sfetnici de ţară devotaţi ; între acestea este şi aplicarea unui impozit nou, văcăritul, care ,,mult au tulburat ţara''. Restul domniei, cu uciderea în taină a unui capegibaşă trimis de sultan să studieze situaţia din ţară, este relatat ca şi în alte cronici, cu deosebirea că în aceasta se insistă mai mult asupra sfaturilor lui Constantin Brîncoveanu date ginerelui său. Aici se menţionează că semeţii poloni numeau în derîdere pe ostaşii moldoveni ,,văcari epaşi'' ; ocara s-a întors însă împotriva lor, pentru că aceşti ,,văcari'', conduşi de Antohie Jora, i-au nimicit pe poloni. Altfel, Constantin Duca e lăudat ca ,,om cărturar şi învăţat''.

Antioh Cantemir (1695—1700) e tratat cu vitregie : ,,om tînăr ca de 24 ani (la Neculce ,,20 ani'') . . . îş pierdea vriame cu vînătoarea'' ; noroc că boierii ţării se îngrijeau de ,,bună chivernisală în ţară''. Bogatele ştiri din Neculce sînt aici reduse la două : 1) Cameniţa este redată polonilor, iar turcii (recte moldovenii) iau cetăţile Neamţ, Suceava, Soroca, Cîmpulung ocupate de poloni ; 2) Antioh Cantemir potoleşte cu armata sa pe tătarii bugeceni ,,rocoşiţi'' împotriva hanului lor.

A doua domnie a lui *Constantin Duca* (1700—1703) este prezentată prin prisma certurilor dintre boieri şi domn. Boierii răzvrătiţi sînt Gavriliţeştii (= Costăcheştii), către care merge, ca şi în alte rînduri, simpatia autorului. Brîncoveanu nu mai ajută pe Constantin Duca, ci dă azil boierilor. Poarta le dă dreptate şi voie să-şi aleagă alt domn şi boierii îl aleg pe *Mihai Racoviţă* (1703—1705). Acesta este lăudat : ,,de niam vechiu, den boiari de ţară, om înţăleptu, nemăreţu şi cinstitoriu, apropiiat cătră toţi. Pre boiari îi cinstiia şi arăta cătră patrida sa dragoste''. Portret scurt, dar semnificativ pentru a fixa personalitatea autorului ; un boier ,,patriot'', care nu simpatiza pe greci.

Atitudinea antigrecească a cronicarului se evidenţiază cînd povesteşte domnia a doua a lui *Antioh Cantemir* (1705—1707), prezentat, ca şi în domnia întîi, cu ură. Cauza ? A făcut multe rele, îndemnat de grecii Panaite Morona şi Ilie Cantacuzino ,,să să arétè mai straşnic''.

Următorul domn, *Mihai Racoviţă*, într-a doua domnie (1707—1709), nu mai este lăudat, ca în prima domnie, căci a cedat îndemnurilor unor răi sfetnici, de a pus *desetina* pe boieri, mănăstiri, mazili, bresle, de le lua ,,ca şi de la ţărani'', şi aşa ceva ,,în ţara noastră n-au fostu''. Autorul se simte jignit, împreună cu toată clasa sa boierească, să plătească desetina la rînd cu ţăranii. În cadrul acestei domnii, cum şi trebuia, autorul intercalează pe scurt şi istoria lui Carol al XII-lea, ,,craiul şvedzăscu Carlo''. N. Iorga vede în aceste ştiri ,,despre afacerile suedeze'' comunicări directe

ale fostului „secretar pentru limbile orientale al lui Carol al XII-lea"[9]. Fostul secretar a fost Alexandru Amiras, care, într-adevăr, a scris în greceşte o istorie despre Carol al XII-lea, tradusă apoi în italieneşte. Afirmaţia de mai sus situează pe Iorga printre acei cercetători care cred că Amiras este autorul cronicii, ceea ce este, cum vom vedea, inexact. Comparînd referinţele despre Carol al XII-lea din cronica pe care o studiem cu *Autentica istoria di Carlo XII* a lui Amiras [10], constatăm că nu există nici o asemănare între ele, cronica românească rezumînd numai cîteva ştiri : victoria ruşilor la Poltava, refugiul lui Carol al XII-lea şi al lui Mazepa trădătorul („carele au viclenit") la Vozia. Fuge în Ungaria şi „Iosif Pototchii, voevoda Chiovschii", aliatul lui Carol. Acesta îşi împarte ostaşii rămaşi, pentru iernare, la Cernăuţi, Bacău, Neamţ, dar ruşii şi polonii află şi-i iau robi. Carol se plînge sultanului că incursiunea ruşilor şi a polonilor pe teritoriul împărăţiei turceşti (recte : Moldova) s-a făcut cu ştirea şi învoirea lui Mihai Racoviţă. Sultanul mazileşte „cu mare urgie" pe domn şi-l închide la Edicule, de unde acesta scapă prin intervenţia lui Numan Paşa Köprülüzade, dar numai după ce consimte să lase împărăţiei toată averea luată de turci odată cu mazilirea (vezi ediţia de faţă p. 66_{9-15}). Atît spune cronica noastră în această problemă şi ştirile le-a luat autorul din cronica lui Pseudo-Costin, unde sînt expuse exact în aceeaşi ordine şi cu acelaşi scop : motivarea mazilirii lui Mihai Racoviţă şi arătarea suferinţelor Moldovei în vremea şederii lui Carol la Bender [11]. În schimb, *Autentica istoria di Carlo XII* a lui Amiras este o amplă expunere a evenimentelor din anii 1702—1739, pe care le urmăreşte în cadrul lor european. Cronicarul nostru, ca şi ceilalţi cronicari care au scris despre aceeaşi perioadă din istoria Moldovei, trece sub tăcere eforturile domnilor moldoveni de a scăpa de jugul otoman apropiindu-se de ruşi, în care vedeau scăparea. Momentul culminant al acestei politici îl realizează Dimitrie Cantemir, dar şi domnia a doua a lui Mihai Racoviţă constituie un exemplu în acest sens [12]. Este evident că domnii, de frică, nu permiteau în cronici o relatare complet veridică a politicii lor externe. Cîte cronici n-au ajuns la Constantinopol, unde puteau fi cunoscute ! Cunoaşterea adevărului de către turci ar fi adus decapitarea imediată a domnilor, cum s-a şi întîmplat ceva mai tîrziu.

Povestirea faptelor săvîrşite de Carol al XII-lea la noi a mai fost scrisă de clucerul Afenduli, agent diplomatic trimis de Constantin Brîncoveanu la Bender, pe lîngă serascherul Ismail paşa. Cronica lui, scrisă în greacă, are titlul *Istoria parţială a celor întîmplate regelui suedez Carol* ;

---

[9] N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti*, vol. II, ed. a II-a, Bucureşti, 1926, p. 529.

[10] Publicată de N. Iorga, *Studii şi documente*, IX, Bucureşti, 1905, p. 39—111.

[11] M. Kogălniceanu, *Cronicele Romîniei*, II, p. 68—70. Pseudo-Costin are o largă expunere asupra lui Carol al XII-lea (p. 59—70), dar cronicarul de care ne ocupăm s-a mulţumit să rezume numai ştirile de la p. 68—70 : „Aice te poftesc, iubite cetitor, să nu ne diveşti (= acuzi) că s-au prea delungat această istorie... [dar]... dintr-această pricină s-au tîmplat şi mazîlia lui Mihai Vodă ; dentr-aceea s-au aţîţat şi alte răutăţi... şi mai ales toată peirea asupra ţărei Moldovei, cu pradă, cu robie şi cu multe asuprele...".

[12] C. Enea, *Ştiri privitoare la români în corespondenţa lui Petru cel Mare* (*1708—1709*), în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Historia", series IV, fasc. 1, Cluj, 1960, p. 78—133 ; pentru domnia a doua a lui Mihai Racoviţă, vezi p. 88—97, cap. 4—6, şi p. 121, anexa 6 (scrisoarea lui Racoviţă către Mazepa).

ea cuprinde alte știri istorice decît cronica italiană a lui Amiras și decît cea românească[13].

Cele două domnii ale lui *Nicolae Mavrocordat* (1709—1710 și 1711—1715) sînt prezentate cu multă curtoazie față de domn, care era unchiul lui Grigore Ghica[14] din a cărui poruncă se scria cronica. Sultanul i-a încredințat domnia „pentru multă slujbă ce-au slujit împărăției". Nicolae Mavrocordat era sceptic față de sfetnicii care-l înconjurau, dar „nu numai nu credea pre pemintiani, ce nice pre ai săi", adică pe greci. Domnul e mai bun în domnia a doua, pentru că îi cinstea pe boieri și a redus „desétina țărăniască" la 1 leu pentru 10 stupi[15]. A încasat „țigănăritul"[16] o singură dată „pentru o nevoe ce-au avut atunce"; deci domnul este considerat bun tot pentru o măsură fiscală care îi avantaja numai pe boieri și latifundiile mănăstirești. Relatarea se încheie cu o lungă poveste despre întîlnirea domnului cu Stanislas Leszczynski, craiul Poloniei, alungat pentru totdeauna de armatele rusești. Cronicarul, om de cultură, aduce laude lui Nicolae Mavrocordat pentru că „era om prea învățat și cărturar mare".

Între cele două domnii ale lui Nicolae Mavrocordat, cronicarul scrie despre *Dimitrie Cantemir*, puțin, dar cu elemente noi. Turcii îl aleg domn pe Cantemir sperînd că în luptele ce începeau cu rușii „va fi mai vitiaz și următoriu tătîne-său, den războiu". Al doilea motiv (relatat și de Neculce) este că l-a susținut hanul Crîmului; iar al treilea că se legase turcilor să-l prindă pe Constantin Brîncoveanu și să-l predea lor. „Dumitrașco" este stimat de cronicar pentru cultura sa: „om învățat", „au arătat turcilor meșteșugul muziachii", „învățasă și turcește". Cronicarul justifică trecerea lui Dimitrie Cantemir de partea rușilor, cît și trecerea lui Constantin Brîncoveanu de partea turcilor în felul următor: Brîncoveanu a aflat „taina" că Dimitrie Cantemir a promis să-l predea viu turcilor, fapt care l-a determinat să nu mai aibă încredere în Cantemir și nici în aliatul lui, împăratul Petru.

În ce privește bătălia de la Stănilești, cronicarul prezintă numai poziția unor boieri care n-au dat concurs domnului, dar de fapt la bătălie a luat parte și oaste moldovenească, alături de cea munteană (cavaleria) pusă sub comanda lui Toma Cantacuzino și a generalului rus Röme (vezi *Istoria României*, III, București, 1964, p. 214—219). Acțiunea lui Toma Cantacuzino l-a demascat pe Brîncoveanu ca favorabil rușilor și Brîncoveanu trebuia să dovedească contrariul, deci i-a părăsit pe ruși. Cronicarul cunoaște foarte bine condițiile păcii dintre ruși și turci: rușii să restituie turcilor Azacul, să strice cetățile făcute pe litoralul Mării Negre, să-și retragă consulii de la Țarigrad, să se intensifice comerțul între Rusia și Turcia pe căi terestre, în sfîrșit, retragerea trupelor ruse să se facă direct, nu pe la „leși". Puține cuvinte despre controlul la Iași din partea „epitropului" Ioan Mavrocordat și a lui Curt-pașa. Capitolul se încheie

---

[13] Ion Ionașcu, *Despre cronicarul Afenduli din Țara Românească*, în „Studii. Revistă de istorie", 22 (1969), nr. 5, p. 875—885 (notele de la p. 875—876 au bibliografia de bază cu privire la *Istoria parțială*, celelalte note se referă la biografia cronicarului).

[14] Ruxanda, mama lui Grigore Ghica, era sora lui Nicolae Mavrocordat.

[15] De la 1 leu pentru 5 stupi (A. D. Xenopol, *Istoria românilor*, IX, ediția a III-a îngrijită de I. Vlădescu, București, f. a., p. 40).

[16] 2 galbeni de cap de țigan (A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 41).

cu povestirea despre robia multor moldoveni la tătari, dar sub pretext că Moldova era *raia* — evident numai în sensul că plătea haraci Porţii — Nicolae Mavrocordat îi recapătă, însă numai pe aceia nevînduţi de tătari.

Toate aceste 19 domnii ocupă (în ediţia noastră) 32 de pagini. Restul paginilor (de la 74 la 156) cuprinde numai două domnii : a treia a lui Mihai Racoviţă (1716—1726) [17] şi numai trei ani din domnia lui Grigore Ghica (1726—1729). Disproporţia dintre cele două părţi ale cronicii demonstrează că abia cu domnia a treia a lui Mihai Racoviţă începe contribuţia nouă şi personală a cronicarului, care pentru cele 19 domnii precedente se mulţumise numai să compileze, să prelucreze izvoare mai vechi.

Am analizat cuprinsul părţii de compilaţie. Să vedem acum în ce spirit urmează şi cronica nouă, adică partea a doua a ei, care ocupă aproape două treimi.

Mihai Racoviță a luat domnia fără ,,cheltuială multă''. După ce autorul cronicii îl urmăreşte pe Nicolae Mavrocordat ca domn al Țării Româneşti şi conflictul lui cu ,,nemţii'' (austriecii), ne avizează că ,,Mihai Vodă s-au arătat schimbat den firea caria arătasă'' în domniile precedente. Această avizare justifică atitudinea nouă a cronicarului faţă de domn, pe care-l va înfăţişa în culori negre : boieriile le-a împărţit numai la rude. Complotul împotriva lui se aprinde deci uşor, încurajat de nemţi. În fruntea boierilor răsculaţi este Vasile Ceaurul. Astfel începe războiul cu nemţii, care pătrund în Moldova sub căpitănia lui ,,Frénţu de la Lorena''. Războiul victorios dus de Mihai Vodă pe colinele Cetăţuii, Hlincii şi Galatii — în jurul Iaşului — şi mai departe la Neamţ şi Caşin este descris cu lux de amănunte, pe care nu le găsim nici chiar în cronica scrisă special pentru imortalizarea faptului [18]. Abia terminat războiul cu nemţii, vine o secetă şi o foamete cumplită (1719) : ,,mulţi den sărăcime carii nu avea făină, mînca rădăcină de papură şi alerga pe drumuri cerîndu pită, ca să-ş scoată viaţa lor''. ,,Cei bogaţi'' profită de situaţie şi cumpără din Polonia grîu, mălai, vînzîndu-le la Iaşi cu preţ de speculă : ,,merţa de mălai cîte 10 lei''. După un an îmbelşugat (1720), vine ciuma, care în 6 luni bagă în mormînt ,,mulţi oameni''.

Poarta acordă Moldovei, la cererea lui Mihai Vodă, o ,,păsuire'' pentru plata obligaţiilor, ca după trei ani să aibă a plăti ţara ,,toată rămăşiţa'', în plus ,,peste bir 24 000 lei în toţi anii'' : o ipocrizie a Porţii, dar nu mai puţin a lui Mihai Vodă. De aceea fug ,,oameni de ţară ... pentru greul birului'' şi se angajează slugi pe la turcii spahii, la Hotin. Mihai Racoviţă vrea să-i aducă în ţară, dar ,,hotincénii'' [19] nu numai că nu-i dau, dar reuşesc să-şi mai mărească hotarul raialei ; deci, alt eşec al domnului, care ,,poate nu s-au sfătuit cu nime, după obiceiul său''. Urmează mustrări la adresa domnului. Mihai Racoviţă — continuă

---

[17] Desfăşurarea luptelor dintre moldoveni şi nemţi în anii 1716—1717, încununate de biruinţa lui Mihai Racoviţă, a făcut obiectul unei cronici închinate exclusiv evenimentului, scrisă în greceşte de Nicolae Chiparissà şi tradusă în româneşte (ms. Academiei R.S.R., nr. 157). D. Russo, *Cronica Moldovei de N. Chiparissà (1716—1717)*, în *Studii istorice greco-române. Opere postume*, II, Bucureşti, 1939, p. 463—485.

[18] Compară cu cronica grecească a lui Nicolae Chiparissà, amintită în nota precedentă.

[19] Adică militarii turci din raiaua Hotinului.

cronicarul — a mai pierdut teren şi prin modificarea hotarului de „cele 2 ceasuri" al lui Halil-paşa (pe la 1672) dinspre tătari, între Nistru şi Prut [20]. Urmează descrierea focului din Iaşi de la 1725. Se înşiră multele biruri *scornite în ţară* : *desetina* îndoit de mare, *cîrcimăritul* (5 lei de pivniţă, dar pivniţă se socotea de cîrmuire şi cînd aveai 1—2 bute de vin, cazul ţăranilor săraci), *prisăcăritul* (2 ughi pe an de prisacă, deosebit de desetină), *morăritul* (2 ughi pe an la moară), *ţigănăritul*, *văcăritul*. Pîrile voievodului Racoviţă împotriva lui Nicolae Mavrocordat, domnul Ţării Româneşti, fiind neîntemeiate, turcii îl mazilesc, fiind blestemat „pînă astăzi de cei mulţi, iară prea puţintei îl mulţămescu".

Ai zice că s-a terminat cronica domniei, cînd cronicarul îşi mai aminteşte din trecuta domnie încă două-trei întîmplări care îl arată pe Mihai Vodă lacom de bani, rău platnic celor care-l împrumutau, nerecunoscător, crud cu oamenii. Din jefuirea dughenelor evreieşti îşi termina o ctitorie a sa. Ultima întîmplare povestită de cronicar cu vădită exagerare este înscenarea procesului unui grup de evrei din Iaşi, acuzaţi că ar fi comis un omor ritual asupra unui copil moldovean. Evreii, chinuiţi, mărturisesc presupusul omor şi, ca să fie „iertaţi", deşi nevinovaţi, dau lui Mihai Vodă sume mari de bani. Totodată, ei mai varsă alte sume de bani la Poartă şi astfel se stinge procesul, spre îmbogăţirea marilor oficiali de la Poartă şi a lui Mihai Vodă la Iaşi [21]. Această poveste (p. 101_1—103_{33}) nu este confirmată de nici un document; nu se găseşte nici în alte cronici care tratează despre domnia a treia a lui Mihai Racoviţă. O aflăm însă în cronica mare a Ghiculeştilor, care a împrumutat-o din cronica editată acum de noi (vezi *Cronica Ghiculeştilor. Istoria Moldovei între anii 1695—1754*. Ediţie îngrijită de Nestor Camariano şi Ariadna Camariano-Cioran, Bucureşti, Edit. Acad., 1965, p. 238_{28}—245_5). Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovii*, ed. cit., p. 301, consacră faptului numai 9 rînduri : „Tot atunce [...] găsitu-s'au şi un copil de creştin muncit de bezzaconicii jidovi în chipul muncilor domnului Is. Hr.". Toate trei sursele (ed. de faţă, p. 102, cronica mare a Ghiculeştilor, *ed. cit.*, p. 245 şi Ion Neculce, *loc. cit.*, înclină să creadă că întîmplarea a „făcut-o" Mihai Racoviţă „gîndind doar a lua de la dînşi [= evrei] bani mulţi" (Ion Neculce). „Toate acestea Mihai Vodă le-a păţit din pricina lăcomiei sale de bani, căci n-a arătat rîvnă pentru legile dumnezeieşti şi n-a chibzuit bine sfîrşitul faptei sale. După cîteva zile i-a sosit mazilirea"(*Cronica Ghiculeştilor*, p. 245_{4-6}). Cronicarul, care în partea de compilaţie îşi însuşise ceva din spiritul antigrecesc al izvoarelor folosite, în cronica sa proprie devine un înverşunat antiracoviţean.

În continuare, în aproape jumătate din cronica sa, autorul se ocupă oficial de primii trei ani din domnia lui Grigore Ghica (1726—1729) [22]. De la primele cuvinte ale cronicarului înţelegem că el întocmeşte o cronică

---

[20] O schiţă geografică a acestui hotar a compus geograful G. Năstase (reprodusă de C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, partea I, Bucureşti, 1942, p. 230).

[21] Vezi în problemă : V. Mihordea, *Un agent politic al ţărilor noastre* : *Daniel Fonseca*, în „Revista istorică", 29 (1943), p. 93—131.

[22] Ultimele nouă rînduri din ediţia M. Kogălniceanu, *Cronicele României*, III, 1874, p. 180, în care sînt amintite fapte dintre anii 1729 şi 1733 (ultimii ani din domnia lui Grigore Ghica), sînt adăugirile ulterioare ale unui copist (vezi mai jos, p. 24—25, capitolul *Data alcătuirii cronicii*).

oficială : „Acesta domnu, vrednic de vecinică pomenire, au vinit cu domnia ţării Moldovii". Planul pe care-l urmează este altul decît cel folosit pentru expunerea altor domnii : un domn atît de însemnat, cum îl vedea cronicarul, merită a fi înfăţişat în ascendenţa lui genealogică, cu glorificarea „niamului său", pentru a vedea „moşii, strămoşii săi cine au fostu".

Astfel, de la p. 104_1 şi pînă la p. 120_{22} (ediţia noastră), cronicarul expune glorios faptele domnilor Gheorghe Ghica „Bătrînul" (1657) şi fiului său Grigoraşco (1660); ajunge la Matei Ghica, tatăl lui Grigore Ghica al II-lea, domnul din ordinul căruia scrie. În expunere autorul mărturiseşte că se ţine de cronica lui Radu Popescu : „aşea scrie létopiseţul Ţării Munteneşti". Autorul pune în evidenţă din izvorul său acele date care arată pe Ghiculeşti devotaţi turcilor subliniind că ei au domnit în momente grele pentru ţară, cînd erau „tulburări" şi „ţara stricată". Nu mai puţin lăudate sînt şi doamnele familiei: „doamna Mariia, fată lui Matiiaş Sturdzii visternicul, de aicea, den Moldova" (soţia lui Grigore Ghica I), „doamnă iarăş de bun niam". „Imă-sa (a lui Grigore Ghica al II-lea), doamna Ruxanda, iaste fată lui Alexandru Exaporitului ... om mare şi vestit în Ţarigrad". În „purtarea de grijă" a Exaporitului a crescut copilul Grigore Ghica, rămas orfan de tată. Cînd Ghica vine domn, împărăţia îi acordă onoruri „care la alţi domni n-au fostu".

Ca domn, a dat dovezi de „bunătate nespusă". Guvernarea lui „ca o lumină au străluminat, plină de bucurie". Ghica „au apărat pe boiari", desfiinţînd numai pentru ei birurile care îi apăsau: „prisăcărit, morărit, cărcimărit, ţigănărit şi altele ca acestea". Cronicarul priveşte cu mulţumire că boierii cei mari, cei mazili, mănăstirile şi breslele curţii dau numai 1 leu „pe 10 bucate"; din această reformă el reţine numai că prin ea „li-au făcut [clasei stăpînitoare] osăbire den ţărani". Adesea calităţile lui Grigore Ghica sînt puse în contrast cu defectele lui Mihai Racoviţă, de pildă, lăcomia de bani a acestuia şi generozitatea („mila") lui Ghica. Este lăudat tot ce satisfăcea vanitatea autorului boier : slujitorii domnului aduşi din Ţarigrad erau *plecaţi* şi *cinstitori* (= respectuoşi) cu boierii. Un portret elogios al domnului (p. 123_{29}—126_{14}) : blînd, nemăreţ tînăr, dar „întregu la minte", învăţat, inteligent (a învăţat în şase luni româneşte), drept judecător („la săraci milostiv"), avea grijă ca săracii să nu fie năpăstuiţi; într-o exprimare rezumativă, un asemenea domn „era un dar de la Dumnădzău asupra aceştii ţări".

Domnul este lăudat şi pentru politica sa externă („cu megiaşii"), descurcîndu-se ca un înţelept. Conflictele de ordin extern, din care, întradevăr, Grigore Ghica a ieşit ca un abil diplomat, au fost două, ambele cu tătarii nohai din Bugeac. Aceştia se revoltă, în frunte cu Adel Ghirai, împotriva lui Mengli Ghirai al II-lea [23]. Grigore Ghica susţine — ca şi Poarta — pe Mengli Ghirai şi alungă cu trupele sale pe răsculaţii uniţi cu o parte din căzăcime şi încurajaţi şi de partida moldoveană a Racoviţeştilor (p. 128_{13}—134_4). Cu acest prilej, autorul face o expunere despre armata victorioasă a lui Grigore Ghica (p. 134_{5-23}). A doua victorie diplomatică este în 1728—1729, cînd domnul reglementează ţinuturile

---

[23] Hanul Crimeii în două rînduri: 1724—1730, 1737—1739.

de pășune ale tătarilor potrivit cu vechile hotare ale lui Halil-pașa [24]; totodată, le ia mai multe pungi de galbeni despăgubire pentru stricăciunile făcute de nohai moldovenilor (p. 149_4—155_{24}).

Un exemplu de bunătatea domnului, dat de cronicar, este comportarea blîndă cu rudele dușmanului său, Mihai Racoviță. Hatmanul Dumitrașcu Racoviță a fost chiar ajutat de domn.

Construcțiile ridicate din nou sau reparate, școlile înființate [25], instalarea conductelor de apă în Iași [26] constituie un alt titlu de glorie al domnului, oglindit în cronică; printre acestea merită să semnalăm construirea în spirit european a palatului și a bisericii de lîngă Iași, sub Cetățuia. Construcțiile erau atît de mărețe, încît — spune cronicarul — vechiul nume „la Balica” a fost repede înlocuit cu cel de „Frumoasa”, rămas pînă azi (p. 142_{27}—143_{25}).

Nu scapă cronicarului nici întîmplări mai intime, ale familiei domnului, precum și îmbolnăvirea și moartea beizadelei Alexandru, logodna beizadelei Scarlat, plecarea mamei domnului și a sorei Marioara la Țarigrad, de frica ciumei care bîntuia Iașii, sau vizita arheologică a domnului la ruinele de la Hîrlău [27]. Chiar și ultimele cuvinte ale cronicii, care se termină brusc, rezumă atitudinea admirativă a autorului față de domn, admirație care — cum am văzut — străbate întreaga lui cronică: „Și au rămas răsuflare și oamenilor [28] și [*și* în sens de *iar*] domnului vécinică pomenire și plată de la Dumnedzău” (p. 156_{19-21}).

Analiza critică a cuprinsului ne permite să formulăm și cîteva constatări mai generale asupra acestei cronici.

1. Evident, această operă istorică face parte din categoria cronicilor domnești, oficiale. Pusă în slujba intereselor lui Grigore Ghica al II-lea, domnul Moldovei, lasă la o parte aspectele negative ale domniei, cît și imaginile triste ale vieții sociale din vremea lui; cronica rămîne prin ultima ei jumătate un panegiric al familiei domnitoare Ghica și, în special, al lui Grigore, fiul lui Matei Ghica. Ea este ultima cronică oficială domnească scrisă românește din istoriografia noastră veche.

---

[24] Este vorba de acea delimitare teritorială făcută nu pe bază de măsurătoare, ci a timpului necesar străbaterii teritoriului „în lungiș cale de 32 ceasuri și de-a curmeziș în lat, cale de 2 ciasuri”. Gh. I. Năstase, „*Hotarul lui Halil-pașa*” *și* „*cele 2 ceasuri*”, București, 1932. Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, VI, partea a II-a, Iași, 1933, p. 166—202: чѧле доѡ чѧсꙋри (Hotărnicenii); la p. 203—240, documente referitoare la conflictul cu tătarii, povestit și de Amiras. Vezi și nota 20 de la p. 12.

[25] Ediția de față, p. 141_{6-14} „școală elinească, grecească, moldovenească, cu dascăli învățați”, fără plată pentru săraci, pentru boieri, pentru străinii veniți din alte țări. Despre „școala jidovască” din timpul lui Mihai Racoviță, vezi p. 102_{24}. O confirmare documentară în Hurmuzaki, *Documente*, XIV, partea a II-a, p. 994—996.

[26] Această însemnată lucrare a continuat-o Grigore Ghica și în a doua sa domnie; vezi C. I. Andreescu, *Știri noi asupra aducerii apei in Iași in cursul sec. XVIII și la inceputul sec. XIX*, în „Arhiva românească”, III (1939), p. 198—200.

[27] N. Iorga, *Cea dintii vizită românească la monumente istorice și opera lui Grigore Matei Vodă Ghica*, în *Buletinul Comisiei monumentelor istorice*, XIX (1926), p. 143—146.

[28] Este vorba de diferitele măsuri fiscale (desființări de biruri) aplicate de Grigore Ghica.

Se ştie că familia domnitoare Ghica a însărcinat pe un om devotat ei, rămas anonim pînă acum, să-i scrie în limba greacă istoria, *Cronica Ghiculeştilor* [29], o cronică foarte amplă, cuprinzînd istoria Moldovei şi a Ţării Româneşti. Cercetătorul Nestor Camariano a stabilit unele părţi comune între *Cronica Ghiculeştilor* şi *Cronica lui Pseudo-Amiras*. Dar prima nu este dependentă de cealaltă, deosebirile sînt mai multe şi esenţiale, în timp ce asemănările sînt puţine; aşa, de exemplu, ambele folosesc hogetul dat de tătari după traducerea grecească a lui Amiras [30].

2. În prima ei jumătate, unde autorul compilează, este puţin originală. Totuşi şi această parte reflectă ca nouă şi personală atitudinea combativă şi de ură a autorului împotriva a două familii moldoveneşti domnitoare: Duca şi Racoviţă. În schimb, sînt urmăriţi cu simpatie boierii Gavriliţeşti (descendenţi din Gavriliţă Costache vornicul) [31]. Prin aceste sentimente autorul nu rămîne nici în afara luptelor politice dintrei diferitele fracţiuni boiereşti, pe care le înfăţişează subiectiv.

3. Spre deosebire de majoritatea cronicarilor noştri, autorul acestei cronici nu-i critică pe turci. Dimpotrivă, sînt menajaţi. Cei asemenea lui Ştefan Petriceicu Vodă şi altor ,,svetnici răi lîngă sine'' care, văzînd că se apropie oştile polone, credeau că odată cu aceasta ,,piiare toată împărăţiia turcului'', sînt socotiţi de cronicar lipsiţi de simţ politic şi ,,proşti de minte'' (p. 117_{27-31}).

Sentimentele cronicarului faţă de greci variază: începe prin a fi antigrec. Sentimentul acesta apare ca o însuşire împrumutată din cronicile mai vechi folosite pentru perioada 1661—1726. În cronica domniei lui Grigore Ghica şi sub influenţa acestuia, scrie cu stimă despre grecii Constantin Ipsilanti postelnicul, aga Enache Ipsilanti, tatăl lui Constantin, Vlasto, cumnatul domnului.

4. *Cronica anonimă a Moldovei* (1661—1729) este importantă nu numai pentru multele şi variatele ştiri istorice şi culturale analizate, dar şi pentru că ea oglindeşte aspecte interesante ale vieţii noastre economice şi sociale din perioada respectivă. Astfel, ea ne dă preţurile ridicate ale alimentelor (p. 92_{16-21}); ne arată starea populaţiei în timpul foametei, cînd se hrănea cu papură, buruieni şi ciulini (p. 92_{12-13}); scrie despre viaţa comercială a tîrgurilor şi iarmaroacelor (p. 94_{16-21}); aflăm că bucatele (grîul, pîinea etc.) se păstrau ascunse în gropi (p. 134_{29-31}) sau că tîlharii — de obicei joimirii dezertaţi — jefuiau negustorii care duceau marfă la iarmaroace (p. 95_{20-27}) etc.

Această cronică nu a fost valorificată îndeajuns de istorici, avînd în vedere cuprinsul ei bogat şi interesant. Acum, cînd textul ei este restabilit ştiinţific, cînd este studiată în complexitatea ei, devine un izvor istoric foarte preţios — dacă nu unicul [32] — pentru cunoaşterea istoriei Moldovei în vremea lui Grigore Ghica al II-lea.

---

[29] *Cronica Ghiculeştilor. Istoria Moldovei între anii 1695—1754.* Text grecesc însoţit de traducerea românească, cu prefaţă, introducere, glosar şi indice. Ediţie îngrijită de Nestor Camariano şi Ariadna Camariano-Cioran, Bucureşti, Edit. Academiei, 1965, LV + 808 p.

[30] *Ibidem*, p. XVIII—XIX.

[31] Pentru orientare vezi *Indicele*, sub voce *Costache*.

[32] Cronica lui Muste (M. Kogălniceanu, *Cronicele României*, III, p. 72—73) şi a lui Neculce (*Letopiseţul ţării Moldovii*, ed. a II-a, p. 303—321) sînt singurele care mai povestesc despre această domnie, dar ele cuprind ştiri restrînse şi, la Muste, nesemnificative.

Izvoarele cronicii O altă constatare care se desprinde din analiza ei comparativă cu alte cronici ale vremii este şi aceea referitoare la izvoarele folosite de autor. Pentru o treime din cronică, şi anume pentru perioada 1661—1726, cronicarul a folosit două izvoare principale scrise şi numeroase informaţii culese pe cale orală.

Izvorul ei principal este *Letopiseţul ţării Moldovei*, atribuit lui Nicolae Muste, în redacţia lui cea mai completă (1661—1729) [33]. Nicolae Iorga şi I. G. Sbierea au arătat cu exemple această interdependenţă [34]. Aceeaşi interdependenţă (Muste → *Cronica anonimă*) au mai demonstrat-o Giorge Pascu şi I. D. Lăudat. Primul dintre aceştia afirmă: ,,Cronica proprie cuprinde două părţi: 1. De la Dabija Vodă păn la Neculai Mavrocordat în a doua domnie, 1661—1716 (p. 97—123) [se referă la ed. M. Kogălniceanu, 1874], compilaţia şi 2. De la Mihaiu Racoviţă în a treia domnie pînă la Grigore Ghica, 1716—1729 (p. 123—180), operă personală'' [35]. I. D. Lăudat scrie: ,,... cronica se prezintă ca o compilaţie după izvoarele vremii pentru perioada de la 1662—1704 şi ca o scriere originală pentru etapa 1704—1733, în care intră în special cele trei domnii ale lui Mihai Racoviţă şi cea a lui Grigore Ghica'' [36]. Am arătat însă (p. 11—12) că domnia a treia a lui Mihai Racoviţă este povestită într-un cadru mult mai amplu şi cu alte sentimente decît cele ale cronicilor precedente, cu sentimente ostile domnului [37].

Al doilea izvor este un izvod care nu ni s-a transmis, dar a cărui existenţă o deducem din cronică: ,,*izvodul Costăcheştilor*''. Un fruntaş al familiei, vornicul Gavriliţă, este amintit ca răzvrătind pe merit boierii împotriva lui Duca Vodă, după care se refugiază la Braşov şi apoi în Ţara Românească (p. 53_{7-25}). Costăcheştii sînt urmăriţi de cronicar mai mult decît alţi boieri. Marele spătar Constantin Costache, fiul lui Gavriliţă, a fost numit — scrie cronicarul — în comisia de delimitare a hotarului cu tătarii (p.96_{34}—97_{7}). Acelaşi este numit ispravnic la reconstruirea caselor (p. 98_{16-18}) domneşti din Iaşi după incendiul din 1725. Mai este amintit caimacam după mazilirea lui Mihai Racoviţă, pînă la instalarea lui Grigore Ghica (p. 122_{11-12}). Domnul îl numeşte mare paharnic (p. 123_{19}) pe Gavril Costache, fiul lui Vasile şi nepotul lui Gavriliţă bătrînul (mort în 1686 sau 1687); apoi Grigore Ghica îl aşază mare paharnic (p. 123_{20-21}). Pînă şi Iordache Costache, fiul Lupului, deşi amestecat într-un complot împotriva lui Grigore Ghica (fusese ademenit de Racoviţeşti), este numit mare stolnic (p. 123_{21-22}). Această frecvenţă în cro-

---

33 M. Kogălniceanu, *Cronicele României*, III, p. 1—73.

34 N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti*, ed. a II-a, vol. II, p. 523—531. I. G. Sbiera, *Mişcări culturale şi literare la românii din stînga Dunării în răstimpul de la 1504—1714*, Cernăuţi, 1897, p. 183, dar divizarea cronicii în patru părţi, care ar explica izvoarele ei, nu este îndreptăţită.

35 Giorge Pascu, *Istoriea literaturii române din secolul XVIII*, I. *Cronicarii moldoveni şi munteni*, Bucureşti, 1926, p. 69.

36 I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, partea a III-a, Bucureşti, 1968, p. 15. Autorul face o bună analiză literară a cronicii pe domnii (p. 13—26).

37 Al. Piru, *Cronica anonimă ghiculească*, în *Istoria literaturii române*, I. *Perioada veche*, ed. a III-a revăzută, 1970, p. 372: ,,A treia domnie a lui Mihai Racoviţă este repovestită într-un cadru şi mai dezvoltat, sporit aproape cu o treime, *dar în alt ton*'' [sublinierea ns.— *D.S.*], şi urmează citate convingătoare.

nică a Costăcheştilor deţinînd mari dregătorii demonstrează folosirea unui izvod al familiei Costache [38].

Pentru informaţii care nu sînt în cronica lui Muste, cronicarul citează sursa orală : animozităţi între Durac, credincios poporului, şi Hîncu, credincios Porţii (p. 47_{10-18}) ; Duca atrage pe Hîncu, în timp ce Durac moare în Polonia (p. 47_{23-24}) ; zvonul că Duca va părăsi Moldova pentru că zlătaşii încurcaseră greu dările (p. 52_{12-14}) ; Constantin Duca ar fi fost mazilit dacă ar fi ajuns la Poartă vestea despre izbînda lui Antohie Jora asupra polonilor (p. 59_{26-28}) ; turcii ar fi pretins ruşilor să le predea pe Dimitrie Cantemir şi ruşii au răspuns că nu e în tabăra lor (p. 70_{25-27}) ; tătarii au călcat ,,zapisul'' făcut cu Mihai Racoviţă şi au robit ca la 40 000 de moldoveni (p. 86_{8-12}) ; ungurii bat pe tătari pe potecile muntoase ale Maramureşului, încît abia scapă teafăr sultanul (= fiul hanului) (p. 90_{24-34}) ; Rákóczy ar fi otrăvit pe Mihnea al III-lea Radu (p. 114_{29-30}) ş.a. Formulele folosite în aceste cazuri sînt : ,,povestescu unii'', ,,dzic alţii'', ,,dzicea oamenii'', ,,dzic'', sau alte expresii de felul acestora.

În jumătatea a doua a cronicii, pentru evenimentele dintre 1726 şi 1729, autorul a folosit mai multe izvoare scrise. Ideea şi planul de a începe cronica domniei lui Grigore Ghica printr-o omagială istorie genealogică a familiei Ghica o mai întîlnim la cronicarul muntean Radu Popescu, care a compus şi el *Viţa prea-luminatului neam al prea-înălţatului şi milostivului domnu Io Nicolae Alexandru Voevod* (Mavrocordat) [39]. Dealtfel, cronica lui Radu Popescu, *Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti*, este reprodusă aproape neschimbată în cronica pe care o studiem cînd se reconstituie istoria domniilor lui Gheorghe Ghica, Grigoraşco Ghica I, Constantin Basarab (Cîrnul), Gheorghe Duca şi Şerban Cantacuzino, domni ai Ţării Româneşti. Cronicarul mărturiseşte chiar că pentru domniile celor doi Ghica din secolul al XVIII-lea a scris ,,după cum am aflat istoriile lui scrisă la létopisăţile Ţărăi Româneşti pre largu'' (p. 104_{12-15}) ; ,,domniia întăi a lui Grigore Vodă în Ţara Românească...'' (p. 105_{30}—109_{18} şi 113_{16}—120_{22}) este o reproducere din *Istoriile*... lui Radu Popescu (compară *Cronicari munteni*, ed. îngrijită de Mihail Gregorian. Studiu introductiv de Eugen Stănescu, Bucureşti, E.P.L., 1961, vol. I, p. 391—398, cap. 45). După un scurt rezumat despre domnia lui Radu Leon din Ţara Românească (p. 109_{22-28}), începînd cu vorbele : ,,la Ţarigrad încă sosisă Grigore Vodă'' (p. 109_{35}), cronicarul reia *Istoriile* lui Radu Popescu, din care reproduce pînă la p. 120_{22} : ,,... mulţi boiari Mehedinţi au fugit în Hangu'' (compară *Cronicari munteni*, ed. cit., p. 411, r. 8 jos — p. 429, r. 6 jos).

Cronicarul foloseşte documente turceşti şi tătărăşti, pe care le reproduce *întregi*, în traducerea lui Amiras, care, după cum vom vedea

---

[38] Istoricul C. A. Stoide ne-a făcut atent pentru prima dată asupra existenţei *izvodului Costăcheştilor* într-o convorbire la Braşov, în martie 1956. În mai 1960, am citit un bun şi documentat studiu al său, *Izvodul Costăcheştilor. Cronicile de familie* (92 p. dactilografiate), ce mi s-a dat pentru referat de Societatea de ştiinţe istorice şi filologice. Autorul presupunea — — nu fără temei — că autorul izvodului (scris prin 1712) ar fi tipograful Dumitru Pădure, cel care a ajutat pe episcopul Mitrofan în activitatea lui tipografică. Stoide nu discută despre cronica lui Pseudo-Amiras, în care găsim, în raport cu întinderea cronicii, cea mai frecventă amintire a Costăcheştilor. Mult prescurtat, acest studiu s-a publicat în culegerea *Studii şi articole de istorie*, VI, 1964, p. 7—45 (vezi şi extrasul: C. A. Stoide, *Izvodul Costăchesc*, Bucureşti, 1964).

[39] *Magazin istoric pentru Dacia*, IV (1847), p. 39.

(capitolul *Autorul cronicii*), l-a ajutat pe autor, procurîndu-i-le. Aceste materiale sînt următoarele: 1) zapisul mărzacilor (nobili) tătari către Mihai Racoviță, prin care se leagă a nu mai prăda și robi în Moldova (p. 85_{14-23}); 2) scrisoarea împăratului otoman către craiul polon, asigurîndu-l de pace și, la nevoie, chiar de ajutor militar, prin ostași tătari, ceea ce solul a refuzat (p. 87_{35-36}); 3) scrisoarea tătarilor nohai din 15 martie 1728 către sultanul otoman, după potolirea zurbalei lor împotriva lui Mengli Ghirai (p. 138_{4-31}); 4) firmanul sultanului către Grigore Ghica pentru întărirea domniei, după un an de guvernare (p. 144_{20}—145_{7}); 5) cartea de felicitare a vizirului către Grigore Ghica, cu prilejul întăririi lui în domnie (p. 145_{8} — 146_{6}); 6) „hogetul ibra" din 6 septembrie 1729, care reglementează „așădzămînturile" tătarilor și moldovenilor, în numele hanului Mengli Ghirai (p. 150_{1}—152_{3}); 7) suretul tătarilor nohai către Grigore Ghica, din 6 septembrie 1729, în privința hotarelor de pășunat (p. 152_{4}—155_{24}).

Cronica studiată de noi este prima cronică în românește care, folosind izvoare orientale, renunță la rezumarea și interpretarea lor, preferînd publicarea *in extenso*, nu în limbile originale, ci în traducerea lui Amiras. O singură dată este amintit numele lui Amiras ca traducător: „Sandul Sturdzea vel vistier au cetit tîlcuirea fermanului scos pe moldovenie de Alexandru biv vel sulgeriu, întru înțălégere tuturor" (p. 144_{11-14}). Însă, fără să greșim, putem generaliza că și celelalte șase documente orientale au fost traduse tot de Alexandru Amiras, pentru că el era în acea vreme la curtea lui Grigore Ghica interpretul de limbi orientale: „il suo segretario delle lingue orientali, sig. Alessandro Amira" [40], — astfel se numește el însuși în cronica sa despre Carol al XII-lea.

Se dovedește din cercetarea izvoarelor că autorul a fost un scriitor cu pregătire, a strîns izvoarele, le-a găsit locul potrivit în economia narațiunii lui istorice. A avut libertatea — sau mai degrabă a fost obligat — să consulte în arhiva cancelariei domnești documente oficiale, cum sînt cele scrise în limbi orientale.

Autorul cronicii

Cînd Mihail Kogălniceanu a publicat în 1846 această cronică, i-a făcut un titlu din care reiese că editorul nu a putut identifica pe autorul ei: *Cronica anonimă a Țării Moldovei care se începe de la domniea lui Istrati Dabija voievod și se sfîrșește cu domniea lui Grigore Vodă cel Bătrîn* (*1622—1733*). Autorul a rămas anonim pentru Kogălniceanu și în 1874, cînd a reeditat cronica. În ambele ediții el amintește pe Alexandru Amiras, dar numai ca traducător în grecește al compilației întregi, din care face parte, spre sfîrșitul ei, și cronica anonimă a Moldovei, 1661—1733. Kogălniceanu a fost consecvent în problema autorului cu prima sa părere, din 1845: „La chronique anonyme dont nous avons parlé (la p. XI: „C'est le dernier chroniquer ... qui a été traduit en grec moderne, le grand sludjar Alexandre Amiras, par l'ordre du Prince Grégoire Ghica, en 1730, et dont le manuscrit porté à Paris par M. de Peyssonnel ...) a traité l'histoire de Moldavie jusqu'à l'année 1730" [41].

---

[40] N. Iorga, *Studii și documente*, IX, București, 1905, p. 68.

[41] M. Kogălniceanu, *Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques*, Première partie, Iași, 1845, p. XII.

Primul cercetător care a transformat pe Amiras din traducător în autor a fost I. G. Sbiera, în 1897. Însă Sbiera socotește că lui Amiras îi aparține numai partea finală a cronicii, de la 1716, adică domnia întîi a lui Grigore Matei Ghica [42]. El invocă un singur argument : prezența în cronica celor două domnii a șapte pasaje în care se vorbește despre Alexandru Amiras ca părtaș la evenimente. Raportate la ediția de față mențiunile sînt următoarele :

1. *Alexandru vel ușer* cu alți boieri intră în curtea palatului, întorcîndu-se de la Copou, unde zadarnic îl așteptaseră, întăriți de 600 de ostași, pe inamic, adică pe nemți (p. 78_{33}) [43].

2. Mihai Racoviță vrea să oprească numai 2 000 — 3 000 de tătari în ajutor, nu 20 000 cîți veniseră la Iași... *și cît au ostenit ușeriul Alexandru să-i întoarcă și nemică n-au isprăvit* (p. 84_{27-33}).

3. *Den sfatul ușerului Alexandru*, Mihai Racoviță îmbracă cu caftan pe Aslanái Mărze, numindu-l și cap peste oastea tătărască (p. 85_{29-32}).

4. *Au pus și domnul* [Mihai Racoviță] *pe Alexandru Amiras cel ușer să-l ducă* [pe comandantul polon Bekerski] *pănă la margine* (p. 88_{4-5}).

5. Mihai Racoviță *trimitea pe cămănariul Alexandru* să-i liniștească pe ungurii lui Esterházy, care iernau la Iași (p. 91_{15-22}).

6. Mihai Racoviță deleagă pe *cămănariul Alexandru* pe lîngă solul polon J. P. Popiel, pe care-l îmblînzește [44] cu *voroavă dulce* (p. 97_{20-37}).

7. Se citește firmanul pentru înnoirea domniei lui Grigore Ghica, *scos pe moldovenie de Alexandru biv vel sulgeriu* (p. 144_{11-14}) [45].

Aceste mențiuni — încheie Sbiera — „atît de neînsemnate în sine, pre cari ceilalți cronicari, cu drept cuvînt, le-au trecut cu vederea, pentru că le-au notat cu atîta predilecțiune autorul acestei cronici, trebuia să fi avut pentru el un interes oarecare, de tot particular; și acest interes particular, după noi, n-a putut fi altul decît îndestularea amorului propriu, de a-și eterniza într-acest chip numele său. Deci, noi credem că acest Alesandru este autorul acestei cronici anonime și că acest Alesandru nu-i altul decît Alesandru Amiras" [46]. De aceeași părere este și N. Iorga, care leagă cronica, „opera lui Alexandru Amiras", de „tradiția compilatorilor și continuatorilor în stil mare" [47]. Iorga nu-și documentează afirmația, dar, deoarece reconstituie viața lui Amiras pe temeiul celor șapte pasaje amintite mai sus (p. 520—533), reiese că admite argumentul lui I. G. Sbiera.

Dar analiza pasajelor duce la cu totul altă concluzie. Convingerea noastră este că Amiras nu este autorul cronicii și iată de ce :

1. Pasajele 1—6, din cele șapte, arată că Alexandru Amiras a fost un slujitor foarte apreciat de Mihai Racoviță, care i-a încredințat diferite misiuni importante în legătură cu întărirea bunelor relații cu popoarele vecine : tătarii, ungurii și polonii.

---

[42] I. G. Sbiera, *op. cit.*, p. 182—185 : „Cronica lui Alesandru Amiras, 1716—1733".

[43] Trimitem numai la rîndurile în care figurează Alexandru Amiras.

[44] Solul polon era furios că alaiul domnesc nu-l întîmpinase în cîmp, departe de Iași.

[45] N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, II, p. 523, crede că „Alexandru postelnicul" cel trimis pentru fixarea hotarului dinspre tătari este tot Amiras. În manuscrisele : 53 Cluj, f. 835 și 238 Acad. Rom., f. 314, însă, nu este „Alexandru", ci „Alecsandri".

[46] I. G. Sbiera, *op. cit.*, p. 184—185.

[47] N. Iorga, *op. cit.*, p. 520 ; G. Pascu, *op. cit.*, p. 60—70, scrie de Amiras ca *autor* al cronicii, ca și cum n-ar mai fi nevoie de dovedit.

Orientîndu-ne după obiceiul general de a scrie al cronicarilor noştri un asemenea slujitor ar fi trebuit să-l înfăţişeze pe Mihai Racoviţă ca pe un domn bun. Realitatea este însă opusă : Racoviţă — scrie autorul — a fost un domn lacom de bani. Slujitorii cei mai devotaţi l-au căpătat de duşman (cu „prepus şi necunoaştere de slujbă") (p. 99_{4-5}) ; intrigant şi rău cu Nicolae Mavrocordat (p. 99_{6-13}), „nice o faptă bună în toată acea domnie îndelungată n-au făcut" (p. 100_{4-7}). Mai departe, autorul menţionează că Mihai Racoviţă, „unde simţiia pe cineva cît are bani, îi arunca cîte o pricină ca să-i ia banii" (p. 100_{33-34}).

Cronicarul povesteşte despre o curioasă întîmplare cu nişte „jidovi" de la care Mihai Racoviţă a vrut să smulgă o mare sumă de bani şi cărora li s-au făcut dreptate numai la intervenţia Porţii (p. 101_1—103_{27}). Astfel fiind Mihai Racoviţă în domnia a treia, „mulţi îl blastămă pănă astădzi, iară prea puţintei îl mulţămăscu" (p. 100_{6-7}). Concluzia nu poate fi, deci, cea trasă de Sbiera, ci una opusă : nu Amiras, cel ajutat de Mihai Racoviţă, a scris cronica, ci un altul dintre cei nemulţumiţi de domnia voievodului.

2. S-a spus de către Sbiera şi Iorga că autorul, Amiras, este un admirator şi un protejat al lui Grigore Ghica, a cărui domnie o înfăţişează în mod strălucitor. „Admirator" da, dar din cronică nu reiese că ar fi fost şi un protejat. Noul domn nu l-a ridicat în vreo dregătorie superioară [48] ; singura sarcină pe care i-a dat-o a fost să traducă firmanul turcesc pentru înnoirea domniei. Această limitată apreciere a lui Amiras din partea lui Grigore Ghica nu ne dă dreptul de a-l socoti pe Amiras drept cronicarul ales de domnitorul Ghica pentru a-i glorifica domnia.

3. Amiras a fost un om de cultură de la care ne-au rămas trei opere istorice, dintre care două în greceşte : *traducerea* istoriei Moldovei în compilaţia Nicolae şi Miron Costin, traducerea cronicii anonime 1661—1733 (ms. Parisinus 6), a treia fiind „adevărata istorie a lui Carol al XII-lea regele Suediei..." transmisă nouă numai în traducerea italiană [49].

Prima lucrare a terminat-o în 1729, a doua curînd după 1739 [50]. În ambele opere Amiras îşi semnează numele şi calitatea : μεταφρασθὲν [...] παρὰ τοῦ ἄρκοντος πρώην μέγα σλουτζάρου Ἀλεξάνδρου Ἀμηρᾶ τοῦ Σμυρναίου („tradusă de dumnealui fost mare sluger Alexandru Amiras din Smirna") ; iar într-a treia : „Autentica istoria... ricavatta esattamente dal ragguaglio fattone dal. sig. d'Amira, che lo ha servitto in tutto il suddetto tempo, per suo primo interprete". Amiras era în relaţii cu importanţi oameni politici suedezi din Constantinopol, care aveau misiunea să ducă pe cale maritimă în Suedia diverse note privind obligaţiile lui Carol al XII-lea faţă de Turcia. Dovadă că Alexandru Amiras trimite din Pera (1739) în Suedia cartea sa *Le livre de séjour du très glorieux Roy Charle 12* [*en Turquie*] şi cere înaltului funcţionar suedez prin care trimitea cartea să

[48] Că Amiras n-a fost ridicat la rangul de postelnic de Grigore Ghica, vezi mai sus, la p. 19, nota 45 şi D. Russo, *Amiras n-a fost postelnic*, în *Studii istorice greco-române. Opere postume*, I, Bucureşti, 1939, p. 201—202.

[49] N. Iorga, *Studii şi documente*, Bucureşti, 1905, vol. IX, p. 39—111, publică traducerea italiană a cronicii lui Amiras. Titlul ei, tradus în româneşte, este acesta : *Istorie autentică a lui Carol al XII-lea rege al Suediei, în timpul şederii sale în Turcia, care dură timp de cinci ani şi trei luni, copiată în mod exact din raportul făcut de dl. d'Amira, care l-a servit în tot timpul amintit, ca prim interpret al său.*

[50] Ultimul eveniment amintit în cronică este din anul 1739.

intervină pe lîngă regina Suediei (sora lui Carol al XII-lea) să-i acorde „quelque petite recompense” [51]. Acest Amiras, ambiţios de a-şi arăta numele pe scrierile lui, plin de „amor propriu” (Sbiera), desigur şi-ar fi semnat numele şi pe cronică dacă ar fi fost autorul ei. Paternitatea ar fi indicat-o neapărat măcar în traducerea grecească, dar în titlul acesteia el spune clar că este numai traducător.

4. Un alt argument împotriva paternităţii lui Amiras este, ca să zicem aşa, de ordin lingvistic. Amiras ca traducător se dovedeşte că nu ştia bine româneşte. Necunoscînd sensul unor cuvinte româneşti, le-a reprodus ca atare, dar dîndu-le desinenţe greceşti: κουρτανον (curtean), βαταχον (vătaf) ş.a. Alte ori a omis cuvintele neînţelese, cazul cuvîntului *fotaze* (acoperămînt de pînză pentru împodobirea cailor) [52]. Dimpotrivă, cronica este scrisă într-o românească neaoşă, cu expresii populare şi cu sensurile arhaice obişnuite în limba cronicarilor: „iară el [Alex. Buhuşi] *sprijenindu-să*, au scăpat den mîna” [polonilor] (p. 54_{11} şi passim) (a se sprijini = a rezista); „Şerban Vodă... *să afle un chip de cale* să-i mîntuiască de acel domn rău” (p. 55_{18}); „*nemică n-au isprăvit*” (p. 58_{30} şi passim) (a isprăvi = a reuşi); „oşti turceşti cu carii vinisă *bogate*” (în număr mare) (p. 60_{10}); Toma Cantacuzino, la Mosc „s-au *îmbunat* el, arătîndu-se credincios” (p. 67_{34-35}) (a se îmbuna = a se lăuda); „mînia” şi „masuri” (p. 77_5) (a se opri pentru odihnă, pentru siguranţă); „*pîne*”, „*poame*” (grîu, fructe, dar şi legume) (p. 74_{26-29} şi passim); „scumpul mai mult păgubeşte” (p. 94_{31}); Const. Cantacuzino vorbea „can alăturea cu cale” (p. 108_{8-9}); „o roată de nemţi o au stricat” (p. 109_{1-2}); „*zăbovindu-să* cu naiuri” (p. 125_{27-28}) (a se zăbovi = a se distra); „hanul au şi *vărat* şi iarăşi au ernat” (p. 136_{13}); „de ne vom mai rocoşi” (p. 138_{17}) (a se rocoşi = a se răscula); „nu să poate *amistui*” (p. 139_{13}) (a se amistui = a se ascunde); „acestu paşe era petrecut cu bătrînéţăle” (p. 148_{24-25}) (întrecut de); tătarii „să-ş dea uşurul şi hacul” (p. 152_{18-19}); „rugînd şi *cucerindu-ne ca să ne isprăvască puţină voe* numai pentru dobitoace” (p. 152_{26-27}) (rugînd cucernic să ne obţină puţină îngăduinţă); „precum *ne apucăm*” (a se apuca = a se angaja prin contract). Aceste exemple şi altele ce s-ar mai putea da — citeşte descrierea iernii (p. 79_{15-18}), descrierea luptei de la Caşin (p. 76_{12-16}), cum prădau tătarii (p. 136_{15-28}) — dovedesc un autor român, iar nicidecum pe grecul Amiras [53], care, cum am văzut, nu ştia bine româneşte [54].

5. Din analiza cronicii, mai ales a primelor domnii, s-a văzut că autorul ţine cu autohtonii, cu „pămintianii” — cum zice el —, lăudînd

---

[51] Vezi Const. Karadja, *Deux lettres du dragoman Amiras*, în „Revue historique du Sud-Est Européen”, VI (1929), nr. 10—12, p. 336—339. Această operă — pierdută — ar fi a patra dintre cele scrise de Amiras. Demostene Russo, în *Studii istorice greco-române*, I, p. 198—199, crede că *Le livre de séjour du très glorieux Roy Charle 12* amintită mai sus este aceeaşi cu *Autentica istoria di Carlo XII*, că autorul a scris-o în greceşte şi că versiunea italiană este traducerea altuia.

[52] P. P. Panaitescu, *Miron Costin, Opere*, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1958, p. 362—363.

[53] Spre deosebire de Sbiera şi Iorga, alţi cercetători numesc pe autorul acestei cronici *Pseudo-Amiras* (D. Russo, în *Buletinul Comisiei istorice a României*, II, p. 64, şi acelaşi, *Studii istorice greco-române*, II, p. 465, 473—475 şi passim). C. Giurescu foloseşte expresia „cronica tradusă de Amiras” (cf. *Buletinul Comisiei istorice a României*, II, p. 139, 148 şi passim).

[54] O nouă dovadă că Amiras nu ştia bine româneşte sînt înseşi traducerile făcute de el din limbile turcă şi tătară (vezi p. $150_1 - 155_{24}$). Suretele şi hogeturile traduse au fraze lungi, confuzii şi repetiţii plictisitoare.

pe toţi domnii care făceau dreptate pămîntenilor, nu străinilor. În altă parte, combătînd introducerea unor biruri noi, el spune că pe „pămîntul nostru" n-au fost asemenea biruri. Am mai văzut că autorul arată — în partea de compilaţie a cronicii — chiar unele sentimente de antipatie faţă de greci. Deci autorul nu este un grec, un străin, ci este român [55].

Analiza întreprinsă fixează clar poziţia pe care se situează autorul. El spune că boierii nu trebuie să plătească birurile *ţărăneşte*, adică în rînd şi la fel cu ţăranii. Domnii care au pretins asemenea prestări de impozite nu sînt *cinstitori* cu boierii, nu le acordă respectul, cinstea ce li se cuvin. Asemenea idei demonstrează originea aristocratică a autorului. Dar, acesta este, în acelaşi timp, şi un admirator al învăţăturii; el semnalează ca ceva deosebit cultura domnilor Constantin Duca, Dimitrie Cantemir, Nicolae Mavrocordat şi are dispreţ pentru neştiutorii de carte. Hatmanul Iane Drăghinici, omul lui Gheorghe Duca, era „om prostu şi neînvăţat" şi tocmai de aceea este calificat „carele nu era bun nice de o triabă" (p. 52_{8-9}).

Autorul cronicii este om de cultură, probabil un boier cu învăţătură, cu lecturi de cărţi străine, din care împrumută neologisme: „drăgani [ostaşi poloni] puşi de la gubernatul den cetatea Niamţului" (p. 59_{12-13}); *mareşal* Tarlo" (p. 69_{2-3}); „*corespondinţiia* şi priiateşugul" (p. 138_{14-15}); „să rămîe în *protecţiia* crailor" (p. 119_{12}); „au trimis carte cu *săcritariul* său" (p. 87_{32}); „scrie la *ghenărariul* Bercilă şi la alţi *ofiţeri* a lui Racoţi" (p. 88_{10-11}); „împrotiva *sacsonilor*" (ai lui Frederic August, electorul Saxoniei, ajuns rege al Poloniei) (p. 87_{36}); „care împărăchiare au numit-o *Republica Cumfiderata*" (p. 87_{8-9}); „stiag de roşii ... cu *bărate* [berete] roşii de postav" (p. 125_{25-26}).

Acest boier, autorul cronicii, criticînd domnia lui Racoviţă, nu face altceva decît a răspunde celor două cronici racoviţene: cea asociată cu cronica buhuşenească [56] şi cea a lui Muste în versiunea ei completă [57], ambele anterioare cronicii 1661—1733 şi vădit favorabile lui Mihai Racoviţă. Este greu a identifica cu precizie numele acestui boier şi o identificare ipotetică este inutilă. El a scris din îndemnul lui Grigore Ghica, succesorul în domnie, din septembrie 1726, al lui Mihai Racoviţă. Grigore Ghica nu se putea probabil mulţumi cu o înregistrare, dacă nu răuvoitoare, totuşi sumară şi palidă, a domniei lui, cum este aceea din amintita versiune a cronicii lui Muste.

Amiras, contemporan cu evenimentele, dornic de parvenire, nu a fost cu totul străin de cele scrise. El a ţinut, probabil, să i se amintească în mod obiectiv, ca să nu supere pe nimeni, fără exagerarea meritelor, acele sarcini îndeplinite de el în timpul domniei lui Racoviţă. A ajutat pe autor, mulţumind în acest fel şi pe Grigore Vodă Ghica, oferindu-i în traducere românească mai multe materiale turceşti şi tătărăşti, care pun

---

[55] Ariadna Camariano-Cioran, *Cronica anonimă a Ţării Moldovei (Pseudo-Amiras)*, în *Istoria literaturii române*, I, ed. a II-a revăzută, Bucureşti, 1970, p. 592—596, socoteşte ca autor un anonim făcînd parte „din rîndurile boierimii privilegiate, poziţia lui de clasă este clară" (p. 595).

[56] *Letopiseţul ţării Moldovei (1661—1705)*, ed. Const. Giurescu, Bucureşti, 1913.

[57] Publicată de M. Kogălniceanu, *Cronicele României*, vol. III, p. 1—73.

într-o lumină deosebit de strălucitoare personalitatea domnitorului (vezi capitolul *Izvoarele cronicii*).

Dar intervenţia lui Amiras în legătură cu cronica 1661—1733 atinge punctul culminant cînd primeşte din partea domnitorului sarcina de a o traduce în limba greacă, împreună cu întreaga compilaţie, care începea de la facerea lumii, trecea la întemeierea Moldovei (Dragoş) şi urma cu istoria ţării pînă în zilele lui Grigore Ghica. Acest corp de cronici, care prezenta istoria ţării pe o perioadă atît de mare de timp, constituia titlul de glorie al domnului, al divanului şi cancelariei sale. Solii şi călătorii străini care treceau pe la Iaşi erau avizaţi cu mîndrie de membrii divanului despre această operă culturală. Abatele Ruggiero Giuseppe Boscovich, călător prin Iaşi la 1762, ne povesteşte că starostele de Cernăuţi, boierul Millo, i-a relatat de o cronică a Moldovei compilată din porunca lui Grigore Ghica, cu 36 de ani mai înainte, din diferite izvoare pe care le aduna, cu mare grijă, din toate părţile posibile [58]; ,,vor sechs und dreyssig Jahren" înseamnă anul 1726, anul urcării pe tron a lui Grigore Ghica.

Referinţa starostelui Millo (Mile) din 1762, comunicată nouă de Boscovich, este importantă şi exactă pentru cunoaşterea istoriografiei româneşti vechi. Noi ştim de corpuri de cronici mavrocordăteşti, iniţiate de Nicolae Mavrocordat pe cele trei planuri mai mari (ca o istorie paralelă a Ţării Româneşti şi a Moldovei) [59], sau mai mici (ca o istorie a domniilor lui, fie în Ţara Românească, fie în Moldova) [60]. Acestea erau alcătuite prin 1729. Dar de la Boscovich aflăm că, simultan cu Nicolae Mavrocordat, Grigore Ghica al II-lea a iniţiat şi el un asemenea corp, terminat în 1726, în redacţie românească. Corpul ghiculesc urma să se completeze şi cu domnia lui Grigore Ghica; mai urma să se împlinească şi dorinţa domnului de a fi tradus în greceşte, iar traducător a fost ales Amiras. Numai atît vorbesc documentele despre Amiras traducătorul, iar nu autorul.

Grigore Ghica întrunea şi el, ca şi predecesorul său Nicolae Mavrocordat, toate calităţile ca să poată iniţia acest corp de cronici: ,,ein gelehrter und geschmackvoller Mann" [61]. Se pare că a vrut chiar să tipărească istoria Moldovei în compilaţia ghiculească, cel puţin aşa rezultă din referinţa lui Boscovich: ,,ein manuscript... welches die Geschichte der Moldau enthält, und noch nicht gedruckt war" [62].

---

[58] Jurnalul călătoriei abatelui R. G. Boscovich s-a publicat întîi în franţuzeşte (1772), apoi în nemţeşte (1779). Redacţia italiană din 1784, prefaţată chiar de autor, se deosebeşte de primele două redacţii; aşa, de exemplu, pasajul despre relatarea lui Millo cu privire la cronica Moldovei nu există (ar trebui să fie la p. 151); de aceea trimitem la traducerea germană pe care am folosit-o: *Reise von Constantinopel durch Romanien, Bulgarien und die Moldau nach Lemberg in Pohlen*, Leipzig, 1779, p. 108.

[59] Dan Simonescu, *Axinte Uricariul şi istoria paralelă a Ţării Româneşti şi Moldovei*, 78 p., lucrare în ms. la Institutul de istorie ,,Nicolae Iorga" din Bucureşti.

[60] Cele trei corpuri (compilaţii) mavrocordăteşti sînt: al lui Radu Lupescu logofeţelul (grupa de mss. L), al lui Axinte Uricariul (grupa de mss. U) şi domniile din Ţara Românească şi cea din Moldova scrise respectiv de Radu Popescu şi Axinte Uricariul. Pentru identificarea manuscriselor, vezi C. Grecescu şi Dan Simonescu, *Istoria Ţării Româneşti 1290—1690. Letopiseţul cantacuzinesc*, Bucureşti, 1960, p. XXXV şi XXXVIII—XXXIX.

[61] R. G. Boscovich, *Reise von Constantinopel...*, p. 109.

[62] *Ibidem*, p. 108. Boscovich arată, în continuare, pasiunea domnitorului pentru istorie, pentru strîngerea documentelor şi a izvoarelor (,,Urkunden") istorice.

Data alcătuirii cronicii

Data alcătuirii cronicii se poate fixa cu uşurinţă, dar pentru aceasta trebuie să facem deosebirea între adevărata cronică şi varianta ei. Cronica originală se termină cu reproducerea suretului tătarilor nohai dat lui Grigore Ghica pentru reglementarea condiţiilor de păşunare a vitelor tătarilor în părţile dintre vest de Bender şi Prut, Tobec şi Bozieni.

Acest suret este datat 6 septembrie 1729. După reproducerea suretului mai urmează un capitol : ,,Aicea am scris pentru cei nemulţămitori şi lacomi...'' (banul Dimitrie Macri scos din stărostia Cernăuţilor)[63]. Acest capitol aparţine tot cronicii originale, pentru că el se termină cu fapte din acelaşi an 1729 : ,,Tot într-acestu an'' Grigore Ghica a desfiinţat ,,pogonăritul de vii... socotind că nu-i dreptu să dea oamenii şi pogonărit şi vedrit'' [64].

Ultimele nouă rînduri reproduse de Kogălniceanu, care urmează după finalul indicat, nu mai aparţin cronicii originale, ci sînt adăugate ulterior de vreun copist, numai ca să se facă legătura cu cronica următoare, care începe cu anul 1733. Aceste rînduri [65] repetă ştirea despre ridicarea turnului cu ceasornic la Iaşi [66]; arată că Grigore Ghica şi-a petrecut domnia ,,cu văsălie şi cu bucurie'' şi se termină cu plecarea domnului la Bucureşti, unde ,,l-au aşăzat în scaun'', deci cu evenimente petrecute între anii 1729 şi 1733.

Cronicarul oficial nu putea reduce la numai cîteva rînduri evenimentele ultimilor trei ani din domnia lui Grigore Ghica, mai ales că în toamna anului 1730 domnul era să-şi piardă domnia ca să fie înlocuit cu un ,,om de rînd, casapul Ianaki Buţukaki ; acesta e numit chiar'' [67]. Totuşi Grigore Ghica învinge şi de data aceasta şi îşi consolidează situaţia faţă de Poartă [68]. Asemenea fapte nu puteau fi omise de cronicar ; totuşi, acesta îşi încheie brusc cronica prin luna septembrie 1729, adică la începutul anului (anul calendaristic începea cu luna septembrie şi se termina la 31 august). Mai tîrziu cu şase luni, în februarie a aceluiaşi an 1729 [69], Amiras termină şi traducerea grecească a cronicii, care are acelaşi final ca şi cronica românească : evenimentele din anul 1729 (suretul tătărăsc, înlocuirea banului Dimitrie Macri şi desfiinţarea pogonăritului) [70]. Este clar, deci, că cronica

---

[63] Ediţia de faţă, p. $155_{25}-156_{21}$.

[64] Ediţia de faţă, p. 156_{13-19}.

[65] M. Kogălniceanu, *Cronicele României*, III, p. 180. Ediţia de faţă, p. 156_{21} ca variantă, în aparatul critic.

[66] Ediţia de faţă, p. 125_{11-14}.

[67] C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, partea I, p. 232.

[68] Rolland P. Desalleurs, ambasadorul francez la Constantinopol, scrie că trei familii căpătaseră încrederea Porţii în ce priveşte guvernarea ţărilor române : Mavrocordat, Racoviţă şi Ghica (Hurmuzaki, *Documente*, Suplement I, p. 654).

[69] Ch. B. Hase, *Notices et extraits des manuscripts de la Bibliothèque du Roi...*, t. XI, p. 280, se întreabă mirat cum s-a terminat traducerea în februarie 1729, cînd cronica înregistrează ştiri din septembrie 1729. În fond, nu este nici o inadvertenţă, dacă luăm în consideraţie, aşa cum am mai spus, că anul calendaristic începea cu 1 septembrie şi se termina la 31 august.

[70] M. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 179, nota.

a fost terminată prin septembrie 1729. În ce priveşte începerea scrierii ei, aceasta a avut loc în 1726, data indicată lui Boscovich de starostele Millo. Cronicarul a început cu o *prelucrare în spirit oficial* a cronicii mai vechi 1661—1726 şi a terminat cu cronica sa originală 1726—1729. Cronica s-a scris între 1726 şi 1729 ; pentru aceşti ultimi trei ani cronicarul a scris paralel cu desfăşurarea evenimentelor.

În acest sens vorbesc şi următoarele date din cronică : 1) ,,Iară la anul 7233, iară al domniei sale [Mihai Racoviţă] al noaălea an, tîmplatu-s-au în Iaş foc mare [au ars din casele domneşti]... şi fiindu vréme de primăvară, îndată s-au apucat Mihai Vodă şi au făcut casăle de iznoavă, cum să văd..., iar deplin nu le-au isprăvit, scurtîndu-l vrémea" (p. 98_{6-18}). Focul s-a întîmplat în iarna anului 1725, reparaţiile au început imediat, primăvara, dar nu s-au terminat, pentru că peste cîteva luni (în septembrie 1726) Mihai Racoviţă nu mai era domn. 2) ,,Şi după moartea lui Matei Vodă [71], tatăl lui Grigorie Vodă, rămîindu Grigorie Vodă mic, cu frate-său Alexandru, carele acmu iaste terziman..." (p. 121_{17-18}). Alexandru Ghica a devenit terziman în 1727 [72]; deci, pe la această dată, cronicarul terminase partea de compilaţie şi ajunsese cu tratarea la începutul domniei lui Grigore Ghica, unde povesteşte despre ascendenţii familiei Ghica. Modul de exprimare din aceste două exemple (,,cum să văd" şi ,,carele acmu iaste terziman"), şi din altele care s-ar mai putea da, arată o redactare contemporană cu săvîrşirea faptelor, începînd cu sfîrşitul domniei a treia a lui Mihai Racoviţă.

Manuscrisele Primul cercetător român care s-a ocupat de această cronică a fost M. Kogălniceanu. A văzut-o mai întîi la Paris în 1845, în traducerea grecească făcută de Alexandru Amiras şi datată februarie 1729 [73]. În 1846 semnalează, pe lîngă manuscrisul cu traducerea grecească (despre care spune că ,,l-am cercetat") [74], şi un manuscris românesc, arătînd că este copiat de Gligoraş sin Vasilie Uricar, ,,unul din cei mai buni copişti de letopiseţe din veacul trecut şi de la care au rămas manuscrisele cele mai frumos copiate" [75]. Cum M. Kogălniceanu nu citează un alt manuscris românesc al cronicii, am putea trage în mod logic concluzia că ediţia lui reproduce manuscrisul copie al lui Gligoraş sin Vasilie Uricar, manuscris care se află în Biblioteca Academiei R.S.R. sub cota nr. 238. Compararea ediţiei lui Kogălniceanu [76] cu ms. 238 dovedeşte însă că nu acest manuscris

---

[71] ,,Vodă" da, ca fiu de domn, al lui Grigoraşco Vodă, dar domn nu.

[72] Epaminonda Stamatiade, *Biografiile marilor dragomani greci din Imperiul otoman*, traducere de Const. Erbiceanu, Bucureşti, 1898, p. 70—71.

[73] Titlul lung al redacţiei greceşti publicat de C. C. Giurescu, *Les manuscrits roumains de la Bibliothèque Nationale*, Paris, 1925, p. 13, se termină cu menţiunea: Ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ αψκθ μῆνα Φεβρουαρίου.

[74] M. Kogălniceanu, *Letopisiţile ţării Moldovii*, III, Iaşi, 1846, p. 1 nenumerotată de la sfîrşitul volumului, nota în care sînt arătate manuscrisele folosite pentru ediţie.

[75] *Ibidem.*

[76] *Ibidem* (ed. 1846), p. 83—174 ; ed. a II-a în *Cronicele României*, tom. III, p. 97—180. Vom utiliza această ediţie sub abrevierea Kog_2.

este cel publicat în 1846, că această ediţie reproduce alt manuscris. Deci Kogălniceanu, la publicarea ediţiei sale din 1846, cunoştea două manuscrise cu textul cronicii, dar a declarat că cunoaşte unul singur şi l-a descris tocmai pe cel nefolosit în ediţia sa. Vom vedea mai jos (p. 31) explicaţia acestei inadvertenţe.

În urma cercetărilor făcute, cunoaştem această cronică în şapte manuscrise româneşti ; apoi dintr-o ediţie de pe un manuscris azi pierdut ; din traducerea ei grecească şi dintr-o traducere în limba franceză. Este cazul să descriem mai întîi toate aceste versiuni şi apoi să vedem corelaţia dintre ele.

Ms. 62, din Biblioteca Academiei, 16 × 21 cm, 194 foi (ultima nescrisă). Cei care, în alte împrejurări, s-au ocupat de acest manuscris [77] îl socotesc scris de Enache Kogălniceanu (1729—1795), deşi într-o notă de pe f. 1ʳ, care dă lămuriri că s-a scris mult după anul 1774 [78], nu se menţionează numele copistului. Cert este că el a aparţinut lui Enache Kogălniceanu, care pe f. 92 şi 97 îşi scrie autobiografia.

La f. 2—98ᵛ este cronica lui Amiras. *Inc.* „De aice să începim pentru domniea lui Eustrate voevod”. *Fin.* „Şi aşe plecîndu după obiceiu l-au dus aşezîndu-l în scaun” (pe Grigore Ghica, în scaunul Ţării Româneşti, aprilie 1733).

F. 98ᵛ—193ᵛ cuprind cronica Moldovei de la 1733 la 1774, în redacţia Pseudo-Enache Kogălniceanu [79].

Între ms. 62 şi ediţia Kog. 1846 sînt mai multe deosebiri mărunte de formă şi cinci însemnate de fond. Semnalez ultimele :

1. Ed. Kog_2, p. 155, r. 6 jos :	Ms. 62, f. 67 :
„Din Matei Vodă este acest Grigorie Vodă, domnul Moldovei, nepot lui Grigorie Vodă domnul Ţărei Munteneşti şi strănepot lui Gheorghe Ghica Vodă”	„Din Matei Vodă este acest Gligorie Vodă, domnul Moldovei, *avîndu şi frate, cari l-au chemat Alexandru, cari au stetut mari tărzăman a Porţăi Turceşti, şi după pace ce s-au făcut cu împărătiasa muscalului Elisaveta, l-au tăet Împărăţîe turcului în Ţarigrad fără nici o vină*, nepot lui Gligorie Vodă, domnul Ţării Româneşti”

Decapitarea lui Alexandru Ghica a avut loc în februarie 1741 [80], deci pasajul subliniat este o interpolare tîrzie, străină de cronica lui Amiras, care se opreşte la anul 1733. Gradul de rudenie, în ed. 1846, se stabileşte

---

[77] I. Bianu, *Catalogul manuscriptelor româneşti* (din Biblioteca Academiei), I, Bucureşti, 1907, p. 149—151 ; Const. Giurescu, *Pseudo-cronicari*, I, *Enache Kogălniceanu*, în *Buletinul Comisiei istorice a României*, II (1916), p. 139—148.

[78] Const. Giurescu, *op. cit.*, p. 157—160.

[79] M. Kogălniceanu, *Letopisiţile...*, p. 189—286 ; ed. a II-a, în *Cronicele României*, tom. III, p. 195—274.

[80] Epaminonda Stamatiade, *Biografiile marilor dragomani greci din Imperiul otoman*, p. 71.

în raport cu Gheorghe Ghica bătrînul, iar în ms. 62 față de Gligorașco Ghica, fiul lui Gheorghe.

2. Ed. Kog_2, p. 171, r. 6 jos :

„Acest mitropolit [Nichifor] au fost mai nainte dascal la Grigorie Vodă și el l-au făcut mitropolit"

Ms. 62, f. 89^v :

„Acest mitropolit înainte vreme, încă fiind preutu la Moreea, au fostu căzut în robie la turci cu toată casa lui și ducîndu-i robi în Țarigrad, i-au răscumpărat doamna lui Mihai [Racoviță], făcîndu-l dascal beizedelilor mării sale; la cari rămîind la Gligorie Vodă, era iar dascal di'nvăța beizedelile. Și atunce l-au făcut și mitropolit..."

Mai departe, cu privire la același mitropolit Nichifor :

3. Ed. Kog_2, p. 171, r. 5 jos :

„Macar că eparhia lui, Sidis, era pustie de mult, numai fiind om foarte înțelept și adevărat, îl avea domnu lîngă sine"

Ms. 62, f. 89^v :

[aceleași idei] „fiindu omu foarte învățat și *adevărat sfîntu*, îl ave domnul lîngă sine, *cari mai pi urmă, la al doile domnie, după ducere mitropolitului Antonie cu muscalii, cîndu vinisă la Eși, l-au făcut și Moldovlahiei mitropolit*"

Rîndurile subliniate, referindu-se la evenimente din anii 1739—1740 [81], dovedesc că și ele sînt interpolate ulterior și că sînt străine de cronica zisă a lui Amiras.

4. Ed. Kog_2, p. 179—180, are spre sfîrșitul ei un fragment intitulat: „Aice am scris pentru cei nemulțămitori și lacomi, cum îi tîmpină Dumnezeu și păcatul lor", care povestește că Grigore Ghica, prinzînd pe banul Dimitrie Macri că a furat din banii văcăritului, l-a pedepsit cu degradarea și închisoarea. Acest fragment este omis în ms. 62.

5. În sfîrșit, cele două redacții se termină deosebit : ed. Kog_2, p. 180, se termină cu schimbarea domnilor, Grigore Ghica trece în Țara Românească, iar Constantin Mavrocordat în Moldova. Dar ms. 62, înainte de acest final comun, intercalează un lung pasaj despre turnul cu ceasornic înălțat în Iași de Grigore Ghica [82], turn despre care ed. Kog. are numai o mică mențiune, cu totul în altă parte a cronicii [83].

---

[81] Gh. I. Moisescu, Șt. Lupșa și Alex. Filipașcu, *Istoria bisericii române*, vol. II, București, 1958, p. 193.

[82] Reprodus de Const. Giurescu, *loc. cit.*, p. 140, nota 2. Compară pasajul editat de Const. Giurescu cu ed. de față, p. 156, r. 21 aparat (după ms. V, 25, Iași) și cu Kog_2, p. 179—180, în notă.

[83] Kog_2, p. 158_{11-11} de jos și în ediția de față la p. 125_{11-14}.

Ms. 238, din Biblioteca Academiei, 21 × 32 cm, 346 foi, foarte frumos scrise, de două mîini : f. 1—317 scriere semiuncială veche, de pe la 1730, f. 318—346 scriere chirilică din secolul al XIX-lea.

Cronica anonimă zisă a lui Amiras se găseşte la f. 248—317. *Inc.* ,,Domniia lui Eustratie Dabijii Vodă, cap. 56”. *Fin.* ,,Şi au rămas răsuflare şi oamenilor, şi [84] domnului vecinică pomenire şi plată de la Dumnedzău” (fiindcă ridicase pogonăritul). Ea are înainte cronica Moldovei pînă la 1601 scrisă de Nicolae Costin (f. 2—171), letopiseţul Moldovei 1595—1661 scris de Miron Costin (f. 171—247) ; după ea urmează un fragment din cronica lui Neculce (f. 318—338) [85] şi sfîrşeşte cu cronica lui Ion Canta (f. 338—346).

Manuscrisul acesta este cel descris în 1846 de M. Kogălniceanu [86], ca fiind scris de Gligoraş sin Vasilie Uricar. Numele copistului nu este notat pe manuscris, dar Kogălniceanu a făcut o exactă identificare, pentru că manuscrisul are acelaşi scris cu ms. 115 (datat 1726) şi cu ms. 354 din Bibl. Acad., care au însemnarea şi iscălitura acestui copist [87]. Lui Kogălniceanu i l-a împrumutat pentru studiu, după cum mărturiseşte el însuşi în nota despre manuscrisele folosite, Costache Balş Dumbrăveanu. ***Acest manuscris a fost luat ca text de bază pentru ediţia de faţă şi se deosebeşte de manuscrisul folosit de Kogălniceanu în ediţia sa*** (vezi mai jos ***ms. maiorului Gheorghiu***).

Ms. 2690, din Biblioteca Academiei, 24 × 35 cm, 353 foi (f. 1—2 şi 347—353 nescrise), datat paleografic de la începutul secolului al XIX-lea. Fiind copia ms. precedent 238, se aseamănă cu acesta pînă şi la succesiunea paginilor, ca şi cum copistul a potrivit să coincidă paginile copiei cu ale modelului său.

Cronica anonimă zisă a lui Amiras se întinde de la f. 248 la f. 317, avînd înaintea sa compilaţia Nicolae Costin — Miron Costin, iar după ea fragmentul din cronica lui Grigore Ghica scrisă de Neculce ; sfîrşeşte cu cronica lui Ion Canta.

A aparţinut lui N. Istrati, cunoscutul bibliofil de la Rotopăneşti.

Ms. 2717, din Biblioteca Academiei, 21 × 30,5 cm, 71 foi, datat paleografic din jumătatea a doua a secolului al XVIII-lea. Pe verso copertei, Iuliu Tuducescu, fostul paleograf al Academiei Române, scrie : ,,Letopiseţul Ţării Moldovei scris de Nicolae Costin, mare logofăt”. Este o identificare greşită, cronica fiind cea atribuită lui Amiras (f. 1—67), urmată (f. 69—71) de rîndurile despre moartea lui Grigore Ghica al III-lea († 1779). *Inc.* ,,Domniia lui Eustratie Dabije Vodă. Cap. 46. După moarte lui Ştefăniţă Vodă, fiul lui Vasilie Vodă...”. *Fin.* ,,... şi oamenilor şi domnului vecinică pomenire şi plată de la Dumnedzău”.

Ms. 3410, din Biblioteca Academiei, 24 × 33 cm, 346 foi (f. 344—346 nescrise), datat paleografic din secolul al XIX-lea. Este copia

---

[84] *şi* nu este copulativ, ci disjunctiv (= iar).

[85] Numai partea ei de la sfîrşit: ,,Postelnicul Constantin [Ipsilanti] s-au dus la Poartă...” să prindă pe Dumitraşcu Racoviţă hatmanul, vezi Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ed. Iorgu Iordan, p. 308_{10}—380. Domnia a doua a lui Constantin Mavrocordat în Moldova nu mai urmează în ms. 238 după cronica lui Ion Neculce, ci după cea a lui Ion Canta.

[86] Vezi nota lui Kogălniceanu amintită mai sus, p. 25, n. 74.

[87] G. Ştrempel, *Copişti de manuscrise româneşti pînă la 1800*, vol. I, Bucureşti, 1959, p. 90—91, arată următoarele manuscrise copiate de acest iscusit caligraf: 103, 115, 238, 256, 354, 940 şi 4082, toate din Biblioteca Academiei.

ms. 2690, copistul silindu-se să corespundă conţinutul fiecărei pagini cu întinderea grafică a modelului său. În consecinţă, cronica 1661—1733 este la f. 248—315, precedată de compilaţia Nicolae şi Miron Costin şi urmată de fragmentul amintit din cronica lui Neculce şi apoi de cronica lui Ion Canta (f. 336ᵛ—343ᵛ).

Ms. 53, din Biblioteca Academiei, Filiala Cluj, 31 × 21,5 cm, 9 foi liminare + 887 p., paginaţie nouă.

Cronica de care ne ocupăm începe la p. 651 şi se termină la p. 843, fiind ultima scriere în manuscris, pentru că paginile 845—887, scrise greceşte, sînt pe altă hîrtie, adaos ulterior. *Inc.* „Domniia Dabijii Vodă şi a Ducăi Vodă întăi (în colontitlu). Domniia lui Eustratie Dabijii Vodă, cap. 56. După moartea lui Ştefăniţă Vodă, fiiul lui Vasilie Vodă...". *Fin.* „... şi am rămas răsuflare şi oamenilor şi domnului vécinică pomenire şi plată de la Dumnezău". Ca şi în manuscrisele precedente, cronica zisă a lui Amiras este precedată de cronicile Moldovei a lui Nicolae Costin (p. 1—431) şi a lui Miron Costin (p. 431—650).

La f. 4, jos, următoarea însemnare care precizează numele copistului, data şi locul copierii: „конець и богу славъ. Şi s-au scris acest létopisăţ de Mihai sin Gheorghie, în oraş în Iaş, cu toată cheltuiala dumisale Ivan Cantacuzino vel vist., la lt. de la Hs. 1765 ap[rilie] 30".

Ms. V, 25, din Biblioteca Centrală „M. Eminescu" a Universităţii „A. I. Cuza" din Iaşi, 30 × 20,5 cm, f. 9—460, numerotaţia chirilică. Lipsesc nu numai începutul, dar şi sfîrşitul; în locul altor lipsuri s-au pus foi albe pentru completări: 1—8, 207, 248—249, 352. Datat paleografic din jumătatea a doua a secolului al XVIII-lea [88].

Pe prima pagină a legăturii: „Colecţia tuturor letopiseţelor, a lui Urechi, Miron Costin, adnotările lui Neculai Costin şi anonimul tradus de Amiras şi Enachi Kogălniceanu". Însemnarea este semnată: „M. Kogălniceanu". Începe cu „Împărăţie lui Sem", a lui Iafet etc., deci cu *Letopiseţul Ţării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601.* La sfîrşitul acestei prime părţi din compilaţie (f. 206ᵛ) este o notă care deformează numele lui Nicolae Costin: „Pănă aice acest letopisăţu este scrisu de pre izvodul ce-au scris Neculai Constandin [sic!] ce au fost vel logofăt". Urmează cronica pentru anii 1595—1661 a lui Miron Costin (f. 208—318ᵛ), apoi cronica anonimă atribuită lui Amiras (f. 319—400) şi termină cu cronica atribuită lui Enache Kogălniceanu (f. 400—460), dar fără sfîrşit.

Cronica Moldovei pentru anii 1661—1733, atribuită lui Amiras, se prezintă în acest manuscris într-o formă concentrată; ea figurează în aparatul critic al ediţiei de faţă ca variantă, astfel că şi pe aceasta cititorul o poate reconstitui uşor.

Ms. maior Gheorghiu. Acest manuscris, împrumutat lui M. Kogălniceanu de maiorul Gheorghiu din Roman, este azi pierdut sau, mai bine

---

[88] Ms. V, 25, Iaşi a purtat cîndva cota nr. 8; sub această cotă l-a cercetat C. Giurescu pentru partea lui finală, adică pentru cronica atribuită lui Enache Kogălniceanu (f. 400—460ᵛ). Vezi Const. Giurescu, *loc. cit.*, p. 148—151. Mai tîrziu a avut cota 70 şi 106; sub cota 70 îl descrie Ioan Şt. Petre, *Nicolae Costin, Vieaţa şi opera*, Bucureşti (1939), p. 74—75.

zis, inaccesibil pînă acum cercetătorilor. Din spusele lui Kogălniceanu [89] ştim însă că el cuprindea aceeaşi compilaţie de cronici ca şi ms. V, 25, Iaşi: letopiseţul Moldovei de la începutul lumii pînă la 1601, cronica pentru anii 1595—1661 a lui Miron Costin, cronica anonimă atribuită lui Amiras (1661—1733) şi cronica atribuită lui Enache Kogălniceanu (1733—1774). Numai că — adaugă Kogălniceanu — compilaţia din ms. Gheorghiu este „mai bine scrisă şi mai întreagă" decît compilaţia din ms. V, 25, Iaşi. Kogălniceanu face această caracterizare în legătură cu cronica lui Pseudo-Enache Kogălniceanu, iar nicidecum în legătură cu cronica Amiras; în legătură cu aceasta, el nu citează decît un singur manuscris românesc, al lui Costache Balş Dumbrăveanu, azi nr. 238 din Bibl. Acad. (vezi mai sus).

Mai trebuie însă să demonstrăm că M. Kogălniceanu în ediţiile sale (1846 şi 1874) n-a publicat textul ms. 238, ci un alt text care nu poate fi decît textul ms. Gheorghiu, al doilea manuscris românesc cunoscut lui *atunci* cu această cronică.

Ms. 238, f. 266v: „În anul 7224 *ghen. 16*, purces-au Mihai Vodă *den* Ţarigrad cu a *trii* domnie, *după ce-au îmbrăcat* caftan de domnie în *dzua* de Crăciun, la *viziriul*; iară *pe urmă* au luat şi cuca *la* împăratul şi cheltuială multă s-au făcut la această domnie. Şi cu menzil au *vinit* la *Iaş*, *fev.* 12 şi *au şedzut* în scaun. Iară de vară fost-au multe ploi şi adesă, *cît* într-acel an *nice pînile* [grîul] nu s-au făcut, *nice* mălaiu, *nice* poame de vie... ; numai *pîne şi fîn* şi ordzu s-au făcut şi *puţintea miere*... şi acestea era *sémneli* de *nenărocire ce era* să vie asupra acestui pămînt".

Ed. Kog$_2$, p. 123 (semnalez numai deosebirile): Ghenarie în // din // triia // dupo // l-au îmbrăcat cu // ziua // Vezirul // mai pe urmă // de la // venit // Iaşi Fevruarie // s-au aşezat // că // nici pîne // nici // nici // pîne şi *om. contrazicerile* // puţintele mere // semne // nenorocirile // erau.

Ms. 238, f. 281—281v: „Iară *la* anul 7233, iară *al* domniei sale al *noăle* an, tîmplatu-s-au *în Ieş*, *foc mare*, *fiind împresurat şi în furtună mare de vînt*, *aruncînd focul den* casă în casă; şi *pe scurtă voroavă*, începînd *den* sus, de svetîe Dimitrie arzînd şi beserica lui Stăi Dimitrie; şi într-un ceas *făcînd focul* drum ardzînd toate casăle ce *era alăturea cu* uliţa cea mare, *den-a* stînga viind asupra *Curţilor* domneşti, cînd şi la beserica *Svtăi Nicolae* au sărit focul şi în curţile domneşti".

Ed. Kog$_2$, p. 140 (numai deosebirile): în // a // noule // aice în Iaşi // furtună mare şi s-au scornit foc aruncîndu-l vîntul din // pe scurtă voroavă *om.* // *după* începînd *continuă altfel*: a arde biserica lui Sfîntul Dimitrie, *deci omite* den sus de svetîe Dimitrie şi // şi *om.* // au făcut // focul *om.* // erau // alăturea cu *înlocuite cu* pe // din-a // curţei // sfîntului Nicolai // au sărit *înlocuit cu* au dat.

Ms. 238, f. 317, se termină cu pasajul referitor la desfiinţarea pogonăritului de către Grigore Ghica, căruia îi va fi „vecinică pomenire şi plată de la Dumnedzău".

Ed. Kog$_2$, p. 180, după cuvîntul „Dumnedzău", continuă şi încheie cu totul altfel (rezumăm): Grigore Ghica, după şase ani de domnie cu veselie, cere să fie domn în Ţara Românească, iar Constantin Mavrocordat

[89] M. Kogălniceanu, *Letopisiţile*..., III, pagina a doua nenumerotată de la sfîrşit, în nota asupra manuscriselor folosite.

în Moldova. Îşi pregăteşte „merindele cuviincioase pentru cale" şi „porneşte cu skemni-agasi, ca acesta să-l instaleze în scaunul domnesc, în Bucureşti [90].

Deosebirile semnalate mai sus între ediţia Kogălniceanu şi ms. 238, precum şi altele numeroase ce s-ar mai putea da, arată clar că editorul a folosit alt manuscris decît ms. 238 şi acesta nu poate fi decît ms. Gheorghiu, deoarece textul publicat de Kogălniceanu prezintă diferenţe de formă nu numai faţă de ms. 238, dar şi faţă de toate celelalte manuscrise cunoscute pînă acum. O întrebare se impune stăruitor în legătură cu ms. Gheorghiu : dacă a fost folosit de Kogălniceanu pentru două cronici (cronica Pseudo-Kogălniceanu [91] şi cronica Pseudo-Amiras), de ce editorul evită o mărturisire precisă în acest sens ? Zic „evită", pentru că Kogălniceanu nu spune precis nici ce manuscrise anume a reprodus pentru cele două cronici.

Lucrurile trebuie că s-au întîmplat aşa : maiorul Gheorghiu din Roman a împrumutat manuscrisul lui Kogălniceanu. Acesta a copiat din manuscris *numai cele două cronici* necunoscute lui din alte manuscrise şi le-a dat la tipar. Pe cînd se tipăreau, a mai obţinut şi alte manuscrise, recte 62 (Pseudo-Enache Kogălniceanu) de la I. Beldiman, 238 (Pseudo-Amiras) de la Costache Balş Dumbrăveanu, dar textele ms. Gheorghiu apucaseră a fi tipărite. Kogălniceanu n-a mai spus însă că textele celor două cronici sînt reproduse din ms. maiorului Gheorghiu, pentru că acesta îi împrumutase manuscrisul *pentru studiu*, rezervîndu-şi probabil el dreptul de a le edita sau de a beneficia material din editarea lor [92].

Ms. 6 grecesc din Bibliothèque Nationale (Paris) [93], 31,4 × 20,6 cm, cu 72 p. + 544 p. + 14 p. la început şi 6 p. la sfîrşit, acestea nenumerotate. Manuscriptul a fost dăruit în 1752 bibliotecii regelui de către Charles de Peyssonnel, care îl achiziţionase la Constantinopol, pe timpul cînd îndeplinea sarcina de secretar al ambasadei Franţei. A făcut parte din biblioteca domnitorului Grigore Ghica al Moldovei (1726—1733), care a iniţiat scrierea şi apoi legarea lui în piele cu reliefuri (binduri) şi încrustaţii poleite cu aur. În interior, pe o pagină întreagă (p. 7 dintre cele nenumerotate), se află desenată stema Moldovei avînd în jurul ei iniţialele I.G.G.V

[90] Vezi textele pentru sfîrşitul cronicii reproduse în ediţia de faţă, p. $156_{21\ \text{aparat}}$ (cum sfîrşesc mss. V, 25, Iaşi şi Gheorghiu) şi p. 156_{13-21} (cum sfîrşeşte ms. 238).

[91] Const. Giurescu, *op. cit.*, p.139—148, dovedeşte că şi cronica lui Pseudo-Enache Kogălniceanu în ediţia M. Kogălniceanu reproduce ms. Gheorghiu, iar nu ms. 62 (autograful lui Enache Kogălniceanu).

[92] Cum aceeaşi explicaţie dă şi Const. Giurescu, *op. cit.*, p. 152, „acestei curioase procedări", anume că M. Kogălniceanu a publicat cronica Moldovei 1733—1774, cînd credea că Enache este autorul ei, nu după ms. 62, scris de Enache Kogălniceanu, ci după ms. Gheorghiu : „cronica era deja tipărită cînd s-a descoperit originalul" (recte : autograful, pentru că „originalul" implică pe Enache ca autor, ceea ce, se ştie, nu este cazul. Zadarnic a încercat M. Kogălniceanu să redea lui Enache titlul de cronicar).

[93] Pentru descrierea manuscrisului, am folosit datele lui C. C. Giurescu, *Les manuscrits roumains de la Bibliothèque Nationale*, Paris, 1925, p. 13—14.

(= Io Grigore Ghica voievod) şi un lung titlu grecesc [94], care arată, însă incomplet, conţinutul acestei compilaţii de cronici moldovene (traducerea în româneşte : „*Carte istorică cuprinzînd domniile şi vieţile domnilor Moldovei şi ale altor domni vecini, începînd de la Dragoş Vodă şi continuînd pînă acum.* Alcătuită întîi de către marele logofăt Miron Costin în limba moldovenească şi apoi, din porunca prea înălţatului şi prea vestitului domn şi stăpînitor al întregii ţări Moldovlahii, domnul Ioan Grigore Ghica voievod, tradusă în dialectul nostru cel mai simplu [grecesc] de dumnealui fost mare sluger Alexandru Amiras din Smirna. În Iaşi, în anul de la Hristos 1729, în luna februarie" [95].

Compilaţia cuprinde, ca şi manuscrisele româneşti precedente, următoarele cronici : a lui Nicolae Costin de la zidirea lumii pînă la 1601, a lui Miron Costin pentru evenimentele dintre 1595 şi 1661, cronica anonimă pentru anii 1661—1729 a lui Pseudo-Amiras. Între cronica lui Miron Costin şi a lui Pseudo-Amiras (p. 410—412) este un capitol despre dregătoriile Moldovei întemeiate de Alexandru cel Bun. Cronica lui Pseudo-Amiras (1661—1729) este scrisă pe p. 412—544. Manuscrisul a fost studiat de Charles Benoit Haase, care a şi publicat în 1827 [96] nouă extrase, dintre care ultimele trei sînt alese chiar din cronica anonimă a Moldovei, 1661—1729 : nr. VII (p. 371—377), răscoala lui Hîncu şi Durac împotriva lui Gheorghe Duca, domnul Moldovei, începută la 29 octombrie 1671 (ed. de faţă, p. 44_{32}—47_{27} jos, „în scaun Duca Vodă") ; nr. VIII (p. 378—388), luptele catanelor nemţeşti în Iaşi, în ianuarie 1717 (ed. de faţă, p. 78_{21}—83_{25}, „Deci gătindu-se domnul... de la Dumnedzău osîndă") ; nr. IX (p. 389—394), hogetul din 6 septembrie 1729 relativ la negocierile dintre Grigore Ghica, domnul Moldovei, şi Mengli Ghirai, hanul Crimeii (ed. de faţă, p. 150_1—152_3).

---

[94] Biblioteca Centrală a Universităţii Bucureşti, Facultatea de istorie, posedă trei suluri microfilm de pe ms. grecesc Parisinus 6 (Paris). Fotografierea, pentru comoditate, s-a făcut astfel : un sul reproduce p. 413—499, dar numai paginile fără soţ, plus pagina cu titlul ; al doilea sul conţine p. 414—500, numai paginile (numerotate) cu soţ ; sulul al treilea p. 501—544, cu paginaţie în succesiune normală. Din cauza fotografierii greşite (întîi paginile fără soţ, apoi separat cele cu soţ), lectura microfilmului este foarte anevoioasă (în vechime se numerotau foile).

[95] D. Russo, *Cronica Ghiculeştilor (1695—1754)*, în *Buletinul Comisiei istorice a României*, II (1916), p. 7, nota 3, mai cunoaşte şi un alt manuscris cu traducerea grecească a lui Amiras (biblioteca medicului Campanis din Andros). Din acest manuscris, descris de Sp. Lambros, a publicat fragmente Epaminonda Stamatiade, Βίος Ἰακώβου Βασιλικοῦ, Samos, 1894, p. 115—138. N. Iorga, *Un manuscript al lui Amiras*, în „Revista istorică", XIX (1933), p. 15 (după Sp. Lambros). D. Russo, *loc. cit.*, p. 20—22, demonstrează că între marea cronică grecească a Ghiculeştilor şi traducerea grecească a lui Amiras a *Cronicii anonime* de care ne ocupăm este „o legătură curioasă" ; totuşi, continuă autorul, „afară de deosebiri neînsemnate [...] versiunea este una şi aceeaşi" (!?).

[96] Ch. B. Haase, *Notice d'un manuscrit de la Bibliothèque du Roi contenant une histoire inédite de la Moldavie composée en moldave par Nicolas Costin* [...] *et traduite en grec moderne par Alex. Amiras*, în *Notices et extraits des manuscripts de la Bibliothèque du Roi et autres bibliothèques*, tom. XI_2, Paris, 1827, p. 274—331 studiul, p. 332—394 textele. Vezi Ioan Bianu şi Dan Simonescu, *Bibliografie românească veche*, III, Bucureşti, 1936, p. 530—531, nr. 1305. La 15 ianuarie 1816, Haase a început un curs de greacă modernă la École des langues orientales cu o conferinţă intitulată *L'histoire de la Moldavie composée par Myron Costin et traduite en grec moderne par Alex. Amira* ; conferinţa a devenit mai tîrziu articolul citat mai sus (cf. Alexandre Ciorănescu, *Correspondance de Daniel Démétrius Philippidès et de J.-D. Barbié du Bocage (1794—1819)*, Thessaloniki, 1965, p. 132—133, nota 50. Autorul precizează : „Haase était employé à la Bibliothèque Nationale de Paris".

Comparînd textul grecesc al acestor trei fragmente cu originalul românesc, am constatat că traducerea grecească îl reproduce întocmai. Haase însoţeşte ediţia de comentarii, unele preţioase, dar altele greşite, ca de pildă acelea în care susţine că Nicolae Costin este autorul întregii compilaţii. Dacă Haase ar fi cunoscut biografia lui Nicolae Costin ar fi observat că unele evenimente din cronică (de ex. cele povestite în extrasele VIII şi IX amintite mai sus) s-au petrecut după moartea lui Nicolae Costin (1712). Publicaţia lui Ch. B. Haase despre ms. Parisinus 6 a adus servicii vechii istoriografii române, făcînd-o cunoscută în cercurile cercetătorilor străini. Unii dintre aceştia au cunoscut-o însă mai înainte de a fi apărut publicaţia lui Ch. B. Haase [97].

Ms. 140 francez din Biblioteca Academiei, 31,5 × 24 cm, 429 foi scrise + f. 430—431 nescrise. Drept titlu, f. 1 : *Copia de A. Ubicini a Cronicei Romaniei, tradussa în limba francesa după Miron Costin de Nicolas Génier de Smyrne (1741).* Într-adevăr Ubicini a copiat-o după *ms. 1409* (fondul francez) din Bibliothèque Nationale din Paris, care cuprinde însăşi traducerea autografă a lui Nicolas Génier din Smirna. Este datată „À Angora MDCCXLI" [98].

Dintr-o notiţă de la f. 2 a copiei Ubicini, desprindem că M. Kogălniceanu a intenţionat să publice în 1873 această compilaţie de cronici moldovene. Numeroasele corectări cu creionul din copia Ubicini au fost făcute, probabil, în vederea publicării ei, ceea ce nu s-a mai realizat.

În copia Ubicini, cronica Pseudo-Amiras este scrisă pe f. 364^v : „Du gouvernement de Davitza vodă" şi se termină la f. 422 : „. . . attirèrent sur luy [Grigore Ghica, domnul Moldovei] la bénédiction du ciel et l'affection de tous ses sujets qu'il continue de gouverner avec l'approbation générale".

Făcînd o întreită comparaţie : între redacţia românească în ediţia de faţă, redacţia grecească atît cît o cunoaştem din ed. Haase şi redacţia franceză în copia Ubicini, ajungem la concluzia că aceasta din urmă are numeroase abrevieri şi omisiuni. Nu cunoaştem traducerea franceză autografă a lui N. Génier, dar, din textele controlabile în momentul de faţă, această traducere n-are abrevierile, nici omisiunile copiei Ubicini. În plus, are numeroase deformări ale numelor proprii. Să luăm cîteva exemple din partea ei finală : n-are titlu. În copia Ubicini se povesteşte despre logodna beizadelei Scarlat Ghica astfel : „Dans ce même-temps là, vers le mois de juin, Grégoire voda se rendit avec toute sa cour à Deleamy [Deleni], bourgade appartenant au seigneur George Cantacuzenos, grand spathary, où il fit celebrer avec beaucoup de magnificence les fiançailles

---

[97] Charles de Peyssonnel, *Observations historiques et géographiques sur les peuples barbares qui ont habité les bords du Danube et du Pont Euxin*, Paris, 1765, p. 214, citează „l'auteur anonyme de l'histoire de Moldavie" (*passim*, p. 194, 217, 219, 223, 226). Din citatele folosite observăm că este vorba de marea compilaţie a lui Miron şi Nicolae Costin, *Letopiseţul lumii*, urmată de alte cronici, între care şi a lui Pseudo-Amiras, care duc istoria Moldovei pînă la anul 1758 (p. 239—240), unde aminteşte de familiile Mavrocordat, Racoviţă, Ghica şi Calimachi.

[98] Ms. 1409, francez, din Bibliothèque Nationale (Paris) a fost descris de V. A. Urechia, *Buletin literar*, în *Buletinul instrucţiunii publice*, I (1866), p. 608—613. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 15—16. Corespondenţă importantă despre traducerea franceză, datînd dintre 24 ianuarie 1731 şi 3 mai 1742, a publicat V. Mihordea, *Biblioteca domnească a Mavrocordaţilor*, Bucureşti, 1940, p. 40—41 (nr. 49—53), p. 61 (nr. 33).

de la fille de ce dernier avec le beizadé Scarlate, son fils ; et, pendant le séjour de Gregoire voda dans cette bourgade, il tint table ouverte, ou tout était en prossession : après cette solennité, il s'en retourne avec toute sa cour à Ghiassy" (f. 420^v).

Redacţia românească (rezumăm) : Povestirea are titlu. Scarlat este fiul cel mai mare al lui Grigore Ghica. Miercuri a plecat Vodă cu marii boieri la Deleni. Iordache spătarul s-a speriat neştiind rostul venirii lui Vodă. Abia duminică, la cafea, Vodă cere spătarului să aducă pe fiica lui cea de 9 ani. Aceasta este adusă, iar domnul îi pune în deget inelul de logodnă cu fiul său. Mitropolitul Nichifor dă binecuvîntarea. Totul s-a pus la cale în taină, doar hatmanul Constantin [Ipsilanti] a ştiut. Urmează petrecerea. La întoarcere spre Iaşi, alaiul se opreşte într-o vizită arheologică la Hîrlău, apoi la Cotnari şi Dumbrava Roşie. Petrecerea se continuă şi la palatul de la Frumoasa, de Sînpetru (vezi textul p. 146_7—147_{17}).

Fără titlu, redacţia franceză în copia Ubicini prezintă călătoria Ruxandrei Ghica : „Quelque temps après ces fiançailles dame Roxandre, mère de ce Prince, se rendit à Constantinople avec la demoiselle Mariora paharnika, sa fille et soeur de Gregoire voda" (f. 420^v).

Redacţia românească (rezumăm) : Are titlu. Ruxandra a stat trei ani la Iaşi, dar fiind boală [epidemie] aici, a schimbat la 11 iunie (1729) aerul, plecînd la Ţarigrad, cu domniţa Marioara. Întristaţi, Vodă, doamna lui, boierii le conduc pînă la Şanta ; la rămasul bun se plînge „despre îmbe părţile" (vezi textul, p. 147_{18-32}).

Redacţia franceză Ubicini omite întregul pasaj despre trecerea celor doi paşi Mustafa prin Iaşi, unul la Azac, altul la Hotin (vezi textul p. 148_{8-13}).

Mai departe scurtează mult amănuntele referitoare la învoielile dintre tătarii nohai şi moldoveni şi omite cele două hogeturi traduse de Amiras din turceşte în româneşte (vezi textul, p. 150_1—155_{27}). Cu privire la omisiunea hogeturilor ştim că a făcut-o Ubicini însuşi, care mărturiseşte într-o notă marginală că le-a omis pentru că „leur contenu est tout à fait insipid, confus et de nulle conséquence" (f. 421).

Sfîrşitul redacţiei franceze în copia Ubicini are idei pe care nu le găsim în traducerea grecească a lui Amiras : în loc să se oprească la cuvintele : „. . . attirèrent sur luy la bénédiction du ciel" (pentru că Grigore Ghica ridicase pogonăritul şi văcăritul), continuă „et l'affection de tous sujets qu'il continua de gouverner avec l'approbation générale", cuvinte care nu există în celelalte redacţii, care se termină : εἰς δὲ τὸν αὐθέντην μνημοσυνον αἰώιον καὶ μιαθὸς παρὰ Θεοῦ (*ed. cit.* a lui Hase, p. 329, „. . . şi domnului vécinică pomenire şi plată de la Dumnedzău") (vezi textul, p. 156_{19-21}).

Studiul descriptiv al manuscriselor dovedeşte că cronica lui Pseudo-Amiras a avut o răspîndire mult mai mare decît au crezut-o M. Kogălniceanu în 1846 şi atîţia alţii după el.

SIGLELE CELOR 11 MANUSCRISE

Ms. 62, autograful lui Enache Kogălniceanu = **K**
Ms. 238, copia lui Gligoraş sin Vasile Uricar = **G**
Ms. 2690 = **G**^{1}
Ms. 3410 = **G**^{2}
Ms. 53 Cluj (fondul Blaj) = **A**
Ms. 2717 = **B**
Ms. Gheorghiu = **C** (pierdut)
Ms. V, 25, Iaşi = **I**
Ms. 6 grecesc din Paris = **P**
Ms. 1409 francez din Paris = **F**^{1}
Ms. 140 francez din Bucureşti = **F**^{2}

Clasificarea, filiaţia şi stema manuscriselor

Manuscrisele care au transmis cronica Moldovei (1661—1733) a lui Pseudo-Amiras în cele trei redacţii se pot împărţi, după asemănările şi deosebirile dintre ele, în trei grupe:

Prima grupă cuprinde manuscrisele **C, I** şi **K**, care au ca particularitate comună că se încheie cu un adaos despre turnul cu ceasornic ridicat de Grigore Ghica deasupra porţii curţii domneşti, despre fericirea tuturor în timpul domniei lui Grigore Ghica şi, a treia ştire, despre cererea domniei Ţării Româneşti de către Grigore Ghica, oferind în schimb lui Constantin Mavrocordat domnia Moldovei. Cronica se termină relatînd chiar pregătirile de plecare ale lui Grigore Ghica spre Bucureşti, însoţit de schemniagasi, care „l-au aşăzat în scaun" (aprilie 1733) [99]. Acest adaos n-a existat în cronica originală, care s-a terminat cu evenimente din 1729. Dealtfel, partea din adaos referitoare la turn este inutilă aici, pentru că despre acelaşi turn cronica mai aminteşte şi la p. 125_{11-14}, în cadrul marilor construcţii ridicate şi reparate de Grigore Ghica. Această menţiune este o repetare numai în manuscrisele 62 şi V, 25, Iaşi. Nu ştim cum se prezintă în această privinţă ms. Gheorghiu, azi pierdut [100], al treilea manuscris al grupei.

O altă particularitate comună grupei este că după cronica Moldovei 1661—1733 urmează în cele trei manuscrise cronica Moldovei 1733—1774, atribuită lui Enache Kogălniceanu, care începe cu domnia *întîi* a lui Constantin Mavrocordat (aprilie 1733—noiembrie 1735). Legătura dintre cele două cronici este directă.

Mss. **C, I, K** sînt independente unul de altul, dar derivînd toate dintr-un model comun, azi pierdut (**X**^{1}), pe care fiecare l-a prelucrat deosebit şi anume: **C** pare a fi cel mai îngrijit şi mai fidel modelului său. Cu excepţia finalului introdus în **X**^{1}, **C** se apropie de însăşi cronica originală (**X**). **I** este o prelucrare scurtată prin masive concentrări stilistice, dar şi prin omisiuni care ating fondul (vezi capitolul *Ediţiile cronicii* şi aparatul

---

[99] Vezi acest final în ediţia de faţă, p. $156_{21\ aparat}$, după ms. V, 25, Iaşi. Compară-l cu cel din ms. 62, publicat de Const. Giurescu, *op. cit.*, p. 140 şi de M. Kogălniceanu, *Cronicele României*, tom. III, p. 179—180.

[100] Pe editarea lui de către Kogălniceanu nu se poate pune mult temei, pentru că editorul, cum am văzut, învăluie în mister existenţa acestui manuscris.

critic). **K** este o copie făcută cu mari neglijențe în raport cu modelul său : cum am văzut la descrierea manuscrisului, copistul Enache Kogălniceanu adaugă și omite după bunul său plac.

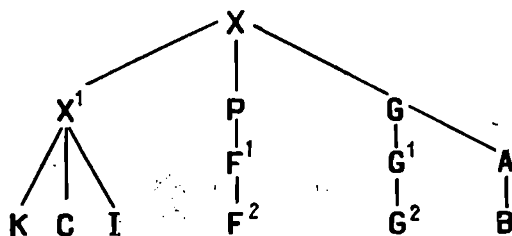
A doua grupă cuprinde manuscrisele **G**, **G¹**, **G²**, **A** și **B**. Aceste manuscrise au finalul originalului : se termină cu evenimente din septembrie 1729, relatînd pe larg ceea ce constituia, desigur, opinia publică de atunci : învoielile dintre tătarii nohai și moldoveni, precum și considerații generale valabile pentru întreaga domnie a lui Grigore Ghica, ca de exemplu desființarea pogonăritului și văcăritului, care asigură „domnului vécinică pomenire și plată de la Dumnedzău". Manuscrisele din această grupă fac parte toate [101] din compilația Nicolae Costin-Miron Costin, plus cronica 1661—1729 a spătarului Ioan Canta. Cum cronica lui Canta începe cu domnia *a doua* a lui Constantin Mavrocordat (septembrie 1741 — iulie 1743), legătura dintre cronica noastră și cronica 1667—1729 este întreruptă. Compilatorul a realizat totuși o legătură factice care repetă aceleași evenimente prin reproducerea fragmentului din cronica lui Neculce, dar expune domnia lui Grigore Ghica și pentru perioada septembrie 1729—aprilie 1733.

Ms. **G** este cel mai important din grupă, prin vechimea lui și prin scrierea lui de către unul dintre vestiții copiști de cronici. Din **G** coboară, pe de o parte, mss. **G¹** și **G²**, copii unul din altul, și pe de altă parte mss. **A** și **B**. Copiștii manuscriselor **G¹** și **G²** au fost atît de credincioși modelelor respective, încît, pe cît s-a putut, au căutat ca fiecare pagină a lor să coincidă ca întindere grafică și conținut cu pagina modelului (vezi descrierea lor).

A treia grupă o formează manuscrisele cu redacții în limbi străine **P**, **F¹** și **F²**. Ms. **P** cuprinde traducerea în grecește a lui Alex. Amiras, are același cuprins și se termină la fel cu manuscrisele grupei a doua. Nu știm cît este de fidelă traducerea franceză din **F¹** față de modelul său grecesc **P**, dar am arătat că în copia lui Ubicini din **F²** sînt mari omisiuni și concentrări stilistice. Rămîne încă de dezvoltat problema referitoare la filiația dintre redacțiile în limbi străine ale cronicii și între acestea și redacția ei românească. Problema se poate rezolva numai avînd la București manuscrisele **P** și **F¹**.

Cu drept cuvînt copiștii vechi ai acestei cronici au izolat redacția românească din grupa întîi la cîte un singur manuscript, fiind o grupă defectuoasă, și au răspîndit-o prin manuscriptele grupei a doua, grupă mult superioară.

Din filiația prezentată reiese următoarea stemă a manuscriselor :

---

[101] Excepție face numai ms. 2717, care n-are decît două texte : cronica Pseudo-Amiras și cronica rimată despre uciderea lui Grigore Ghica ; acesta este cuprinsul lui actual, dar la origine a făcut parte din aceeași compilație, pentru că domnia lui Eustratie Dabija, deși este prima din manuscris, totuși poartă nr. „cap 46", întocmai ca în celelalte manuscrise.

Edițiile cronicii Singura ediție a acestei cronici este cea publicată de M. Kogălniceanu în chirilică, în 1846, reeditată în 1874 (vezi mai sus, p. 25, notele 74 și 76). Cum am văzut, Kogălniceanu cunoștea în 1846 două manuscrise, **G**, **C**, ale cronicii, dar a declarat că nu cunoaște decît pe **G**, deși ediția sa reproduce pe **C**. Explicația acestui procedeu am dat-o mai sus (p. 31). Ms. **C** face parte din grupa de manuscrise defectuoase și, în plus, astăzi este pierdut (vezi mai sus descrierea *ms. Gheorghiu*) și deci inaccesibil pentru verificare.

O nouă ediție era prin urmare necesară și cu atît mai mult azi, cînd cunoaștem 11 manuscrise cu textul cronicii, dintre care opt sînt românești. Am ales ca text de bază ms. **G**, care descinde nemijlocit din arhetip și este copiat cu multă grijă : n-are omisiuni, nici interpolări și copierea este exactă. La această concluzie ne-a dus compararea lui cu redacția grecească (ed. Haase) și cu celelalte manuscrise românești. Ca variante i-am dat ms. **I** (= V, 25, Iași). Am putea spune că acesta este o prelucrare față de arhetip. Copistul (sau altul) a stilizat mai concentrat pasajele lungi, uneori chiar prolixe, ale modelului său. Deși procedeul prelucrării se poate urmări ușor din aparatul critic, vom extrage totuși cîteva exemple, în speranța că ele vor trezi lingviștilor curiozitatea și interesul pentru problemele stilistice ale limbii vechi românești.

OMISIUNI STILISTICE

G:	**I:**
[Mihai Racoviță] au priimit să margă cu dînșii [tătarii], pe unde li-ar fi voia lor *și fără de voia sa* (p. 89_{15-17})	...au primit să meargă cu dînșii pe undi li-a fi voia lor
și cîți [ostași poloni] *au rămas, de abiia* au scăpat în Țara Turcească goli și pe gios și s-au întorsu iarăși în Țara Leșască flămîndzi *și istoviți* și leșinați (p. 91_{11-13})	și cîți au scăpat în Țara Turcească goli și pe gios și s-au întorsu iarăș în Țara Leșască flămînzi și leșinați
[Grigorie Ghica taie doi căpitani, 1672] pentru căci suduisă pe Panaiotache *de muiare și de copii și el au fostu* și îndemnat pe Grigorie Vodă de i-au omorît (p. 113_{22-24})	pentru căci suduisă pe Panaiotache și el au îndemnat pre Grigori Vodă de i-au tăet
La care războiu [lupta de la Lohănești dintre moldoveni și cazaci] mulți de-ai noștri s-au rănit, iară căzacii au și perit și nice aciia n-au scăpat nici unul, că pe toți i-au prinsu (p. 133_{28-30})	La cari război mulți de-ai noștri, iar și căzaci, nici unul n-au scăpat

Dar cele mai masive omisiuni făcute în scop stilistic sînt în partea finală a cronicii (p. 150_1—$155_{24,\ \text{aparatul critic}}$), unde se reproduce în traducere românească hogetul tătarilor nohai dat moldovenilor.

În categoria modificărilor stilistice din ms. **I** sînt și numeroasele inversiuni topice, ca de exemplu :

catanele așia au început a să trage pe încet, pe încet spre Hlincea (p. 81_{15-16})	cătanele așa au început pe'ncet, pe 'ncet a să trage spre Hlince
Și mulți lupi într-aceia furtună s-au bucurat (p. 86_{21-22})	Și mulți lupi s-au bucurat într-acea furtună
la Mihai Vodă cerîndu-i (p. 87_{1})	cerîndu-i lui Mihai Vodă

Dar în afară de omisiunile și inversiunile făcute cu scopul unei exprimări mai clare și mai concise — o latură pozitivă a variantei **I** — , copistul a făcut omisiuni care alterează conținutul cronicii, împuținîndu-l ca fapte și schimbîndu-l :

. . Dumitrașco Racoviță hatman, frate domnului, *Costantin Costachi vel vistier*, *Macriiu banul*, *Costantin Ruset vel păharnic*, Costantin vel armaș, Alexandru vel ușer, aga Conache (p. 78_{30-33})	(În varianta **I** sînt omiși C. Costachi, banul Macri, C. Ruset).
cu care [scrisoare] au înștiințat [Mihai Racoviță] pe împăratul de întîmplarea aceasta și cînd au luat și cîțva niamți robiți, ce-i trimisiasă Mihai Vodă [sultanului]. *Iară de altă parte*, *poronciia* [sultanul] lui *Mihai Vodă* ca să facă cum a putea, să trimiță oaste ca să goniască și den Cașin și de la Miiara pe cătane (p. 84_{14-18})	cu cari au înștiințat pre împăratul de întîmplare aceasta și cînd au luat și cîțva nemți robiți, ce trimisesă Mihai Vodă ca să facă cum a pute, să trimeți oaste ca să gonească și din Cașin și de la Mera pe cătane
... cît și domnul să spăriiasă. Dar și alții toți *și mare și mic era în păriare de rău pentru domnul* (p. 141_{32}—142_{1})	... cît și domnul să spăriasă, dar și alții toți
Și de omiații aceștii iarni, de primăvară, nu numai văile ce mai sus am pomenit *că săcasă de sécită*, ce și *alte văi toate* și céle *ce nu le mai apucasă nime* cu apă, *au rămas pline și sătule* de apă. Și vărsături *mari au fostu* apelor celor curătoare. Și pe lăcuitorii cei trăitori pe lîngă ape *i-au scos apa de pen casă și au eșit la dialuri* (p. 142_{18-23})	Și de omeții aceștii erni, de primăvară, nu numai văile cele ce au fost cu apă, ce și cele [ce] n-au avut apă, de cînd era, au rămas pline de apă. Și vărsăturile apelor celor curgătoari au făcut multă pagubă lăcuitorilor ce trăe pe lîngă apă

Exemplele s-ar putea înmulţi pentru că omisiunile de fond sînt mai numeroase decît cele stilistice, şi aceasta este latura negativă a variantei **I**.

Ediţia de faţă prezintă cel mai bun text din cîte avem (**G**), un text necunoscut pînă acum, însoţit de o singură variantă (**I**), care permite să se vadă procesul de transformare la care erau supuse textele vechi din partea copiştilor.

Transcrierea Am folosit sistemul transcrierii interpretative, fiind singura care încearcă să rezolve, şi rezolvă în cele mai multe cazuri exact, aspectul limbii reale vorbite de autorii vechi şi de contemporanii lor.

În această privinţă, cred însă că este necesară o lămurire, cu atît mai mult cu cît manuscrisele care apar în ediţie (**G** bază şi **I** în aparatul critic) sînt scrise în limba moldovenească. Ms. **G**, copiat de Gligoraş sin Vasilie Uricar pe la 1730, are o limbă în care regionalismele moldoveneşti sînt mult atenuate. Scrie *Grigorie*, *răutatea*, *mănestirea*, *firea*, *împărățiia*, iar nu *Grigori*, *răutate* sau *răutati*, *fire*, *împărăție*, cum găsim în manuscrisul variantă **I**. Manuscrisul **I**, scris mai tîrziu (dar tot în secolul al XVIII-lea), foloseşte o moldovenească cu regionalisme mai numeroase şi mai accentuate.

Totuşi în **G** găsim ѕ (dz), iar în **I** găsim з (*z*) în cuvinte ca : *dzice — zice*, *găteadză — gătezi*, *vădzut — văzut*, *astădzi — astăzi*.

Litera ѣ este transcrisă prin é şi cînd se pronunţă ca diftong prin *ea* : *lége*, *acéle*, *de vréme că*, *Petricéico* ; dar *inima cea rea avea*, *oastea*, *cetatea turcească*.

Mult mai puţin consecvenţi sînt copiştii în scrierea literei ѧ, căreia îi corespund următoarele sunete :

e (cînd e final) : *Tighine*, *rămîne* (imperfect), *după ce*, *paşe*, *aşe*, *aice*.

é (în interiorul cuvintelor, uşor deschise) : *léşi*, *némți*, *Focşéni*, *pribégi*, *véste*.

ea : *ea* (pronume), *îngrijeat*, *treacă*.

ie (iotacizat, cînd urmează după vocală sau iniţial) : *boierimea*, *împărăției*, *iernédză*.

ѫ, ъ au fost transcrise :

ă : *casă*, *vodă*, *frică*, *avusésă*, *țărăi*, *tătarăi*, şi în moldovenismele *pănă*, *întăi*, *tălhar*.

î : *curînd*, *pîne*, *grîu*, *a pîrî*.

ъ, ь finale, cu valoare de *ŭ*, nu s-au transcris.

ȣ (plin) în poziţie finală s-a transcris *u*.

ѧ urmat de *p*, *b* l-am transcris *îm* : *îmblă*, *împărat* ; a fost transcris *în* : *înainte*, *înapoi*, *îndoit* (nu cu consoana dublă).

ꙗ a fost transcris consecvent *ia* : *iarbă*, *iarnă*.

Am completat tacit cuvintele în care lipseşte *ă* final : *vodă*, *samă*, *somă*, *frică*, *purceadă*, *Gavriliță* ; dar n-am completat forme ca : *dac*, *făr*, *păn*.

DAN SIMONESCU

TEXTUL CRONICII
ŞI
APARATUL CRITIC

După moartea lui Ştefăniţă vodă, fiiul lui Vasilie vodă, au stătut domnu Evstratie Dabijia vodă den pementiani, carele ştiind starea pemintenilor avia toţi dreptate de la dînsul. În dzileli acestui domnu bătea turcii cetatea Uivarul, în Ţara Unguriască cea de sus, şi era şi Dabijia vodă orînduit den poronca împărătiască de au mersu acolo cu oştile. Iară rămîind turcii biruiţi de cătră némţi, au fugit şi Dabijia vodă de acolo fără ştirea viziriului ş-au vinit la scaunul său. Pentru care faptă măniindu-să viziriul, au trimis de l-au luat den scaon şi l-au dus la urdie. Deci, dacă au mersu acolo, temîndu-să să nu i să tîmple urgie mai mare, au agiunsu cu bani pre la priiatinii săi şi ş-au tocmit greşala sa aducînd nişte pricini ca să să îndreptéză.

Şi iarăş au vinit la scaunul său şi au domnit 5 ani în Moldova şi au murit în scaunul său şi l-au îngropat cu cinste la mănăstirea Bîrnovei, care mănăstire o începusă Barnovschie vodă, iară Dabijia vodă o au obărşit-o.

Iară în Ţara Munteniască era domnu Grigorie vodă atunce şi era şi el cu Dabijia vodă, cînd [era] bătăliia turcilor cu niamţii, iară pentru ale lui Grigorie vodă le lăsăm să le scrie muntianii.

Domniia Ducăi vodă întăi

După Dabijia vodă stătut-au domnu Duca vodă ce-au fostu visternic mare la Dabij[a] vodă ş-au domnit 6 luni, întru care vréme şi blînd şi cu milă asupra pămintenilor. Iară pricina mazilii lui aşia de curund iaste aceasta. În vrémea acéia era han Crîmului Selim Gherei han, carele întrasă în prepusul împărăţii de hain. Deci viziriul ce era pre acea vréme

---

1 Istrate *După* vodă, *ad.* Cap. 56. *Ms.* **I** *are domniile numerotate*: „cap 56" (*Dabija*) pînă la „cap 77": De aice să încépe istoriia lui Grigorie vodă... *În originalul chirilic „capetele" își aveau rostul pentru că cronica făcea parte, în continuare, dintr-o compilaţie. În ediţia de faţă însă nu-şi mai au rostul, astfel că indicarea capetelor nu va mai figura în texte, nici în aparat.* **2** moarte Vasile **3** Istrate din pămînteni cari **3—4** stare pămîntenilor are zilile **5** băte cetate cea] ce **7** Iar **8** făr de ştire vizirului Şi au venit cari **9** tremes **10** întîmple urgii mai mare *om.* **11** pretini săi *om.* **12** îndrepteze **13** său *om.* **14—15** mănăstire Bîrnovii, care **15—16** Bărnovschi iar o au obărşit-o] au săvîrşit-o **17** Iar Grigori atunce *om.* **18** bătălie iar **19** ale lui Grigorie] Grigori le [1, 2] *om.* **20** întăi *om.* **21—22** fost visternec mare *om.* **22** ş-au] şi au cari vrămi **23** pămîntenilor Iar **24** vreme aceia Silim Ghirei cari **25** pripusul împărăţiii vizirul pe ace vreme

Chiupruli Ahmet paşia, el bătînd atunce şi cetatea Critul şi ca să afle adevărul de iaste hanul cu adevărat cu gînd rău asupra împărăţii, scris-au viziriul o carte la Duca vodă, poroncindu-i ca să scrie o carte la hanul pre cu prieteşug şi să iscodiască gîndurile lui şi să facă ştire împărăţîi. 248v Deci Duca vodă, /după poronca ce luasă, scris-au o carte la Selim Ghirii, prea cu prieteşug, numindu-l împărat şi alte multe taine i-au arătat oarecum, c-ar fi şi el la un gînd cu dînsul. Iară mergînd omul Ducăi vodă cu cartea la hanul, tîlnitu-s-au pe drum cu un capigi-başia ce viniia de la Crîm, pre carele îl trimisăsă împărăţiia la hanul şi dînd peste omul Ducăi vodă, au luat cărţile de la om şi le-au dus la împărăţie şi li-au dat la răchiap caimacam ce era atunce Cara Mustafa. Şi caimacamul fiind neprietin Ducăi vodă, au dat cărţile la împăratul. Şi văzînd împăratul cele scris[e] de Duca vodă la hanul, s-au mîniiat şi au trimis de l-au mazilit, cu gînd să-l şi omoară ca pe un hain ce-l prepunia.

Iară Duca vodă îndată au scris la viziriul înştiinţîndu-l de toată pricina mazilii lui. Iară cătră împărăţie încă au spus că cărţile acélia le-au scris cu poronca a viziriului, pentru pricina ce s-au scris mai sus, adecă ca să iscodiască gîndul hanului.

Deci Ahmet paşia au scris la împăratul pentru Duca vodă cum că nu-i vinovat şi au scăpat Duca vodă de moarte, iară mazil tot au rămas. Şi domniia Moldovei au dat-o împărăţiia lui Iliiaş vodă, fiiul lui Alexandru vodă.

Domniia lui Iliiaş vodă, feciorul lui Alexandru vodă

După Duca vodă au vinit Iliiaş vodă domn la Moldova, fiind om prea bun şi cu milă asupra pămintianilor şi au domnit 2 ani şi 6 luni şi l-au mazilit împărăţiia şi au dat domniia Ducăi vodă. În dzilele domniei lui Iliiaş vodă nemică alte întîmplări nu s-au lucrat.

Domniia a doa a Ducăi vodă

În anul 7180, după Iliiaş vodă au stătut domnu Duca vodă cu a doa domnie. Dar cu cît au fostu la domniia dentăi de bun, cu atîta pe urmă, la a doa domnie, s-au arătat rău şi cumplit, prea vrăjmaş şi plin de toată răutatea. Căci dacă s-au aşedzat cu domnie, au început a pune dăjdi grele asupra pămintianilor, afară din cele obicinuite, carele neputînd

---

1 Chiuprili paşia *om.* cetate **2** adivărul este adivărat **3** vezirul **4** împărăţii **5** ce luasă] împărătiască Silim Ghirei **6** pre cu prietenii **6—7** oaricum, c-ar] că ar **7** Iar **8** carte pe drum *om.* capigi-başia] capegiu viniia] merge **9** carile trimesăsă împărăţie **10** au] i-au de la om *om.* împărăţii **11** rachep Cara Mustafa *om.* **12** au dat... împăratul] le-au dat la împărăţii **13** tremis **15** iar vizirul **16** maziliii Iar împărăţii acele **17** vizirului **18** adică ca *om.* **20** iar **21** domnie împărăţie Ilieş **23** Ilieş fecior **24** venit Ilieş **25** prea *om.* pămîntianilor] ţărâi **26** împărăţii după domniia *ad.* iarăş zilile domnii **27** Ilieş nemică... lucrat] nimică alt nu s-au timplat **28** doaă **29** Ilieş **30** doa] 2 fostu la... dentăi de] îmtăi **30—31** pe urmă *om.* **31** dooa domnii s-au arătat] au fost pre **32** răutate Căci] Că aşăzat puni **33** pămîntenilor carele]că

a le mai suferi pă/mintianii, s-au sfătuit unii den boiarii lăpuşniani şi 249 orhciani şi soroceni şi dzic unii că să fie fostu şi cu ştirea boiarilor celor mari ce era la Iaş. Şi s-au sculat o samă de oaste cu acei boiari, fiind capete pe aceia oaste Hîncul sărdariul şi Costantin clucerul şi Durac sărdariul şi alţii mai tineri şi cu cîteva mii de oaste au vinit la Iaşi asupra Ducăi vodă ca să-l goniască de la scaunul său.

Vădzindu dar Duca vodă această zorba, n-au lăsat nice el să rămîe pre voia lor, arătîndu-să că nu să téme de dînşii şi ş-au tocmit şi el oaste ce avia şi au trimis oastia cu o samă de boiari în tîmpinarea acelor zorbale şi s-au tîmpinat la Ciric. Şi împreunîndu-să oştile şi vădzind partea de oaste a Ducăi vodă că n-or putea sprejeni pe lăpuşniani şi orheiani, au început a să pleca către dînşii şi unii şi a fugi den oastea domnului şi a miarge la Hîncul şi la Durac.

Iară cîţi au mai rămas din oastia Ducăi vodă au plecat fuga înapoi şi au vinit la Iaşi şi s-au închis în curte. Iară Hîncul şi Durac gonindu-i cu oastea sa întrat-au în tîrgu şi au jăcuit casăle neguţitorilor şi a unora din boiari şi cît au putut, au jăcuit. Apoi s-au pornit şi asupra curţii domneşti, unde era Duca vodă închis. Şi au stătut înaintea despre mănăstirea Trei-Sfétitele şi despre stîi Nicolae. Dară Hincul şi Durac, căpeteniile acelor zorbali, ales-au 12 oameni de ţară şi i-au trimis la Duca vodă, întăi, rugîndu-să lui şi dzicînd să-i iarte şi cu bine, cu pace să iasă den pămîntul lor şi să să ducă, că nu-l priiméşte ţara să le mai fie domn; arătîndu-i că nu mai pot suferi dările céle grele şi nevoile ce avia de către dînsul, că i-au sărăcit şi n-au rămas nemică în casăle lor şi au călcat obiciaele ciale vechi a pămîntului şi nu mai iaste putinţă să trăiască cu dînsul.

Iară Duca vodă, întăiaş dată, la aceste ponturi a lor li-au răspunsu cu sămeţie, poroncind sămianilor să îndreptiadză puşcele şi cu alte arme să să gătiască de războiu asupra lor. Că să tîmplasă atunce şi un capigibaşe împărătescu, carele venisă să ia bir şi s-au închis în curte şi el / pe 249v
lîngă domn şi le zicea şi capigi-başe acelor oameni bătrîni de ţară să să părăsască de lucrul ce-au început şi să nu fie haini împăratului. Iară ei răspundea că nu s-au hainit asupra împărăţiei, ce numai pe Duca vodă nu-l priimescu pentru multe răutăţi ce le-au făcut lor, ca să le dea împărăţiia altu domnu, că are mulţi oameni şi poate să mai trimiţă şi pe altu domnu. Iară Duca vodă, în nădéjdea capigi-başii, tot cu sămeţie şi cu mîndrie răspunzîndu, atunce bătrînii aciia au dat răspunsu către Duca vodă, că de nu va eşi de bună voia sa, va eşi şi fără voia sa, că aşia au poroncă de la boiari să-i dzică mării sale.

---

1 mai *om.* pămîntenii den] din boeri **2** orheeni zic fost **2—3** ştirea . . . Iaş] ştire boerilor din Eş. **3** boeri **3—4** fiind. . . capete] fiindu-le căpit[enie] **4** Costandin cluceriul **5** au vinit] şi au venit Eş **7** Văzind nici **7—8** rămîi pe **8** teme tocmit] gătit **9** şi au trămes-o tîmpinare **10—11** partea de oastea] parte **11** pute sprijeni orheeni **12** oaste **14** Iar au plecat fuga] au fugit **15** au venit Iar **16** oaste au întrat **18** undi *După* înaintea *ad.* curţii mănăstire **19** Trii-Sfetitele sfeti Neculai căpiteniele **20** zorbale trimes **21** zicînd bini *După* bine *ad.* şi paci **22** arătînd **23** cele are **24** i-au] au călcat] stricat obiceiurile rele **25** este cu să] să mai **26** Iar **27** simeţie au poruncit simenilor îndreptezi puşcile **28** gătezi **28—29** capugi **29** carile **30** zice başa **31** lucrul] acest lucru Iar **32** răspunde împărăţii pe] pre **33** primesc lor *om.* ca] şi **33—34** de împărăţie alt **34** ari tremaţă altul **35** Iar nedejde simeţie **36** mîndrii răspunzînd acei bătrîni au dat răspunsu *om.* **37** făr de aşa **38** boiari] boerii săi

Vădzind dar Duca vodă că nu poate cu sămeţie a isprăvi ceva şi cunoscînd că nu-i nice o nădejde de pace şi ca să să aşedză cu dînşii, au cerut de la acei boiari căpetenii soroc 3 dzile ca să să gătiască şi să purceadă şi i-au dat păsuială acele 3 dzile. Şi s-au gătit şi au luat şi pe capigi-başe pe acela în rădvan cu dînsul şi au purces în gios, către Ţarigrad.

Iară Hîncul şi Durac şi Costantin au rămas la Iaşi chivernisitori. Duca vodă, sosind la Vasluiu cu cîţva boiari mari, scris-au cărţi la împărăţie, dînd ştire de céle ce i s-au tîmplat lui şi părîndu pe pămintiani că s-au hainit. Şi au trimis cărţile cu călăraşul şi, pren mijlocirea priiatinilor ce avea la împărăţie, au isprăvit firman la Halil paşia ce era atunce saraschiariu la Babadag şi la el-agasi den Bugeac, poroncindu-le împărăţiia ca să să scoale cu oaste şi să margă să pue iarăş pe Duca vodă la scaunul său.

Iară Hîncul şi cu alţi tovarăşi a lui, dacă au purces Ducă vodă, au socotit să trimiţă oameni după dînsul la împărăţie, ca să-l părască faţă pentru strîmbătăţile ce li-au făcut ş-au ales cîţva pemintiani şi i-au trimis în Ţarigrad. Iară Duca vodă, atunce, deabiia sosisă la Carasuia, în Dobrogea, unde l-au tîmpinat fermanul şi véste ca să să întoarcă înapoi. Şi,
250 întorcîndu-să să margă la saraschiariul, au dat peste acei oameni / trimişi
de boiari, care oameni au n-au socotit să margă pe altu drum, au s-au temut a mergi înainte şi tîmpinîndu-i Duca vodă, i-au prinsu pre mulţi dentr-înşii. Iară unii au scăpat şi au dat ştire boiarilor carii luîndu veste de céle ce s-au lucrat, au încălecat şi au mărsu iară la Orheiu ş-au strînsu oaste îndoită, audzind că Duca vodă vine cu paşia mai sus pomenit şi cu el-agasi pe la Chişinău. Deci dacă au vinit Duca vodă cu paşia şi cu el-agasi, la Chişinău, au pogorît şi boiarii cei mai sus numiţi cu oastia lor, la sat, la Păşcani, pe valea Ichiului, cale de 2 ceasuri mai sus de Chişinău ; şi de acolea iarăş au ales o samă de oameni călări şi i-au trimis la Halil paşia, ca să părască pre domnu dzicînd că nu-l priimăscu pentru strîmbătăţile lui. Iară dacă au mărsu la paşia, li-au arătat paşia fermanul cel împărătescu, dzicîndu-li să să părăsască de acestu lucru necuvios şi să priimască pe domnul lor. Iară greşala lor au ertat-o împărăţiia.

---

1 Văzind simeţie **2** nu-i] nu iaste nici o nedejde paci aşăzi **3** boeri căpitenii 3 dzile] trei zile **3—4** şi să purceadă] de purces **4** *După* dat *ad.* boerii 3 dzile] trii zile s-au gătit] gătindu-să şi[4] *om.* **5** capegi-başe pe acela *om.* în gios *om.* **6** Iar Costandin Eş chivirnitori (*sic*) **7** boiari mari] boeri **8** céle... tîmplat] întîmplare pre pămînteni **9** tremes călăraş pren mijlocirea priiatinilor] prin prieteni **10** ave ferman paşa **11** sarascheri Babadac den] de **11—12** împărăţie **12—13** ca să să... scaunul său] să margă cu oşti să pui pă Duca vodă iar în scaunu său **14** Iar **15** pîrască la împărăţîi ca *om.* faţă *om.* **16** li-au] au ş-au] şi au pămînteni **16—17** şi i-au ... în] de i-au tremes la **17** atunce *om.* deabiia sosisă]abe sosi Dobroge **18** undi ferman şi véste *om.* **19** margă] agiungă piste acei oameni] oamenii **19—20** trimişi de boiari] ce-i trimesăsă boerii cari alt **21—22** mulţi dentr-înşii] unii Iar boerilor cari luînd **23** mersu iar ş-au] şi au **24** auzind **24—25** vine cu... el agasi pe] vini cu paşia pre **25** Deci] Şi venit **25—26** la Chişinău, cu paşa şi cu el agasî **26** boerii cei mai sus numiţi *om.* lor *om.* **27** cale de *om.* **27—28** de la Chişinău mai sus **28** acole călări *om.* tremes **29** paşa *După* domnu *ad.* la paşa zicînd priimăscu] primesc domnu **29—30** pentru ... lui *om.* **30** Iar mersu paşa paşea fermanul] fermenu **31** zicîndu-le acest **31—32** şi să... lor *om.* **32** Iar împărăţie

Iară biiaţii pemintiani striga cu toţii că nu le trebue Duca vodă. Iară paşia răspunzind iarăş că iaste poronca împărăţiei şi într-altu chip nu să poate face. Iară ei de d[ouă] ori şi de trei ori strigînd tot aşia, că nu le trebue. Atunce paşia mîniindu-să, au pentru căci avia poroncă de la împărăţie, au îndemnat de Duca vodă, îndată au poroncit să-i prindză pe oameni şi au prinsu pe 6 dentr-înşii şi pe loc i-au spîndzurat, iară pe alţii i-au tăiat. Iară călărimea céialaltă vădzind moarte acelora, au fugit ca să margă la oastea céialaltă ce era la Păşcani şi fugînd, i-au lovit tătarii tăindu-i şi omorîndu-i, pînă au vădzut şi ceialaltă oaste ce era la Păşcani.

Povestescu unii den slujitorii aciia ce-au fostu într-acia oaste a moldovénilor, că dacă au vădzut Durac cum tătarîi au omorît pe biiaţii moldoviani în toate dialurile, multă pricină au avut cu Hîncul, dzicînd Durac că de vréme ce-au făcut paşia pănă într-atîta, să-l lovască pe paşia şi pe domnu şi pe el-agasi / şi să-i omoară, că era oastea lor mai multă 250v decît la paşia. Apoi, să trimată la Ţarigrad şi să aréte nevoia şi strîmbătatea lor ce le-au făcut paşia cu Duca vodă. Iară Hîncul n-au priimit, dzicînd că nu va el să fie hain împărăţiei. Şi acestea dzicînd, au dat bice calului şi au purces cătră Ţara Leşască. Şi după dînsul s-au răsipit şi oaste lor.

Dzic alţii că domnul au agiunsu în taină la Hîncul şi l-au tras spre partea sa, cum au arătat pe urmă siamnele. Că, după ce-au şădzut în Ţara Leşască puţină vréme, au vinit iar în ţară şi l-au făcut Duca vodă stolnic mare şi în toată domniia Ducăi vodă n-au dat nice o dajde. Iară Durac au rămas tot în Ţara Leşască pănă la moartea lui. Iară pe Duca vodă l-au adus paşia şi l-au aşedzat la scaunul său. Numai pentru pricina aceasta toate răutăţile au pogorît asupra pămîntului acestuia, cum vom arăta în rîndul istorii.

Aşijdirea şi asupra Ducăi vodă. Dacă s-au aşedzat Duca vodă în scaun, la anul, de vară, venit-au soltan Mehmet cu toată puterea sa la Cameniţă, avînd iarăş pe Chiupruli Ahmet paşia veziriul. Trecînd pen Moldova pe Prut, nu puţină pagubă s-au făcut Moldovii, trecînd atîta oaste pentr-însa şi mîncînd şi oamenii cu caii lor. Atunce, săracii pemintianii, iarăş găsind vréme, făcea răvaşe de jalobă, cu pîră pe Duca vodă şi lepăda pe drum, care răvaşe găsindu-le turcii, le lua şi le ducea la

---

1 Iar beţii pămînteni trebui **2** Iar paşa răspunzindu-le este **2—3** şi într-altu... face] şi nu să poate într-alt chip **3** Iar două] da **G** şi de trei] trii tot aşia] aşa **4** trebui paşa că are **5—6** prindză pe oameni] prinză **6** pe *om.* dintr-înşi pe[2]] pre spînzurat iar pre **7** Iar văzind celora **8** ca să margă *om.* oaste ceilaltă şi fugînd... omorîndu-i] şi i-au agiunsu tătarîi şi i-au tăiat **9** pîn au văzut ce era *om.* **10** Povistesc din fost într-acia] între **11** a moldovenilor] moldoviniască văzut **11—12** pre beţii moldoveni **12** zicînd **13** paşe pănă] pâr să-l] să **13—14** pe paşia şi pe domnu *om.* **14** pe[2]] pre agasî şi *om.* oaste **15** la paşia] a paşii aráte **15—16** strîmbătate **16** lor *om.* paşa cu Duca vodă *om.* Iar **16—17** n-au priimit... va el] zicînd că nu vra **17** împărăţii aceasta zicînd biciu **21** sămnile şăzut **22** puţină vréme] puţin venit **23** stolnec mare *om.* domnie vodă *om.* nici o dajdi Iar **24** tot *om.* pănă] păr moarte Iar **25** paşe aşedzat... său] aşăzat în scaun **25—26** pricina aceasta toate *om.* acestuia] acestui toate răutăţile **28** Aşijdere aşăzat Duca vodă *om.* **29** de vară *om.* sultanu putere **30** pre Chiupreli paşa viziru pen] prin **31** pre atîta] toată **32** pentr-însa... caii lor] pri Moldova **32—33** săracii... vréme] iarăş beţii pămînteni săracii **33** făce răvaşi cu pîră] pîrînd pe] pre **34** pe[pre cari răvaşi

împărăţie de le cetiia şi au înţăles împărăţiia cum să jăluiaşte ţara de Duca vodă.

Tîmplatu-s-au atunce că den podurile ce-au făcut Duca vodă, pe poronca împărătiască, în toate locurile pe unde era să triacă împăratul, de s-au strîcat un pod trecînd împăratul pe dînsul. Şi s-au pria mîniiat pe Duca vodă că n-au purtat grija să facă pod temeinic. Şi avînd şi den răvaşuri ştiinţă de rea chivernisala lui, trimis-au ceauşii şi l-au luat de la Iaşi şi l-au dus la Hotin unde era urdiia împărătiască şi au vrut împăratul să-l omoară. Iară vizirul l-au scos, numai l-au mazilit ş-au
251 poroncit boiarilor şi ţărăi să-ş aliagă pe cine vor vria, să le / fie domnu. Şi au ales pe Petreciaico vodă.

Şi atunce au luat împărăţiia cetatia Cameniţii cu a căruia pricină multă pagubă şi multă răutate au pogorît asupra pămîntului acestuia, pentru angherii ce punia şi pentru oştile turceşti ce trecia pen ţară şi mergia la Cameniţă şi de acolo viniia încoace.

La mare cumpănă au vinit atuncia Duca vodă cît să-ş piardză viaţa. Dar viziriul, cum am dzis mai sus, şi ceauş-başe fiind mari priiatini lui, s-au pus pentru dînsul foarte şi l-au scos den primejdie şi de acia nevoe. Însă şi acestea i-au ajutat că să fie dat Duca vodă şi o blană de hulpe niagră, pria aliasă de bună şi de mare preţ împăratului, care i-au prea plăcut şi au scăpat de moarte, iară mazil tot au rămas. Şi viind la Iaş cu poronca împărătiiască, ş-au luat pe doamnă-sa şi s-au dus la Ţarigrad.

Domniia lui Petreciaico vodă

După maziliia Ducăi vodă, în anul 7181, poroncit-au împărăţiia boiarilor tuturor carii să afla acolo cu ţara, să-ş aliagă pe care or vrea den pemintiani să le fie domnu. Carii strîngîndu-să şi sfătuindu-să, ales-au pe Ştefan Petreciaico vodă, fiind mare cluciar om bun şi de cinste; şi cu toţi împreună l-au dus la viziriul şi l-au îmbrăcat cu caftan de domnie, după obiceiu, făcîndu-l domnu.

Fost-au prea bun chivernisitor ţărăi şi cinstiia pe boiari, foarte multă cinste dîndu-le. Şi nice o supărare n-au făcut. Şi au domnit 2 ani. În anul al doile a domniei sale s-au oştit turcii iar asupra léşilor şi

---

1 de le cetiia *om.* jăluești 3 că *om.* 4 undi 5 de s-au strîcat] s-au stricat pria *om.* *După* mîniiat *ad.* împăratul 6 pe Duca... temeinic] pentru acest pod 6—7 și den răvașuri știință] știință și de răvășăle 7 rea] ră chivernisala] schivirnisala au trimes 7—8 de la Iași] din Iaș unde era urdiia] la urdie 9 Iar vizirul numai l-au mazilit] dar mazil tot au rămas ș-au] și au 10 boerilor și țărăi *om.* aleagă pe cine... le fie *om.* 11 Petreceico 12 împărăție Caminiții cărîe 13 multă pagubă și *om.* acestue 14 angării pin 14—15 și mergia *om.* 15 vinie încoaci 16 mari atunce 16—17 piarză viiața 17 vizirul cum... mai sus *om.* bașa fiind mari] fiindu-i 18 lui... foarte și *om.* din 18—19 și... nevoe *om.* 19 și acestea] aceasta fie] fi Duca vodă *om.* 20 hulpe] vulpe pria aliasă de] foarte mari cari 21 prea] pre iară... rămas *om.* 22 Eș 23 Țarigradu 24 Petreceico 25 mazilie 25—26 împărăție boerilor 26—27 tuturor... fie domnu] cari era cu dînsul să-ș aliagă 27 Carii strîngîndu-să *om.* 27—28 au ales pe Petreceico Ștefan 28 fiind mare cluciar] ce era cluceri cinsti 29 împreună *om.* vizirul 30 obicei 31 prea *om.* chivernisitori cinste pre boeri 31—32 foarte... dîndu-le] foarte mult nici supărări 33 În] Iar în domnii

poroncind împărăţiia domnilor acestor ţări, lui Grigorie vodă, domnul Ţărăi Româneşti, şi lui Petreciaico vodă, domnul Moldovei, să margă şi ei la oaste. Mers-au dar după poroncă la Hotin, cu saraschiariul Sarî Husain paşia. Şi audzind liaşii c-au vinit turcii pănă la Hotin şi au gînd să trimită de acolo să prade Ţara Leşască, n-au aşteptat şi fapta, ce s-au pogorît ei întăi şi au vinit la Hotin, despre partea Moldovii, trecînd Nistrul mai sus de cetate. Venit-au dară oştile leşăşti şi s-au bătut cu turcii ş-au izbîndit liaşii, iară turcii au fugit. Iară rămîind biruiţi turcii, multu/prepus 251v
au pus asupra domnilor acestor ţări, cum ar fi fostu agiunşi şi ei cu liaşii. Pentru care prepus temîndu-să domnii să nu petriacă vro strîmbătate de cătră turci, să nu-ş pue viaţa, au fugit şi ei cu liaşii. Însă Grigorie vodă iarăş s-au pogorît pe Nistru, întorcîndu-să înapoi ş-au mărsu la Saccia, unde era atunce viziriul şi s-au îndreptat dzicînd că au fugit de nevoe, iară n-au avut gînd să rămîe acolo. Şi îndreptîndu-să, i-au dat voe să margă la casa sa, la Ţarigrad, dzicînd că domniia Ţărăi Româneşti au apucat împăratul de au dat-o Ducăi vodă, înţălegînd că au fugit domnii.

Iară Petreciaico vodă au rămas tot la liaşi pîn la sfîrşitul vieţii sale. Avia Petreciaico vodă la Poartă capichihae pe Dumitraşco Cantacozino, carele audzind că au fugit domnul său, au dat ştire la Poartă şi au îmblat cu tot mijlocul de ş-au isprăvit şie domniia Moldovii.

Domniia lui Dumitraşco vodă Cantacozino

În anul 7183, vinit-au Dumitraşco vodă la scaunul Moldovii şi au domnit 2 ani. Era om lacom, apucător, nedreptu şi nestătător, una dzicînd şi alta făcînd, şi mai în scurtu, nice o bunătate la dînsul nu era. Şi pentru năravurile lui cele rele temîndu-să să nu să scoale ţara asupra lui, cum s-au sculat asupra Ducăi vodă şi despre altă parte iarăşi fiind îngrijiat să nu vie Petreciaico vodă den Ţara Leşască cu oşti ca să-l goniască, adus-au multă oaste tătărască, şi e-u ernat în ţară, în Lăpuşna, în Orhei, Soroca, Iaşii, Hotinul, Dorohoiul şi Hîrlăul. Şi de primăvară, cînd au vrut să purceadă, tătarîi au robit mulţime de oameni dentr-acéle ţinuturi, care pănă astădzi stau săliştile pustii, de atunce. Şi nu să ştiu stăpînii lor a cui au fostu. Şi multe greutăţi punia pe ţară. Şi el întăi au scornit

---

1 poronci împărăţie Grigori **1—2** Ţărăi Româneşti] muntenesc **2** Petreceico Moldovii **3—4** Sara Husăin paşa **4** leşii că au pănă] păr **4—5** să trimită de acolo *om.* **5** pradi ce] şi **6** întăi ei venit dispre Nestru dar **7** şi au **8** iar Iară] Şi turcii biruiţi mult **9** pus] avut cum] zicînd că ar fi fostu] au fost şi ei agiunşi **10** cari petriacă] le facă **11** de cătră turci *om.* să nu-ş pue] şi să-şi pue viiaţa Grigori **12** iarăş] iar Nestru şi au Sacce **13** undi vizirul zicînd nevoi **14** iar rămîi voe] voi **15** zicînd Rumâneşti **15—16** au apucat... dat-o] au dat-o împăratul **17** Iar Petreceico liaşi] Iaşi G la sfîrşitul vieţii sale] au murit **18** Are Petreceico capichihaia Dumitraşcu Cantacuzino **19** carele] cari auzind **20** şie] să ia Moldovii] ţărăi **21** Dumitraşcu Cantacuzino **22** venit-au *După* vinit-au *ad.* domnu Dumitraşcu *După* vodă *ad.* Cantacuzino **23** apucători, nedrept şi nestătători dzicînd] zice **24** făcînd] făcè mai *om.* scurt **25** năravurile] răutăţile cele rele *om.* **26** asupra Ducăi] la Duca dispre îngrijit **27** Petreiceico din ca să-l goniască *om.* **28** e-u] i-au în² *om.* **29** Iaşii *om.* **30** tătarîi *om.* mulţime de] mulţi dintr-acele **31** cari de atunce *om.* **32** a cui au fostu *om.* pune Şi... în ţară (*p. 50*)] Şi hîrtiele el au scornit întăi

hîrtii în ţară. Deci Dumnedzău vrînd să-i răsplătiască după faptele lui, au luminat inima împărăţii, că au înţăles chivernisala lui cea ria şi l-au mazilit şi au trimis în locul lui pe Antonie vodă.

252 *Domniia lui Antonie vodă Ruset*

După maziliia lui Dumitraşco vodă, în anul 7183 venit-au Antonie vodă Ruset cu domniia Moldovii. Şi era om dreptu, bun şi creştin şi milostiv, cu milă asupra pămîntului şi cu năroc, că în dzilele lui, cît au domnit, 3 ani, era ţara îndestulată de toată roada.

Acestu domnu au înnoit besiarica lui stîi Nicolae ce iaste în prejma curţii domneşti ş-au zugrăvit-o şi au făcut şi zidiul ei. Şi s-au apucat să facă zid şi la mănăstirea stîi Sava şi au făcut o parte. Iară tîmplîndu-să maziliia lui, au rămas neisprăvită, precum să véde astădzi. Şi l-ar fi fostu şi obîrşit, numai în toată vrémea domnii sale, în toate veri, n-au şedzut la Iaşi, că mergia cu oastea cea împărătiască la bătăliia ce avia la acia vremi împărăţiia, la Cehrin, împrotiva căzacilor, unde au şi biruit turcii. Şi au trimis de au prădat Ţara Căzăcească şi au luat şi cetatia Ladijna şi şi alte cetăţi. Şi întorcîndu-să înapoi la Chişinău, l-au mazilit. Dzic că Duca vodă den Ţara Munteniască să fie îmblat amestecînd să-l maziliască, pentru căci să agiunsiase cu boiarii ţărăi, adecă cu Miron Costin vel logofăt şi cu Ciobanul postelnicul şi cu alţi boiari de acel rînd. Şi i-au îndemnat Duca vodă pe dînşii să-l pîrască şi să-l maziliască, ca să vie Duca vodă iar la Moldova, ştiind că Şerban logofătul de Ţara Munteniască îmbla să ia domniia Ţărăi Româneşti şi să scoată pe Duca vodă şi el ca să nu rămîe fără domnie, precum s-au şi făcut.

Domniia a triia a Ducăi vodă

Venit-au Duca vodă den Ţara Munteniască aicia, la Moldova, iar pe Şerban vodă logofătul l-au făcut împărăţiia domnu în Ţara Româniască. Şi au eşit boiarii toţi în tîmpinarea lui, la Focşiani şi pe la Siriat au sosit la Roman şi de acolo au vinit la Iaşi. Şi întăiaş dată s-au arătat

---

1 Dumnezău **2** că au înțăles ... ria și] înțălegînd de ră chivernisala lui **3** mazîlit au trimis în locul lui] au făcut domnu Antonii **4** Rusăt **5** mazîlie Dumitrașcu Antonii **6** Rusăt cu domniia Moldovii *om.* drept și¹ *om.* **7** noroc **7—8** că în... domnit 3 ani] în trei ani ce-au domnit **9** Acest biserica Sfete Neculai este **10** ș-au] au și zidiul ei] zidiul **11** zid] și zidiul și la... stîi] lui sfete Iar **12** mazilie vedi astăzi **12—13** fostu și obîrșit] isprăvit **13** numai] dar vrémea... sale] domnie sa în toate veri *om.* **13—14** n-au mai șăzut la Eș **14** merge cea *om.* **14—15** la bătăliia... împărățiia] pe undi era bătălii **15** undi **16** tremes cetate Ladejna **17** la Chișinău *om.* mazîlit Dzic] zicînd **18** din să fi umblat **18—19** mazîliască **19** căci] că agiunsăsă boerii **20** Ciobanu postelnicu boeri rîndu **21** pe dînșii *om.* mazîliască **22** Duca vodă] el Șărban logofătu **23** îmblă] umblă Rumânești să scoată ... vodă] să-l scoată pre dînsul ca] pentru **24** rămîi și *om.* **25** A triia domnie **26** din **27** Șărban logofătul *om.* împărăție **27—28** Rumâniască **28** au] i-au toți boerii timpinare Focșăni pe] pre **29** venit la Iaș

cătră toţi cu blîndéţă şi cu milă, ca să să uite răutatea ce făcusă în domniia a doa. Iară firea acéia dentăi care avusiasă, n-au schimbat-o, nice au ascuns-o cu vrun meşterşug / sau socotială, ce, fără de zăbavă, au început 252v a face iarăş ca şi în vremili lui trecute, adecă a îngreuna ţara cu nesăturare ce avia. Şi-i asupri pe boiari, căci fugind ţara den tirăniia lui, punia zlotaşi pe boiari şi-i făcia de plătiia de la casăle lor birul celor fugiţi. Carii nu avia să dea îl lega la puşce şi-i ungia cu miiare, ca să-i mănînce muştele. Şi nu numai boiarilor făcia această strîmbătate, ce şi giupănésălor lor asémenea. Şi nu era închisoare în toate oraşeli să nu fie plină de bărbaţi şi de muiari, carele acolo într-acele închisori făcia pruncii şi-i hrăniia şi creştia mari copiii şi de-nchisoare altă casă nu ştiia.

Acestu Duca vodă scos-au hîrtii mari în ţară şi gréle, cu carele mai au pustiit pămîntul, peste alte dări multe, nenumărate şi nesuferite. Atunce, în domniia a triia, vrut-au Duca vodă să plătiască slujba ce i-au făcut Hîncul (pre careli mai sus am pominit, în domniia a doa), că au trimis de l-au adus pe ficiorul Hîncului, pe Donie, de unde era trăitoriu şi i-au tăiat capul în Tîrgul Frumos, în curţile céle domneşti, nefiind vinovat, ce fără giudecată şi fără dreptate l-au omorît.

Iară la al triile an a domnii aceştie, chemat-au împărăţiia pe Duca vodă la Ţarigrad ca să sărute poala împăratului (că, cum dzic, nu sărutasă poala împăratului pentru această domnie) şi acestu lucru îl făcia turcii ca să ia bani de la dînsul, fiindu-i nepriiatin Kara Mustafa paşia viziriul şi om [rău] den firea sa şi lacom.

Mers-au dar Duca vodă la împărăţie după poroncă şi au sărutat poala împăratului şi într-acia ună vriame eşit-au ficiorul Radului vodă la divan şi s-au jăluit pe Duca vodă dzicînd precum trăind tată-său, au fostu logodit el cu fata Ducăi vodă şi pe urmă Duca vodă n-au vrut să-i dea fata, rugîndu-să să-i facă dreptate. Deci viziriul au poroncit Ducăi vodă să-i dea fata după cum au logodit-o ; şi măcar că au cheltuit mulţi bani, Duca vodă ca să nu-ş dea fata după dînsul, neplăcîndu-i ginerile fiind can lipsit de minte, nemică / n-au isprăvit Duca vodă, ce ş-au dat fata după dînsul. 253

Dacă au vinit în ţară, într-acea vréme mers-au boiarii la împărăţie până a nu purcede Duca vodă den Ţarigrad şi ceria să le dea lor împărăţiia hatman, fiind ei pre aceli vremi supuşi împărăţii. Deci viziriul au dat

---

1 să să uite] să uite   răutate 1—2 ce... doa] ce din domnie dintăi 2 Iară ... schimbat-o] Iar el nu-ş schimba şi fire ce dintăi   nici 3 meşteşug   făr 4 faci   vremili lui trecute] vreme trecută   adecă *om.* 5 ave   Şi-i] şi   asupre pre boeri   de tiranie 5—6 punea... boiari] pune boeri zlotaşi 6 făce   de la casăle lor] ei   Carii] Iar cari   avia]vre 7 dea] de *După* puşce *ad.* şi-i căznia   şi-i ungea] îi unge   miiare] meri 8 boerilor   făce 8—9 asémenea *om.* 9 închisoari   oraşile 10 mueri   cari   într-acele închisori *om.* făcia] naşte 10—11 şi-i hrăniia... de-nchisoare] şi-i creşte şi afară dintr-acele închisori 11 altă] alte   ştie 12 Acest   au scos   mari *om.*   şi grele *om.*   cari 13 pustiet   peste... nesuferite] acesta 14 domnie a tria   să] să-i 15 careli] cari   pomenit   domnie (*lipsesc parantezele*)   dooa 16 tremes   l-au] au   feciorul   Donii   undi   trăitori 17 tăet curţile céle *om.* 17—18 nefiind vinovat ce fără giudecată] făr de nici o vină 19 Iar   la *om.*   triele   împărăţie 20 Ţarigradu   să] să-i   împăratului (că, cum dzic] că 21 acest   făce 22 ia] e   neprietini   paşia viziriul] vizirul 23 şi om ... şi] om din fire 24 dar *om.* 25 într-acia ună] într-ace   feciorul 26 zicînd   precum] că 27 fost 28 dea] de facă] de   vizirul 28—29 Ducăi... fata] să i-o de 30 ca *om.*   dea] de 30—31 de minte *om.* 31 nimică   Duca vodă *om.* 32 venit   într-aceia vreme   boerii   *După* boiarii *ad.* căzăceşti 33 cere   le dea lor] l[c] de împărăţie lor 34 pre] pe   acele   vizirul

Ucraina cea Mică Ducăi vodă, mai dîndu-i și un tuiu, afară de cele 2 ce avea, a Țărăi Moldovii. Carele luînd tuiul, au făcut multă cheltuială și pentru acel tuiu și pentru ținéro. Și viind la Moldova dzicea cum c-au cheltuit mulți bani și trebue să-i ia iarăș den țară și pentru acéia pune dări și mai multe și nesuferite pe țară. Iară la anul după acéia mărs-au Duca vodă la Ucraina cu toată casa sa și cu ginere-său și cu toți boiarii săi, iarăș cu giupănésăle și cu copii lor și au ședzut acolo cîteva dzile. Apoi au pus acolo hatman pe căzaci pe un Iane Drăghinici, om prostu și neînvățat, carele nu era bun nice de o triabă; și s-au întorsu înapoi la scaunul său, la Iaș. Dacă au vinit, îndată iarăș au început a sili pe boiari și pe toată țara și a asupri cu dăjdi și fugiia oamenii la Ucraina, peste Nistru și nice zlotașii nu putia să le facă nemică. Iară Duca vodă făcia pe zlotași de plătiia banii celor fugiți și dzicea oamenii atuncia că Duca vodă avia gînd să lasă Moldova și să margă să să așadză în Ucraina. Și acestu lucru era de credzut, căci făcusă Duca vodă curțile în Țicănăuca peste Nistru și în satul Peciara, pe malul Buhului. Și de multă nevoe și silă ce avia boiarii de către Duca vodă, mulți fugiia den loc în loc și-ș lăsa moșiile și bucatele și mergia unii în Țara Munteniască, alții în Țara Leșască și pe aiurile, cine pe unde putia.

Iară al cincele an aceștii domnii, fiind vizir Kara Mustafa pașia, rădicatu-s-au împărățiia asupra niamților cu războiu să margă să ia Beciul și au poroncit și domnilor acestor țări să margă la oaste. Și au mărsu Duca vodă de aicia și Șerban vodă den Țara Munteniască și împreună au încungiurat cetatia Beciului, bătînd-o turcii 60 de dzile. Și 253v l-au adus la mare strănsoare cu oastea turcească / și tătărască ce era acolo cu Murat Gherei hanul, avînd nădéjde să-l dobîndiască. Și de n-ar fi agiunsu oști de multe părți în agiutorul niamților și ales de la craiul leșăscu Ioan Sobețchii, careli singur au fostu în agiutorul niamților, tot și l-ar fi dobîndit. Deci cum au mărsu craiul leșăscu acolo, au bătut pe turci și i-au biruit cu oastea ce-au adus agiutor împăratului Leopoltu. Iară turcii au dat dos gonindu-i niamții până la Buda și de acolo iar s-au întorsu înapoi. Iară viziriul au vinit la Beligrad, unde și domnii ș-au luat pozvolenie să să întoarcă la țările lor. Șerban vodă dar s-au dus la București, iară Duca vodă au vinit în Țara Unguriască pînă la Brașov. Acolo, în Brașov, vinitu-i-au viaste precum să fie vinit la Iași, den Țara Leșască, Petreciaico vodă cu oaste și cu cîțva boiari carii să aflasă pribégi acolo de multe nevoi și supărările Ducăi vodă și véste mai adevărată

---

1 Ocraina cea] ce tui 2] doao **2** ave Cari tuiu luîndu-l multă] mari **2—3** și pentru... țineré *om.* **3** zice că au **4** trebui iarăș din țară să-i ia **5** Iar după acéia *om.* mers-au **6** Ocraina gineri-său boerii **7** copii] cuconii șăzut zile **8** Iane] Eni prost **9** carele nu era bun nice] cari era bun nici **10** venit îndată *om.* au început iarăș **11** boeri a] a-i Ocraina **12** Nestru pute Iar **13** făce pe] pre plătie zice atunce **14** avia] ari așăzi Ocraina **15** acestu] ast crezut căci] că Duca vodă curțile] și curți **16** peste Nistru *om.* Pecera **17** ave boerii către *om.* fugie din **18** lăsasă moșiele merge **19** cine... putia] pe undi pute. **20** Iar cincile viziri **21** împărăție nemților **23** aice Șărban din **24** cetate bătînd zile **25** mari strînsoari **25—26** cu oastea... Gherei hanul *om.* **26** nădejdi **27** de[1]] din **28** leșăsc Ioan] Ta (*sic*) Sobețichie cari **29** și *om.* mersu leșăsc au] cum au **30** ce-au... Leopoltu] lor **31** Iar păn **32** să întorsăsă Iar vizirul venit în Beligradu **33** pezvolenii Șărban dar *om.* **34** iar venit păn **35** venit-au fi venit Eș, din **36** Petreceico boeri cari să afle **37** acolo *om.* și supărările *om.*

decît cia dentăi şi iaste cap pe oaste leşască Dimideţskii. Iară Coneţkii hatman căzacilor (pre carele îl pusesă într-acéia vréme craiul leşăscu, cînd era să purceadă într-agiutoriul nemţilor, scoţind pe Iane Drăghinici şi luînd şi Ucraina de la Duca vodă pen poronca craiului) s-au pogorît la Bugiag cu oaste căzăcească şi au arsu şi au prădat Bugeagul. Şi cu acel Coneţkii au mărsu şi căţva moldoveni, îndemnîndu-să în dobîndă.

Iară Racoţi, craiul ungurescu, acolo în Braşov, sfătuia pe Duca vodă să ia o samă de oaste unguriască, care i-o da lui, şi să vie la Moldova ca să poată goni pe liaşi şi să să aşadză în scaunul său fără grijă. Şi acestu sfat îi da şi unii den boiarii lui, adecă Găvriliţă vornicul şi Buhuş hatmanul şi alţii; ori, nevrînd să facă aşia, să margă în Ţara Munteniască, unde era şi doamnă-sa, pănă s-or aşeza tulburările în ţară. Iară Duca vodă, pentru scumpătatea lui, ca să nu cheltuiască bani cu acia oaste, n-au priimit sfatul lui Racoţi, nice au mărsu în Ţara Munteniască, căci Miron logofătul şi Costantin Ciobanul postelnicul, de altă parte, / îl sfătuia să 254 vie mai bine în ţară, dzicîndu-i că de va mérge în ţară, aceia nepriiatini vor lăsa ţara şi or fugi. Atunce Gavriliţă vornicul vădzînd că Duca vodă n-au priimit sfatul lui, au aşteptat pănă au vinit Duca vodă de au întrat în munţi să vie la Moldova, iară el, lăsîndu-l, au luat cu dînsul şi pe alţi boiari şi au fugit în Ţara Munteniască, de la Braşov. Iară ceilalţi boiari, carii era la Iaş caimacami, adecă Necolaiu Răcoviţ[ă] vel logofăt şi Toderaşco Cantacozono vel vistier şi alţii au fugit întăi la Hangu, în munte şi de acolo, pe potice, au trecut la Ardial, în Ţara Unguriască, cu giupăniasăle şi cu copiii lor, fugînd şi alţii den mazili, cine unde au putut, numai ca să să mîntuiască de tirăniia Ducăi vodă.

Deci priimind sfatul acestor boiari, Duca vodă au vinit la Moldova trecînd muntele pre la Oituz, ş-au pogorît la Putna, la satul Domneştii şi au şedzut acolo; şi, audzind că iaste la Tecuci o samă de oaste moldoveniască, cu căpitanul lor Hăbăşăscul, trimis-au pe Buhuş hatmanul şi i-au lovit şi i-au spartu. Şi cu această izbîndă luînd nădéjde Duca vodă, au şedzut în sat fără grijă, în casăle ciale boereşti. Iară boiarii lui pe la casăle sătianilor, trimiţîndu pen ţinut ca să-i aducă zahare ordzu, fîn, de mîncat pentru oameni şi pentru cai.

Iară Petreciaico vodă luînd véste de Duca vodă unde să află şi la ce stare, îndată au trimis o samă de oaste leşască şi căzăcească şi moldoveniască cu căpitanul Baenskii, carele pe urmă s-au făcut şi sărdar şi cu

---

1 ce dintăi cap] căp[i]t[enie] Demechiţchie **1—2** Iar Corneţchie hatmanu **2** carile pusăsi într-ace vremi craiu **3** purceazi scoţînd pre Eni **4** Ocraina pen]pentru, *lipsesc parantezele* **5** Bugiac Bugeacul **6** Coneţkii] Coneţpalchie mersu **7** Iar Racoţ **8** care i-o da lui *om.* **9** să] să-i aşază de acest **10** din boerii adică vornicu hatmanu **11** ori] iar aşa undi **12** doamna sa păn aşaza Iar **13** scumpetate ca *om.* ace **14** primit nici au mersu **15** logofătu Costandin Ciobanu postelnicu **16** vie mai bine] vii bine zicîndu-i mergi acei neprieteni **17** vornecul văzînd **18** primit păn au venit **19** să vii iar au luat *om.* pre alţii **20** boiari *om.* Iar boeri **21** cari Eş Neculai Racoviţi **21—22** Todiraşcu Cantacunu (*sic*) **22** Hangul munţi **23** pre potici **24** copii din undi **25** ca *om.* tirănie **26** boeri Duca vodă *om.* **26—27** venit ş-au pogorît] şi au venit **28** şăzut auzind este **28—29** moldoviniască **29** lor *om.* hatmanu **30** şi] de spart nedejdi **31** şăzut făr de boiarii lui] boerii **32** trimeţînd pin zahere orzu **33** şi pentru cai *om.* **34** Iar Petreceico undi **35** stari tremes **35—36** moldoviniască **36** Baenskie cari sărdari

un liah ce era cap pe oaste leşască şi căzăcească. Şi mergînd asupra Ducăi vodă, s-au tîmpinat cu strajii Ducăi vodă, fiind cîţva lipcani şi i-au prinsu pe toţi la Răcăciuni. Apoi s-au dus la Domneşti în dzua Crăciunului, în vrémea ce-au şedzut Duca vodă la masă. Atunce au vădzut Duca vodă la ce l-au adus sfatul boiarilor ce-l sfătuisă să vie în ţară, fără de oaste unguriască. Întăi dar Baenskii s-au pornit asupra casălor unde şedea boiarii Ducăi vodă şi i-au prădat şi i-au lăsat goli pe toţi.

254v Numai hatmanul / Buhuşi socotind mai denainte céle ce poate să să întîmple şi păzindu-să, n-au vrut să şadă la masa gospod, ce fiind gazda lui mai departe decît a altor boiari, găsind vréme, ş-au încărcat în sanie pe giupîniasa sa şi copiii iară el sprijenindu-să au scăpat den mîna lor şi toată casa lui dintr-acia nevoe. Era atunce, pe lîngă Buhuş, Dediul sărdariul, carele pe urmă au agiunsu de au fostu spătar mare, om vitiaz şi de triabă. Şi dacă ş-au scos Buhuş casa den nevoe, au dus-o la Focşiani; îndată s-au întorsu cu puţintei lipcani şi cu o samă de oameni ai săi ce s-au aflat lîngă sine şi au năvălit să între în ograda casăi unde era Duca vodă şi n-au putut, că poarta au fostu încuiată şi cei ce era înnuntru nu cutedza să deşchidză, temîndu-să să nu între căzacii înnontru. Şi aşia, în 2—3 rînduri dînd năvală, nemică n-au isprăvit, că au sosit şi căzacii; şi el fugînd, l-au gonit pănă la Pufeşti, la o pădure. Şi acolo l-au lăsat de a-l mai goni, temîndu-să şi ei să aibă acolo, într-acia pădure, vro oaste supusă să-i smintiască; şi s-au întorsu căzacii înapoi şi au încungiurat casa Ducăi vodă.

Şi întăiaş dată Duca vodă au început bătălie asupra acelor nepriiatini, sprijenindu-să; şi într-acia dzi au luptat şi cum au putut tot s-au sprijenit. Iară a doa dzi iarăş au început a să bate îndemnînd şi pe simeni a vărsa focul asupra liaşilor şi a căzacilor. Iară cei ce sta afar, liaşi şi căzaci, dzicia cătră siimenii Ducăi vodă să nu dea den siniaţă, că pe urmă i-or pune pre toţi supt sabie. Şi luînd frică şi săimenii, socotind cia de pe urmă, slobodzia siniaţăle fără glonţuri.

Vădzind dar Duca vodă că nu isprăvéşte nemică în războiu, au ispitit să facă pace şi au trimis la dînşii un om, dzicîndu-li să-l lasă viu şi să nu-l jăcuiască nice pe dînsul, nice pe oamenii săi. Care tocmală au priimit-o ei; şi atunce chemat-au pre Baenskii şi au grăit cu dînsul şi s-au încredinţat. Şi a triia dzi au deşchis porţile şi au întrat căzacii şi liaşii la Duca vodă şi 255 l-au luat. Însă căzacii de tocmală nu s-au ţinut, ce l-au jăcuit/şi i-au luat tot ce-au avut pînă şi şlicul den capul său. Şi pe oamenii săi i-au lăsat

---

1—2 asupra Ducăi vodă *om.* **2** întîmpinat straja **3** zioa de Crăciun **3—4** în vrémea ... Duca] cînd şide **4** văzut **5** boerilor făr **6** dar *om.* Beanskie undi **6—7** şide boerii **8** hatmanu poate] pot **9** şi *om.* şază **10** boeri sanii **11** pe *om.* sa şi copiii] şi copii sprijindu-să din **12** şi] cu dintr-ace nevoi pe] pă **13** cari fost spătar mari vetiaz **14** ş-au] au den] dintr-ace nevoi Focşăni **15** puţintei de] den ai *om.* **16** să afla sini să între *om.* undi **17** *După* putut *ad.* întra era poarta încuetă înlăuntru **20** păn Pufeşti] Tăfeşti păduri **21—22** ei... smintiască] să n-aibă acolo niscaiva oaste ascunsă **24** bătălii **25** într-ace zi şi cum au putut... sprijenit *om.* **26** Iar a dao zi pre **27** focu liaşilor şi a *om.* Iară] Iar şi căzaci *om.* **28** zice simenii dea] de din pre **28—29** îi vor puni **29** şi simenii luînd frică cia] ce **30** slobozie făr de **31** văzînd **32** să facă pace] şi că paci tremes un sol la dînşii zicîndu-le **33** nici pă nici săi] lui cari priimit-o] primit **34** au chemat Baenskie **35** trie zi **36—37** şi i-au... avut] de tot păn den capul său] din cap i-au luat

cu piile goale, cumu-i obiceiul căzacilor, carii niceodată de cuvîntu nu să ţin.

Şi aşia l-au luat rob şi l-au dus în Ţara Leşască. Şi l-au închis la Liov unde au şi murit după un an, acolo, la închisoare.

Domnit-au 5 ani într-această domnie a triia. Şi el au zidit mănăstirea Cetăţuia. Iară împărăţiia au trimis iarăş domnu la Moldova pre Dumitraşco vodă Cantacozono.

A doa domnie a lui Dumitraşco vodă Cantacozono

După robiia Ducăi vodă, venit-au Dumitraşco vodă cu a doa domnie la Moldova, iară nemică n-au schimbat firea sa, ce iarăş lăcomiia şi apuca şi făcia strîmbătăţi cum făcusă şi în domniia întăi. Care faptele lui neputîndu-le suferi boiarii, sculatu-s-au unii dintr-înşii, adecă Gavriliţă vornicul şi Cantimir sărdariul — carele pe urmă au stătut şi domnu — şi alţii cu dînşii ş-au fugit în Ţara Munteniască, la Şerban vodă, ştiind că Şerban vodă era nepriiatin lui Dumitraşco vodă încă den boeriile lor, adecă de cînd au fostu amîndoi boiari lui Grigorie vodă, domnind în Ţara Munteniască. Şi cum au mărsu acolo, să ruga lui Şerban vodă să între la mijloc să afle un chip de cale să-i mîntuiască de acel domnu rău. Deci Şerban vodă priimindu-i pe dînşii, unde au putut, la Poartă şi la saraschiariul, la Babadagă, ce era atunce Suliman paşia, carele pe urmă au cădzut şi vizir, au îmblat cu ce fel de mijloc au putut împrotiva lui Dumitraşco vodă şi au isprăvit; că împărăţiia au dat voe ţărăi să-ş aliagă domnu pre carele vor vrea ei şi trimiţînd la saraschiar Suliman paşia stiag de domnie şi tuiuri ca să facă domnu pe carele vor vrea ei.

Iară Dumitraşco vodă luînd ştire de céle ce să lucriadză, trimis-au şi el pe Ionaşco Balşi vornicul şi pre Costantin Ciobanul postelnecul şi pe alţii la saraschiriul de mai sus pomenit ca să stea cu boiarii cei fugari să să giudece şi pren mijlocul darurilor să nevoiască să întoarcă lucrul acesta/ şi să nu să maziliască. Iară boierii pe carii i-au trimis el acolo s-au unit şi 255v
ei cu ceialalţi împreună, fiindu-le şi lor urîte faptele cele rele a lui Dumitraşco vodă. Şi aşia, cu toţii au ales pe Costantin Cantimir cluciariul şi l-au

---

1 cu piile] numai în peile cari niciodată 3 aşia *om.* robu 4 undi anu închisoari 5 tric 5—6 mănăstire 6 Cetăţue Iar împărăţie au trimes la Moldova domn iarăş 6—7 Dumitraşcu Cantacuzino 8 domnii Dumitraşcu vodă *om.* Cantacuzino 9 robie Dumitraşcu 10 iar fire lăcomiia] făce lăcomie 11 făce domnie dintăi cari faptele lui] fapte 12 boerii s-au sculat unii... adecă *om.* 13 Cantemir cari 14 ş-au] şi au Şărban [1,2] 15 nepriiatin] prietin Dumitraşcu adică 16 fost boeri Grigori 17 mersu Şărban 19 primindu-i pre undi 20 Babadac paşa cari 21 căzut viziri umblat cu ce fel de mijloc] cum împotriva 21—22 Dumitraşcu 22 împărăţie voie aleagă 23 cari vrea ei] vre saraschierul paşa 24 pe carele] pre cini vrea] vre 25 Iar Dumitraşcu lucrează trimes-au 26 Ionaşcu Balşă Costandin Ciobanu postelnicu pre 27 de mai sus pomenit *om.* ste boerii 28 prin acesta *om.* 29 maziliască Iar boerii cari tremes el *om.* 30 împreună cu ceialalţi răle 30—31 Dumitraşcu 31 aşa Costandin Cantemir cluciariul] cluceri

făcut domnu şi au vinit la Iaşi şi au şedzut în scaon. Dar pe Dumitraşco vodă l-au mazilit şi l-au dus la Țarigrad, unde s-au sfîrşit viața şi au domnit un an şi giumătate, cu supărare liaşilor [care] prăda în țară, avîndu cu vrajbă.

Domniia lui Costantin Cantemir vodă

După Dumitraşco vodă, în vlet 7195, stătut-au domnu Cantemir vodă carele era chiar pemintian, den părinții lui. Şi pentru slujba cînd era în rîndul slujitorilor l-au suit şi la boerie mai mare, adecă la sărdărie şi clucerie şi cu mijlocirea lui Şerban vodă au stătut domnu. Şi cum den tineréţăli lui au arătat vitejie şi vrednicie în oarda slujitoriască, aşia şi la boeriia lui au arătat siamne de bună chivernisală, căci şi țara şi pe boiari toții i-au chivernisit prea bine.

Iară pămîntul nostru atunce avea nevoe despre oştile leşăşti ce viniia den Țara Leşască, împreună cu moldovénii joimiri şi căzaci şi prăda, jăcuia ce putea apuca; şi nu numai acéstea poghiazuri, ce şi craiul leşăscu Ioan Sobeţchii au pogorît însuş cu oştile sale pen Moldova, pănă în gura Lăpuşnii. Şi vădzînd Cantemir vodă că vine craiul, pus-au la Iaşi pe Ramaidi vornicul şi pe altu boiar cu dînsul împreună să fie caimacami, ca să păziască tîrgul, iară el au purces cătră Sărata, unde era un soltan cu tătari. Iară craiul s-au dus pe Prut în gios cu tabără şi acolo, în gura Lăpuşnii, pornitu-s-au tătarîi asupra liaşilor şi au vinit pînă în părcane ce avia ei împregiur. Şi aşia se apropiiasă, cît liaşii, de frica lor, să închisesă în părcane. Şi vădzînd craiul că nemică nu isprăvéşte, spămîntat de năvala tătarîlor, legat-au tabără şi s-au întorsu înapoi, trecînd Prutul şi viind la
256 Iaş, iară tătarii îmbla pe de céia parte de Prut. Şedzut-au craiul/în curtea cea domnească o dzi şi apoi au purces şi au mărsu în Țara Leşască.

Iară pe drum multă pagubă au avut despre tătari, căci luîndu-să în urma lor tătarîi, după obiceiul lor, pe cîţi rămînea înapoi pentru vro triabă îi lua.

Şi osăbit şi Țărăi Moldovii mai multă stricăciune au făcut, căci întăi în ținutul Cîrligăturii nice o casă boeriască n-au rămas, nice la Hîrlău, nice la Dorohoiu. Iară craiul, după ce s-au dus în Țara Leşască, n-au trecut multă vréme şi s-au întorsu iar la Moldova cu oaste, pînă la Cotnar, pogo-

---

1 venit Eş şedzut] şăzut scaun Dumitraşcu **2** mazîlit undi sfîrşit] săvîrşit viiaţa **3** prăda] prădînd avînd **5** Domnie Costandin **6** Dumitraşcu vălet **7** cari pămîntean din **8** boerie mai mare] rîndul boirii adică **9** clucerii mijlocire Şărban din **10** tinereţele vetejii vrednicii oarda] orînda aşa **11** boerie sămne schivirnisală pre boeri **12** chivirnisit prea bine] bini **13** Iar atunce *om.* ave nevoi oştile leşăşti] leşi **14** vinie din căzacii **15** jăcuie ce pute aceste pogheazuri leşăscu *om.* **16** Ion Sobeţchie pen] pă până] păr **17** văzînd vini Eş **17—18** Ramaidi] Rămădan **18** vornicu altu boiar] alţi boeri împreună *om.* ca *om.* **19** iar undi sultan **20** Iar tabăra **21** venit păr în părcani ave **22** aşa apropiesă închisăse **22—23** părcani **23** văzînd nu isprăveşti nimică spăimîntat năvala] nevoia **24** tabăra **25** Eş iar umbla pre Şăzut-au curte **26** cea] ce zi şi apoi... şi *om.* mersu **27** Iar pre **27—28** luîndu-să... obiceiul lor] luîndu-i urmă **28** rămîne **29** treabă **30** Şi osăbit *om.* stricăciuni căci] că **31** ţînutu nici boiriască nici **31—32** nici la Dorohoi Iar **33** s-au întorsu] au venit păn Cotnari

rînd pe apa Jijii. Iară Cantimir vodă gîndind că a vrea iarăș să margă craiul în gios, au trimis agîrlîcul său la Tutova. Iară el s-au dus la Țuțora și s-au împreunat cu soltanul, carele ședea acolo cu tătarî așteptînd pe craiul cu oștile lui. Și acolo i-au vinit véste precum craiul au trecut Siriatiul, întorcîndu-să înapoi și s-au dus la Niamțu și l-au luat în puterea sa; și de acolo s-au dus la Soceava. Iară fiind cetatea acéia stricată, pus-au de au făcut șanțu la beserica armeniască punînd înlontru o samă de oaste să fie de pază. Și de acolo apropiindu-să iarna, s-au dus în Țara Leșască și, de greutatia ernii, mulți oameni au perit și s-au lăsat agărlîcul lor, căruță leftica și pușcele. Și cu mare pagubă s-au întorsu la țara lor, cu cai stătuți; și într-această ună vréme, au luat liașii și cetatea Sorocii, puindu într-însa căzaci, carii slobodzind poghiazuri, fu pustiită acea parte a țărăi, pînă în Prut.

Iară de la Suceava, de la Cîmpul Lungu și de la Niamțu, viniia alți slujitori și prăda pănă la Iaș. Și o dată au vinit Krupenskii ce-au fostu medelnicer, fiind el cap pe o samă de joimiri moldoveni și au apucat caii lui Cantimir vodă den ceair, unde să păștea, ca la 70 cai, aproape de Bahluiu. Și de la Iaș în sus era țara pustie *, cum și în céia parte de Prut. Numai la Lăpușna tot să afla puțintei oameni. Vădzînd dar Cantemir vodă că țara s-au pustiit despre partea Sorocii, scris-au la împărăție dînd știre pentru acei tîlhari de acolo, ce de stricăciune și pagubă au făcut țărăi.

Însă împărățiia au poroncit lui saraschiar Daltaban [256v] pașia, carele pe urmă au căzut vizir și la el-agasi, să să scoale cu oștile lor și să margă să goniască pe acei tîlhari, de acolo. Deci Cantimir vodă s-au dus la Orheiu și s-au împreunat cu pașia carele veniia și cu el-agasi și au mărsu la Soroca și au încungiurat-o și au bătut-o la dzili cu pușca, iar n-au putut să o ia. Și neputînd isprăvi, s-au întorsu iar înapoi cu puțină pierdzare în oameni, ce-au fostu în meteriadză. Și au vinit domnul la Iași, iară pașia cu el-agasi au mărsu pe la locurile lor.

Domnit-au 8 ani și au murit în scaun și l-au îngropat în besérica lui stăi Necolai, în Iaș. Iară pe urmă s-au rădicat oasăle lui de aicea și s-au mutat la mănăstirea de dînsul zidită, la Mira, ce iaste la Putna.

Acestu domnu în domniia lui au tăiat și pe 2 boieri mari, pe Miron Costin logofătul și pe Velicico hatmanul. Spun de Velicico hatmanul că au fostu stînd de cîteva ori împrotiva voroavei lui Cantemir vodă cu pri-

---

1 Cantemir **1—2** craiul să margă iarăș **2** trimes Iar **3** sultanu șide tătarîi pre **4** cu oștile lui *om.* i-au vinit] au venit **5** Siretul putere **6** Suceavă Iar cetate **7** șanțul bisărica arminiască înlăuntru **9** greutatia] greul *După* perit *ad.* pe drum și ș-au lăsat... lor] lăsînd pe drum **10** leftici, căruți și pușce mari stătuți] spetați (*sic*) **11** ună *om.* cetate puindu] lăsînd **12** carii slobodzind poghiazuri] cu pogheazurile fu pustiită] au pustiit ace păn **14** Iar de la Niamțu, de la Cîmpul Lungu vinie **15** păn Eș venit Krupenskie **15—16** fost medelniceri **16** moldoveni *om.* cai **17** Cantimir] Costandin din ceir unde să păștea *om.* 70 cai] 800 de cai Bahlui **18** *Și om.* Eși cum] ca **19** *După* Lăpușna *ad.* la Orhei puțintei *om.* văzînd **20** pustiet dispre parte pentru] de **21** de acolo... și pagubă] cîtă stricăciuni **22** împărăție sarascheri Daltaba paș **23** la *om.* și² *om.* **24** pă *om.* Cantemir **25** pașa venie **26** zîle pușci iar] și **27** neputînd isprăvi *om.* perzari **28** fost meterezi venit Eș iar pașia cu] și **29** mersu pe] pre locurile] locul **30** bisărica **31** stăi] sfeti Neculai Eș Iar aice **32** mănăstire Miara este **33** Acest domnie tăet boeri **34** logofătu Velișco hatmanu **35** fost împotriva voroavei *om.*

---

* *pustie* — părăsită, cu oamenii plecați în *bejenie*.

cină şi ales şedzînd odată la masa domnu-său, lui Cantimir vodă, i-au fostu dzicînd că omul care nu ştie carte iaste ca un dobitoc (adecă, unde nu ştiia carte Cantimir vodă) şi altele multe, care fiindu-i stăpîn, nu i să cădea să răspundză unele ca acestea.

Domniia lui Costantin vodă, feciorul Ducăi vodă

În anul 7201, după moartea lui Cantemir vodă, venit-au Costantin Duca vodă, măcar că, îndată după moartea lui Cantemir vodă, boiarii au socotit de au ales pe Dumitraşco, fiiul său cel mai mic, carele să aflasă aicia în ţară şi l-au numit domnu şi l-au dus în besiarică şi i-au cetit molitva după obiceiu. Iară Costantin Băsărabă vodă, domnul Ţărăi Munteneşti, vrînd ca să facă ginere pe Costantin, fiiul Ducăi vodă, precum l-au şi făcut, au agiunsu la Poartă cu cheltuială şi au făcut pe Costantin Duca vodă domnu Moldovii. Iară Dumitraşco vodă au rămas neîntărită domniia lui de la Poartă.

Era Costantin vodă om cărturar şi învăţat, iară domniia au luat-o
257 cu multă cheltuială. Şi afară de acéste, / pentru sfatul cel rău a unora, carii îl sfătuia pe dînsul să nu criadă pe pămintiani, au făcut o samă de slujitori sămiani la Ţarigrad, ca la 200, cu liafă şi i-au îmbrăcat şi au făcut multă cheltuială cu dînşi. Adecă, ca să să păzască cu putérea lor. Iară ţara fiind slabă de prădzile nepriiatinilor den pricina că s-au lungit multă vriam nepace între niamţi, liaşii şi cu turcii şi vrînd să-ş scoată cheltuiala ce făcusă şi să pliniască poroncile împărăteşti, el au scornit întăi văcărit în ţară, cu care văcărit mai mult au tulburat ţara. Şi neavînd svétnici buni lîngă sine, multe greşéle şi lucruri fără cali şi fără orînduială făcea, şi néstătător la cuvîntu. De care înţălegînd împărăţiia rea chivernisală a lui şi slăbiciunea ţărăi, trimis-au un capigi-başia ca să cerce starea ţărăi şi de chivernisala domnului.

Viind dar capigi-başia la Iaş, au şedzut cîteva dzile; şi pe cît au îmblat Costantin vodă cu bani ca să-l întoarcă pe voia sa şi să-l tragă la dînsul, nemică n-au isprăvit. Însă dzic unii că cu ştirea şi cu voia lui Neculai Costin, ce era hatman şi cumnat lui Costantin vodă, adus-au oaste leşască, pe care era mai mare Moisei sărdariul şi au călcat gazda capigi-başii, ca să-l ia. Iară el nedîndu-să, s-au bătut cu dînşii şi l-au omorît pe loc. Iară slugili lui li-au luat în robie. Aşijderea au prinsu atuncea

---

1 şăzind **1—2** masa... dzicînd] masă i-au fost zis domnu-său, lui Cantemir vodă **2** cari este **2—3** adică, undi nu ştie (*fără paranteze*) **3** cari **4** căde să răspundză... acestea] a i le răspundi **5** Costandin fecior **6** moarte Costandin **7** moarte boierii **8** Dumitraşcu cari **9** aice bisărică molitfa **10** obicei Iar Costandin vodă Basarabu **11** gineri Costandin **12—13** Costandin vodă Duca **13** Iar Dumitraşcu domnie **15** Costandin învăţat şi cărturari iar domnie **16—17** cari îl sfătue **17** creadă pămînteni **18** simeni leafă **19** dînşii Adică putere Iar **20** prăzile neprietenilor din vreme **21** liaşii şi cu turcii *om.* **22** văcăritul **23** cari mult *om.* tulburat] pustiet **24** sini greşăle făr de cale şi fără... făcea] făce **24—25** nestătători **25** cari împărăţie rea]ră chivirnisala lui **25—26** slăbiciune **26** un *om.* başia] başi stare **26—27** chivirnisala **28** Viind dar] Deci viind baş Eş şăzut pe cît *om.* **29** Costandin ca să-l... voia sa şi *om.* **30** dînsul] sini nimică zic ştire **31** Necolai Costandin **32** cari mari Moisăi **33** Iar **34** Iar slugile luat în robie] robit

şi pe balgi-başe hanului ce s-au aflat aicia şi pe neguţitorii turci ce era aice, la chervăsărie, i-au lovit, şi pe alţii au omorît, pe alţii au prădat, pe alţii au robit şi s-au întorsu înapoi nestîndu-le nime împrotiv[ă].

Atunce vădzind Costantin vodă că au greşit la acestu lucru şi nu poate să să îndreptédze la împărăţie, scris-au la socru-său Băsărab vodă, domnul Ţărăi Româneşti, cerînd sfat de la dînsul, ce să facă. Carele l-au sfătuit ca să trimiţă oşti împrotiva léşilor şi să siliască să-i goniască, să-i bată, ca să tocmască greşala lui cu slujba aceasta. Deci trimis-au pe Antiohie hatmanul cu cîtă oaste au putut face şi întăi au mărsu la Niamţu şi au arsu tîrgul şi pe cîţi liaşi au aflat, i-au răsipit; şi pe alţii au/omorît 257v şi alţii au fugit la cetate, pe care n-au putut să o ia. Apoi au mărsu şi la mănăstirea Agapiia, unde era cîţva drăgani puşi de la gubernatul den cetatea Niamţului şi i-au luat şi i-au robit pe cîţi au rămas vii. Audzind dar hatmanii leşăşti că Costantin vodă au trimis de au arsu Tîrgul Niamţului, pe carele îl stăpîniia liaşii şi cum că au răsipit pe liaşi ce era acolo şi cum au luat şi mănăstirea Agapiia, trimis-au şi ei oaste leşască care avea la margine, cu Zaharoschi căpitanul lor şi cu Turculeţ şi cu călărime moldoveniască, carii slujiia în Ţara Leşască. Şi au vinit asupra hatmanului Antohie şi l-au aflat acolo aproape de Niamţu. Iară luînd véste hatmanul Antohie, s-au gătit şi el de războiu. Pornitu-s-au liaşii cu mare sămeţie asupra moldovénilor, ocărîndu-i şi dzicînd că sîntu văcari epaşi. Iară Dumnedzău au întorsu ocara ce făcea ei moldovenilor asupra lor, căci dînd războiu au biruit moldovénii şi atîta i-au gonit că fugînd ei ca să scape la cetate. Iară moldovénii pe cîţi nu-i tăia, îi prindea vii; şi agiungînd pe Turculeţu rohmistrul aproape de cetate, l-au rănit cu suliţa şi l-au prinsu viu. Iară pînă a sosi la Costantin vodă, Antohie hatmanul cu izbînda şi cu nădejde de tocmit greşala cea dentăi, au agiunsu mai nainte maziliia lui de la împărăţie, cu urgie pentru moartea capigii-başii.

Dzic că de ar fi avut vriame să înştiinţézä la Poartă de izbînda aceasta şi pe Turculeţ că-l fie trimis la Poartă, poate nu l-ar fi mazilit. Iară izbînda aceasta tot au agiutat lui Costantin vodă, că i-au dăruit viaţa. Căci, după cum socotiia mulţi, în cumpănă era viaţa lui. Şi au dat domniia lui Antiohie vodă, feciorul lui Cantemir vodă. Domnit-au Costandin vodă doi ani şi giumătate într-această domnie.

---

1 balgibaşia aice neguţătorii aice *om.* **2** chirvăsărie pe alţii] pre unii pe[1]] pre pe alţii au] şi i-au **3** împotrivă **4** Costandin la acestu lucru *om.* **5** îndreptezi la[2] *om.* lui Basarab **6** Ţărăi Româneşti] muntenesc de la dînsul *om.* Carile **7** împotriva **8** lui] sa cu slujba aceasta la împărăţie trimes-au **9** Antohi hatmanu faci mersu **10** au aflat] au găsit şi[3] *om.* **11** pre cari **12** mănăstire Agapie **13** cetate auzind **14** Costandin tremes **15** cari stăpînire cum că au] cum c-au **16** mănăstire Agapie trimes-au cari ave **17** capitanu şi cu Turculeţ *om.* **17—18** moldoviniască **18** cari slujie venit **19** Antohi Iar **19—20** hatmanu Antohi **20** mari simeţie **21** zicînd văcarii eparii (*sic*) Iar **22** Dumnezău ce făcea ei *om.* căci] că **23** că] cît **24** Iar *După* moldovénii *ad.* fugînd ei tăia] tăe prinde pe] pre **25** Turculeţ răcmistru aproape de] lîngă **26** pin au sosit Antohi hatmanu **27** nedejde cea] ce înainte mazilie **28** moarte **29** zic înştiinţăzi **30** tremes mazilit **31** au] i-au Costandin **32** viiaţă Căci] Că socotie viaţa] vieţii **33** domnie Antohi fecior **33—34** Costantin **34** într-această domnie doi ani şi giumătate

Domniia lui Antiohie Cantemir vodă

În anul 7204, venit-au Antiohie vodă la scaunul domniei, om tînăr
258 ca de 24 de ani de vîrstă ; silitor spre bună chiver/nisala țărăi, să nevoia să să facă asémĕnea următor tătîne-său la dreptate și la bună chivernisala pămîntului. Numai tineréțăli lui nu-l lăsa să margă pe calea tătîne-său, căci mai multu îș pierdea vriame cu vînătoarea. Iară încăș avînd buni svétnici pe lîngă sine tot nu lipsiia bună chivernisală în țară. Și domniia Antioh vodă cu liniște în scaunul lui, iară poghiazurile liașilor nu lipsiia tulburînd țara ades. Și de altă parte multă supărare avia țara despre oștile turcești, carii viniia bogate ori cu saraschiariul, alte ori cu sultani tătărăști și împreună cu domnul mergea de băga zahariaua în Camenit. Întru această domnie numai o dată au scos văcăritul, iară apoi au făcut milă de l-au rădicat ca să nu să mai ia, vădzind că stricăciunea țărăi iaste den văcărit. Și mulți ani au ținut legătura lui de nu s-au luat văcărit. Într-această vriame făcut-au turcii pace cu niamții și cu liașii, dînd și Camenița înapoi la liași și întorcînd și liașii turcilor cît luasă ei la Moldova, adecă Cetatea Niamțului, Suceava, Soroca și Cîmpul-Lungu.

Și au dat poroncă lui Antiohie vodă să margă să deșarte cetatea Camenița de cîte să afla acolo a turcilor : oameni, gebhania, pușci și altele. Deci mergînd Antiohie vodă cu oamenii săi și cu o samă de oameni orînduiți den Țara Munteniască și au deșertat-o și au adus toate acélia la Tighinia și la Cetatea Albă și la Chiliia. Iară multă pagubă și călcare s-au făcut în țară pînă a o deșerta. Iară de iarnă, tătarîi bugegeni nohai s-au rocoșit asupra hanului lor Dovlet Gherei han, fiiul lui Selim Ghirii han, neprii-mindu-l să le fie han și vria să-l scoată, să pue pe altul. Iară împărățiia nevrînd să facă voia lor, poroncit-au hanului Dovlet Gherei și seraschia-riului Isuf pașia, care era la Tighinia pe acia vréme și domnilor acestor țări, să facă oaste și să margă asupra tătarîlor ca să-i scoată den Bugiag.

Făcut-au dară Antiohie vodă cîtă oaste au putut și au mărsu pănă la Fălciiu. Iară tătarîi lovit-au la Smil și la Reani și la satele ciale depen-
258v pregiur și au jăcuit și au arsu și au făcut multă / pagubă în olaturile turcești, cît dzic, de ari fi fostu înghețat Dunărea, ar fi trecut și la Dobrogea de ari fi prădat. Iară hanul au vinit de la Crîm și trecînd pe la Voziia cu multă oaste ca să vie la Bugiag mai mulți den oastea Crîmului, l-au lăsat și s-au întorsu iar la Crîm și numai cu 4 000 de oaste au sosit la Berezini,

---

1 Domnie Antohi **2** 7204 *in cifre arabe* Antohi la] în **3** 24 *cifre arabe* chivirnisala să] și să **4** să[1]] ca să asămîne următori tătîni-său chivirnisala **5** tinerețile nu l-au lăsat cale tătîni-său **6** mult perde vînătoare încăș *om.* **7** sfetnici buni sini lipsie chivirnisala în] din **7—8** domnie Antohi **8** în scaunul lui *om.* iar liașilor] leșăști **9** turburînd supărare avea] turburare ave **10** oștile turcești] turci cari vinie **11** merge zahereaoa **12** Într-ace iar **13—14** văzînd că din văcărit să strică țara **14** legătura lui *om.* **15** paci **16** întorcîndu-să și de la **17** adică cetate **18** Antohi dișărte **19** Caminița află gebhania] zaphanale pușce **20** Antohi **21** dișărtat-o acele **22** Chilie Iar călcari **23** păn a o dișărta Iar **24** Selim Gherei **25** vre pre Iar împărăție **27** pașa cari vreme aceia **28** din Bugiac **29** dar Antohi oaste cît mersu **30** Fălcii Iar au lovit Simil Răni ciale *om.* **30—31** deprinpregiur **31—32** laturile turcilor **32** zic fost înghețată Dunăre Dobroge **33** Iar venit Vozie **34** Bugiac den oastea] de oaste

unde s-au întîmpinat cu nohaii carii vria să-l opriască să nu triacă. Şi vădzind hanul că nu isprăvéşte nemică, s-au întorsu înapoi la Crîm. Iară nohaii au mărsu pe la casăle lor fără vătămare ţărăi. Aşia şi Antioh vodă, audzindu că s-au întorsu hanul înapoi şi tătarîi s-au potolit, s-au întorsu şi el la scaunul său ; şi aşteptînd domnul mila şi cinste de cătră împărăţie pentru slujbe ce-au făcut la deşertarea Cameniţii (că nu era puţină slujbă), l-au mazilit şi l-au dus la Ţarigrad, iar domniia au dat-o iarăş lui Costantin Ducăi vodă ; şi au domnit Antiohie vodă cinci ani.

A doa domnie a lui Costantin Ducăi vodă

În anul 7209, venit-au iarăş Costantin vodă cu a doa domnie la scaon, luînd domniia cu mijlocul socru-său, lui Costantin Băsărabă vodă şi au domnit 2 ani şi giumătate. Iară tiria sa cea dentăi n-au schimbat-o, ce cum era nestătătoriu întăi, aşia şi pe urmă s-au arătat. Căci dacă au vinit la domnie, îndată au început a răsplăti slujba ce i-au făcut socru-său cu necunoaşterea de bine ; şi pentru mulţămită l-au amestecat la Poartă cu multe cuvinte réle. Şi de altă parte, supărînd pe boiarii ţărăi şi pe toată ţara, s-au sculat unii den boiari : Vasilie Costache vornicul cu fraţii săi şi cu Bujorianii, rudele lor, şi Bogdan hatmanul şi Antohie Jora hatmanul şi Ilie visternicul şi Mihai spătariul şi alţii mulţi şi au mărsu unii în Ţara Româniască şi alţii în Ţara Unguriască ; şi dzic, că această fugă a lor să fie fostu cu ştirea lui Băsărabă vodă, care lucru pe urmă s-au arătat, cînd i-au priimit în ţara lui cu bucurie şi cu dragoste. Şi acesta lucru l-au făcut Băsărabă vodă, căci înţălesiasă de amesticăturile ce-l amestecasă gineri-său Costantin vodă.

Precum am dzis mai sus, / întăiaş dată Costantin Duca vodă s-au 259 temut pentru pribegiia acestor boiari şi nu ştiie ce să facă vădzind că l-au părăsit şi boiarii toţi şi că ş-au pierdut şi nădéjdea despre socru-său. Agiuns-au dar şi el la Poartă şi au trimis pe Panaiote postelnicul şi au scos ferman ca să ia pe boiari den Ţara Munteniască şi să-i aducă la Moldova, la Costantin vodă. Iar Băsărăbă vodă au socotit că de or lua pe boiari de acolo, îi va omorî Costantin vodă pe cine era capete între dînşii. Ş-au mijlocit şi el la Poartă şi au isprăvit ferman ca să nu dea pe unii den boiari ce năzuisă la dînsul, ce să-i popriască, iară pe ceialalţi să-i dea. Iară fermanul acela Băsărabă vodă nu l-au arătat, ce au scris la Costantin

---

1 undi tîmpinat nohai cari vre **2** văzînd **2—3** Iar nohai **3** mersu fără] făr de Aşa şi Antohi **4** auzind **5** domnul *om.* **6** deşărtare **7** mazîlit domnie **7—8** Costandin Duca **8** Antohi cinci] 5 **9** Costandin **10** Costandin doao **11** scaun Costandin Basarab **12** 2] doi Iar cea] ce dintăi **13** nestătători aşa **14** venit **15** necunoaştire de bini **16** răle boerii **17** din boeri Vasile vornicu **18** Bujorănii hatmanu Antohi **18—19** hatmanu **19** visternicu **20** Româniască] Munteniască zic **21** fi fost Basarab cari **22** primit acest **23** Basarab înţălesăsi ce-l] ce le **24** Costandin **25** zis Costandin Duca *om.* **26** prebegie boeri ştie văzind **27** boerii perdut nădejde **28** el *om.* tremes postelnicu **29** boeri den] di aducă] ducă **30** Costandin or] vor **31** boeri Costandin cine] cei ce dînşi **32** şi el] el dea] de **33** din boeri ce să-i popriască *om.* iar pre dea] de **34** Iar fermanu Costandin

vodă, dzicînd să trimiță la Focșiani boiari cu mitropolitul și el așijderea va trimite boiari cu mitropolitul lor să vie la margine și să giure că n-or avia nevoe boiarii despre Costantin vodă întru nemică.

Trimis-au dară Costantin vodă pe mitropolitul Moldovlahii, kir Misail și pe Necolae Donici vel logofăt și pe Mitrea vornicul și pre Ion Costin hatmanul și pre Cuzea spătariul. Și de altă parte, domnul Băsărabă vodă trimis-au pe episcopul de Buzău și pe Cornea vel ban și pe Mihai spătariul. Și au vinit și s-au împreunat la Focșiani ; și făcînd sfat, au hotărît și au giurat boiarii toți ai noștri, încredințîndu-i că n-or avea nice o răutate despre Costantin vodă, nice pentru viața lor, nice întru avuțiia lor. Și după ce s-au încredințat cu giurămîntu, s-au întorsu iarăș o samă de boiari în țară. Însă legătura au fostu ca să vie toți boiarii moldoveni încoace, în țară. Numai a doa dzi, cînd au trecut unii den boiarii moldoveni încoace, iară alții, iarăș din boiarii ce era mai capete, adecă : Vasilie Costachi vornicul și Bogdan hatmanul și Mihai Racoviță vel spătar, carele pe urmă au cădzut și domnu și Ilie stolnicul — aceștia au arătat fermanul care scriia că pe cine a vrea Băsărabă vodă să popriască pe lîngă sine, să fie volnic a-i popri. Și așia, acești boiari mai sus pomeniți s-au întorsu iarăș la Băsărab vodă, cu boiarii cei muntenești.

259v Iară dacă au vinit boiarii moldovani o samă dentr-înșii și o samă au rămas, Costantin vodă au priceput că au rămas lucrul netocmit și pe urmă era să să urmédză vrajba. Ș-au gătit boiarii săi pe Nicolae Donici vel logofăt și pe Ciocîrlan vornicul și pe Ion Vlasto vel postelnic și i-au trimis la împărăție ca să facă jalobă asupra lui Băsărabă vodă, pentru strîmbătatea ce-i face și popréște pe boiarii săi acolo și n-au ascultat de poronca împărătiască, ce popréște pe boiarii cei mai capete lîngă sine.

Costantin Duca vodă măcară că au pîrît pe Băsărabă vodă, dar nemică nu i-au putut strica, că avia oameni ca aciia la Poartă, de purta grijă cît să nu poată Costantin vodă a isprăvi pănă într-atîta să poată lua pe boiari den mîna lui Băsărabă vodă ; și, după toată silința lui Costantin vodă ce-au pus ca să poată lua pe boiari, nemică n-au isprăvit și i-au vinit mazilie.

Iară dacă au vinit aga cu ferman ca să-l rădice, au făcut Costantin vodă pe aga să dzică că nu scrie la ferman să hie mazil, ce că-l chiamă să sărute poala împăratului, cum au chemat mai nainte vréme și pe Băsărabă vodă la sărutarea poalei împăratului. Și au mărsu pînă la Odriiu

---

1 zicînd trimeți boeri la Focșăni așijdere **2** trimete boeri margeni giuri **3** ave boerii nevoi Costandin nimică **4** Tremes-au dar Costandin Moldovlahiei **5** Nicolai Mitre vornecu pre] pe **6** hatmanu pre] pe Basarabă **7** tremes-au Corne **8** venit Focșăni **9** boerii toți *om.* ave nici **10** Costandin nici$^{1-2}$ viiața **11** giurămîntul iarăș] iar **12** boeri fost boerii **13** încoaci doa] dao zi din boeri **14** încoaci iar boerii adică **14—15** Vasile Costin vornicu **15** hatmanu Racoviți cari **16** căzut stolnicu fermanii **17** cari scrie cini a vre Basarabă să] să-i propiască sini **18** volnicu așa boeri mai] de mai pomi[ni]ți **19** Basarab boerii **20** Iar venit moldovani] Moldovii dintr-înși **21** Costandin lucru **22** urmezi Și au pe boerii Neculai **23** vornicu **24** tremes Basarab **25** strîmbătate ce-i făce pre boerii **26** boerii **27** Costandin vodă Duca Basarab **28** ave **29** Costantin vodă a isprăvi] isprăvi nimică Costandin vodă păn **30** boeri din Basarab toată *om.* **30—31** Costandin **31** boeri **32** venit mazîlie **33** Iar venit fermanu rădici Costandin **34** agă zică cheamă **35** mai nainte vréme] și mai înainte **35—36** și pe Băsărabă] pe Basarab **36** sărutarea] sărutatul poalii mersu păn Udriiu

şi închinîndu-să împăratului, s-au întorsu iar înapoi. Şi după ce au grăit cu aga într-acesta chip şi au legat voroava, cum mai sus scriem, dîndu-i şi mulţi bani, trimis-au şi au chemat pe boiari dzicînd ca să le citiască lor fermanul. Şi dacă au vinit, i-au închis în casa cea mică. Şi era Iordachi Rusăt vornicul şi frate-său Manolache postelnicul şi Lupul Costachii vornicul şi Savin spătarul. Dzic unii că acestu lucru l-au făcut Costantin vodă ca să să sparie ceialaltă boierime den închisoarea acestora şi să fugă cineş unde a putea, să nu rămîe nice unul să-l supere la Poartă. Dară au greşit, căci dacă au audzit ceialalţi că au luat pe cei capete de i-au închis, s-au sculat şi ceialalţi şi s-au dus la boiarii carii era în Ţara Munteniască şi s-au dus cu toţii împreună cu acei den Ţara Munteniască în Ţarigrad, împrotiva lui Costantin vodă. Iară Costantin vodă pe boiarii ce-i închisése i-au luat cu dînsul şi pănă a nu agiunge / la Odriiu, Costantin vodă au 260 slobodzit pe boiarii aciia ce-i ducia cu dînsul, care boiari împreunîndu-să cu cei ce viniia den Ţara Munteniască şi cu cei ce era la Poartă. Iară pe domnul, îndată ce-au sosit la Poartă, l-au surgunit împărăţiia la un oraş ce să chiamă Cavala, iară boiarii au rămas la un sat lîngă Udriiu, ce să chiamă Arnăut-Chioiu. Deci dacă s-au strînsu toţi boiarii la acel sat ca să sfătuiască trebili lor, s-au tîmplat într-aciaună vréme şi zorbale care au scos pe sultan Mustafa den scaunul împărăţii şi pe Ram viziriul şi au omorît şi pe muhtiul şi au rădicat împărat pe sultan Ahmet, frate-său, şi pe Ahmet paşia, viziriu. Împăratul au fostu şedzînd cu corturi afară den Udriiu, la fîntîna ce să chiamă Solac Cičme. Iară boiarii mergea adiase la viziriul ca să céie să le dea domnu şi mai multu mergia ca să-i vadză împăratul şi vădzîndu-i cu gloată, pus-au împăratul de au întrebat cine sîntu acei oameni, iară ei au răspunsu că sîntu boiarii Moldovii şi nu au domnu, că pe domnul ce-au avut, l-au mazilit şi poftescu să le dea împărăţiia domnu. Deci împăratul poroncitu-le-au lor pen viziriul să-ş aliagă dintre dînşii pe unul, care or vrea, ca să-l facă domnu.

Deci boiarii au ales cu toţii pe Mihai Racoviţ[ă] spătarul şi l-au îmbrăcat cu caftan. Iară atunce mergînd împărăţiia la Ţarigrad, au mărsu şi boiarii împreună cu domnul lor acolo; şi acolo i-au dat şi cuca, după obiceiu. Şi de acolo isprăvindu-ş trebile sale şi gătindu-să de toate ciale trebuitoare, au vinit la Moldova.

---

1 iar *om.* **2** scriem] scrie **3** tremes-au şi] de şi pe boeri zicînd cetiască **4** lor *om.* fermanu venit cea] ce Iordache **5** vornicu postelnicu **5—6** Costache vornicu **6** spătariul zic acestu lucru l-au] aceasta au Costandin **7** ceialaltă... acestora] ceialanţi boeri închişi **8** cineş] cini undi a pute rămii nici superi **9** auzit ceialanţi boeri **9—11** că au luat... Ţ. Munteniască[2] în] s-au dus la boerii cari era în Ţara Munteniască şi de acolo, cu toţii s-au dus la **12** împotriva Costandin Iar Costandin închisăsă **13** păn agiungi Udriiu Costandin **14** pe ... ducia] pre boerii ce-i duce cari boeri **15** din **15—16** Iar pe domnu **16** ce-au] ce s-au (*sic*) înpărăţie **17** cheamă iar boerii Udrii **18** Chioi boerii **19** trebile într-ace ună *om.* cari **20** din Rami vizirul **21** şi au omorît şi pe muhtiul *om.* **22** paşa, viziru fost şăzînd **23** den] de cheamă Seloc Iar boerii merge ades **24** vizirul céie] cei dea] de merge vadză] vazî **25** văzîndu-i *După* văzîndu-i *ad.* împăratul cu gloată... de au] au pus de i-au **26** sint iar sint boerii **27** pre mazîlit împăratul **27—28** de înpărăţie **28** împăratul] împărăţie pen viziriul] pre vizirul aleagă **29** dînşi pe] pre cari or vre **30** boerii spătariul **31** căftan Iar împărăţie mersu **32** boerii acolo[1] *om.* **33** obicei **34** trebuitoari venit

Domniia lui Mihai Racoviță vodă

La vlet 7212, iară dela Hs 1703, stătut-au domnu Mihai vodă carele-i de niam vechiu, den boiari de țară, om înțăleptu, nemărețu și cinstitoriu, apropiiat cătră toți. Pre boiari îi cinstiia și arăta cătră patrida sa dragoste. Iară mai multu decît un an n-au domnit și l-au mazilit. Și au dat iarăș domniia lui Antohie vodă Cantimir.

Întru acestu an ce-au domnit, altă nemică nu s-au înnoit.

260v

Domniia a doa a lui Antiohie vodă Cantemir

Venit-au Antiohie vodă cu domniia a doa la vălet 7213 și au domnit doi ani și giumătate. Într-această domnie s-au arătat Antiohie vodă mai straşnic, care fire în domniia întăi nu o arătasă și nice pe boiari nu-i avea în cinste și în dragostea ce arătasă întăi. Și dzic unii că acestu sfat să-i fie dat Panaite postelnicul și Ilie Cantacozino vistiarul să-ș schimbe firea să să arété mai straşnic. Dar nemică folos n-au vădzut din svaturile lor. Și pe acia vréme a domnii sale vrînd împărăţiia să zidiască cetatia Tighinia, ce o număscu turcii Bender, poroncit-au lui Antiohie vodă și lui Băsărabă vodă ca să margă cu oameni să slujască la cetate. Iară Băsărabă vodă au cheltuit bani și pren mijlocul priiatinilor săi ș-au isprăvit de n-au mărsu.

Iară Antiohie vodă au mărsu singur cu oameni și au făcut cetatea împreună cu saraschiariul Isuf pașia. Și fiind Antiohie vodă în slujba acéia acolo, la Tighinia, l-au mazilit.

Dzic unii precum îmblînd Mihai vodă la Poartă ca să-ș isprăvască domniia Moldovei, trimis-au împărăţiia la Antiohie vodă și ceria de la dînsul 130 de pungi de bani. Iară el nevrînd să dea acei bani, rădzimîndu-să și într-acia nădejde, căci să afla la slujba cetăţii, au dat împărăţiia domniia iară lui Mihai vodă și pe dînsul l-au mazilit. Și au trimis saraschiariul pe capigilar chihaesi al său, Mustafa aga, și au luat pe doamna și pe coconii lui Antiohie vodă de la Iaș și i-au dus la Tighinia. Și de acolo au mărsu la Țarigrad.

Și acolo, la Țarigrad, au ședzut mazil ca la 18 ani și i s-au săvîrșit viaţa.

---

1 Domnie Racoviț **2** vlet] anul iară... 1703 *om.* *După* domnu *ad.* în domnie carile-i **3** vechi din boeri **3—4** înțălept, nemăreț și cinstitori, apropiat **4** Pre boiari îi cinstiia și] boierii patrida] patriia **5** Iar mult mazîlit **5—6** domnie iarăș **6** Antohi Cantemir **7** Într-acest altă nemică] nimică **8** A doaă domnii Antohi *După* vodă *ad.* domnu **9** a doaă domnii **10** doi] 2 Antohi **11** cari în domniia *om.* nicî boeri ave **12** dragoste zic acest **12—13** să-l fi **13** postelnecu Ilii Cantacuzino fire **14** aräte straşnice nimică vădzut] avut din sfaturile **15** ace vréme a domnii] domnii a mării cetatea Tighinia] Tighine **16** ce] și număsc Bender] Benderi Antohi Basarab **17** Iar Basarab **18** prin mijlocul priiatinilor] prietenii **19** mersu **20** Antohi mersu și au făcut cetatea] la cetate **21** paşa Antohi slujbă **22** acéia *om.* Tighine mazîlit **23** Zic umblînd ca *om.* **24** domnie Moldovii împărăţie Antohi cere **25** pungi] bangi (*sic*) Iar dea] de răzămîndu-să **26** și *om.* într-ace nedejdi află **26—27** împărăţie domnie iar **27** dînsul] el mazîlit tremes **28** al său chihaesi Mustafa aga **29** Antohi Tighina **31** şăzut mazîl ca la *om.* **32** viiața

A doa domnie a lui Mihai Racoviță vodă

În anul 7216, venit-au cu a doa domnie Mihai vodă, la Moldova. Şi iarăş firea sa cea dentîi nemică n-au schimbat, ce cum au fostu mai înainte, aşia şi întru a doa domnie, pre boiari îi avia în cinste şi la mare dragoste şi dreptate ţărăi făcea şi frumos chivernisiia. Numai cum în lume nu iaste nice un lucru / fără pricină şi omul fără greşală. Aşia şi Mihai 261
vodă făcut-au de obşte greşală că au scos desiatina în toată ţara de au luat şi de la boiari şi de la mănăstiri şi de la toate bréslele desiatină asiamenea ca şi de la ţărani, care lucru mai nainte vréme în ţara noastră n-au fostu.

O, sfétnici făţarnici şi stricători de ţară, cu cia slujbă vi[ni]ţi să vă arătaţi domnilor! Şi apoi şi ţara stricaţi şi pe domni cu nume rău îi faceţi, de să pomenescu! Să nu-i iarte Dumnedzău sfétnici ca aciia, carii l-au sfătuit la acestu lucru! Căci din pricina aceasta au rămas boiarii la mare sărăcie şi mănăstirile la pustiire şi mazilime în cia desăvîrşit stîngere. Numai Dumnedzău să facă milă cu dînşii, să trimiţă un domnu ca acela, să îndreptédză lucrul precum au fostu mai nainte.

Într-această domnie a lui Mihai vodă s-au tîmplat de avia Petră Alexeevici, împăratul Moscului, războiu cu craiul şvedzăscu Carlo al doasprădzăcele şi s-au bătut la Poltava, în Ucraina. Şi bătînd moscalii pe şvedzi cu mare războiu, fugit-au craiul şvedzăscu la Voziia, cu Mazepa hatmanul căzăcescu, carele au viclenit pe împăratul moschicescu şi s-au închinat cu toată căzăcime la craiul şvedzăscu. Şi de acolo Isuf paşia l-au adus la Tighinia. Aşijderea şi Iosif Potoţchii voevoda chiovschii, carele slujiia la craiul, au fugit în Ţara Unguriască de frica moscalilor şi de acolo viindu pen Moldova; iară craiul şvedzăscu au trimis atunce la Orheiu cîţva slujitori ca să iarnédză, apoi i-au mutat de acolo la Cernăuţi şi la Bacău şi la Niamţu, ca să să hrăniască şvedzii cu liaşii amestecaţi.

Şedzînd dar acei slujitori a craiului acolo, la Cernăuţi, venit-au moscali den Ţara Leşască şi cu liaşii cei ce ţinea cu moscalii şi cu Turculeţu rohmistrul şi au bătut pe slujitorii aciia şi i-au prinsu pe toţi şi i-au luat robi în Ţara Leşască. Pentru care lucru au scris craiul cu jalobă la împărăţie, dzicînd că această tîmplare au fostu den nepurtarea de grijă a lui Mihai vodă, că au călcat acei moscali pămîntul împărăţii turceşti
şi au / luat pe şvedzi. Şi pe lîngă jaloba craiului întărind şi alţi nepriiatini 261v

---

1 doaă **2** *După* venit-au *ad.* domnu Mihai vodă cu a dooa domnie **3** fire cea] ce nemică *om.* fost **4** nainte aşa doaă domnii boeri ave în] la mari **5** făce schivirnisiia **6** nici un lucru făr de pricină nu este fără] făr de Aşa **7** desătina **8** boeri breslile desiatină *om.* **8—9** asămine **9** şi *om.* cari vréme *om.* **10** n-au fost **11** cia] ace **13** iarte Dumnedzău] erte Dumnezău **13—14** carii l-au] cari au **14** la acestu] acest boerii **15** mari sărăcii mănăstirele mazîlime cia] ce stîngire **16** Dumnezău să[1]] să-ş dînşi **17** îndreptezi fost mai înainte **18** ave **18—19** Petre Alecsăvici **19** războiul şfezăsc **20** doăsprăzăcile Ocraina **21** şvăzi mari şvezăsc **22** hatmanu carile pe] pre moschicescu] Moscului **23** şfezăsc paşa **24** Tighine Aşijdire Potoţchiia **25** carile **26** viind pin iar şfezăsc tremes **27** Orhei ernezi **28** sfezi **30** Şăzind a] ai **31** *Înainte de* moscali *ad.* dar acei ţine **32** rohmistru **33** cari **34** zicînd tîmplari din nepurtare **35** că] de înpărăţii] ţărăi **36** pe] şi pe şfezi neprieteni

a lui Mihai vodă, socotit-au împărăţiia că acestu lucru s-au lucrat den nepurtarea de grijă a lui Mihai vodă şi aşia l-au mazilit cu mare urgie, căci Isuf paşia au trimis pe Abăza Mehmet aga cu ferman de mazilie cu 400 de slujitori, la Iaşi. Şi au luat pe Mihai vodă den scaunul său, în dzua prepodobnii Paraschevii, oct. 14, şi l-au dus întăi la Tighinia şi de acolo la Ţarigrad; şi l-au închis la Edicula cu toată casa sa, că-l pîrîsă şi Isuf paşia cum au vrut să fugă la moscali sau la leşi, să să hainiască despre împărăţie.

Iară cînd s-au mazilit, era vizir Ali paşia Ciorlu. Şi au şedzut Mihai vodă la închisoare, la Edicule, o samă de vréme. Iară apoi, fără de zăbavă, mazilindu-să Ali paşe Ciorlu den vizirie, stătut-au vizir Numan paşe Chiuprili. Şi au dat Mihai vodă la dînsul argihal de la Edicule, arătîndu la ce stare să află; şi l-au scos Numan paşia de la închisoare, dîndu-i şi toate ce i să luasă în sama împărătiască. Iară după maziliia lui Mihai vodă, domniia Moldovii au dat împărăţiia lui Neculai vodă.

Domniia lui Neculai vodă Alexandru Mavrocordat

În anul 7218, venit-au la domniia Moldovii Neculai vodă, fiiul lui Alexandru Exaporitul Mavrocordat, carele era atunce mare terdziman la împărăţie. Şi pentru multă slujbă ce-au slujit împărăţii, i-au dat împărăţiia domniia Moldovii.

Era om prea învăţat şi cărturar mare şi credincios împărăţii. Numai în domniia întăi s-au arătat straşnic, că nu numai nu credea pre pemintiani, ce nice pre ai săi. Căci fiind domnu nou şi neştiind firea boiarilor ţărăi şi poate să fie fostu şi den svaturile a unora pizmaşi, au supărat pe unii den boiari şi i-au ocărît.

Domnit-au numai 10 luni şi l-au mazilit şi au dat domniia lui Dumitraşco vodă Cantemir, căci împărăţiia avînd atunce războiu cu moscalii, au gîndit că Dumitraşco vodă va fi mai vitiaz şi următoriu tătîne-său, den războiu. Şi aceasta au fostu pricina de l-au făcut domnu. Şi mai multu
262 au îndemnat pe împăratul / şi au mijlocit hanul Crîmului, Dovlet Gherei, fiiul lui Selim Ghirii han.

---

1 înpărăţie acest din 2 nepurtare aşă mazîlit mari urgii 3 paşa tremes Abaza mazîlie 4 Iaş 4—5 din zioa prapodoamnii Paraschivii 5 Tighine 7 paşa dispre 8 înpărăţiia 9 Iar mazîlit Alil paşa 11 din 11—12 paşa Chiupriule 12 argihal] arţuval arătînd 13 stari Numan paşia] paşa închisoari 14 împărătiască] înpărăţii Iar mazîlie 15 au dat domnie împărăţiia *om.* 16 Alex. Mavrocordat *om.* 17 7218] 7219 la domniia] cu domnie 18 Exaporitul *om.* carele] cari terziman mari 19 împărăţie] Poartă slujit] făcut 20 împărăţiia domniia] domnie 21 prea *om.* cărturari mari 22 domnie 22—23 pe pămînteni nu crede 23 nici fire boerilor 24 fi fost den *om.* sfaturile a unora] unor 25 din boeri 26 l-au mazilit] mazîlindu-l 26—27 domnie Dumitraşcu 27 înpărăţiea muscalii 28 Dumitraşcu vitiazi *După* vitiaz *ad.* la războiu următori tătîni-său 29 den războiu *om.* aceasta ... pricina de] pentru aceia 30 pre Duvlet 31 Silim Gherăi hanul

Domniia lui Dumitraşco vodă Cantemir

În anul 7219, venit-au cu domniia Moldovii Dumitraşco vodă, feciorul lui Constantin Cantimir vodă, dec. 10.

Om învăţat şi la împărăţie cunoscut, că şădzusă multă vréme la Ţarigrad, fiind beizade şi învăţasă şi turceşte. Şi au arătat turcilor meşteşugul muziachii adecă cîntare. Şi era cinstit şi lăudat de cătră toţi; şi avia nume că iaste vrednic şi de războae. Şi avînd împărăţiia războiu într-acea vréme cu moscalii pentru craiul şvedzăscu, cum mai sus scrie, alergat-au Dumitraşco vodă la Dovlet Gherei han, rugîndu-l ca să mijlocească la împărăţie să-i isprăvască domniia.

Deci hanul, părîndu-i că a fi vrednic ca tată-său, au mijlocit la împărăţie lăudîndu-l şi aşia l-au făcut domnu. Şi mai multu pentru această pricină l-au făcut, adecă dîndu-i poroncă să facă o samă de oaste şi să margă fără véste să prindză pre Băsărabă vodă şi să-l dea în mînuli împărăţii. Şi măcar că nu era acestu lucru de credzut, dar spunea singur el pe urmă cătră unii, îi încredinţa pe dînşii că aceasta au fostu pricina domnii sale. Iară pănă a să apuca de lucrul acesta, prins-au de véste, Băsărabă vodă, ori de la capichihăile sale, ori de la aciia cătră carii arătasă Dumitraşco vodă taina acéia.

Deci atunce Dumitraşco vodă vădzînd că Băsărab vodă au luat ştiinţă de acestu lucru şi să păziia şi socotind că n-a putia să isprăvască nemică şi temîndu-să să nu-l maziliască împărăţiia, s-au întorsu cătră moscali, carii era să vie atunce, de primăvară, pen Moldova, asupra turcilor să să bată, aproape de Tighinia. Şi s-au închinat la împăratul lor, Petră întăiul Alexeevici. Iară triaba acéia a lui Băsărabă vodă într-acia ună vréme într-un cuvîntu cu moscalii, s-au potrivit amîndoi domnii la un gînd, făcîndu-să şi ei una cu moscalii. Deci dacă au vinit primăvara şi oştile moscalilor să apropiia de Moldova, / Dumitraşco vodă, cum 262v legasă cuvîntu cu împăratul Petru, aşia au rămas pănă în sfîrşit. Iară Băsărabă vodă s-au întorsu iar la turci şi pricina întoarcerii lui au fostu aceasta: avia Băsărabă vodă atunce spătar mare în Ţara Munteniască pe Toma Cantacozono, fiiul lui Matei şi era văr lui Băsărab vodă, carele ştiind taina aceasta de la Băsărabă vodă, au fugit den Ţara Munteniască şi s-au dus la împăratul Moscului şi au pîrît pe Băsărabă şi s-au îmbunat el, arătîndu-să credincios, avînd nădéjdea acéia că de va birui împăratul, să fie el în dragoste împăratului şi pe dînsul să-l facă domnu vécinic în Ţara Munteniască.

---

1 Dumitraşcu **2** În] Dar în 7219 *cifre arabe* domnie Dumitraş[cu] **3** Costandin Cantemir **4** şăzusă vremi **5** bezăde învăţasă şi turceşte] învăţa turceşti **6** muziachii] muzuc adică **7** este războiu **8** înpărăţie **8** într-ace sfezăsc **9** Dumitraşcu rugîndu-să **10** domnie **11** a fi] este **12** aşa mult aceasta **13** adică dîndu-i să **14** făr de prinză Basarab de în mînule **15** nu era... credzut] era acest lucru făcut spune **16** îi *om.* fost **17** Iar lucru **18** Basarab capichihaelile aceia cari arăta **19** Dumitraşcu aciia **20** Dumitraşcu văzind Basarab **21** acest pâzie pute isprăvi **22** mazîlească împărăţie **23** cari pin **24** Tighine **25** Petre Alecsiivici Iar Basarab vodă *om.* **25—26** într-ace vréme **27** venit **28** oştîle moscalelor apropiese Dumitraşcu **29** aşa până] pîr **30** Basarab fost **31** ave Basarab spătari **32** Cantacuzino Basarab cari **33** Basarab din **34** Basarab vodă **35** nădejde **36** pe dînsul *om.*

Venit-au dar împăratul Petru la Prut trecînd Nistrul la Soroca, cu toată oastea sa şi merge pe Prut în gios, spre Dunăre, ca să să tîmpine cu viziriul Baltagi Mehmet paşia (care trecusă Dunărea), cu toată oastea turcească, ca să să bată cu dînşii. Şi ascultînd împăratul vorba Tomii, au credzut şi i-au dat o samă de oaste moschicească cu un ghenăral, anume Rian şi o samă de oaste sprintenă; şi au mărsu Toma la Brăila şi au lovit cetatea şi au luat-o. Iară împăratul moschicescu au vinit la Iaş într-o dzi, cu putinţei oameni şi au îmblat pe la toate mănăstirile. Şi a doa dzi iarăş au mărsu la Prut, unde era oastea lui. Acolo i-au vinit véste precum vin turcii. Deci trecînd şi el Prutul încoace, mai sus de Zăgărancia, mergia în tîmpinarea oştii turceşti şi s-au tîmpinat oştile mai sus den Gura Sărăţii. Şi trecînd şi turcii Prutul dencoace toţi, împreună cu tătarîi, s-au bătut o dzi, toată dzua. Şi sara, muscalii s-au închis în tabără şi au şedzut de s-au odihnit puţintel, apoi au purces cu tabăra legată, înapoi, în sus, pe unde s-au pogorît de au mărsu la Stănileşti, pe malul Prutului.

Prins-au tătarîi véste că moscalii s-au întorsu înapoi şi aşia, cu toţi încălecasă în dobîndă asupra taberii moscalilor şi mulţi robi au luat şi pe mulţi au omorît şi au luat arme şi leftice şi ce-au putut apuca den agărlîcul taberii moscalilor. Măcar că şi-au pierdut şi ei mulţi de-ai lor, iar mai multă 263 pagubă au avut / moscalii. Iară a doa dzi, poposind moscalii aproape de Prut şi legînd tabăra cu cară şi împlîndu-le de pămîntu şi, mai pe de lături, au pus şi părcanele; şi între cară şi între părcane au pus pedestrime. Vinit-au şi turcii şi au făcut meteredză în prejma taberii moschiceşti şi au pus puşci pe meteredză. Şi noapte s-au bătut oştili despre îmbe părţile, cîteva ceasuri şi aşia au năvălit turcii cît au agiunsu la părcane şi li-au apucat cu mînule. Şi la acia năvală făcutu-s-au o tulburare şi o amestecătură ca acéia, cît nu să cunoştia unul pre altul, nice îş înţălegia în glas, fără cît huiatul puşcilor, necontenit, şi a săniaţilor. Iară pe urmă s-au arătat că focul moscalilor au fostu mai vîrtos şi mai cu putére. Şi au eşit moscalii den părcane şi au împinsu pe turci den meteriadză şi au luat şi acia puţintia gebhania a lor şi 6 puşce. Era acolo cu turcii şi puţintei şvedzi şi leşi pe carii îi trimisiase craiul şvedzăscu, Carlo (de la Tighinia), că avia vro 4 000 liaşi în liafa lui, supt ascultare lui voevoda Chiovschii, căci atunce

---

1 Nestru **2** oaste Dunări tîmpini **3** vizirul paşa cari trecînd Dunăre (*om. parantezele*) oaste sa **4** ascultîndu **5** crezut moschicească] d-a muschicească ghenărari **6** sprintenă] streină mărsu Toma] mersu tocma **6—7** şi au lovit cetatea *om.* **7** Iar moschicesc venit Eş **8** zi umblat pre **9** dao zi iarăş au mărsu] au purces undi oaste venit **10** precum] că turci încoaci **11** Zăgărance mergînd tîmpinare oştile] oaste **12** den] de şi²] toţ dincoaci toţi *om.* **13** zi zioa s-au închis moscalii **14** şăzut **15** în sus *om.* undi de au mărsu] şi au mersu **17** aşa cu toţii **18** moscalilor] moschiceşti şi mulţi robi au luat] şi au luat în robie, *dar urmează după* omorît **19** şi au luat] luat-au leftici din **20** moscalilor] moschiceşti şi-au pierdut şi ei] au perdut de-ai lor] tătari iar] dar **21** moscalii] ei dao zi **22** tabără umplîndu-le pămînt mai *om.* **23** au pus şi părcanele] puind părcani şi între... pedestrime] au pus pedestrime între cară şi între parcani Venit-au **24** meterezi **24—25** puşcile pe meterăzi **25** oştile despre îmbe] dinbe **26** aşa părcani **27** ace tulburări ca acéia *om.* **28** cunoşte nici înţălege făr de **29** şi a săniaţilor *om.* Iar arătat] văzut **30** moscalelor fost vîrtos... putére] tari Şi] Că moscalii *om.* **30—31** din părcani **31** pre din meterez acia puţintia] puţină **32** gebhania a lor *om.* şi¹ *om.* sfez **33** pre cari trimesă şfezăsc vro *om.* **34** de leşi leafă lui¹ *om.* *După* lui² *ad.* Vorcionschie

era cîţva boiari leşeşti tovarăşi craiului şvedzăscu din partea craiului Stanislav, ce fusesă craiu leşăscu, anume: voevoda chiovschii, mareşal Tarlo, voevoda Vişnoveţchii şi Cărşpin şi alţii. Şi voevoda chiovschii era hatman mare Coroni, iară Vişnoveţchii mare hatman litovschii, iară Cărşpin hatman Polnii litovschii; şi era şi ghenărariul Ioan Sapie şi hatmanul căzăcescu, anume Filip Orlic, pe carele îl făcusă craiul şvedzăscu în locul Mazepii hatmanul, murind Mazepa la Tighinia, după războiul de la Poltava.

Dacă i-au bătut moscalii şi i-au biruit împreună cu craiul şvedzăscu şi fugînd ei au vinit în ţara împărăţii, la Tighinia, trecînd Niprul la Voziia, cu poronca împărăţii, care împărăţiia şi războiul acesta cu moscalii, pentru craiul l-au făcut. Şi fiind şi această oaste ce mai sus am pomenit în ceia parte de Prut, opriia pe moscali să nu poată lua apă den Prut. Şi mult i-au strîmtorit pe moscali şi mai vîrtos că / au început a să împuţina 263^{v} zahariaoa moscalilor şi fîn pentru caii lor nu avia, că nu putea să iasă afară den tabără de mulţimea turcilor şi tătarîlor.

Să temia moscalii să iasă den tabără ca să să bată cu turcii, pentru ca să nu cadă în primejdie, să piară cu toţii de mulţimea turcilor. Şi de altă parte, nu putea suferi a sta în tabără mai multă vréme, că nice de mîncat nu avia, nice avia de agiunsu putére să biruiască pe turci; şi mai vîrtos că era şi împărătiasa cu împăratul şi era cu primejdie să cadză toţi în mînule turcilor. Atunce au vădzut împăratul la ce l-au adus sfaturile lui Dumitraşco vodă şi a lui Băsărabă vodă, carii numai cu vorba i-au întărit inema ca să vie asupra turcilor, iară agiutor de bucate sau de oaste nice unul nu i-au dat! Deci din 2 riale fiind bine a-ş alége una cia mai mică, aşia s-au sfătuit cu ghenăralii şi cu Şeremet şi cu Dumitraşco vodă şi cu Toma Cantacozono şi cu sinior Sava şi cu alţii de ai săi ce să facă: eşi-va la năvală, cu primejdiia sa, au pace să poftiască? Care sfétnici socotind céle ce poate să să tîmple şi vădzînd şi putérea turcilor şi a tătarîlor (şi a lor slăbiciune), au ales sfat să fie mai cu folos împăratului, să facă pace. Iar de n-or vrea turcii să priimască pace, atunce şi de nevoe să dea războiul şi ci-a fi orînduit de la Dumnedzău, aşia va fi. Şi au plăcut sfatul acesta împăratului. Deci, fără de zăbavă, trimis-au împăratul sol pre unul din oamenii săi, anume baron Şafirof la Baltagi-Mehmet paşia viziriul şi au poftit pace. Pre carele l-au priimit, temîndu-să şi el despre

---

1 boeri leşăşti şfezăsc parte **2** fusăşi marişal **3** Vişnoveţchie Cărşipin **4** iar Vişnoveţchie mare *om.* iar **5** Litovschie **5—6** hatmanu **6** Felip cari şfezăsc **7** Mazăpii hatmanu Mazăpie **9** şfezăsc **10** venit trecînd] şi au trecut Vozie **11** cari împărăţie **13** oprie pre moscale poată lua] ia din **14** vîrtos] ales au început a să împuţina] li să împuţina **15** zaherioaoa moscalilor... nu avia] şi fînul pute **16** afară *om.* din mulţime şi tătarîlor *om.* **17** Şi să teme moscalii... să bată] a să bate moscalii **17—18** pentru ca *om.* **18** să piară *om.* de mulţimea turcilor *om.* **19** pute suferi *om.* *După* sta *ad.* mai mult **19—20** mai multă vréme... pe turci] că nici putere de biruit nu ave, nici de mîncari de agiunsu **21** şi² *om.* cu²] şi cază **22** văzut **22—23** sfatul **23** Dumitraşcu Basarab cari **24** i-au] au inima *După* inema *ad.* împăratului ca să] să iar agiutori **25** nici **25—26** din 2 riale... aşia *om.* **26** ghinărariul Şirimet Dumitraşcu **27** Cantacuzino **28** la] cu primejdie pace să poftiască] pofti-va paci Cari **29** poate] pot să să tîmple] a să întîmpla văzind şi putere **30** slăbiciuni **31** paci vre primască paci şi *om.* nevoi **32** dea războiul] de războiu ci-a] cum va Dumnezău aşa **33** fără de zăbavă *om.* au tremes **34** baron] saron Şiafirof **34—35** paşa vizirul cari priimit despre] de

moscali ca să nu între în vro primejdie, fiind îndoit de biruinţă, la cine va rămînia biruinţa.

Bucuratu-s-au dar turcii de soliia aceasta necugetată şi au răspunsu lui Şafirof, că ei cer de la împăratul Moscului să le dea cetatea Azacului, care o luasă moscalii cu multă vréme mai nainte de la turci, după bătăliia turcilor de la Beciu; şi cetăţile carele împăratul moschicescu le zidisă pe Marea Niagră, anume Taganroc, Samar şi Camanca, ce să le strîce,
264 numai /Azacul să-l dea turcilor cum îl luasă, cu toate céle ce-au avut înnontru şi cu pămîntul în giur-împregiur. Şi el să nu mai margă în Ţara Leşască, ce dreptu la ţara lui să margă; şi sol la Poartă să nu mai aibă; numai neguţitorii să neguţitoriască pre uscat la Ţarigrad. Priimit-au împăratul cererea turcilor şi au făcut pace. Şi îndată i-au dat turcii 300 de cară de zaharia şi au purces împăratul în ţara sa pre la Soroca şi au mărsu şi Dumitraşco vodă cu dînsul, cu doamna şi cu cuconii lui şi cu cîţva boiari de ai săi. Şi dacă au mărsu la Moscu, i-au dat împăratul lui Dumitraşco vodă vinituri şi sate ca să-i slujască şi ca să trăiască îndestulat, ca un domnu, făcîndu-l şi sfétnic mare. Şi tîmplîndu-să acolo moarte doamnii, l-au însurat cu fata cneadzului Trubeţcoiu. Şi la războiul ce-au avut împăratul în Ţara Persiiniască, au fostu şi Dumitraşco vodă cu dînsul şi trăindu o samă de vréme cu cinste şi cu slavă, au murit acolo, lăsînd pe cuconii săi îndestulaţi şi în rîndul cnédzilor, den care scară alta mai mare nu iaste în Ţara Moschicească.

Dzic unii că cînd au priimit turcii pacea aceasta cu moscalii, care s-au făcut la Huşi, pe malul Prutului, la trecătoare, la vălet de la Hs. 1711 iuli [e] 10, să fie cerut turcii pe Dumitraşco vodă, să-l dea moscalii la mîna lor, ca un hain. Iară moscalii să fie răspunsu că nu-i în tabăra lor, ce-au fugit. Deci nu l-au mai cerut nice turcii, fiind bucuroşi la pacia ce au făcut cu moscalii şi cu cetatia Azacului ce-au luat și răsipire celoralalte cetăţi, cum am dzis mai sus.

Iară turcii au trimis la Moldova, pentru chivernisala, pe terdzimanul cel mare a împărăţii, Ioan Mavrocordat, fratele lui Neculai vodă. Şi au dat domniia iarăş lui Neculai vodă. Iară mainte decît ce-au trimis pe Ioan marele terdziman, carele au cădzut pe urmă şi domnu Ţărăi Munteneşti, trimisiase pe un Curtu paşia la Iaş şi au şădzut cîteva dzile pănă au vinit terdzimanul ca un epitrop a frăţine-său.

Prădat-au tătarîi într-aciale răscoale multe bucate a moldovénilor
264v şi au robit Ţara de Giosu. Iară pe urmă dacă au vinit Neculai vodă,/ au scos ferman ca să ia robii înapoi de la tătari, fiind raiaoa Moldovii. Şi au

---

1 în vro *om.* îndoit de] îndoită cini **3** solie necugetată *om.* **4** Şafirov să le dea cetatea] cetate **5** cari vréme] vărsari de sînge înainte **6** cari moschicescu] Moscului **7** Mare anumi Tagaro Comî[r] ca strice **8** turcilor să-l de îl luasă] l-au luat **9** înnuntru **10** drept aibă] ţie **11** la Ţarigrad pe uscat Primit-au **12** cerere **13** zahera în] la **14** Dumitraşcu cu[2] *om.* **15** boeri mersu **16** Dumitraşcu venituri ca[2] *om.* **17** mari **18** l-au] s-au Trubetcui **19** Persăniască fost Dumitraşcu **20** trăind acolo au murit **21** coconii din cari **21—22** nu este alta mai mari **23** Zic primit pace cari **24** pre trecătoari de la Hs. *om.* **25** fie] fi Dumitraşcu dea] de moscalii *om.* **26** Iar fie] fi **27** nici pace **28** cetate ce-au] ş-au şi *om.* **29** zis **30** Iar tremes chivirnisala **30—31** tărzimanu cel mari **32** Iară mainte] Iar mai înainte decît] de tremes **33** marile tărziman cari au căzut **34** trimisăsă pre paşa şăzut zile **34—35** păn au venit tărzămanul **35** frăţini-său **37** de Gios Iar venit

trimis boiari la Bugiag, fiind şi Dovlet Gherei han acolo. Şi au scos pe cîţi au găsit şi i-au adus în ţară. Iară mai mulţi i-au vîndut tătarăi, i-au depărtat și au rămas în robie până astădzi. Domnit-au Dumitraşco vodă 8 luni.

A doa domnie a lui Neculai vodă

Venit-au Neculaiu vodă cu a doa domnie vălet 7221 şi au domnit 4 ani şi s-au arătat prea bun şi blînd într-această domnie. Şi pre boiari îi cinstiia şi în dragoste îi avea, cum să cade unui domnu să facă. Şi după doi ani a domniei sale, au făcut legătură cu testamentu şi cu blăstăm pentru desétina, ca să nu mai iasă pe boiari şi pe mănăstiri desétină ţărăniască, ce numai den 10 un leu. Numai o dată au scos ţigănăritul pentru o nevoe ce-au avut atunce, iară apoi nu l-au mai scos nice ţigănăritul. Şi iarăş au legat cu testamentu şi cu blăstăm ca să nu să mai scoată. Întru acia vréme a domnii sale, fiind craiul şvedzăscu la Tighinia, oştile ciale leşăşti a lui voevoda chiovschii erna pe ţară, aşijdirea şi ciale şvedzăşti la Orheiu, la Bacău, la Niamţu, la Suceavă, la Cernăuţi, la Cîrligătură şi la Iaş era, despre carii avia ţara mare supărare despre liaşi şi căzaci, că mai mult mînca de pe săraci. Iară domnul ca un înţăleptu i-au chivernisit, cît altă răutate mai mare nu s-au adaos.

Întru această vréme împărăţiia siliia să trimiţă pe craiul şvedzăscu la ţara lui, să margă pen Ţara Leşască, că pe aiurile nu era putinţă să margă. Iară craiul ceria de la turci o samă de oaste ca să-l petriacă ca pe un craiu pen Ţara Leşască. Iară turcii n-au priimit să-i dia oaste turcească să margă pen Ţara Leşască temîndu-să să nu bată léşii pe acia oaste turcească şi să va scorni pricină de gîlceavă între turci şi între liaşi, ce vrea să-l petriacă cu pace, prietenéşte. Şi într-acestu chip priimiia şi léşii cei ce ţinia cu craiul Avgustu şi însuş craiul Avgust priimiia, cum şi moscalii. Iară craiul şvedzăscu nu priimiia să margă aşia, prepuind pe dînşii să nu-l / 265 vicleniască, să-l prindză. Deci multă vréme s-au sfătuit împărăţiia cu hanul de Crîm şi după multe sfaturi ce-au făcut cu dînsul şi cu paşia Tighinia, ca să afle chip de mergerea craiului la ţara lui, au ales să ducă pe craiul cu oaste tătărască, în vréme de iarnă. Şi pentru acéia au gătit împărăţiia toate ciale ce trebue de cale şi bani gata i-au dat mulți în datorie.

---

1 tremes boeri Bugiac **2** și *om.* Iar i-au] și i-au **3** și] de astăzi **4** 8] opt *După* luni *ad.* și l-au mazilit **5** domnii **6** vălet *om.* **7** 4] patru pre și blînd *om.* domnii boeri **8** cinste și-i ave în dragoste cadi să facă *om.* **9** domnii testament **10** desătina ca *om.* boeri **10—11** desétină ţărăniască] ţărănești **11** den 10] den zăci Numai] Și **12** nevoi nu l-au] n-au nici **13** cu testamentu și *om.* blăstem să[2] *om.* **14** Într-ace șfezăsc **15** Chiovschie așijdere șfezăști **16** la Bacău, la Orheiu, la Neamţu **17** Eș dispre cari *După* carii *urm.* leși și căzaci ave ţara mari supărări **18** mai mult *om.* săraci] la ţărani **18—19** Iară... adaos] Iar pentru altă răutate au schivirnisit domnul de nu s-au întîmplat **20** Întru... trimiţă] Și împărăţie silia să trimeţi șfezăsc **21** să margă pen] prin aiure **22** Iar cere petreacă **23** crai Iar priimit] vrut dia] de **24** margă] o ducă ace **25** de gîlceavă *om.* **26** vre să pitreacă prietinești într-acest prime **27** ce *om.* August primie cum *om.* **28** Iar șfezăsc așa pripuind **29** prinză vremi **30** împărăţie multă sfătuire cu dînsul] amîndoi **31** pașa de mergire **32** pentru acéia] pe atunce **33** trebuia **34** datorii

Iară dacă s-au gătit oștile tătărăști și era gata de purces, cădzut-au craiul într-altu prepus; cum dzic unii, să fie prinsu niște cărți a hanului ce trimitea hanul la craiul Avgustu, dîndu-i știre că iaste să vie craiul cu oaste tătărască pen Țara Leșască, să margă la Pomeranie și ca să trimiță o samă de oaste în tîmpinarea lui, să-l prindză. Și de atunce au întorsu craiul voroava, dzicînd că nu va merge. Aceasta vădzînd hanul și pașia de Tighinia, scris-au la împăratul cum nu va craiul să margă, cum s-au orînduit, ce găsește multe pricini ca să rămîie. Împăratul dar de multe ori au trimis oameni la craiul, îndemnîndu-l să să scoale să să ducă. Iară el nevrînd și puind pricini ca acélea, i-au dzis pașia de Tighinia, că, de nu va vrea să purceadă, l-or rădica și fără de voia lui. Audzind craiul acéstea cuvinte, s-au tulburat și au dzis că de or vrea să-l siliască peste voia sa, să va bate cu dînșii pănă la moarte, iară pen Țara Leșască nu va mérge.

Deci hanul cu pașia au ales sfat să-l rădice cu sila și au scos oaste den cetaté și au mărsu asupra craiului, unde era ședzînd cu oamenii săi, în satul Varnița. Și dacă au mărsu acolo, iarăș i-au poroncit să priimască și să să scoale să margă cu binișor. Iară de nu va vrea, l-or bate cu oaste. Iară craiul mai multu scîrbindu-să la inima sa, s-au bătut cu dînșii 5 ceasuri și au biruit turcii și au prinsu pe toți șvedzii și i-au jăcuit. Iară pe craiul l-au trimis la Udriiu.

Într-această ună vréme, au sosit și Stănislav Leșcenschii, craiul leșăscu, den Țara Șvedzască, la Moldova, ca să margă la Tighinia, la craiul șvedzăsc și era îmbrăcat némțiaște. Pe carele Neculaiu vodă nu l-au cunoscut; iară el s-au arătat cine iaste. Și l-au pus Neculai vodă în mănăs-
265v tirea Trii Sfétitelie, puind / și doi boiari purtători de grijă. Și s-au împreunat cu dînsul și au vorovit și i-au spus toate acéle ce i s-au tîmplat craiului șvedzăscu la Tighinia. Apoi au dat știre și la împărăție de vinirea lui la Iaș. Iară atunce audzind hanul Dovlet Gherei și Ismail pașia de Tighinia dentru Neculaiu vodă că au vinit craiul Stanislav la Iaș, amîndoi, cu hanul, trimis-au la Neculae vodă cerînd pe craiul să-l trimiță la dînșii, ca să-l trimiță ei la Cetatea Albă, avînd amîndoi gînd rău către craiul. Iară Neculai vodă fiind prea înțăleptu și prea cunoscător trebilor, n-au vrut să-l dea la mîna lor, ce li-au răspunsu că nu să poate să-l dea, de vréme că au făcutu știre la împărăție de vinirea lui și aștiaptă răspunsu, ce să facă cu dînsul. Întorsu-s-au dar trimișii hanului și de la Smail pașia

---

1 Iar și era gata *om.* **1—2** căzut-au într-alt pripus **2** zic fie] fi niști **3** trimitea] le trimesăsă hanul *om.* Avgust este **4** oști tătărăști **5** trimeți tîmpinare prinză de atunce *om.* **6** dzicînd... va merge] să nu margă **7** pașa cum nu va] că n-au vrut **8** cum] după cum găsăști ca *om.* rămîi **9** tremes **10** acele i-au] au pașa **11** vre purceazi voe **11—12** Auzind **12** aceste turburat zis vre **13** voe să va] s-a păn iar pin **14** mergi **15** pașa rădici **16** din undi șăzînd **17** poruncit] zis primască **18** și *om.* Iară] Că vre **19** Iar la inima sa *om.* **20** pe] pre șfezii **20—21** Iar pre **21** trimes **22** ună *om.* Stanislav Lonceșchie **23** leșăsc din Șfezască **24** nemțăști cari Neculai **25** iar cini este **26** Sfetitele boeri **27** acéle] cele **28** sfezăscu și *om.* venire **29** Iară *om.* auzind *După* Gherei *ad.* hanul pașa **30** dintru Neculai c-au venit Stănislav Eș **30—31** amîndoi cu hanul *om.* **31** tremes-au Neculai *După* vodă *ad.* amîndoi cu hanul pe] pre să-l] ca să-l **31** *și* **32** trimeți[1-2] Cetate către] pre **33** Iar find înțălept și cunoscători **34** dea[1-2]] de **35** vremi împărăţii venire **36** Întors-au dar] pre *După* trimișii *ad.* pașei și a și de la Smail pașia *om.*

cu acestu răspunsu la stăpînii lor. Iar după cîteva dzile au vinitu răspunsu la Neculai vodă şi poroncă de la împărăţie ca să trimiţă pe craiul Stanislav la Tighinia, ca să şadă acolo şi să aibă toate ciale trebuitoare de hrana lui. Atunce Neculaiu vodă i-au dat 2 boiari mari şi un stiag de săimeni şi cu cinste, ca pe un craiu, l-au trimis la Tighinia. Şi dacă au sosit la Tighinia, l-au priimit şi cu slobodzirea a 12 puşci den cetate l-au cinstit şi au întrat în cetate fev[ruarie] 12, la vălet de la Hs. 1713 şi l-au pus în gazdă în casăle lui Chior Ismail aga.

Iară după ce s-au dezvărat, în locul lui Dovlet Gherei han, pe carele îl mazilisă împărăţiia, au pus pe frate-său, Caplan Ghirii han; şi în locul lui Ismail paşia, ce-l mazilisă şi pe dînsul, au trimis pre Abdi paşia. Şi toată triaba craiului Stănislav au dat-o în sama lui Caplan Ghirii han, să-i poarte grijă, împreună cu Abdi paşe, carele era saraschiar pe oastea turcească a Rumelii şi Anatolii şi cu Caplan Ghirii cu tătarîi să ia pe craiul Stanislav să-l ducă în Ţara Leşască şi să-l pue craiu. Deci aceştie şi alţi paşi cu oştile mai sus pomenite, făcîndu-să ca la 100 000 de oaste, luat-au pe craiul Stanislav de la Tighinia şi l-au adus pen Moldova, ca să-l ducă în Ţara Leşască, pe la Hotin, dîndu-i lui şi cheltuial[ă] de agiunsu./ 266 Şi mergînd cu dînsul şi cîţi ofiţiari şvedzi era la Tighinia şi cîţi boiari liaşi şi căzaci [erau] cu hatmanul Orlic, dîndu-i şi corturi de agiunsu şi pentru dînsul şi pentru oamenii săi.

Aşijdirea au fostu şi Neculai vodă orînduit cu poroncă ca să vie şi el cu curtea sa să să afle la trebuinţa de calea saraschiariului, cu mare slavă, ş-au pus corturile sale la Zăgărancia, pe unde era să triacă Prutul toată acia oaste, cu hanul şi cu saraschiariul şi de acolo orînduia cele trebuitoare. Şi au dat voe oamenilor de ţară ca să aducă fieştecari ordzu, fîn, pîne să vîndză, fără de nice o siială, care lucru s-au făcut fără de nice o supărare despre oşti, pentru mare dreptate a lui Abdi paşia şi dragoste ce avia către Necolai vodă.

Deci dacă au vinit la Zăgărancia, au mărsu Neculae vodă şi s-au împreunat cu paşia şi cu hanul. Şi într-acea dzi au sosit şi un capigi başia de la împărăţie, la hanul şi la Apti paşia cu ferman, dzicînd că împărăţiia, pentru alte pricini, au socotit să să întoarcă craiul Stănislav iară la Tighinia, de la ordie şi să nu-l ducă în Ţara Leşască, cum alesésă mai nainte, iară oastea să margă să zidiască cetatia Hotinului, împreună cu Necolai vodă. Deci îndată au chemat saraschiariul pe craiul, fiind împreună cu hanul, suptu cortul saraschiariului şi l-au împreunat şi i-au cetit fermanul.

---

1 acest la stăpînii lor *om.* zile venit **2** tremeţă craiul Stanislav] Stănislav **3** trebuitoare] trebuincioasă de] pentru **4** 2] doi boeri simeni **5** tremes cu cinste, ca pe un craiu *inversiune după* Tighinia **6** l-au priimit ... den cetate] cu douăsprăzăci puşci din cetate slobozindu-le **7** la vălet de la Hs.] în anul **9** Iar cari **10** mazîlisă împărăţie Gherei **11** paşa mazîlisă tremes pe paşa **12** treaba Gherei **13** de grijă paşa cari sarascheri oaste **14** Rumilăi Gherei tătarîi săi **15** şi *om.* pui crai **16** mai] de mai 100 000] o sută de mii **17** pe] pre Stănislav **18** pe] pre lui *om.* **19** ofiţări sfezi boeri **20** hatman **21** săi] lui **22** Aşijdire fost cu poroncă ca *om.* **23** curte cale mari **24** Zagarance undi treacă **25** ace **25—26** toate cele trebuitoari **26** fieşticari **27** pîni făr de nici cari **27—28** făr de nici **28** mari paşa **29** ave Neculai **30** şi] de **31** paşa într-ace zi baş **32** împărăţii Abdi paşa şi zicînd împărăţie **33** iar **34** urdie cum alesése mai nainte] după cum socotisă întîi **35** iar oaste zîdiască cetate Neculai **37** supt şi[1] *om.*

Apoi i-au dat 400 de slujitori de Rumele călărime şi l-au dus la Tighinia. Iară domnul s-au dus la Hotin cu saraschiariul, în luna lui avgustu şi au început pe urmă a zidi Hotinul. Aşia şi Neculai vodă au orînduit nişte boiari cu salahori să tae lemnul de triaba cetăţii pînă la noemvri şi atuncia s-au întorsu Neculai vodă la Iaş, iară paşia au rămas de au ernat acolo. Şi de vară iară s-au dus Neculai vodă la Hotin şi au slujit pănă ce s-au mazilit Apti paşia şi l-au trimis la Misir. Iară în locul său au vinit Damat Mehmet paşia, care au fostu tefterdar mare. Iară în vălet de la Hs. 1715, viziriul Damat Ali paşia s-au dus cu multă oaste la Moreia şi au luat-o
266v cu multă / bătălie.

Şi dacă s-au întorsu de acolo la Ţarigrad cu izbîndă de biruinţă, strigat-au războiu asupra niamţilor la anul viitoriu şi au socotit să întăriască Ţara Munteniască un domnu credincios împărăţii, să mute pe Neculai vodă la scaunul Ţărăi Munteneşti şi să maziliască pe Ştefan vodă Cantacozono, ce era atunce domnu Ţărăi Munteneşti. Şi au dat domniia Ţărăi Munteneşti lui Neculai vodă, la anul după vinirea de la Moreia. Iară domniia Moldovii au dat-o lui Mihai Racoviţă vodă şi pe Ştefan vodă Cantacozono l-au omorît, cum omorîsă şi pe Băsărabă vodă cu toţi ficiorii lui, cu 2 ani mai nainte, pentru hainlîcul lui.

Domniia a triia a lui Mihai Racoviţă vodă

În anul 7224 ghen[arie] 16, purces-au Mihai vodă den Ţarigrad cu a triia domnie, după ce-au îmbrăcat caftan de domnie în dzua de Crăciun, la viziriul; iară pe urmă au luat şi cuca la împăratul şi cheltuială multă n-au făcut la această domnie. Şi cu menzil au vinit la Iaş, fev[ruarie] 12 şi au şedzut în scaun. Iară de vară fost-au multe ploi şi adésă, cît într-acel an nice pînile nu s-au făcut, nice mălaiu, nice poamă de vie nu s-au făcut de răcele ce-au fostu toată vara; numai pîne şi fîn şi ordzu s-au făcut şi puţintea miiare, iară alte poame nemică nu s-au făcut. Şi acestea era sémneli de nenărocire ce era să vie asupra acestui pămînt!

Căce întru acia vară au mărsu Ali paşia viziriul la Varadin şi s-au bătut cu niamţii şi au rămas turcii biruiţi şi au perit şi viziriul la războiu. Şi fugînd oastea turcească, niamţii găsind vréme, au luat şi cetatea Timişvarul de la turci. Deci fiind niamţii biruitori, vrut-au să-ş mai întindză

---

1 400] 700 călărime] călări **2** Iar s-au **3** Hotinu Aşa **3—4** nişte boeri **4** salahorii tai lemnu păn atunce **5** Eş iar paşa **6** pănă ce] păr **7** mazilit Abdi paşa tremes Masiri Iar său] lui venit **8** paşa cari fost tefterdari mari Iar vălet] anul de la Hs. *om.* **9** vizirul paşa **12** viitori şi *om.* **12—13** întărea[s]că **14** la scaunul Ţărăi M.] în Ţara Munteniască mazîliască **15** Cantacuzino domnie **16** venire de la Moreia] de Mariia Iar **17** domnie vodă Racoviţă şi] iar **19** Cantacozono *om.* Basarab feciorii **19** 2] doi înainte hailîcul **20** A trie domnie **22** trie au] l-au cu căftan zioa **23** vizirul iar **24** mezil venit **25** şăzut Iar *După* fost-au *ad.* dar **26** nici[1-3] poama **27** pîne şi *om.* **28** orzu puţinte meri iar nemică *om.* **29** aceste sémneli] sămni nenorociri **31** Căci într-ace mersu paşa vizirul **32** au rămas turcii biruiţi] au biruit pe turci vizirul **33** oaste vreme cetate **34** nemţii fiind întinză

hotarăle şi spre Ţara Munteniască şi spre Ţara Moldovii. Pentru acéia, de toamnă au trimis la Craiova, peste apa Oltului, în Ţara Munteniască, o samă de oaste cătane şi au prădat. Iară muntianii, carii, iubitori de lucruri înnoitoare, puind pricină cum că au asuprială despre domnul lor Neculai vodă, au agiunsu la ghenărariul cel mare / a Ardialului şi pen 267 mijlocul lui au agiunsu şi la chesar, închinînd ţara lor, niamţilor, făgăduind ei că de li-a trimite o samă de oaste agiutor lor, ar prinde şi pe domnul şi l-or da în mîna lor şi va rămînia Ţara Munteniască la stăpînirea lor şi altele ca acéstea.

Iară deodată Neculai vodă prindzind véste că au vinit oaste nemţască la Craiova şi să apropie de Bucureşti, au fugit la Giurgiov şi au luat de acolo oaste turcească şi s-au întorsu la Bucureşti. Iară cătaneli audzind că au fugit domnul, s-au întorsu iar la locul lor, sfătuindu-să cu boiarii munteneşti şi legînd cuvîntu cu dînşii, ca să să aréte boiarii credincioşi către Neculai vodă şi să dzică precum că s-au depărtat cătanele şi n-au rămas oaste în Ţara Munteniască. Şi aşia amăgind pe domnul, după cîteva dzile, să le facă ştire cătanelor să vie să prindză pe domnu den Bucureşti. Deci boiarii au încredinţat pe domnu ca să nu aibă nice o témere, că cătanele, nepriiatinii lor, au fugit şi nu mai trebue acia oaste turcească să ţie lîngă dînsul. Şi aşia lunecîndu-să şi domnul a créde voroava boiarilor, au slobodzit pe oastea turcească şi şedea fără de grij[ă]. Iară ei, boiarii, găsindu vréme, au adus pe cătani fără de véste şi au prinsu pe Neculai vodă şi l-au dus în Ardial, unde au şădzut pănă la vrémea păcii ce s-au făcut la Pojarovici şi atunce l-au scos.

Iară în locul lui Neculai vodă, dacă l-au luat cătanele, au trimis împărăţiia pe frate-său, pe Ion vodă, domnu Ţărăi Munteneşti.

Vădzind dar niamţii că li-au mărsu bine oştirea aceasta, că au prădat şi au luat multă avuţie den Ţara Munteniască şi de la domnu şi de la oamenii săi, pus-au în gînd să facă şi lui Mihai vodă asiamenea, că au aflat şi aicia în Moldova povoaţă şi tovarăşi cu aciia carii le arăta cale şi să adeveriia să-l dea şi pe Mihai vodă în mîna lor şi să supue Ţara Moldovii la împăratul nemţăscu. Şi pricina pentru care s-au rădicat unii din boiari asupra domnului şi l-au urît, făcîndu-să vrăjmaş asupra lor, aceasta iaste.

Într-această domnie Mihai vodă s-au arătat schimbat den firea caria arătasă în domniia întăi şi a doa. Şi boiariile mai toate / le-au dat 267v

1 şi[1] *om.* Ţara Moldovii] Moldova **2** tremes **3** cătani Iar carii] ca nişti **4** înnoitoare] noaă **5** ghinărariul mari pen] prin **6** şi la chesar] la craiul lor *om.* **7** le-a trimete agiutori pre domnu **8** Ţara Munteniască] ţara stăpînire **9** aceste **10** deodată *inversiune după* véste că au] c-au venit **11** Giurgiuv **12** cătanile auzind **13** boerii **14** cuvînt ca să] să aräte boerii **15** către Neculai vodă *om.* Zică precum *om.* depărtat] dus cătanile **16** aşa pre domnu **17** zile le *om.* cătanilor prinză pe] pre din **18** boerii nici temeri **19** catanile nepriiatinii lor *om.* trebui ace **20** ţie] ţii aşa şi[2] *om.* credi voroava] vorba boerilor **21** slobozit pe oastea] oaste şăde Iară ei, boiarii] boerii **22** vremi făr pre **23** şăzut pănă] păr vreme **24** Pojorovici **25** Iar cătanile tremes **26** pe[1] *om.* **27** le-au mersu bini oştire **28** avuţii din **29** asămine **29—30** că au aflat] aflînd **30** aice povaţă cari le *om.* **31** adivere să-l dea] că vor da supui **32** cari **33** boeri **34** aceasta este, *între paranteze* **35** domnii **35—36** din fire cari **36** domnie dintăi şi a dooa boeriele le-au dat mai toate

rudelor lui şi pe unii carii să cădea să aibă şi ei vro boerie nu i-au căutat şi au rămas călcaţi şi batjocuriţi de către rudele lui. Care călcare nesuferită au fostu îndemnare unora den boiari ca să-l vicleniască şi ca să tragă şi pe alţii la tovărăşiia lor. Şi aflînd chip de pricină ca aceasta şi vréme să-ş izbîndiască, au mărsu la ghenărariul de Braşov şi au aşedzat lucrul să le dea lor o samă de oaste să vie să prindză pe domnu. Şi acei ce-au grăit cu ghenărariul era unul Vasilie Ceaurul stolnicul, carele să trăgia de niamul lui Ştefan vodă Gheorghie şi Velicico sulgiariul şi Conţăscul căpitanul şi Miron sărdariul şi Asan şi alţii den cei mari şi den cei mici. Priimitu-i-au pe dînşii ghenărariul şi au arătat socotiala lor ghinărariului celui mai mare ce era la Săbiiu, anume Stainvile. Iară pe cel de Braşov îl chema baron Detij. Care ghenărariul comendantul, den poronca împăratului său, le-au dat lor oaste ca la 200 de cătane şi vro 100 de niamţi şi au făcut şi ei, o samă de moldoveni, nişte tîlhăret. Şi cu această oaste au eşit în ţară şi au întrat în mănăstire Caşinul şi au pus cîţva slujitori cu arme acolo. Apoi au mărsu la cetatia Niamţului şi au întrat în cetate, avînd căpitan pe un Frénţu, de la Lorena. Şi cîţi oameni au găsit în ţinut, zlotaşi strîngători de bani într-acele ţinuturi, i-au prinsu şi au luat banii cei domneşti de la dînşii. Prins-au şi pe Ilie Catargiul vel logofătu şi pe Andonie comisul al treile şi pe Mihălache med[elnicer] şi pe Iorgachi raftivan şi pe Visingi şi i-au închis în cetate. Şi pe urmă au slobodzit pe logofătul Catargiul, iară pe ceialalţi i-au ţinut închişi. Acolo au mai tocmit ce era lipsă în cetate şi au strînsu zaharia de pe la ţinuturi şi au deşchis puţul cel vechiu şi adîncu a cetăţii. Şi pe scurtă voroavă, toate cele trebuitoare le avia şi de acolo eşiia şi prăda pe neguţitori la Roman şi la Agiud. Şi unde audziia că să află turci, îi robiia şi avuţiia lor o jăfuia. Iară la Focşiani au trimis pe alte catane şi au întrat în mănăstire ce iaste
268 acolo, la Focşiani / avînd căpitan pe un Mihai Sîrbu şi să slobodziia agiungînd şi pănă la Bîrlad şi apuca pe turci şi jăcuia şi pămintianii. Acestea audzind împărăţiia, de o parte, scris-au la Mihai vodă să siliască să goniască oastea acéia a nepriiatinilor den Moldova. Iară de altă parte, socotind la ce stare să afla şi înţălegînd că nu era cu putinţă să-i scoaţă den ţară, neavînd oaste de agiunsu. Dreptu acéia s-au adeverit să-i dea lui şi oaste tătărască şi turcească, adecă lefecii, ca să margă cu acia oaste, să-i goniască.

---

1 pre cari **2** bagiogoriţi cătră *om.* rudile Cari călcari **3** îndemnari din boeri **4** pre tovărăşie **5** aşăzat lucru **6** dea] de prinză pre **7** cu ghenărariul] aceste Vasile stolnicu carele să trăgia de] din **8** Gheorghii **9** căpitanu den$^{1-2}$] din **10** pre dînşi **11** mai *om.* mari ce era la Săbiiu] de la Săbii Iar pre **12** Ditij Cari comesdatul (*sic*) din **13** cătani **14** nişti tîlhari **16** mersu cetate Neamţului **17** Frenţa Lorina **19** cei *om.* de la dînşii *om.* şi pe] pre **20** Antonii pe²] pre **20—21** Iordache Răhtihan **21** Visinge slobozit **22** iar ceialanţi Acolo *om.* **23** lipsă] stricat zahere pe] pre **24** a] al pe] în **25** trebuitoare] trebuincioasă ave eşie şi²] de pe neguţitori] neguţitorii **26** Agiudu undi auziia că să află] de robiia] robie avuţie jăfue **27** Iar Focşani tremes pe *om.* cătani este **28** la Focşiani *om.* slobozie **28—29** agiungînd şi pănă] păr **29** şi-i jăcue pe pămînteni **29—30** Aceste auzind **30** împărăţie scrisă silească **31** ace oaste neprietenilor din Iar **32** stari să află din **33** să-i dea lui şi] să-i de **34** adică leficii cu acia oaste *om.* gonească

La p. 708ᵛ a ms. 53 Cluj (**A**), *în dreptul rîndurilor 7—9, altă mînă scrie*: ,,De pe aceasta să socotască cineva ce boeri de cinste şi de trabă au fost! Şi la aceasta scriitorul au vor fi scriindu după voe *beghem* îmbunîndu-să la stăpînu-său''.

Iară ei, pănă a găti Mihai vodă oastea, prăda pen toată țara. Iară domnul Mihai vodă păzindu-să tare și nu dormiia nopțile în curte, ce numai dzua să afla în curte, ca să chivernisască trebile sale, iară noaptea fugiia în pădure și uneori mînea pen păduri, alteori în Cetățue și alteori la Prut și iar viniia diminețile. Aceste masuri ce nu mînia de da[o]-ori într-un loc era ca să nu-i să știe aflarea, temîndu-să să nu vie cătanele noaptea să-l lovască fără véste și să-l ia. Și într-această vréme au făcut și Mihai vodă o samă de oaste și i-au dat și împărățiia voe cîtă oaste îi va trebui să facă, cu liafă împărătiască.

Pre acia vréme avia și tătarîi gîlceavă cu hanul lor Caplan Ghirii și l-au pîrît la Poartă de multe pricini și cum că nu-l priimăscu să le fie han, ce ca să dea împărățiia pe altu han. Deci împărățiia li-au dat han pe Cara Dovlet Gherei han, care i s-au dat și poroncă de la împărăție ca să dea lui Mihai vodă oaste tătărască agiutoriu. Deci vinindu fiiul acelui han ce-l făcusă moredin la Bugiag, trimis-au un bulubașa la Mihai vodă cu cărți, dîndu-i știre de viniria lui la Bugiag [ca] sarascher și cum că are poroncă de la hanul ca să întriabe de starea Moldovii și să ia véste de nepriiatinii, de la Mihai vodă. Și de i-a trebui oaste tătărască, să-i dia. Venit-au dar acel bulubașa ș-au aflat pe domnul la Cetățue, înnontrul mănăstirii închis, în dzua de Crăciun, și i-au dat cărțile soltanului. Și înțălegînd Mihai vodă / cele scrisă a soltanului, i-au făcut răspunsu îndată 268v soltanului, făcîndu-i știre că nepriiatinii s-au apropiiat și cum au făcut o samă de oaste moldovenească și au poftit și de la soltanul să-i trimiță cum mai de sîrgu 2 000 de tătari, după fermanul ce avia Mihai vodă ca să ceia de la dînsul atîta somă de oaste, ca să margă cu acia oaste și cu a sa, să scoață cătanele den Niamțu și den toată Moldova.

Și așia au orînduit soltanul oaste tătărască și au trimis-o la domnu. Iară pe cătanele ce era la Focșiani, o samă de oaste turcească eșită de la Brăila și au mărsu la Focșiani și i-au lovit și i-au priinsu și i-au robit; și cu pricina acestora au robit și oameni de țară. Acolo trimisiasă și Mihai vodă pe banul Macrii și pe Lascarache vtori ușiar, ca să slujască la toate ce ar trebui agăi celui ce vinisă trimis de Mustafa pașia de Brăila și altor căpetenii a oștii. Și avia gînd Mihai vodă, cînd ar vini tătarîi, să purceadă cu dînșii, cu taină, pe altu drum, iară nu pe la Iaș, ca să nu ia véste catanele

---

1 Iar pănă] păr oaste pen] prin Iar **2** tari și nu dormiia nopțile] nici dormind noapte zioa **3** chivirnisască iar noapte **3—4** în pădure] în păduri **4** uniori mîne în păduri în] la Cetățui **5** diminețele iar vinie Acesti mîne da] doaă într-un] la un **6** nu i să știe aflarea] nu-i afle mînere vii cătanile noapte **7** lovască... să-l ia] prinză vremi **8** împărăție voi **8—9** cîtă oaste îi va trebui, să facă] să-ș facă oaste cîtă-i va trebui **10** Pe ace vremi ave hanu Gherei-han **11** primescu **12** han] domnu dea] le de împărățiia pe altu] împărăție alt împărăție **13** cari și *om.* împărății **14** dea] de agiutori vinindu] viind **15** moredin] unora la Bugiag] de la Bugeac trimes-au bulucbași **16** vinire Bugiac sarascheriul **17** ari stare **17—18** vești de la Mihai vodă de neprietini **18** de i-a trebui] de-i trebui **19** bulucbaș ș-au] și au domnu Cetățui înuntru **20** zioa sultanului **21** celi sultanului **21—22** îndată soltanului *om.* **22** neprietinii apropiet **23** moldoviniască sultanu **24** fermanu ave **25** să ceia] să-i cei **25—26** ca să margă... cu a sa] și în cîtă ave el **26** scoați cătanile den[1]] din Niamțu și den toată *om.* **27** așa sultanu trimis-o] tremes **28** Iar cătanile Focșăni de la] din **29** mersu Focșăni și i-au lovit *om.* **30** acestora] aceasta de] din trimesăsi și[2] *om.* **31** Macri Lăscărache ușări **31—32** la toate ce ar trebui *om.* **32** *După* celui *ad.* mari trimes pașa **33** căpetenii a oștii] căpitanii de oaste ave veni **34** alt iar Eș vesti cătanile

de vinirea lor, ce să-i lovască fără véste, acolo la Niamţu. Deci gătindu-să domnul să margă împreună cu tătarîi ca să goniască cătanele den Niamţu şi dentr-alte părţi. Iară cătanele neştiind că iaste oaste tătărască cu domnul agiutor şi vădzînd că Mihai vodă nu mîne la un loc şi noapte nu doarme în curte şi vrémia tréce şi nu pot să-l prindză, eşind den cetatea Niamţului după ştiinţă ce avia de la tovarăşii lor şi de la aciia ce era într-un sfat cu dînşii, luat-au drumul Iaşilor ca să vie dzua la Iaşi, cînd odihnéşte domnul după amiadză-dzi, atuncea să-l apuce. Şi într-acéia dzi ce-au purces ei den Niamţu, purces-au şi Ceaurul la Covurluiu şi au robit pe sora lui Mihai vodă; şi au dus-o la Braşov, de unde au scăpat ia pe urmă; şi au jăcuit şi mănăstirea lui Adam.

Cu acesta gînd dar, ghen[arie] 9, sara, au sosit catanele la Dumbrava Roşie, ş-au mas acolo. Şi alţii dzicea că vor să margă la Hotin, alţii asupra
269 lui Mustafa paşia, careli / atunce, dzicia unii, că era să triacă de la Brăila la Hotin. Şi de aceasta vinire a cătanelor i-au făcut ştire lui Mihai vodă de cu sară Sandul Sturdzea, pe carele l-au făcut pe urmă ban mare. Iară la miiazul nopţii au vinit altă véste la domnu şi tot era îndoit de nu credea, căci avia el 10 slujitori de strajă la Tîrgul Frumos şi ei nice o ştire nu au făcut domnului de purcesul cătanelor, den vréme că nu ştiia Mihai vodă că pe acei slujitori lovindu-i cătanele fără véste, i-au omorît.

Iară a doa dzi diminiaţa, de iznoavă viind altă scrisoare de la acel mai sus pomenit boiariu dînd ştire că cătanele cu adevărat au luat drumul Iaşilor. Atunce era trei ceasuri de dzi şi îndată au eşit Mihai vodă den curte cu mai bine de 600 de oameni moldovéni călărime şi au mărsu până la Copou ca să vadză de vinirea catanelor, fiindu el gata să bată războiu cu dînşii. Iară nevădzind nemică, nici un om nu s-au aflat să vie să mai dea ştire de cătane unde să află. După ce au stătut puţintel, ca 2 ceasuri, acolo la cîmpu, nesuferind mai mult frigul ce să întîmplasă într-acia dzi, s-au întorsu înapoi şi au întrat în curte cu boiarii săi carii era pe lîngă dînsul: Darie Donici vel vornic de Ţara de Gios, Gavril Miclescul vel vornic de Ţara de Sus, Dumitraşco Racoviţă hatman, frate domnului, Costantin Costachi vel vistier, Macriiu banul, Costantin Ruset vel păharnic, Costantin vel armaş, Alexandru vel uşiar, aga Conache. Iară Palade vel spătar, cumnat lui Mihai vodă, era în Cetăţue, închis cu casa sa, împreună şi cu Iordache Rusăt vornicul şi cu Catargiul vel logofătu şi alţi boiari mai mici. Iară Costantin vel postelnic s-au aflat atuncea la Ţarigrad pentru trebile ţărăi. Iară călăraşii, oştianii lui Mihai vodă, s-au dus toţi

---

1 venire fără] făr de **2** cătanile den] de la **3** dintr-alte Iar cătanile esti **4** agiutori văzind **5** vreme prindă din cetate Neamţului **6** ave aciia] cei **7** Eşilor zioa Eş **8** amează atuncea *om.* apuci într-ace zi **9** din Ceauriul **10** dus-o] adus-o undi pe urmă *om.* **11** mănăstire **12** acest gîndu cătanile **13** Roşii zice că vor *om.* **14** paşa carile atunce dzicia] zice treacă **15** această veniri a cătanilor **16** Sturiza (*sic*) cari pe urmă l-au făcut mari Iar **17** mezul venit **18** el ave nici **19** n-au cătanilor de vremi ştie **20** pe] pre cătanile fără] făr de **21** Iar a dao zi dămineaţa scrisoari **22** boeri cătanile adivărat **23** Eşilor trii zi din **24** bini călărime] călări ş-au mersu până *om.* **25** vadză] vază venire cătanilor fiind **26** Iar nevăzind să vie *om.* **27** dea] de cătani undi puţintel *om.* **28** nesuferind... într-acia] nemaiputînd suferi frigul ce era într-ace zi **29** boerii cari **30** Darii **31** Dumitraşcu Racoviţi hatmanu fratele **32—33** Costantin Costachi... păharnic *om.* **33** Alecsandru vel uşări Iar Paladi **34** Cetăţui **35** şi[1] *om.* vornecu **36** boeri Iar Costandin s-au aflat atuncea] era atunce **37** Iar călăraşii *om.*

pe la gazdele lor, cine pe unde au putut, ca să să încăldzască. S-au suit
dar domnul în casăle despre doamna, fiind şi vréme de bucate, lăsînd
caii gios, în ogradă şi calul domnului la scară, să fie gata. Iară ei au şedzut
la masă de au mîncat bucate. Era cu domnul mulţi turci neguţitori lazi
den Iaş, între carii era unul anume Hasan Hagi Osmanolu, pre carele
îl avia Mihai / vodă la mare dragoste şi în toată domniia lui n-au lipsit 269v
de lîngă dînsul. Şi s-au aflat şi un Ali aga, păzitorul hambariului celui
împărătescu de la Ţuţora, carele era frate lui Casim efendi tefterdariul
de Hotin ; la care Ali aga năzuia turcii cînd avia grijă de cătane şi şădea
cîteva dzile şi iară să întorcea la Iaşi şi să închidea în curte.

Iară dacă s-au sculat domnul de la masă, s-au culcat puţintel să
doarmă, după obiceiul său. Aşijdirea şi boiarii tot acolia, în curte, care
pe unde au putut, s-au culcat. Iară aga Conache au eşit den curte ca să
margă la gazda sa, că nu gîndiia cum că or veni cătanele într-acia dzi,
trecînd 8 ceasuri de dzi. Eşind dar aga Conache den curte, numai ce-au
audzit huiatul oamenilor, dzicînd că au întrat cătanele în tîrgu şi au întrat
pen casăle despre Bahluiu, cerînd vin să bea, fiind îngheţaţi de mare
frig. Şi, îndată ce-au audzit, s-au şi întorsu aga Conache în curte şi au
făcut ştire cătră toţi, cum cătanele au întrat în tîrgu ; şi au deşteptat
pe domnul. Deci sculîndu-să, Mihai vodă cu toţi boiarii au încălecat şi
au eşit afară năzuindu dreptu asupra Cetăţuii, ca să să închidză acolo
pînă s-a strînge oastia lui de pen tîrgu, fiind împrăştiiată pe la case. Iară
pe vistiarnicul şi pe banul Macriiu şi pe Hasan i-au pornit atunce îndată
spre Aron vodă, unde agiunsiase şi tătarîi cei aduşi, ce mai sus am pomenit,
să le dzică lor să vie mai în grab la Iaş şi că nu mai trebue să mai margă
la Niamţu, căci cătanele au vinit la Iaş să prindă pe domnul. Abiia au
credzut tătarîi pe boiarii cei trimişi, temîndu-să să nu fie vreun vicleşug,
că prepunia şi pe boiari şi pe domnu, gîndind că au adus ei pe cătane
ca să-i lovască şi ca să stăpîniască pămîntul, ori că să temea să nu fie
catanele mai mulţi decît tătari şi n-or putea să-i biruiască, din vréme că
catanele avia şi foc şi tătarîi la acel feliu de armă nu pot sprijeni.

Iar trecînd Mihai vodă podul peste Bahluiu cu oamenii săi,
acolo, nişte cătane i-au eşit înainte şi au slobodzit sănețăle / şi i-au omorît 270
4 copii den casă şi au gonit şi pe domnul pănă supt Cetăţue ; şi au întrat

---

1 gazdile cine ... ca *om.* încălzască **2** dar *om.* şi *om.* bucate] masă **3** cai domnului la scară *om.* să] să-i Iar şăzut **4** de au mîncat bucate *om.* neguţitori turci laji **5** din Eş cari cari **6** ave mari n-au] nu l-au **7** hanbariului celui *om.* **8** carile fratele Casîm **9** cari năzue ave cătani şide **10** zile iar să întorce Iaş închide **11** Iar puţinel **12** Aşijdire boerii acole **12—13** cari pe undi **13** s-au culcat *om.* Iar ca să] să **14** gazdă sa *om.* gînde veni cătanile într-ace zi **15** zi dar *om.* Conache *om.* din **16** auzit zicînd cătanile **17** dispre Bahlui bea] be mari **18** *După* frig *ad.* ce era auzit s-au întorsu ... în] aga Conache s-au întorsu înnapoi la **19** cătră toţi *om.* cum cătanele] că cătanile ş-au dişteptat **20** pre domn boerii **21** năzuind drept închiză **22** pănă s-a] păr să va oastia lui de pen tîrgu *om.* împrăştiată casă Iar **23** banu Macrii atunce *om.* **24** agiunsăsi **25** zică grabă trebui mai *om.* **26** căci] căci că cătanile venit la Iaş] aice la Eş pre domnu **26—27** Abe au crezut **27** pre boerii trimeş vrun **28** pripune pre boeri pre pre cătani **29** ca să] să *După* stăpîniască *ad.* ei teme **30** cătani decît tătari *om.* putea] pute de vremi **31** cătanile ave la acel... sprijeni] nu pot sprijini acel fel de foc **32** Bahlui **33** nişti cătani slobozit sineţile **34** domnu pănă] păr Cetăţui

domnul în mănăstire Cetățue, așteptînd să vie tătarîi și slujitorii săi. Acele catane ce-au sosit mai nainte în tîrgu ș-au întîmpinat și pe domnul la pod, au fostu puțini oameni, o strajă a oștii cătănești, iară oastia cia mai multă a cătanelor după un ceas mai pe urmă au sosit, viind dreptu la curte, socotind că ar găsi pe domnul în curte, să-l prindă. Și atunce, un Stoian Sîrbu ce era baș-bulubaș, pe carele îl lăsasă domnul cu 200 de slujitori să păzască curtea, el, fără de nice o stare împrotivă, le-au deșchis poarta. Pe care bulubaș mai pe urmă, pentru această pricină cu deșchisul porții, Mihai vodă l-au surgunit la Soroca și acolo au murit, rănit și la un picior de la bătăliia catanelor. Și intrînd catanele în curte, au slobodzit den temniță pe toți tîlharii, și pe cei vinovați de moarte, și pe cei hainiți ce era închiși încă den dzilele lui Neculai vodă pentru morțile a turci, ce făcusă den vrémea moscalilor.

Înțălegînd ei dar că domnul iaste în Cetățue, au mărsu acolo și s-au strînsu cu toții lîngă biserica Balicăi, mai sus de podul ce iaste acolo. Iară unii den catane au alergat în tîrgu și au lovit pe niște turci și au omorît 2 turci și au jăcuit pe cîți au găsit și creștini și turci, pe cine li-au eșit înainte. Iară alți turci ce să aflasă aicia, au fugit și s-au ascunsu și au hălăduit de moarte. Și pe unde găsiia oameni domnești, îi omorîia, ales pe un călăraș care venisă într-acel ceas de la Hotin. Și au dat peste cazaci; neștiind el véste de catane, acolo, lîngă podul Balicăi, l-au omorît. Mărs-au și la gazda agăi lui Conache și negăsindu-l pe dînsul acolo, au jăcuit cîte au găsit în casa lui. Și iar s-au întorsu la oaste, la Balica și acolo s-au sfătuit ce să facă. Că dzic unii să fie poroncit catanele în tîrziu să le facă cîteva scări ca să să sue peste zidiul mănăstirii Cetățui. Iară ei s-au suit pe gios la mănăstire Cetățui, lăsîndu-ș cai[i] supt Cetățue; și îmbla împregiurul mănăstirii ispitind locul și așteptînd să le vie scările.
270v Iară domnul, denlontru, au slobodzit o pușcă mare ce era acolo / dînd siamne tătarîlor ca să sirguiască să vie mai tare și trăgînd și clopotul cel mare a mănăstirii. Era cu Mihai vodă împreună și divan-efendi al său și beșliaga și sloboziia și ei cîte un sinețu. Iar chiote mai mari făcea toți cîți să afla în mănăstire, ca să sparie pe cătane. Iară vrînd Dumnedzău să mîntuiască pe domnul, iată că au sosit și tătarîi la 10 ceasuri de dzi; pe carii vădzindu-i viind oamenii lui vodă den clopotnița Cetățui, au strîgat: „tătarîi, tătarîi". Care cuvîntu audzind catanele carii nu știia de tătari, s-au spăimîntat și lăsînd mănăstirea, s-au pogorît gios, la cîmpu,

---

1 domnul *om.* Cetățuia **2** cătani înainte ș-au] și au domnu **3** iar oaste ce **4** cătanilor după] la drept **5** pe] pre domnu **6** Sirbul cari **7** curte făr de nici stari împotrivă-le **8** Pre cari **9** deșchișul] deșchidere **10** bătălie cătanilor cătanile **11** pre toți tîlharii din temniță **12** haini din zilile **13** făcuse din vreme **14** este Cetățui mărsu] mersu cu toții **15** cu toții *om.* bisărica Balica este **16** Iar cătani niști **17** 2] doi dintr-acii pe] pre și turci *om.* pe cine] păn ce (sic!) **18** Iar afla aice **19** undi găsă **19—20** omorî ales *om.* **20** care... ceas] ce sosi atunce **21** cazaci] cătani véste *om.* cătani **22** Mers-au gazda agăi lui] aga acolo *om.* **23** cîte] ce casa lui] casă **24** zic fie poroncit] fi sfătuit cătanile în tîrziu *om.* **25** le *om.* sui Iar **26** mănăstiri Cetățuii *om.* **27** umbla **28** Iar dinnontru slobozit mari **29** sămne să sirguiască *om.* tari **30** mari a mănăstirii *om.* împreună cu Mihai vodă afendi **30—31** al său *om.* **31** beșleaga sînețu **31—32** chiote... cîți] chiote mari făce cei ce **32** mănăstiri cătani Iar Dumnezău **33** pre domnu că *om.* din zi **34** pre cari viind *om.* vodă] Mihai vodă **35** strigat Cari cuvînt auzind cătanile cari nu știe **36** mănăstire la cîmpu *om.*

unde le era caii lor; şi au încălecat şi căuta loc de fugă. Iară vréme nu avea să triacă podul, că tătarîi îi cuprinsiasă despre pod şi nu-i lăsa să triacă. Deci tătarîi, după obiceiul lor, îndată s-au apropiiat de dînşii, strigînd: „hala, hala", iară într-înşii nu întra; căci cătanele încă au întrat în orînduiala oştiască, suptu mănăstire, pe hăleşteul cel vechiu, dînd dosul lor cătră mănăstire, despre pornitura zidiului şi să bătia cu tătarîi, carii năvăliia înainte şi slobodzia cîte un rînd de foc den siniaţi. Apoi trecia acel rînd şi slobodzia altă pîndză de foc, pănă îş împlea alţii sinéţăle şi s-au făcut ca un păréte. Şi cînd năvăliia tătarîi asupra lor, ei slobodzia focul şi-i împingia pe tătari, cădzind şi cîţva.

Iară Mihai vodă, dacă au vinit tătarîi, el încă au eşit den mănăstire şi s-au pogorît gios, la gura hălăşteului şi cu oastea sa păziia acolo, în gura hălăşteului ce caută spre Balica. Iară den gios şi peste pîrău era tătarîi, unde să bătea faţă la faţă cu cătanele, ţiindu-le calea despre cîmpu şi nu putia să fugă. Şi văzind catanele aşia, au început a să trage pe încet, pe încet spre Hlincea, bătîndu-să. Atuncia Mihai vodă au adus pe săimianii den curte cu Stoian bulubaşe şi pe vînătorii săi de i-au aşedzat despre pădure, despre dialul Cetăţuii şi de acolo bătea rău pe catane den dos. Şi aşia, pe încet trăgîndu-să, căuta să găsască drum asupra Hlincii, să fugă. / Iară cît mergia mai gios, cu atîta da peste pădure mai diasă, den 271 dosul lor. Iară înaintea lor era pîrăul pe carele iaste moara Cetăţuii. Şi era şi tătarîi cu domnul, gonindu-i şi bătîndu-i. Şi fiind vriami de noapte, măcar că era lumină de lună de lumina ca dzua şi ger mare, iară oamenii lui Mihai vodă s-au însămnat cu acest sămnu, legîndu-să fieştecare cu năframile de braţă, ca să fie cunoscuţi tătarîlor, carii sintu moldoviani.

Ţinut-au războiul pănă la 3 ceasuri de noapte şi păn atunce au sosit şi ei la rîpa pîrăului cea adîncă şi pănă acolo au sfîrşit şi iarba de sineţe şi nu mai avea cu ce slobodzi focul sinéţălor. Şi vădzind atîţia tătari şi moldoviani după dînşii, au socotit cum or putea să scape, numai să fugă, că altă nădéjde de mîntuit nu era fără cît numai să triacă pîrăul în céia parte să găsască drum să fugă. Dar rîpa fiind mare, adîncă, nevoia lor era şi mai mare; şi socotind ei şi nevoia bătîndu-i, numai ce-au întrat

---

1 undi caii lor] cai Iar **2** ave treacă cuprinsăsi dispre **3** apropiat **4** halla, halla iar într-înşi n-au întrat **4—5** căci... oştiască] că cătanile întrasă în orînduiala sa **5** supt mănăstiri heleşteul vechi **6** mănăstiri dispre **7** cari năvălie slobozie foc den *om.* **8** slobozia pînză păn alţii] alt rînd **9** năvălie **9—10** slobozie foc **10** şi-i] şi împinge căzînd şi *om.* *După* cîţva *ad.* dintr-înşii **11** Iară Mihai vodă] Iar venit el încă au eşit] au eşit Mihai vodă afară din mănăstiri **12** heleşteului **12—13** şi cu... spre Balica] în gura heleşteului cu oaste sa despre Balica **13** Iar din şi *om.* piste **14** băte cătanile cale **15** pute cătanile aşa a să trage *om.* pe încet] pe'ncet *După* pe încet[2] *ad.* a să trage **16** Hlince Atunce **16—17** pă simenii din **17** bulucbaş pre aşăzat **18** păduri dialul Cetăţuii] Cetăţui băte cătani din **19** pe'ncet *După* tră-gîndu-să *ad.* şi sprijinindu-să asupra Hlincii *om.* **20** Iară] Iar cu merge păduri deasă din **21** Iar înainte pîrău cari este **23** de lumina *om.* zioa mari iar **24** fieşticari **25** năframile] năfrămiţăle braţi cari sint **26** păr la trii păn] păr **27** cea] ce până] păr **28** slobozi focul sinéţilor] sineţile atîţa **29** dînşi cum or putea] că n-or pute **30** nădejdi mîntuit] mîntuire fără cît numai] făr decît treacă **30—31** în céia parte *om.* **31** rîpa fiind mare] cît era rîpa de mare şi de **32** mari socotind... ce-au întrat] şi numai ce le-au căutat a întra

în pîrău şi au cădzut unul peste altul cu cai cu tot ca să să sue să triacă în ceia parte ; şi alţii lăsind caii, au vrut să margă pe gios şi tot au cădzut în rîpă. Şi acolo au năvălit şi tătarîi şi i-au prinsu cu arcanele de grumadzi şi i-au scos den rîpă mai pe toţi, că prea puţini au scăpat. Şi au prinsu şi pe Frianţi căpitanul lor. Într-acei ce-au scăpat, au fostu unul Velicico, căruia i s-au tîmplat de au trecut pîrăul şi găsind şi un cal peste pîrău, au încălecat şi au fugit. Şi într-acia noapte tătarîi au mas unii în cîmpu, alţii şi în tîrgu, pen casăle ciale pustii, den vréme că oamenii să bejenisă pen mănăstiri. Iară domnul au mărsu în Cetăţue şi au mas. Şi aşia au sfîrşit războiul cu cătanele.

A doa dzi diminiaţa, domnul au pogorît de la Cetăţue la curte şi au chemat pe mărzacii tătari, între carii mai mare era Cantimir Mărzia, ca să sfătuiască cu dînşii. Şi i-au adus tatarîi şi pe Frianţi căpitanul catanelor cu o fune de grumadzi înaintea lui Mihai vodă. Şi l-au întrebat, ce-au căutat el să vie cu oaste să supere. Iară el au răspunsu că aşia au avut poroncă de la mai marii săi, să vie să-l prindză. Şi de s-ari fi tîmplat 271v să-l prindză, cu cinste l-ar fi / dus la ghenărariul, ca pe un domnu. Iară Mihai vodă i-au răspunsu : „Mai bine iaste că te-am prinsu eu pe tine, decît să mă hii prinsu tu pe mini". Şi iarăş l-au întrebat domnul, pentru ce au omorît pe acei călăraşi la Tîrgul Frumos? La aceasta nice un răspunsu n-au dat Frénţi.

Iară turcii ce era acolo, adecă Hasan Hagi Osmanolu şi Ali aga eminul de hambariu şi Hagi Mehmet şi alţii au sfătuit pe Mihai vodă să-l răscumpere pe Frénţi de la tătarul ce-l prinsésă şi să-i tae capul, ca să ia pildă şi alţii, să nu mai vie altă dată la Moldova. Plăcut-au cuvîntul acesta domnului şi au chemat pe tătarul ce-l prinsiase şi au neguţat pe Frénţi dreptu 200 lei, carii pe loc i-au numărat şi i-au dat în mîna tătarului. Şi luînd pe Frénţi, l-au îngenunchiat domnul înnaintia sa. Şedzind domnul în scaun în casa cia den mijloc, despre doamna, şi singur domnul l-au bătut dîndu-i cîţva pumni cu mîna lui. Apoi l-au dat pe mîna lui Ali aga şi l-au luat cu herbinte inimă şi l-au pogorît denaintea porţii cei mari a curţii şi singur el i-au tăiat capul, iară trupul lui au dzăcut gios pe pămîntu multe dzile.

Trimis-au Mihai vodă şi la pădure despre Hlincia, unde să înfundas[e] cîţva den cătane de cu sară, pe gios ; şi degeraţi au mai prinsu ca la 20 de oameni, strănsură den toate vriamurile, şi pre toţi i-au spîndzurat.

---

1 şi au... peste altul] unul peste altul dînd **1—2** ca să să... parte *om.* **2** şi] iar margă] fugă **2—3** şi tot au cădzut în rîpă] şi nici aşa n-au scăpat **3** acolo au năvălit şi] năvălind şi i-au prinsu] i-au scos arcanile grumadzi] gît **4** şi i-au... că prea] mai pre toţi **5** pe] pre Într-acei] Iar în cei **6** peste pîrău *om.* **7** într-ace **8—9** pen casăle... bejenisă pen] fiind oamenii bejănăriţi pin **9** Iar mersu Cetăţui şi[1]] de **10** cătanile **11** dao zi Cetăţuie **12** pre tătari] tătarilor cari era mai mari Cantemir Mărza **13** să] să să dînşi i-au] au pe] pre **13—14** cătanilor **14** funii grumazi înainte **15** să să superi Iar aşa **16** prinză s-ar **17** aşa să-l prinză pe] pre Iar **18** bini iaste *om.* pre tini **19** hii] fi pe] pre **20** pe] pre nici **22** Iar adică **23** hambari **24** să răscumperi prinsăsi tai **25** altă dată *om.* **26** pe *om.* prinsăsă pre **27** drept lei] de lei cari **26** Frenţu îngenunchet înainte Şăzind **29** ce din dispre **30** cu mîna lui *om.* **31** herbinţi denainte **32** iar zăcut gios *om.* **33** zile **34** Trimes-au păduri Hlince **35** cătani pe gios *om.* digeraţi la *om.* **36** den] de spînzurat

Iară pe un nepot a egumenului de Caşin, anumi Dumitraşco şi cu altul, i-au legat la stîlpi de vii şi i-au arsu cu foc. Acel egumen de Caşin, ca un om nesocotit şi prostu de minte, s-au potrivit şi el ghenărariului spre stricăciunea ţărăi. Ce Dumnedzău pe urmă, fără zăbav, l-au întîmpinat şi l-au ras den cartea viilor. Cum şi Ceaurul şi Velicico au murit în Ţara Munteniască şi nici unul dintr-aceşti haini n-au avut sfîrşit bun, ca fără de zăbavă ş-au luat de la Dumnedzău osînda.

Atunce era un boiar mare numit Cuze, ce fusiasă spătar mare şi dzicia unii că au fostu şi el într-un sfat şi într-o legătură cu acei nepriiatini, căci ficiorii lui aiave au mărsu la catane şi îmbla tălhuind. Şi de multe ori i-au poroncit Mihai vodă ca să-i tragă pe ficiorii săi / încoace, să nu 272 să afle la Niamţu, cu cătanele. Iară el aducia pricini ca să îndreptédză pe ficiori, cît şi domnul au trimis şi au prinsu pe doi den ficiorii lui şi i-au închis şi au şedzut până au vinit cătanele. Şi Cuze fiind în Iaş, au trimis pen mijlocul cătanelor şi au slobodzit pre ficiorii săi, de unde era închişi. Ce prepuind domnul şi dzicîndu-i şi alţii cum acel Cuze ar fi avut răspundenţie cu cătanele şi i-ar fi îmblat scrisorile la dînşii dîndu-le ştire de starea domnului, îndată ce-au pogorît domnul de la Cetăţue, au pus de l-au spîndzurat pe Cuzea.

Trupurile morţilor şi a spîndzuraţilor şi a înţăpaţilor, pe toţi i-au strînsu la un loc, în prejma Cetăţuii, unde au fostu bătăliia, pe drumul cel mare a Ţarigradului şi au pus pămîntu peste dînsăle şi au făcut movilă şi lîngă movilă au făcut şi un cerdac de piatră şi au îngropat şi o cruce de piatră în mijlocul cerdacului, pe carea au scris toată povestea aceasta precum să véde.

A triia dzi după izbîndă, ghen[arie] 12, luat-au Mihai vodă pe Cantimir Mîrzea cu tătarîi lui şi cu a sa oaste şi s-au dus la Niamţu ca să goniască pe cătanele ce mai rămăsias[e] acolo. Iară ei cîţ[i] scăpasă de la bătălie, de aicia, mergînd la Niamţu, au făcut ştire şi celoralalţi de céle ce s-au lucrat şi lăsînd cetatea, au fugit în Ardial. Şi atunce au slobodzit den cetate şi pre mai sus pomeniţi oamenii lui Mihai vodă, adecă pe Andonie comisul şi pe Visingi şi pe Mihălache med[elnicerul] şi pe Iordachii Răftivanul, carii au vinit pe gios până la Siriatiu şi de acolo la Iaş. Şi dacă au mărsu Mihai vodă cu tătarîi la cetate, n-au găsit pe nime den cătane şi au pus de au astupat puţul cel cu apă, ce-l deşchisiasă ei. Şi zahariaoa ce strînsése au împărţit-o oştii. Aşijdirea şi vinul l-au dat de

---

1 Iar anume Dumitraşcu **3** prost **4** stricăciune Dumnezău făr de zăbavă **4—5** l-au întîmpinat şi *om.* **5** din carte vielor **6** din hainii aceşti **7** Dumnezău **8** boeri mari Cuze] Cozon fusiasă] fusă spătari mari **9** zice fost neprietini **10** feciorul aeve mersu cătani **11** i-au] au feciorii încoaci **12** Niamţu] nemţi cătanile el] ei aduce îndrepteză **13** pe ficiori cît şi *om.* au trimes domnul şi] de pre din **14** şăzut păr au venit cătanile Cuza Eş tremes **15** pen] prin cătanilor slobozit pre *om.* undi **16** pripuind zicîndu-i Cuza ar fi] au **16—17** răspundenţie] răspunsu **17** umblat stari **18** Cetăţui **19** spînzurat pe Cuza **20** morţilor şi a *om.* spînzuraţilor **21** Cetăţui undi fost bătălie **22** mari dînsele **22—23** au făcut... şi un *om.* **23** o cruce] un stîlpu **24** pre cari poveste **25** vedi **26** trie dzi *om.* **26—27** Cantemir Mîrza **27** cu oaste sa **28** pe *om.* cătanile rămăsăsi Iar **29** aice mergînd ... au făcut] dădusă **30** cetate **30—31** slobozit din **31** pomeniţi] numiţii adică **31—32** Andoni **32** Visinge **32—33** Iordache Răhtivanul **33** cari venit până] păr Siret **34** mersu cu tătarîi *om.* **34—35** din cătani **35** s-au deschisăsi **36** strînsăsi Aşijdere vinu

l-au băut şi s-au întorsu înapoi. Iară tătarîi, pe cîţi au găsit în ţinutul Niamţului, i-au robit şi au luat mulţi robi şi bucate; numai cei ce-au fugit în bejenii, la pădure, au scăpat.

Dacă s-au întorsu Mihai vodă la Iaş, au scris la Poartă şi au părît
272v pe Cantimir Mîrzea, dzicînd că Cantimir, pe carele îl trimisiase / împărăţiia ajutor domnului, au robit raiaoa. Deci împărăţiia au dat ferman să să dea robii înapoi; numai dentr-o 100 unul n-au arătat tătarîi, iară cîţi au putut fugi, aciia au scăpat. Şi multe dobitoace au luat şi mare pagubă au făcut pămîntului acestuia. Şi mulţi şi den oameni de cinste şi boiari şi den giupăniasă au încăput la robie şi pe unii i-au şi omorît. Au gonit Mihai vodă pe nepriiatinii săi de la Niamţu, iară la Caşin tot era, cum şi la mănăstire, la Mira, îş făcusă cuibu.

Lăudat-au împărăţiia pe Mihai vodă pentru izbînda aceasta ce făcuse cînd au luat scrisoarea lui, cu care au înştiinţat pe împăratul de întîmplarea aceasta şi cînd au luat şi cîţva niamţi robiţi, ce-i trimisiasă Mihai vodă. Iară de altă parte, poronciia lui Mihai vodă ca să facă cum a putea, să trimiţă oaste ca să goniască şi den Caşin şi de la Miiara pe cătane.

Tot într-această vréme, după izbînda mai sus pomenită, mazilit-au împărăţiia pe Cara Dovlet Gherei han şi au dat tătarîlor pe Sadet Gherii han, fiiul lui Selim Ghirii. Şi cum s-au împreunat cu viziriul cel mare, la Ţarigrad, l-au învăţat viziriul, den gură, să dea agiutor lui Mihai vodă împrotiva cătanelor oaste tătărască. Carele necercat de Mihai vodă, de-i trebue oaste sau de nu-i trebue, au dat iarlîc la beiu Mîrzia din Orunbetolu şi Aslanaiu Mîrzia Oracolu, fratele lui Isănei Mîrzia, ca să să scoale, să vie la Moldova cu oaste într-agiutoriu domnului.

Deci au strînsu oaste tătărască, ca la 20 000, de au vinit la Iaş. Iară Mihai vodă vădzind atîţia mulţime de tătari s-au mierat căci nice cu pîni, nice cu carne nu-i putea sătura. Şi mult au silit să-i întoarcă înapoi, poprind numai ca la 2 000—3 000 de tătari, cîţi socotiia că-i agiungu; dar n-au putut, că ei, pren nădejde de dobîndă, nu vrea să să întoarcă şi să sfădiia. Şi cînd au ostenit uşeriul Alexandru să-i întoarcă şi nemică n-au isprăvit, că avînd amîndoi iarlîcuri în mîna lor, dzicea unul altuia
273 să să întoarcă şi nice unul / nu vrea; şi era sfadă între dînşii, cît au rămas să să mai bată, fiind 40 de mărzaci de toţi. Şi vădzind şi Mihai vodă sfada

---

1 Iar ţinutu **2** şi au luat... bucate *om.* **3** păduri **4** şi au părît] pîrînd **5** Cantemir Mîrza zicînd Cantemir pre cari trimesă împărăţie **6** agiutori domnului *om.* împărăţiia] împăratul **6—7** să să dea] să de **7** dintr-o sută iar **8** aceia **8—9** şi mare... acestuia] făcînd mari pagubă pămîntului acestue **9** şi den *om.* **10** au încăput la robie] au căzut robi la tătari **11** pre neprietinii Caşîn **12** Mera **13** împărăţie **14** făcusă lui *om.* cari pre **15** întîmplare **16** Iară... Mihai vodă *om.* **17** pute trimeţi din Miiara] Mera **18** cătani **19** vreme **19—20** mazîlit-au împărăţie **20** Dovlet Gherei] Danlet Gherei **21** Silim Gherei vizirul mari **22** vizirul din de agiutori **23** înpotriva cătanilor **24** trebui oaste *om.* sau] or trebui *După* trebui *ad.* oaste bei Mîrza **25** Aslanai Mîrza Mîrza **26** într-agiutori **27** de] şi venit **28** Iar văzind atîţa mulţime de *om.* mirat că nici **29** nice cu carne] nici cu vin pute **30** ca la 2 000—3 000] 13 000 socotiia] socotie **31** pren] în nedejde de dobîndă] dobînzii nu vrea] n-au vrut **32** şi să sfădiia. Şi cînd au ostenit] şi să ostinie Alexandru uşăriul **33** zice altul **34** şi nice unul nu vrea] şi ei nu vre nici unul nici altul dînşi **35** să să mai bată] mai să să şi bată de toţi *om.*

lor, i-au poprit pe toţi şi i-au chemat la curte pe mărzaci şi au început a le dzice:

— „Înţălegeţi, priiatinilor, ce voiu să vă dzic. Voi aţi vinit aice ca să slujiţi împărăţii şi să goniţi pe nepriiatinii săi den pămîntul Moldovii. Numai aţi vinit, dar nu m-aţ întrebat mai nainte cîtă oaste îm trebuiaşte, ce aţ vinit atîţia de mulţi, cît mie atîta oaste nu-m trebuiaşte, nice pociu să vă hrănescu fără de paguba raialii. Şi de altă parte, socotescu că atîta mulţime n-a putia să nu prade, să nu robască raiaoa împăratului, cum au făcut şi Cantimir Mărzia mai nainte. Însă, de viţi vrea să mă agiutoriţi şi să goniţi pe nepriiatinii împăratului den pămîntul acesta, trebuiaşte să-m daţi zapis la mînă precum viţi merge numai pentru nepriiatini şi pe cătane să-i prindeţi, să-i robiţi pre cîţi viţi putia prinde. Iară de raiaoa împăratului să nu vă atingeţi".

Îndată tătarîi au priimit cuvîntul şi au şedzut aceste 2 niamuri, Orunbetolu şi Ora[c]olu; şi au scris cîte un zapis şi au dat în mîna domnului într-acest chip scriind:

„Adecă noi, mai gios iscăliţi, avînd poroncă de la împărăţie cia mare să vinim la Moldova, să gonim pe nepriiatinii împăratului, carii au cuprinsu pămîntul împărătescu şi să fim împreună agiutor lui Mihai, scriem şi mărturisim că ni-am apucat să mergem la nepriiatini şi cu agiutoriul lui Dumnedzău să-i gonim den pămîntul împăratului, iară pe raia să nu robim. Iară de ne vom atinge să robim den raia, să fim lepădaţi de lége şi despărţiţi de muiarile noastre".

Acestu zapis au scris mărzacii şi au pecetluit cu peceţile lor şi li-au dat în mîna domnului. Care zapis au trimis domnul la împărăţie. Şi după 3 dzile au purces den Iaş cu toţi boiarii săi şi cu oastia sa şi cu toţi tătarîi, în luna lui fev[ruarie], ca să margă la Caşin. Şi era atîta ger şi ninsoari, cît abiia putea oamenii să îmble.

Iară pănă a nu purciade, au socotit domnul că, fiind 2 capete între 273v tătari, poate să scorniască vro gîlciavă; iarăş den sfatul uşerului Alexandru, au îmbrăcat pe Aslanai Mărze cu căftan şi l-au făcut cap pe toată oastea tătărască. Iară beiu Mărzia să fie tovarăş, iară la poronci să nu să amiastice. Deşchis-au şi Ali, aga de hambariu de la Ţuţora, stiag. Şi au scris cîţva sărdengheşti den turcii laji şi au mărsu toţi împreună la Caşin. Şi mergînd au tîmpinat pe drum o ceată de catane, ca la 200 şi mai bine şi s-au bătut.

---

1 i-au] au pe mărzeci la curte **2** zice **3** Înţălegeţi *om.* priiatinilor, ce voiu] eu voi zic venit **4** împărăţii] împăratului pe] pre neprietinii săi *om.* din Moldovii] său **5** Numai aţi vinit *om.* m-aţi înainte îm trebuiaşte] trebue **6** venit atîţa cît] că trebui nici poci **7** făr raelii atîta] atîţa **8** n-a putia] nu s-a pute prade] prădi **9** Cantemir înainte viţi vrea] vreţi **10** pre neprietinii împăratului] împărăţii din **10—11** trebueşti să-mi **11** viţi merge] că viţi mergi neprietini **11—12** pre cătani **12** pute prindi **14** primit şăzut 2] doaă **15** Orăcolu **16** într-aceasta **17** Adică **17—18** cia mare *om.* **18** pre neprietinii cari **19** împărătescu] împăratului agiutori lu **20** ne-am neprietini **21** Dumnezău din împăratului] Moldovii iară şi **22** să nu]să nu o Iar atingi să robim den] de **23** dispărţiţi muerile **24** Acest li-au] l-au **25** Cari au] l-au trimis domnul] trimes vodă **26** 3 dzile] trei zile din boerii oaste **27** făuruari Caşîn **28** abe pute umbla **29** Iar păn purcedi 2] doaă **30** iarăş] apoi iarăş din uşerului Alexandru] lui Alexandru uşăriul **31** pre Mărze bei oaste **32** Iar bei Mărza iar amesteci **33** şi *om.* hambari **34** sărdingheşti din laji] lazi mersu împreună *om.* **35** pe drum au întîmpinat cătani la *om.* bini

Iară Ali-aga fiind mai înherbîntat și vitiaz, s-au slobodzit el întăi în cătane și întăi el au și perit. Iară pe acele cătane i-au prinsu și i-au robit. Deci mergînd și la Cașin, care mănăstire iaste suptu munte și la potica Țărăi Ungurești, avea Mihai vodă ca la 1 000 de săimeni și mai bine cu săniați și au vrut să dea năvală, să ia mănăstirea, den vréme că tătarîi nu sîntu obiciuiți să facă năvală la zidiuri unde sintu cetăți. Dzis-au domnul tătarîlor să păzască ei potica Țărăi Ungurești și domnul să stea, cu dzi cu noapte, cu ai săi slujitori, să ia mănăstirea. Iară tătarîi n-au ascultat cuvîntul domnului, ce lăsîndu-l acolo la munte, s-au slobodzit ei pen ținutul Bacăului, a Niamțului și la Suceavă de au prădat și au robit pe cîți au găsit den raiaoa Moldovii, cum spunea oamenii, ca la 40 000 de suflete să fie robit. Și au uitat zapisăle și legătura și giurămîntul lor. Și încă și pe cămărașul de ocnă Hristodol l-au robit; și s-au întorsu la Bugiag, pe unde au putut și cu mare sîrguială, temîndu-să să nu să dejghiață Prutul.

Rămîind dar Mihai vodă singur la Cașin, s-au temut și el să mai facă năvală la zid, socotind să nu vie niscari oaste pe potică den Țara Unguriască și să-l smintiască și n-a putea să prindză mănăstirea. S-au sculat dar de acolo și au vinit la Iaș și el. Iară pe tătari nu i-au mai vădzut, nici nu s-au întorsu pe la Iaș, ca să nu le ia plianul robii den mîna lor. Dar cine
274 putea mergi pe șliavul tătarîlor, apuca cîte o vită, / fugind tătarîi. Și mulți lupi într-acia furtună s-au bucurat. Jăluitu-s-au iarăș Mihai vodă pe tătari, adecă pe Aslaniu Mărze și pe beiu Mărze. Și împărățiia iarăș au dat poroncă să să dea robii înapoi, fiind raiaoa împăratului și fiind robiți fără de ferman împărătescu. Și au trimis împărățiia pre un capigi bașia, anume Soltan Zade, ca să isprăvască și să scoață robii de la tătari. Carele au vinit întăi la Mihai vodă și au arătat poronca împărătiască. Apoi au luat oameni de la domnul, boiari, și au mărsu în Bugeag. Iar prea puțini robi au scos, căci pănă a mărgi capigi bașia, după obiceiul, la cadiii de Chiliia și de Smil să aréte fermanul și să-l scrie în tabla giudețului, apoi să să întoarcă să isprăvască lucrul, au trecut giumătate de vară și tătarîi au avut vréme de au vîndut robii la Anadol și la Misir și la alte locuri mai depărtate.

Iară împărățiia într-aceasta ună vréme au mai dat și altu ferman lui Mihai vodă, ca să ia pe robi unde i-a găsi; și pe cîți au găsit și aiurea, pe toți i-au luat. Așijdirea și cîți au fugit și au vinit în țară și au alergat

---

1 Iar înferbîntat slobozit cătani **2** Iar pre cătani i-au[1–2]] le-au **3** Cașîn cari mănăstiri este supt și[2] *om.* **4** ave simeni și mai bine *om.* sineți **5** să dea] să de mănăstire den] de **6** obicinuiți să facă] să de Zis-au **7** zi **8** mănăstire Iar **9** slobozit ei *om.* **9—10** pin ți[nu]tu **11** spune 40 000] 40 de mii **12** jurămîntul lor *om.* **13** pe] pre **14** Bugiac undi și cu mare sîrguială] cu mari grabă **15** dezgheță Prutu **16** singur Mihai vodă Cașîn **17** la zid *om.* niscari] niscaiva din **18** și[1] *om.* pute prinză mănăstire **18—19** S-au sculat dar] Și sculîndu-să **19** și[1] *om.* venit Iar văzut **20** *După* plianul *ad.* și **20—21** den mîna... șliavul tătarîlor *om.* **21** *După* apuca *ad.* tătarîi tătarîi *om.* **22** s-au bucurat într-ace furtună iarăș] iar **23** Aslanai Mărza pe beiu Mărze] bei Mărza împărăție **24** să să dea] să de raiao **25** făr Și *om.* trimes împărăție **25—26** pe bașe **27** Cari venit și] de **28** Apoi] și domnu și boeri mersu Bugeac Iar pre **29** pănă] păn baș obicei cadii **30** Chilia Simil aräte fermanu **31** lucru **32** Misiri **34** Iar împărăție ună *om.* alt **35** i-a] i-ar **35—36** și aiurea pe toți] oriundi Așijdire venit

stăpînii lor la Mihai vodă cerîndu-i, nu i-au mai dat înapoi, cum au dat pe alții, carii să afla de alte niamuri. Însă Tudorache, capichihaia lui Mihai vodă, au scos den mîna lui Muredin soltan 13 suflete și i-au trimis de la Iambolea la Iaș, fiind soltanul acolo mazil.

Într-acestu an avia liașii gîlceavă între dînșii și neputînd să să tocmască Avgust, craiul lor, pentru supărare ce avea despre oștile Sacsonii, s-au împărțit recipospolita și au stătut unii den boiari într-o parte cu oastea lor și alții, de altă parte ce ținia în partea craiului. Care împărăchiare au numit-o Republica Cumfiderata. Și den partea acei recipospolitii, au trimis sol pe un polcovnic, anumi Bichirschii, cu cărți la împăratul și la Ali pașia viziriul, dzicînd că avînd ei, liașii, mare supărare despre oștile Sacsonii, s-au strînsu ca să ceae dreptate cu armele lor, den vréme că n-au putut să aibă paci și den știre împărăției, ca să nu gîndiască că s-au / strînsu pentru altă triabă și poftescu pace care s-au legat la Carlo- 274v
viță, între împărățiia cea mare turcească și între crăiia leșască, să o ție împărățiia neclintită, cum și el o ține. S-au împreunat cu viziriul la Sofiia și viziriul Ali pașia l-au priimit cu cinste pe solul acela și au luat cărțile de la dînsul, care cărți scriia Adunarea leșască mai sus numită. Și după ce-au vorovit cu dînsul ce-au trebuit, l-au trimis pe sol de la urdie și la împăratul, ca să dea și împăratului cărțile ce scriia recipospolita aceasta; și s-au împreunat cu împăratul la Udriiu, iară viziriul s-au dus cu oaste la Petrovaradin.

Dacă au sosit Bichirschii la Udriiu, s-au împreunat cu împăratul și au dat cărțile. Cetindu-le, împăratul au făcut răspunsu iarăși cu scrisoare, cum făcusă și viziriul, adecă: „Împărățiia sa au priceput pricina Adunării lor și s-au bucurat că ei păzăscu cu cinste legătura păcii mai sus pomenită, cum și împărățiia sa o ține și o va ținia; și pofta lui iaste să fie Țara Leșască necălcată, nesupărată despre oaste streină. Și la vréme de nevoe va da lor și oaste tătărască într-agiutor".

Luînd dar Bichirschii răspunsurile acélea, s-au întorsu iară înapoi cu sîrguială și trecînd pe la Moldova, au scris la Caplan Ghirii han, care era la Bugeag și au trimis carte cu săcritariul său. Și hanul i-au răspunsu asémenea, adecă: „că va ținia prieteșugul cu dînșii și de le va trebui lor agiutor, are pozvolenie să le dea lor agiutor împrotiva nepriatinilor lor". Iară Bichirschii n-au vrut să priimiască oastea tătărască, dzicînd că sîntu ei putincioși să-ș isprăvască împrotiva sacsonilor.

---

1 cerîndu-i la Mihai vodă **2** cari neamuri Tudurache **3** din Nuredin sultan tremes **4** sultanu mazîl **5** ave dînși **6** ave dispre **7** din boeri **8** oaste de altă] într-altă ținia în partea craiului] ține cu craiul **8—9** cari împărăcheri **9** Răpublică din parte acei recipospolitii] Răspublică (*corectură peste ceva șters*) **10** trimes anume **11** pașa vizirul, zicînd mari supărări **12** ceae] cei den] de **13** nu] nu să **14** treabă cari **15** împărăție ce mari să o] s-o **16** împărăție neclintită] neclătită vizirul Sofie **17** vizirul pașa primit solul acela] acel sol au] i-au **18** de la dînsul *om.* cari scriia] le scrie Adunare **19** tremes urdie] Udriiu și *om.* **20** să dea] să de cărțile la împăratul scriia] le scrie răcepospolita aceasta *om.* **21** iar vizirul **23** Bechirschie **24** scrisoari **25** vizirul adică Împărăție **26** cu cinste *om.* **27** împărăție țini ținia] ține este **28** nevoi **29** într-agiutor] agiutori **30** Becherschie acélea *om.* iar **31** cu sîrguială] de grabă pe la] prin Gherei cari **32** Bugeac trimes hanu **33** asămine, adică ține prieteșug dînși lor] și **34** ari dea] de împotriva neprietinilor lor *om.* **35** Becherschie primască oaste zicînd sint **36** să-ș isprăvască *om.* împotriva

Şi au trecut pe la Iaş şi au mărsu la Hotin, de unde şi vinis[e] şi l-au cinstit Mihai vodă trimiţînd înaintea lui, şi la mărsu şi la întorsu, boiari mari şi cu alaiu petrecîndu-l. Şi era cu dînsul şi un agă a paşii de Hotin, anume Abdil Mumin bei şi i-au pus şi domnul pe Alexandru Amira vel uşer să-l ducă pănă la margine, cu purtare de grijă.

În anul ** a domnii sale, după moartea lui Ali paşia, au cădzut
275 vizir Halil paşia ; şi viind la Udriiu, / au trimis pe Bahri aga cu poronca împăratului la Franţiia şi au chemat pe ** Racoţi cu carte împărătiască, îmbiindu-l să vie la împărăţie, ca să-l pue şi pe dînsul între oastea ce făcia asupra niamţilor. Scris-au şi la Mihai vodă, poroncindu-i să scrie la ghenărariul Bercilă şi la alţi ofiţeri a lui Racoţi ce era în Ţara Leşască şi să trimită omul său unde i-a găsi, să-i dea cartea viziriului şi să-i aducă la Hotin. Şi au trimis pe omul său şi i-au cercat şi i-au adus la Hotin vara. Iară de iarnă, viziriul au chemat pe Damat paşia de Hotin, împreună cu Bercilă să margă la Udriiu ; şi n-au trecut pe la Iaş, ce-au trecut pe la Ţuţora, pe de céia parte de Prut, la hambar. Şi acolo au mărsu domnul şi s-au împreunat noapte cu dînşii şi le-au dat toate ciale trebuitoare de drum şi daruri, pe obiceiu. Şi a doa dzi diminiaţa, au purces spre Gălaţi, pe Prut, iară domnul au vinit la Iaş.

Tot într-acestu an, împărăţiia iarăş au făcut oaste asupra niamţilor, la Beligrad, care cetate iaste scaunul Bolgarii[*sic*]. Şi cîţi cai au trebuit de trasul puşcilor, i-au luat de la domnul de Moldova, cum şi la anul trecut luasă şi altele ce-au cerut. Şi tîlnindu-s[e] oştile, au biruit iarăş niamţii pe turci. Atuncia, hanul de Crîm fiind orînduit să margă şi el la oaste şi trecînd pen ţară, mărs-au Mihai vodă cu oastea sa în tumpinarea hanului pe obiceiu, dîndu-i darurile ciale obiciuite de vinirea mării sale. Şi după împreunare, întorcînd pe la movila Răbăi, unde era un laz, anume Mustafa aga sălitariul, carele fiindu om obraznic, arătîndu-să nebăgătoriul în samă poroncilor domnului, i-au aprinsu casăle de au arsu cu toate meşterşugurile lui şi s-au întorsu la scaon.

Într-acia primăvară iarăş Mihai vodă au mărsu cu oastea sa şi cu o samă de tătari la mănăstirea Miiara ; şi den boiarii cei mari încă cîţva au fostu. Şi au scos den mănăstirea acéia cătanele ce să ţinea într-însa ; şi pe cîţ moldoveni au găsit amestecaţi cu cătanele, i-au legat şi i-au adus
275ᵛ la Iaş şi i-au certat, pe unii cu moarte, pe alţii cu / închisoare. Şi încă n-au rămas odihnit dentr-acele 3 rînduri de oştiri şi iată, i-au vinit poroncă

---

1 mersu undi **2** tremiţînd înaintea lui] înainte-i **2—3** şi la mărsu... boiari mari] boeri şi la dus şi la întorsu **3** alai **4** i-au] au **5** uşăr pănă] păr margini purtari **6** a *om.* moarte paşa căzut **7** paşa tremes **8** Fra[n]ţie **9** oaste **10** făce **11** Percilă ofiţări **12** unde i-a] undi-i va să de carte vizirului **13** tremes şi i-au[1]] de i-au **14** Iar au chemat vizirul paşa **14—15** înpreună **15** Percilă **16** hambari mersu **17** şi ... noapte] noapte de s-au înpreunat dînşi trebuitoari **18** obicei dao zi diminiaţa *om.* **18—19** Gălaţi *om.* **19** iar venit **20** într-acest împărăţie iarăş *om.* **21** Beligradu cari cetati este au] i-au **22** tras puşcile de Moldova] Moldovii **23** şi altele ce-au cerut] altile ce i-au trebuit **24** Atunce de] din **16** pin mers-au *După* vodă *ad.* pe obicei oaste în tumpinarea] înainte **26** pc obiceiu *om.* obicinuite venire **27** întorcîndu-să undi **28** silitariul, carilc fiind obraznec nebăgători **31** Într-ace mersu oaste **32** mănăstire Mcra **32—33** şi au fost şi din boerii cei mari cîţva **33** den mănăstirea acéia *om.* cătanile ţine într-însa] acolo **34** amestecaţi] acolo cătanile adus] dus **35** încă] tot **36** dintr-acele 3] trei oştire iată] iar venit

de la împărăţie în luna lui avgustu, anii de la Hs. 1717, să margă în Ţara Unguriască cu Azamet Ghirii soltanul, fiiul cel mai mic a lui Dovlet Ghirii han, ca să să împreune acolo cu Răgep paşia, carele împreună cu Bercilă ghenărariul, era să între în Ţara Unguriască într-aceaună vreme, pe la Horsova.

Venit-au dar soltanul mai sus pomenit cu multe mii de tătari la Prut şi au trecut apa şi au poposit la Ţuţora. Şi au mărsu domnul acolo şi s-au împreunat cu dînsul; şi multă voroavă au avut între dînşii şi cu aga lui, anume Ali, căce acestu Ali aga nu vrea să priimască sfatul domnului, carele dzicea ca să margă cu oaste pe la Ocnă, cum scrie şi fermanul, ci asculta cuvintele unui tătar bătrîn, carele dzicia că ţine minte cum într-o vréme, cu mulţi ani înainte, au fostu trecut cu oaste tătărască pe la Cîmpul Lungu, pe la o potică, iar nu pe drumul cel mare. Iară soltanul, de altă parte, fiind copil tînăr ca de 12 ani şi neştiind trebile lumii, asculta cuvintele tătarîlor, carii nu ştiia drumul. Numai Mihai vodă văzînd neschimbarea socotélii lor, au priimit să margă cu dînşii, pe unde li-ar fi voia lor şi fără de voia sa. Şi socotind înainte că vor alerga în zădar, că cu grea ostenială şi cu multu năcaz au trecut muntele şi nice un folos n-au făcut, cum vom arăta mai gios, orînduit-au împărăţiia cu aceste oşti şi pe Iliiaş Colceag bei, care era salcol agasi la cetatea Hotinului, cu cîtă oaste avia supt ascultarea sa şi pe ghenărariul Işterhaz ungurul, pe carele am zis mai sus c-au fostu la Hotin, cu poroncă să să scoali şi el şi să vie la Moldova împreună cu Colceag bei şi să între în Ţara Unguriască, ca să să împreune acolo cu Regep paşia, cum am dzis mai sus, şi să îndémne pe unguri să să rădice asupra chesariului, după acéia să să bată cu nepriiatinii şi să prade ţara lor.

Deci au purces Colceag de la Hotin şi au vinit şi s-au / împreunat 276
cu domnul şi cu soltanul la Botăşéni; şi de acolo au mărsu la Cîmpul Lungu şi au intrat în hotarul Ţărăi Ungureşti şi au mersu la un sat ce iaste la capul hotarului, care să chiamă Rbeno şi l-au arsu. Aşijdirea au arsu şi părcanele ce făcusă împregiurul satului şi fănéţăle, unde găsiia, pănă au mărsu la cetatea Bistriţii.

Iară ghenărariul Bistriţăi audzind că vine oastia asupra lor cu domnul Moldovii, au trimis ca la o sută de niamţi, ca să vadză, ce de samă de oaste vine, ca să ştie a să chivernisi. Care niamţi au dat peste o samă de oastea lui Colceac bei şi a domnului, carii merge cătră Bistriţă. Şi i-au prinsu pe toţi cu războiu şi unii au cădzut morţi, iar pe alţii i-au robit

---

1 împărăţii avgust **2** Ungurească cu] la Ghirii soltanul] Gherei han Gherei **3** Regep paşa cari **3—4** *După* carele *urm.* era să între în Ţara Ungurească înpreună cu Bercilă ghenărariul **4** într-acea ună vreme *om.* **6** sultanu **7** şi au poposit *om.* mersu **8** dînşi **9** căci acest nu vre **9—10** primască domnului sfatul **10** carile zice **11** carele dzicia *om.* ţini cum] că **12** înainte] mai înainte fost **13** mari sultanu **15** cari ştie **15—16** neschimbare **16** primit undi li-ar] li-a **17** şi fără de voia sa *om.* că *om.* grea] multă **18** necaz nici **19** împărăţii acesti Iliiaş] Ilie **20** cari cetate **21** ascultare pre cari **23** Ungurească împreuni **24** Răgep paşa zis îndemni **25** neprietinii **26** prădi **27** venit **28** sultanu Botoşăni mersu **29** ce iaste *om.* **30** care să chiamă *om.* Răbno Aşijdire **31** părcanile fănăţile undi păn **32** mersu cetate **33** Iar auzind vini oaste **34** trămes ca la o sută] 100 ca să vadză] să vadă ce de samă] cîtă **35** vini chivirnisi Cari piste **36** oastea lui] oaste a lui Colceag cari **37** pre război căzut pre

şi i-au dus la Hotin şi pe urmă i-au schimbat împreună cu căpitanul lor ** pe ** turci, pe carii i-au fostu robit cătanele. Însă mai mulţi era den oamenii lui Colceag pre carii i-au fostu trimis în iarna trecută la Suceava asupra cătanelor şi i-au lovit cătanele fără de véste şi au luat pe unii, iară o samă au scăpat cu fuga.

Şedzut-au într-acia dzi în prejma cetăţii Bistriţăi, sfătuindu-s[e]; iară a doa dzi sara, ghenărariul cetăţăi au scris o carte şi au trimis-o la ghenărariul de Braşov, dzicîndu-i cum c-au luat cartea lui şi au înţăles ciale ce-au scris şi cum s-au bucurat de înştiinţarea ce i-au făcut: adecă, precum Dumnedzău au blagoslovit armele creştinilor şi au biruit pe turci şi au luat şi cetatea Beligradului; şi să-i trimită agiutor cum mai de sirgu căci domnul Moldovii şi Colceag bei şi soltanul cu oaste au vinit acolo şi vor să bată cetatea (că avea domnul mulţi săimeni şi cîteva puşci şi gebhania, ce-i trimisiasă paşia de la Hotin). Şi pe omul ce-au trimis cartea l-au prinsu oamenii domnului, pe drum, mergînd şi l-au adus la domnul, carele cetind cartea au spus lui Colceag povéstea. Şi vădzind că s-au strîcat oastea turcească la Beligrad şi s-au luat cetatea, temîndu-să să
276v nu vie nişcariva oaste de la Ardial şi să-i bată pre dînşii, / s-au întorsu a doa dzi diminiaţa înapoi şi Mihai vodă au vinit la Iaş, iară Colceag bei au mărsu la Hotin. Iară tătarîi au întrat la Maramoroş şi au încungiurat multe locuri, ardzind şi prădînd şi robind şi au zăbăvit cîteva dzile. Şi întorcîndu-să să iasă iară la Moldova, au pierdut drumul şi au rătăcit îmblînd pren strămtori, silind ca să găsască vro potică, să iasă afară.

Într-aceastăună vréme, ungurii depenpregiur, cum dzic, mojicimia, iar nu oaste strînsă bulucuri, şădia pe la drumuri strâmte, pe unde era să triacă tătarîi şi lovindu-i trecînd pe potică, cu săniaţă, au omorît pe mulţi. Iară ceialalţi de abiia au scăpat pe gios şi au trecut pe potici, lăsîndu-ş caii lor şi plianul ce prădasă şi pe mulţi robi. Şi de n-ar fi fostu balci başia hanului, anume Murtaza aga, să ia în spate pe soltanul, ca pe un copil, de l-au suit la un dial mai alăturea de potică, fost-au primejdie să-l prindză şi pe dînsul, că au fostu rămas singur, fiind tătarîi împrăştiiaţi. Iară alţii dzic că au fostu oastea trimisă de la ghenărariul de Braşov agiutor lor. Însă, cum au fostu, tătarîi au rămas cu mare pagubă şi ruşinaţi despre această puţină oaste ce i-au lovit la strîmtoare.

---

1 pre **2** pe] pentru turcii pe carii] cari cătanile **3** din *După* Colceag *ad.* bei pe cari fost trămes **4** Suceavă cătanilor făr au] i-au **5** iar **6** Şăzut-au într-ace zi Bistriţii sfătuindu-s[e]] sfătuind **7** iar a dao zi tremes-o **8** dzicîndu-i] zicînd cum *om.* carte **9** înştiinţare **10** Dumnezău pre **11** să trimată cum mai de sirgu] mai de grabă **12** căci soltanu au venit cu oaste acolo *om.* **13** cetate ave simeni **14** gebhania] geaphani ce-i] ce le trimesăsă paşa la *om. lipsesc parantezele.* ce-au] ce trimis] trimesăsă carte **15** domnului] lui vodă mergînd pe drum domnul] vodă **16** cari carte Colceag bei poveste văzind **17** stricat oaste s-au] le-au cetate **18** niscaiva pre dînşii *om.* **19** dao zi venit iar **20** mersu Iar Maramorăş **21** zile Şi] Dar **22** iară *om.* **23** umblînd pren] pin **24** Într-această ună] Într-ace diprenpregiur zic mojecime **25** şide undi **26** au omorît pre mulţi cu săneţile **27** Iar abe **28** plianul... robi] tot pleanul şi robii ce luasă fost balgi baş a **29** Mustaza să ia pe soltanu în spinari **29—30** ca pe un... suit *om.* **30** deal alăture cu potica fost-au] fost ar fi prinză **31** pre împrăştiiţi Iar **32** zic oaste trimesă ghinărariul agiutori **33** cum] oricum cu mare *om.* dispre **34** strămtoari

Întorcîndu-să dar Mihai vodă la Iaşi, cum au pogorît den munte, au tunpinat pe ghenărariul Işterhaz, ce mergé la Gălaţi, ca să margă pe acolo, unde i-au orînduit împărăţiia să şadză, căci, cum au dzis el, că n-au avut bani cătră domnul de agiunsu să facă multă oaste şi să margă cu domnul, carele l-au înştiinţat de ciale ce s-au tîmplat supt Bistriţă.

Iară ghenărariul Bercinei, carele au fostu întrat pe la Hîrsova, în Ţara Unguriască, pre acia ună vréme rămîind turcii bătuţi, eşit-au oastea nemţască şi unguriască şi l-au lovit împreună cu toţii cîţi avia pe lîngă dînsul ghenăralii şi ofiţérii şi i-au gonit. Şi fugînd ei pen munţi, lăsat-au lefticile lor şi tot agîrlîcul lor şi abiia au scăpat el; şi den mulţi den oamenii săi i-au agiunsu şi i-au omorît; şi / cîţi au rămas, de abiia au scăpat 277 în Ţara Turcească, goli şi pe gios şi s-au întorsu iarăşi în Ţara Leşască, flămîndzi şi istoviţi şi leşinaţi, ca să-ş găsască acolo petrecere vieţii lor. Iară ghenăralii cei mai sus pomeniţi s-au întorsu iar la Ţarigrad, la craiul Racoţi. La iarna cia viitoare trimis-au împărăţiia iarăş aicia pe ghenărariul Isterhaz, cu 200 de slujitori unguri ca să ernédză aicia, în Iaş, orînduindu-le zahariaoa, să-ş ia pe dzi de la domnul Moldovii, carii au făcut multe răutăţi nedîndu-le oboroaceli lor la vréme şi fiind ei de fel oameni răi; multe bucate omeneşti a săracilor apuca şi furiş şi făţiş, de le mînca; şi spărgea dughénele orăşianilor noapte şi le jăcuia de ce găsiia, cît sosiia domnului în toate dzile să aibă gîlceavă cu dînşii. Şi trimitia pe cămănariul Alexandru de-i tot aşedza. Şi au trecut iarna acéia. Ghenărariul acesta nu s-au îndestulat cu atîta, ce trimitia şi la marginea Ardialului pe oamenii săi şi-i ispitiia pe unguri. De care fapte luînd ştire nemţii, pîrîtu-l-au pe Racoţi la Poartă şi au dat împărăţiia ferman ca să să scoale ghenărariul den Iaş şi să margă la Tighinia.

Iară Mihai vodă le-au dat lor toate ciale orînduite deplin, ce trebuia lor şi s-au dus la Tighinia, unde făcînd iar furtişaguri ca aceste, Ibraim paşia, care era atuncia la Tighinia, au spîndzurat pe cîţva dentr-aceştiia. Iară pe urmă i-au rădicat împărăţiia şi de acolo şi [i]-au trimis la Rumele.

La al triele an a domniei sale, făcut-au împărăţiia pace cu niamţii, lăsîndu la dînşii Beligradul şi Timişvarul şi Craiova, cu pămîntul şi cu satele penpregiurul lor. Tot într-acestu an au fostu foamete în Moldova şi în Ţara Munteniască şi s-au răsipit ţara fugînd oamenii unde or putia ca să găsască pită. Şi s-au făcut scumpéte mari că nice un fel de roadă, nemică nu s-au făcut, nefiind ploae toată vara. Şi mulţi den sărăcime,

---

1 din **2** tîmpinat **3** undi şazi zis **3—4** că n-au] păn au **5** cari **6** Iar Bercinei] Beraschie cari **7** ace oaste **8** ungurească cîţi] pe cîţi ave **9** ghenărarii şi ofiţării **10** lor[1] *om.* abe şi den mulţi] din munţi den[2]] din **11** i-au[1—2] **GI** au rămas de abiia *om.* **13** flămînzi şi istoviţi *om.* **13—14** Iar ghinărarii *După* craiul *ad.* lor **15—16** Iar la iarna viitoari trimes-au iar împărăţie aice pre ghinărariul Istichaz **16** ernezi aice Eş orînduindu-le] orînduind **17** zahariaoa... dzi] să-ş ia zahereaoa lor carii au] cari i-au **18** obaroacele **19** omeneşti *om.* de le mînca şi furiş şi făţîş **19—20** spărg dughenile **20** orăşianilor *om.* jăcue găsă sosiia] vinie **21** zilile dînşi trimete căminariu Alecsandru **22** tot aşedza] înpăca Şi] Şi aşa acesta *om.* **23** trimete margine pe *om.* şi-i] şi **24** ispitie cari luînd ştire] înştiinţîndu-să părîtu-le-au (*greşială*) **25** împărăţie să să] să **25—26** pe ghenărari din Eş **27** Iar lor *om.* **27—28** deplin, ce trebuia lor] ce le trebuie **28** undi **29** paşa cari atunce dintr-aceştiia] dintr-înşi **30** Iar pre împărăţie i-au tremes **31** La] Iar la domnii împărăţie paci **32** lăsînd la dînşi **33** înpregiurul Tot] Şi tot într-acest fost **34** ţara] ţărâle undi au putut **35** Şi s-au făcut] făcîndu-să nice] nici de **36** nemică *om.* ploai din

carii nu avia făină, mînca rădăcină de papură şi alerga pe drumuri, cerîndu
277v pită, ca să-ş / scoată viaţa lor.

Văzind dar domnul lipsa acelor săraci, i-au strînsu la un loc şi le-au dat o samă de pîne întăi, iară pe urmă i-au împărţit pe la boiari, dînd fieştecăruia cîte 30, cîte 20, cîte 10, cîte 5, căruia cum îi era putinţa să-i poată hrăni. Iară cei bogaţi trimitia în Ţara Leşască şi cumpăra grîu şi mălaiu şi ce putia şi aducia de vindea la Iaş merţa de mălaiu cîte 10 lei.

Dat-au Dumnedzău de s-au făcut iarna aceia uşoară, cît de abiia au cădzut o dată puţin omăt şi iar s-au luat şi n-au trebuit oamenilor multe lemne şi verdiaţa den cîmpu şi den pădure n-au lipsit, de multe ploi ce-au ploat peste iarnă şi pămîntul n-au îngheţat şi au săpat oamenii. Papură şi alte buruiane găsiia pen pădure şi ciulini şi de acélea mîncînd, au trăit toată iarna. Iară de primăvară, au fostu ploi foarte multe şi Dumnedzău cel ce ceartă şi iar miluiaşte dînd hrană oamenilor, după urgie ce vărsas[e] asupra acestui pămînt, pe urmă, cu atîta milă s-au întorsu, cît au răsplătit îndzăcit năcazul norodului său. Fost-au bişug mare peste vară: pîne multă, vin multu, poame multe, miiare întru atîta, cît cine au avut 100 stupi au luat pănă la 400 lei, den miiare. Şi sănătate în dobitoace; şi dentr-un sac de mălaiu cine au sămănat, au luat pănă la o sută de saci, iară mai puţin pănă la 50, iar mai gios nime n-au luat, cît mai îmbişugat an nime n-au apucat să fie mai fostu. Şi sămînţa ce sămănasă oamenii în toamna trecută, înaintea foametii şi de vară, ce sămănasă în anul foametii şi nu răsărisă de siacită, răsărit-au şi aceia în vara cia bişugată şi s-au făcut pîne cît omul. Iară Dumnedzău, care au zidit cum céle bune şi réle şi le-au amestecat cu un chip minunat a orînduialii sale cei nepricepute şi nu să află înalturi a toată zidirea, bun să nu fie, şi cu rău amestecat, cum nice rău să nu fie, şi cu bine stîmpărat — că după bucurie urmeadză şi jéle şi după jéle bucurie — trimis-au
278 într-acea vară la Moldova boală de ciumă. Şi au ţinut 6 luni şi / au murit mulţi oameni. Şi cîţi scăpas[e] den foamete, au murit de ciumă şi aceasta (cum poate pricépe fieştecare înţăleptu) iaste ca să nu să mîndriască omul, cîtu-i de mare, ce să-ş aducă aminte că iaste prav şi cenuşe şi viiarme, iar nu om, după cum dzice împăratul David, carele fiind împărat, iştiia pe sine ce iaste, iară nu ce arăta că iaste!

---

1 carii nu avia făină *om.* rădăcini alerga pe] umbla pre **2** scoată viaţa] hrăniască viiaţa **3** acelor săraci] săracilor **4** iar boeri **5** fieştecărue cîte 20... căruia] sau mai puţini, de oameni după **6** poată hrăni] hrăniască **6—7** Iară cei ... şi ce putia] Iar cei mai bogaţi aduce grîu din Ţara Leşască şi mălai **8** Dumnezău aceia *om.* abe **9** căzut o dată *om.* puţin] puţintel **10** verdeţi şi lemni multe **10—11** den cîmpu şi... peste iarnă *om.* **12** burueni *După* buruiane *ad.* ce pin păduri de acélea mîncînd] cu acele **13** Iar fost ploai multă **14** Dumnedzău... dînd] Dumnezău certîndu-i morţii nu i-au dat, ce iar i-au miluit dîndu-le oamenilor *om.* **15—16** pe urmă... norodului său] iar pre cît au fost întâi urgie pre atîta pre urmă i-au miluit **17** mari pîne multă] pîni mult multe *om.* miiare] meri **17—18** întru atîta *om.* **18** cine] cini de stupi pănă ... miiare] 400 lei din meri **19—20** dentr-un... o sută] cini au sămănat un sac de mălai au luat 100 pănă... gios] mai puţin de 50 de saci **21** fost **22** înainte foameţăi **23** din vara **24** în vara cia bişugată] într-acest an Iar Dumnezău **25** care au zidit cum] cel ce au făcut aşa şi cele răli mestecat **26** orînduelii nepricepute] pricepute zidire **27** nici bini **28** urmiaz[ă] şi jale jale[2] trimes-au **29** într-acea ... Moldova] împărăţie într-ace vreme **30** din **31** pricepi fieşticari înţelept, *dar om. parantezele* este nu] nu să **32** mari este cenuşi **32—33** verme **33** zice David împăratul cari **34** ştie sini iară nu ce] iar nu să este

Vădzindu dar Mihai vodă că den pricina cătanelor au fugit oamenii și s-au dus într-alte țări și mai depărtate și mulți nu s-au mai întorsu; și mulți, den pricina foametii s-au sărăcit și de ciumă au murit și în robiia tătarîlor au cădzut și s-au slăbit țara și nu putea să strîngă birul împăratului, cum să cădea a să da deplin, au făcut știre împărăției, arătînd starea țărăi și sărăciia raialii, trimițind cîțva boiari ca să jăluiască împărăției și den gură arătînd nevoia pămîntului și rugîndu-să să facă milă cu săraca de țară a Moldovii și ca să păsuiască cîțva ani birul și pocloanele ciale obiciuite să nu le céia tot o dată. Împărățiia, dar, milostivindu-să, dat-au un berat împărătescu țărăi ca să nu dea birul deplin până în trei ani, ce numai pe giumătate. Iară den banii pocloanelor să dea numai cîte 10 000 de lei pe an. Iară după trei ani să dea tot birul deplin și peste bir 24 000 lei în toți anii, pănă s-a plini rămășița cia păsuită. Și banii pocloanelor, iarăș să le dea deplin și ce-au mai rămas să aibă pănă în șiasă ani a plăti țara toată rămășița. Mai făcut-au împărățiia țărăi și această învoire; adecă havalegii ce vor vini să nu le plătiască lor banii îndată cei orînduiți (căci havalegii cînd viniia, cerea îndată banii și da mare supărare domnului, carele nu putea atunce de-a gata să-i plătiască), ce să-i plătiască pe cifertu, adecă pe trei luni un cifertu. Și de nu va veni havalegiul la vremea cifertului și cifertul acela a fi apucat a lua altu havalegiu, să aibă a da așteptare havalegiul acela pănă la al doile cifertu, iar pe domnul să nu-l supere.

Într-acel an vrînd Mihai vodă să ia / pe oamenii de țară carii fugisă 278v
la Hotin pentru greul birului de la turcii spahii, scos-au ferman și scriind fermanul la Musta[f]a pașia de Hotin (pre carele l-au trimis împărățiia pe urmă de acolo la Trapezonda), poroncindu-i ca să dia oamenii Moldovii în mîna domnului. Iară acei spahii ce priimisă pe oameni în satele lor, ca să nu să păgubască de folosul lor, n-au vrut să-i dea, ce-i tăgăduia și-i ascundea, iară capichihaia Iamandi stînd vîrtos, cerînd pe oameni. Deci spahii nevrînd nicedecum să-i dea, arătînd că sîntu de triaba lor, răspuns-au lui Iamandi ca să să scrie la Mihai vodă să nu céie pe oameni, că sîntu de trebuința lor și a cetății. Apucîndu-să ei să facă un ardzu, pecum au priimit 4 000 de oameni den raiaoa Moldovii și să să roage împărăției să să scadă den birul Moldovei birul acelor 4 000 de oameni.

---

1 Văzind din cătanilor **2** și s-au dus într-alte] printr-alte și[1] *om.* **3** din foameții s-au] au **4** robie căzut s-au] au pute **5** cădea] cadi împărății **6** stare **6—7** și sărăciia... împărăției *om.* **7** din rugîndu-să] rugîndu-l **8** de *om.* a *om.* și[1] *om.* pocloanile **9** céia tot] cei toate Împărăție **10** împărătesc dea] de deplin birul pănă] păr **11** Iar din pocloanilor dea] de **12** 10 000] zăci mii de *om.* Iară după trei ani] Iar de postul cel mari dea] de **13** păr s-a împlini cia] ce **14** pocloanilor le dea] li de ce-au mai rămas] ace rămășiță *După* aibă *ad.* țara a o împlini pănă] păr **15** a plăti ... rămășița *om.* împărăție **16** ce vor vini *om.* **17** cere îndată banii cînd vine **18** mari supărări cari pute să-i plătiască de-a gata, *lipsesc parantezele* **19** pe cifertu] ciferturi adică **20** vreme cifertu **21** alt a da așteptare] a aștepta pănă] păr **22** cifert superi **23** de țară carii] ce **24** pentru... spahii] la spahii pentru greul birului au scos și *om.* fermanu **25—26** cari mai pe urmă l-au tremes împăriție, *lipsesc parantezele* **26** dia] de **27** Iar primisă pre **28—29** nu vre să-i de ascunzîndu-i și tăgăduindu-i, iar capichehae **29** *După* cerînd *ad.* să-i de **30** Deci... arătînd că] aräta spahii cum **31** răspunsu-i-au să să] să **31—32** să nu céie... cetății] că oamenii sînt de triaba cetății și a lor **32** arzu **33** precum primit raiaoa Moldovii] Moldova **33—34** roagi împărății **34** să să] să den birul... oameni] birul acelor oameni

Care nepriimind Iamandi, sta vîrtos în puterea fermanului să ia pe oameni. Atunce spahii au răspunsu lui Iamandi cum ei or face mai multă păgubire domnului Moldovii decît paguba acelor oameni den satele lor. Iară nevrînd nicedecum domnul să asculte cuvintele lor, ei au cugetat cu un chip de meşterşug supţire ca să păgubască pe domnul den vinit, cum şi pe ţară; precum l-au şi păgubit, că strîngîndu-să cu toţii, cu spahii, la un loc, au scornit că hotarul Hotinului nu iaste hotarul cel vechiu, adevărat, a ţinutului, ce iaste mai îngustat. Iară hotarul cel vechiu au arătat că să încépe de la Prut până în Nistru. Şi Neculaiu vodă ce-au fostu mai nainte domnu Moldovii, la vrémea cînd, că au hotărît să fie dat bani lui Dalmat Mehmet paşia de Hotin, carele era mortu şi, luînd banii, s-au făcut a nu vedè şi într-acestu chip s-au făcut a nu vedè şi au micşurat ţinutul. Şi acmu Hotinul avînd prea puţin pămîntu, ei nu pot să să hrăniască, rugîndu-să împărăţiei cu ardzu, să trimită împărăţiia un tahrigi ca să să scrie şi să ia pămîntul acela ce-l arăta ei, cu împresurare, să-l lipască la Hotin/.

279 Deci împărăţiia credzind hardzul hotincenilor, îndată au trimis pe Mustafa aga tahrigiul şi au mersu cu hotincenii la Cernăuţi. Şi de la Sărafineţ au început a să pogorî în gios şi a hotărî pămîntul şi au luat ţinutul tot a Cernăuţului, până la Prut, unde iaste tîrgul Cernăuţilor, că numai tîrgul rămăsésă la partea Moldovii. Şi fiind vrémea iarmaroacelor, care să fac în ţinutul Cernăuţului, au luat iarmaroacele; şi îndată au pus Mărza paşia, carele vinise în locul lui Musta[f]a paşia, pe oamenii săi giudecători şi vameşi; şi tefterdariul aşijdirea au pus strîngătorii. Şi strîngea viniturile de pe la sate şi luasă vama numai de cai şi de boi 10 000 de lei aflîndu-să mulţi boi de negoţ şi cai de vîndzare, care bani era să-i ia vameşul lui Mihai vodă, Gligoraş bozagiul. Şi încă şi alte 10 000 lei ar fi mai luat vamă de pe la alte neguţitorii. Şi aceşti bani toţi au păgubit Mihai vodă. Şi încă au mai cheltuit Mihai vodă la alte 10 000 lei până a scoate pămîntul Cernăuţilor den mîna turcilor, carele după un an abiia l-au scos la multă silinţă a lui Manolache Chiurci başii de la Poartă. Aice iaste dovada pildii ce să dzice, că „scumpul mai multu păgubeşti". Căci şi pe acei oameni Mihai vodă împresurîndu-i, îi pierdusă şi pe urmă alerga cu acia multă cheltuială să-i poată iarăş cîştiga şi cu paguba peminténilor. Căci, pe urmă, poprind toate veniturile moşnenilor de pe acel loc ce să scosiasă de la hotinciani, şi de ar fi priimit ardzul de la hotinciani, ar fi fostu domnului în loc de zapis, cum că au hotincenii atîţia oameni de

---

1 Cari vîrtos *om.* putere pre **2** cum] că faci păgubiri **3** din Iar **4** nicedecum *om.* domnul nevrînd ei *om.* **4—5** *De la* p. 94_{3-5} : Iară nevrînd ... şi pe ţară, *rîndurile-s şterse* **6** precum] cum cu toţii, cu spahii] ei **7** vechi **7—8** adevărat... cel vechiu *om.* **8** începi **9** pănă] păr Neculau fost înainte **10** vreme fie] fi **11** paşa vide **11—12** şi într-acestu chip... nu vedè *om.* **12** Hotinu **13** prea puţin pămîntu] loc puţin nu pot să să hrăniască] n-au undi să hrăni rugîndu-să] şi să roagă împărăţii **14** cu ardzu... împărăţiia] să le trimată **15** acela *om.* cu împresurare] că l-au împresurat *După* Hotin *ad.* lîncă (*sic*) celalalt **16** împărăţie crezînd arzul trimes **17** tahregiul **18** Serafineţi **19** tot ţinutu Cernăuţilor păr în undi este **20** parte vreme **21** cari ţinutu Cernăuţilor **22** paşa cari venisă paşa pe oamenii] oameni de ai **23** aşijdire strîngători **24** strînge **25** vînzari, cari **26** de lei **27** fi] hi au] i-au **28** la *om.* **28—29** păn au scos **29** din cari abe **30** baş **31** este dovadă zice mult păgubeşti **32** perdusă **33** ace pămîntenilor **34** pre moşnenilor] moşănilor **34—35** să scosiasă] scosăsi **35** primit arzul hotinciani] Hotin **36** zapes atîţa

ţară în mîna lor. Şi împărăţiia atuncea, poate, nevrînd să scadză birul, ar fi fostu poroncit să să dea oamenii înapoi, ce numai nice el, poate, nu s-au sfătuit cu nime, după obiceiul său.

Omul cel înţăleptu cînd va să să apuce de vreun lucru, întăi trebue să socotiască pentru ce să apucă şi la ce săvîrşit va vini ; şi în toate fapteli noastre să cade totdiauna să socotim sfîrşitul lor. A doa, / 279v la ce s-ar ispiti nepriiatinul să cugete vro scornitură împrotiva noastră, pe acéia urmă trebue să i să găsască întîmpinare împrotivă de apărare.

Iară al patrule an a domniei sale, împărăţiia au mutat pă Mărza paşa la Tighinia şi în locul lui au trimis pe Apdi paşia, carele au fostu paşe la Misir şi au trecut pe aicia de primăvară şi au eşit domnul în tîmpinarea lui cu toată boierimea şi s-au împreunat cu dînsul supt cortu, la cîmpu, pe apa Jijiei. Şi i-au arătat paşia prieteşug şi siamne de dragoste şi de sprejenire, îmbrăcînd cu căftan pe boiarii săi, după obiceiu şi dzicîndu-i domnului :

— ,,Vei fi mulţămit despre mine şi vei dzice că ai aflat un vizir a împărăţiei turceşti, care iaste cu adevărat vizir".

Şi dreptu om ca acela era Apti paşia, slăvit şi dreptu giudecător şi prea înţăleptu şi vrednic, că în dzilele lui cît au şedzut la Hotin, unde au şi murit, multu folos au avut ţara despre dînsul. Pe tîlhari den Ţara Leşască, carii viniia la Moldova de jăcuia şi agiungia şi pen Bugeag, de omorîia cîteodată şi pe tătarii ce mergea la iarmaroace, i-au stînsu pe toţi. Iară pe tîlharii den Moldova i-au stînsu Mihai vodă, cît la Moldova, în dzilele lui, putea oamenii să îmble pe drumuri cu galbeni în mînă.

Vădzind dar Mihai vodă bunătatea lui Apti paşe, s-au apucat să scoaţă pe tîlharii nohai de pe locul Moldovii ce-l cuprinsias[e] ei într-acestu chip, precum istoriia ne trage a arăta.

Cîndu au vinit moscalii la Huşi ca să să bată cu turcii, cum am dzis mai sus, satele de pe marginea Moldovii au fugit, ca să nu-i calce oastea turcească şi moschicească, care sate sîntu aproape de hotarul lui Halil paşia, ce-au fostu orînduit de la împărăţie mai în vechile vremi, pentru lăcaşul tătarîlor. Şi dacă au rămas moscalii biruiţi despre turci şi s-au dus, pănă a nu vini oamenii iară la satele acelia la urma lor, tătarîi ce lăcuescu în pămîntul ce să chiamă a lui / 280 Halil paşia, aflînd vréme ca să lăţască spre Moldova, dzicînd că nu le agiunge locul lui Halil paşia de

---

1 înpărăţie atunce **2** fostu *om.* dea] de ce numai nice el poate] dar poate nici el **4** înţălept va] vra apuci vreun] un **5** să[1]] să să săvîrşit] sfîrşit veni faptele **6** cadi sfîrşitul lor] la ce sfîrşit vor veni dooa **7** neprietinu cugete] nu cugeti **8** trebui împotrivă apărari **9** Iar a anu domnii împărăţie **10** tremes Abdi paşa **10—11** cari au fost paşă **11** Misiri pre aice **11—12** şi au eşit... lui] eşitu-i-au domnul înainte **12** boerime dînsul] paşa **13** Jijăi paşa sămni **14** boerii obicei zicîndu-i **16** Vei] Vii mini vii zice **17** împărăţii cari este **18** drept Abdi paşa drept giudecători **19** prea înţăleptu] înţălept zilile şăzut undi **20** şi mult **20—21** Pre tîlharii cari vinie la Moldova din Leşasca (*sic*) de-i jăcue şi agiunge păr în Bugiac **22** omorîe cîteodată şi *om.* tătarîi merge la Bugeac iarmaroaci **23** Iar pe den] de la Moldova *inversiune după* lui **24** zilile pute să umble oamenii pe drumuri *om.* **25** Văzind bunătate Abdi paşa **26** tîlharii *om.* de pe locul Moldovii] din Moldova **26—27** ce-l... arăta] că curpinsăsi ei locul precum voi arăta mai gios **28** Cînd au venit ca *om.* zis **29** pe marginea] la margini oaste **30** cari sînt **31** paşa fost împărăţie **32** despre] de **33** păn veni iar acele **34** ce să chiamă a *om.* paşia aflînd] avînd **35** zicînd agiungi paşa

hrană pentru că s-au înmulţit, s-au sfătuit între sine mărzacii, între carii era mai mare şi mai bătrîn Giaon Mărza, om vestit, pe careli l-au fostu pus împărăţiia şi beiu la Tighinia, cum şi la Vozîe. Avea tătarîi un beiu pus de la împărăţie şi au trăit în cinstea aceasta până au murit.

Au mărsu dar cu toţii la Dovlet Gherei han, fiiul lui Selim Ghirii han, carele vrînd să-i agiutoriască pre tătari, scris-au la împărăţie cum acele sate mai sus pomenite ar hi fostu loc pustiiu şi împărătescu, nearătînd nice într-un chip că să ţine de Moldova. Şi de cît să şadă pustiiu şi fără de lăcuitori, mai bine ar fi să-l dea împărăţiia acestor 2 niamuri tătărăşti, ce să chiamă unul Oracolu şi altul Orumbetolu, ca să lăcuiască şi să să lăţască, de vréme, că nu încăpea pe locul unde şădea.

Împărăţiia dar, după ardzul lor, crezind că va fi aşia, trimis-au un tahrigiu şi au scris locul pe carele îl arăta ei că-i pustiiu şi fără de stăpîn, începînd de la hotarul lui Halil paşia până la Nistru, în lungiş cale de 32 ceasuri şi de-a curmedziş, în lat, cali de 2 ceasuri, pămîntul Moldovii. Apoi au scris hogetul şi l-au aşedzat în tabla divanului împărătescu şi au dat hogetul tătarîlor, ca să şadă ei, să stăpîniască. Şi dzăciuiala den roada pămîntului aceluia să aibă a o da la împărăţie. Iară boiarii moldoviani neputînd atunce să opriască lucrul acesta pentru hainiia lui Dumitraşco vodă Cantemir, carele s-au hainit atunce ş-au rămas negurat despre împărăţie numele moldovénilor şi au lăsat lucrul de au trecut aşia.

Venit-au pe urmă Neculaiu vodă cu a doa domnie şi au nevoit la Poartă ca să ia pămîntul iar înapoi, dar n-au avut vréme ca să isprăvască, pentru căci l-au mutat împărăţiia den Moldova în Ţara Româniască./
280v Deci Mihai vodă, după izbînda ce făcus[e] asupra cătanelor şi după prada ce făcusă aceşti tătari în ţara Moldovii, au pus gînd ca să-i scoaţă den pămîntul Moldovii şi să ia iarăş locul înapoi de la dînşii la stăpînirea sa. Agiungînd la Apti paşia carele l-au agiutorit, făcînd ardzu la împărăţie şi arătînd adevărul că iaste locul dreptu a Moldovii, iară nu precum au dzis tătarîi. Şi s-au rugat împărăţiei ca să dea locul înapoi şi au scos şi ferman şi au pus şi bunbaşiri pe un Ali aga, ginerele lui Apti paşia şi pe Mustafa efendi, cadiul de Hotin.

Iară boiarii Moldovii ce-au fostu orînduiţi cu dînşii era Costantin Costache vel spătar şi Darie Donici vel vornic şi Costantin, fiiul lui Ion

---

1 sini cari **2** Giaun pre cari fostu *om.* **3** împărăţie bei Vozie Ave un beiu] bei **4** de la împărăţie] de împăratul cinste păn **5** dar *om.* Silim Ghereu **6** carile **7** hi fost] fi fost **8** nici ţini **8—9** şi fără de lăcuitori *om.* **9** bini ar fi să-l dea] să le de împărăţie 2] doao neamuri **10** Orumbeiolu **11** încap pré undi şide **12** Împărăţie dar *om.* arzul crezînd aşa, trimes-au **13** tahregiu pre cari pustiiu şi *om.* **13—14** şi fără de stăpîn] făr de oameni **14** paşa păn **15** de ceasuri di-a curmeziş cale pămîntul] în pămîntul **16—17** şi l-au... şi au dat hogetul *om.* **17** stăpîniască] lăcuiască **17—18** zăciuiala **18** den roada *om.* să aibă a o da] să o de **18—19** Iar boerii Moldovii **19** să] ca să lucru **20** Dumitraşcu Cantemir vodă cari **21** despre împărăţie *inversiune după* moldovenilor şi] deci *După* lăsat *ad.* şi ei lucru **22** aşa **23** Neculai doao domnii **24** dar *om.* **25** căci] că împărăţie den Moldova *om.* Româniască] Munteniască **26** făcus[e] [făcusă cătanilor **27** ţară, la Moldova **28** din stăpînire **29** Abdi paşa cari arzul **30** adivărul este drept iar **31** zis împărăţii dea] de şi[1] *om.* **32** bunbaşir ginerile Abdi paşa **34** Iar boerii fost dînşi Costandin **35** Darii Costandin Ioan

vel postelnic și alții. Și au mersu de au îmblat scriind hotarul Moldovii, care să începe de la hindichiul lui Traian, împăratul Rîmului, și miarge până la Nistru, cum să véde și astădzi. Și au mărturisit și mulți turci bătrîni, cum că locul ce-au luat tătarîi cu vicleșug iaste de Moldova, așijdirea și 12 sate ce luas[e] benderlii; și cum pămîntul acela, cel impresurat, tătarîi l-au luat înapoi. Așia și satele ce le împresurasă benderlii, cu multă cheltuială și gîlceavă.

Pus-au și hanul de Crîm Saadet Ghirei, ce era atunce, pe el-agasi, anume Chelal aga, de au mersu împreună cu boiarii, dînd știre tătarîlor să să rădice de pe locul Moldovii. Iar tătarîi fiind bucuroși să șadză în locul Moldovii pentru hrana lor, alergat-au la el-agasi și s-au rugat să mijlocească la Mihai vodă, apucîndu-să să dea dzăciuială den roada pămîntului și cîte un ortu de casă pe an și de stog de fîn 1 ortu și de pe oi și de pe alte bucate alăm și să-i las[e] să șad[ă] pe locul acela. Deci Mihai vodă, pentru folosul său, au priimit tocmala și i-au lăsat. Și așia au vinit cîțva mărzaci dentr-aceste 2 niamuri și au făcut zapise cu pecéțile lor în mîna domnului și ei au rămas iarăș pe locul acela. Și luînd voe ca acéia, au făcut și mai multă îndrăznială, că au mai cuprinsu / 281 tătarîi și mai multu loc până aproape de Prut, pe de céia parte.

La al șéptele an a domniei sale, au trecut pen Moldova un sol leșăscu, anume Popil, carele au vinit den Țara Leșască la Hotin, în dzilele lui Apti pașia. Și de acolo, trecînd pen Moldova, au mărsu la împărăție și l-au trimis Apti pașia până la Ștefănești cu doaă stiaguri de lipcani, petrecîndu-l. Iară Mihai vodă n-au trimis înaintea lui nice un alaiu, ce numai pe cămănariul Alexandru, cu slugile sale; pentru care lucru au bănuit solul și s-au mîniiat și ispitindu-să să jăluiască pașii. Iară cămănariul cu multă voroavă dulce, și cu plecăciune au mîngîiat pe sol, arătîndu-i că n-au fostu lucru într-adinsu făcut, ce alaiul au fostu orînduit să fie cînd a întra în Iaș, iară la cîmpu, unde nu-l véde nime, nu era trebuitor. Pentru care cuvîntu s-au întorsu solul și s-au îmblîndzit. Iară cînd au sosit lîngă Iaș, scos-au Mihai vodă un alaiu mare, care nu să poménéște să să fie mai făcut altui sol; căci au trimis Mihai vodă pe frate-său și alți boiari împreună cu cămănariul în tumpinarea solului și au rămasu prea mulțămit solul. Și după doaă dzile ce-au ședzut la Iaș, au purces; și până la Gălați, au mersu și cămănariul Alexandru de l-au petrecut și de acolo trecînd Dunărea solul, iară cămănariul s-au întorsu înapoi, cu cărți de mulțămită de la sol.

---

1 îmblat scriind] scris **2** cari începi hindichiu mergi **3** până la] păn în véde și astădzi] păr astăzi **4** că *om.* este din **5** așijdere **5—6** cel împresurat, tătarîi] ce-l luasă ei **6** Așia] așijdere ce le împresurasă benderlii] acele **7** gîlceavă și cheltuială **8** Gherei **9** Chelal] Calal mersu] mărturisit boerii **10** rădici șadă **11** să] ca să **12** dea] de zăciuiala din **13** stogul 1] un **14** lasă **15** primit tocmala] cu tocmală **16** venit dintr-aceste 2] doa zapis **17** voie **18** mai[2] *om.* **18—19** tătarîi și mai multu loc] locul **19** până] păr **20** Iar la șepte ani un sol pen Moldova **21** cari venit din zilele **22** Abdi pașa pen] prin mersu împărăției **23** tremes Abdi pașa păn doaă] 2 **24** Iar tremes înainte nici **25** căminariul Alecsandru cari **25—26** au bănuit] s-au mâniet **26** și s-au mîniiat *om.* **26—27** căminariul **27** multe vorbe dulci plecăciuni mîngăet **28** fost[1] **29** să fie *om.* Eș iar undi **29—30** trebuitori **30** cari cuvînt îmblînzit Iar **31** mari cari **32** tremes **33** boeri căminariul tîmpinare **34** pre zile **35** pînă la Gălați *om.* Alecsandru căminari *După* petrecut *ad.* păr la Galați **36** solul Dunăre iară cămănariul *om.* *După* întorsu *ad.* Alecsandru

Şi cînd au sosit solul la Ţarigrad, s-au tîmplat într-acia vréme boală de ciumă în Ţarigrad şi au murit 17 oameni ai săi. Iară de trebile sale nice una n-au isprăvit, ce s-au întorsu în deşertu, trecînd iar pen Moldova. Şi atunce nice unii den boiari înainte nu i-au eşit, pentru frica ciumii, ce numai conacgiei ce-i purta conacul.

Iară la anul 7233, iară al domniei sale al noaăle an, tîmplatu-s-au în Iaş foc mare, fiind împreunat şi cu furtună mare de vîntu, aruncînd focul den casă în casă; şi pe scurtă voroavă, începînd den sus de svetîe Dimitrie, ardzind şi besérica lui stăi Dimitrie; şi într-un ceas, făcînd focul 281v drum, ardzind toate casăle ce era alăturea cu uliţa cia mare, / den-a stînga viind asupra curţilor domneşti, cînd şi la besérica svtăi Nicolae au sărit focul şi în curţile domneşti şi au arsu de s-au topit pănă în pămîntu toate casăle g[o]sp[o]d, sărind focul încă şi pe casăle de pe iaz; la care poate să socotiască fieştecine şi să poată cunoaşte ce fel de furtună au fostu de au împinsu focul într-un ceas, pănă l-au scos den tîrgu, pe iaz. Şi fiindu vréme de primăvar[ă], îndată s-au apucat Mihai vodă şi au făcut casăle de iznoavă, cum să văd, puind ispravnic pe Costantin Costache vel spătar, iar deplin nu le-au isprăvit, scurtîndu-l vrémea.

Acestu domnu multe lucruri noaă au scornit în ţară, că în domniia aceasta au scos desiatina îndoită pe toţi asiaménea, care lucru alţi domni mai săraci decît dînsul nu l-au făcut.

Scos-au şi cîrcimărit, cîte 5 lei de pivniţ[ă]. Şi multe strîmbătăţi să făcia cu acestu cîrcimărit căci îl vindea şi mergea cumpărătorii şi pe la acei carii nu avia pivniţă. Şi avînd o bute sau doaă de vin, lua de la dînşii cît le era voia.

Scos-au şi prisăcărit, de prisacă 2 ug[hi] într-un an; şi cu prisăcărit şi cu desiatina au stînsu stupii oamenilor.

Scos-au morărit, de toată moara cîte 2 ug[hi], care lucru n-au fostu altădată.

Luat-au ţigănărit, carele îl legasă domnul Neculai vodă cu blăstăm, de la patriarhul Ierusalimului, ca să nu să mai scoată. Iară el îl scotea în toţi anii.

Şi pe urmă scos-au şi văcărit de doaă ori, care văcărit de multă vréme alţi domni nu-l scosiase.

Şi cu atîţia bani ce-au strînsu den ţară, datoriile sale n-au plătit, că nu vrea să le plătiască, ce numai tot să îndatoriia şi izvodul de împrumute

---

1 într-acia vréme *om.* **2** în Ţarigrad *om.* Iar din **3** nici deşărt pren **4** nice... eşit] nime din boeri nu i-au eşit înainte **5** conaccii conacu **6** la] în iar al domnii **7** în] aice în **7—8** foc... focul den] fortună mari şi s-au scornit foc aruncîndu-l vîntul din **8** şi pe scurtă voroavă *om.* **8—9** den sus... ardzind şi] a ardi **9** bisărica stăi] sfeti Dimitri şi² *om.* **9—10** făcînd focul drum] au făcut drum **10** arzînd alăturea cu] pe ce mari din-a **11** curţii cînd] şi cînd bisărica sfeti Niculai **12** au sărit] au dat de s-au topit] tot pănă] păr **13** toate casăle... şi pe] şi încă au sărit focul şi în **14** cari fieştecini să socotiască şi să poată... ce fel de] ce furtună **15** din **15—16** pe iaz *om.* **16** şi] de **17** Costandin **18** isprăvit] făcut vreme **19** Acest în] aice în că *om.* **20** desătina asiaménea *om.* cari lucruri **21** l-au] le-au **22** cîrcimărit] crîşmărit 5] zăci **23** făce crîşmărit vinde merge şi² *om.* **24** acei carii] cei ce pivniţi butii doao **26** 2] doi **27** desătina **28** 2] doi cari **30** cari domnul *om.* blestăm **31** Erusalimului ca *om.* Iar scote **33** văcăritu de doaă ori] vro dă ori cari **33—34** alţi domni de multă vreme **35** atîţa din datoriele **36** vre le *om.* îndatorie împrumute] datorii

niceodată de pe masa lui n-au lipsit. Iară de-nprumutele ce lua, prea puțintiale de plătiia, că nu-i era drag a plăti. Și unde audziia să fie avînd cineva bani, în multe chipuri siliia să-i ia de la mîna lui și cu bine și cu rău. Și cine i-au slujit cu dreptate altă nemică n-au cîștigat de la dînsul, fără decît prepus și necunoaștere de slujbă.

Iară la 11 leat a domniei sale, dzic unii, precum avînd boiarii den 282 Țara Munteniască cu domnul lor Neculai vodă niște pricini, au fugit unii dentr-înșii și au vinit la Moldova, între carii au fostu și Neculai Ruset vel logofătu; și ca să-i fie îndemnat spre fugă cu scrisori Mihai vodă, ca să poată vătăma pe Neculai vodă domnul Țărăi Muntenești, pîrîndu-l la Poartă că iaste cu strîmbătate asupra Țărăi Muntenești, ca doar l-a mazili împărățiia și să dea domniia Țărăi Muntenești lui Mihai vodă, pe care o poftiia de multă vréme. Iară dacă au sosit acei boiari munteni la Iași, i-au pus la mănăstirea Galata și taina au vorbit cu dînșii și i s-au adeverit ei că l-or face pe dînsul domnu și l-or face de a cîștiga mulți bani. Iară dacă au înțăles Neculai vodă, domnul Țărăi Muntenești, de fuga boiarilor la Moldova, jăluitu-s-au la împărăție pe dînșii și au trimis împărățiia pe Hăsăt Mehmet aga capigi bașia, cu ferman la Mihai vodă, ca să ia pe boiari de la dînsul. Iară el le-au dat drumul și n-au vrut să-i dia. Iară totdiauna sta Mihai vodă la Poartă ca să maziliască pe domnul Țărăi Muntenești, giuruind și o somă mare de bani.

Deci domnul muntenescu avînd la Poartă mulți priiatini și agiutători aleși pe terzimanul cel mare a împărăției Grigorie Ghica, nepotu-său, carele împreună cu alți priiatini și cu boiarii Porții îl agiutoriia și îl apăra de céle improtivnice și stricăcioasă. Iară încăș pîrăle și jalobeli de la îmbe părțile nu lipsiia de la Poartă, pănă i s-au supărat și Porții de cărțile ce lua de la amîndoi domnii și de audzire graiurilor réle și jalobe unul asupra altuia. Dacă și împărățiia au socotit de au găsit chip potolit aceste zavistii ce întrasă într-acești doi domni de multă vréme; și nu era altu liac de păciuire între dînșii, pănă nu va fi mazilire unuia; și de nu ar mazili pe unul, n-or rămînia nice domnii, nice Poarta. Și așia au hotărît de au mazilit / pe Mihai vodă. Și au socotit să trimită pe terzimanul cel 282v mare a împărăției, Grigorie Ghica, domnu la Moldova. Măcar că împărăției să supărasă și cu alte pricini, mai denainte vrémi, a lui Mihai vodă, dar

---

1 niceodată *om.* Iară de-nprumutele ce lua] Iar din datoria ce luasă **1—2** pre puțin au plătit **2** auziia **2—3** să aibă ciniva **3** siliia] să sile bini **4** cini slujît **5** făr **6** Iar **11** ani domnii boerii den] de **7** niști pricini cu domnul lor Nicolai vodă **8** dintr-înși venit cari **8—9** fost și Necolai Rosăt vel **9** să-i fie] să-i fi spre... vodă] Mihai vodă spre fugă **10** pre Neculai Țărăi Muntenești] muntenesc **11** este **11—12** l-ar mazîli împărăție **12** dea] de domnie Țărăi Muntenești *om.* Mihai vodă *om.* pre **13** cari poftie vreme Iar boeri **14** Iaș mănăstire Gălata vorovit cu dînși **15** faci[1,2] **16—17** Iară... boiarilor] Iar Neculai vodă dacă au înțăles de fuga boerilor **17** au jăluit dînși **17—18** trimes împărăție **18** bași **19** boeri Iar **20** dia] de Iar Mihai vodă totdiauna sta **21** mari **22** prietini **22—23** agiutori **23** ales terzimanu mari Grigorii nepotă-său **24** carele împreună *om.* prietini boerii agiutore și îl] și-l **25** împrotivnice] protivnici stricăcioasă] vătămătoari **25—26** Iară... nu lipsiia] Iar și jalobele și pîrăle nu lipsie dinbe părțile **26** pănă] păr **27** și de audzire graiurilor réle *om.* și[2]] și de *După* jalobe *ad.* ce vine **28** altul împărăție **29** întrasă într-acești doi domni] era între dînși vreme alt **30** dînș, mazilie unul nu ar] n-or **31** mazîli pre n-a rămîne nici Poarta nici domnii așa hotărît] socotit **32** mazîlit trimată **32—33** terzimanu cel mari **33** Grigori împărăție **34** vreme

cia mai de pe urmă pricină aceasta au fostu, a mazilii lui, pricina boiarilor mai sus scrişi. Şi aşia s-au mazilit după 11 ani ce-au domnit cu multă pagubă ce-au făcut pămînténilor şi a streinilor, ori creştini, ori păgîni.

Căci au meşterşugit şi au luat banii lor, cum creştinilor, aşia şi a turcilor în datorie şi nu i-au plătit. Şi nice o faptă bună, în toată acia domnie îndelungată, n-au făcut. Şi mulţi îl blastămă pănă astădzi, iară prea puţintei îl mulţămăscu. Însă nice popilor cu milă n-au fostu.

Deci, sept[embrie] 25, într-o dzi duminică, sosit-au la Iaş şi fiiul lui Apti paşii, Ali bei, cu ferman de mazilie; şi după 5 dzile l-au pornit cu toată casa lui şi cu toţi oamenii săi de la Iaş şi l-au dus la împărăţie, fără de nice o vătămare cinstii sale sau a avuţii.

În dzilele sale zidit-au o bisiarică la Olăşeni, unde era ispravnic pe bisiarică părintele Iezechiil, egumenul de Copou, iar vornicii de tîrgu apuca de pe la dughianele jidovilor de Iaş laviţăle şi scîndurile şi le lua să trebuiască trebili acei bisérici.

Mihai vodă mai în multă dragoste şi iubire avea spre turcii laji, neguţători şi-i cinstiia peste măsură, cît pre unul dintr-înşii, numit Hasan, îl făcusă acmu pe urmă şi vistiarnic, adecă l-au pus de au cheltuit visteriia 9 luni, dîndu-i lui răsurile visteriei. Acmu, cine nu-i ştiia firea acestui domnu, carele era neiubitor de oameni, era în mirare cum pe laji de-i iubeşte şi pe pămînténii creştini îi făcea jărtvă lajilor, dîndu-i platnici de plătiia dobînde peste dobînde. Iară pe urmă s-au cunoscut pricina dragostii lui că nu era pentru altă, ce ca să le mănînce banii, cum i-au şi 283 mîncat şi acelui Hasan o sam[ă] de bani şi altora; şi den / visterie mai sus pomenită nemică n-au cîştigat că nu i-au plătit deplin cît cheltuis[e]. Şi dacă n-au mai vrut să cheltuiască Hasan, luat-au Mihai vodă visteriia în sama lui şi cheltuia cu mîna Nacului logofăt de visterie. Şi nice avea cămară, nice visterie; şi sulgeriia încă luasă în sama sa şi cîte oi riale avia, le tăia; şi le lua de la alţii [cărora] nu plătiia. Şi stolnicii lui cu jacul tîrgului ţinea cuhnea lui.

Şi de la toţi boiarii au luat bani în datorie şi nu li-au plătit şi toată boiarimia îl urîsă, cît să sfătuisă să fugă cu toţii; şi cu bună samă, de nu s-ar fi mazilit, ar fi fugit boiarii într-aciale dzile. Şi unde simţiia pe cineva cît are bani, îi arunca cîte o pricină ca să-i ia banii. În chip ca acesta s-au arătat Mihai vodă şi s-au purtat într-această domnie a triia.

---

1 cia] ce pre fost a mazilii lui *om.* boerilor de **2** scrişi] zişi aşa mazîlit **3** ce-au făcut] ce făcusă a *om.* **4** meştegiuit aşa a *om.* **5** în datorie *om.* nici **5—6** acia domnie îndelungată] domnie lui **6** păn astăzi iar **7** pre puţini îl] îi nici popilor] preuţilor n-au fost cu milă **8** zi **9** Abdi paşa beiu mazîlie zile **10** lui] sa **11** făr nici vătămari cinstii] casăi sau a] şi *După* avuţii *ad.* sale **12** bisărică Olăşeni **C** (*Kog.* III, p. 141)] Olăneşti **G. I.** (*greşeală*) undi **13** bisărică Izăchil vornicei din **14** dughenile de Iaş] din Eş laviţele **15** trebile bisărici **16** în *om.* şi iubire *om.* ave turcii laji] turci **17** la neguţitorii cinstie piste dintr-înşi anume Săhan **18** pe urmă şi *om.* adică visterie **19** visterii cini nu ştie fire **20** carele... oameni *om.* mirari **20—21** de-i iubeşte] iubeşti **21** pămîntênii *om.* făcea] faci jărtfă **22** plătie dobîndă piste dobîndă Iar **23** dragostei **24** Hăsan şi[1]] şi a din **25** nimică deplin cît cheltuis[e]] ce-au cheltuit **26** n-au vrut să mai Hăsan visterie **27** cheltue de visterie] visterii nici ave **28** nici visterii sulgerie încă *om.* răle **29** ave tăe le] ce plăte **30** tîrgului *om.* ţine cuhne **31** boerii datorîi li-au] i-au **31—32** toată boiarimia] toţ boerii **32** cît] şi sfătue cu *om.* **33** boerii zile undi simţie **34** ciniva ari **35** într-această] în trie

Tot într-acest an s-au tîmplat un lucru la Moldova, care fiind lucru de mierat, n-am lipsit a nu-l scrie, ca să să afle în letopisăţ scris, celor următori. În dzua Paştilor, jidovii lăcuitori de Oniţcani furat-au un copil ca de 5 ani şi l-au pus într-o pivniţă a lor; şi acolo strîngîndu-să toţi acei jidovi, cum singuri ei au mărturisit pe urmă cu gurile lor la divan, şi au adus o albie cu apă caldă şi au spălat pe copil, apoi i-au legat cu aţă mădulariul împregiur şi i-au cusut iarăş cu aţă şădzutul lui; apoi l-au pus gol într-o putină şi i-au storsu singele den toate vinele şi l-au împunsu cu sula pen tot trupul lui şi i-au scos ochii cu sula; şi piiale den frunte încă i-au scos, cum s-au vădzut cînd l-au adus pe copil, cu poronca lui Mihai vodă, la svtăi Necolai, de l-au îngropat. Şi aşia i-au scursu tot singele den trupul copilului într-acia putină; şi în putină au fostu şi puţintea apă. Şi dacă au omorît copilul cu acia muncă, l-au scos şi l-au lepădat la cîmpu cu mînule altui jidov, căruia îi dedésă 3 ug[hi] aur pentru osteniala lui. Şi l-au pus el într-o căruţă şi l-au dus la cîmpu de l-au lepădat învălindu-l într-o piiale de oae. Iară singele l-au împărţit puindu-l pe în barelce şi l-au trimis la hahamul / de Cracău şi la hahamul 283v de Dubăsari şi o barilcă au îngropat-o într-acia pivniţă, dzicînd că iaste vişinat. Iară părinţii copilului avînd numai pe acel copil, îmbla căutîndu-l pe în tîrgu, den simbăta cia mare întru care perisă copilul, îmblînd pe la toate casăle, prepuind să nu fie mas la vro casă, sau să nu-l fie furat vreun turcu, să-l ducă la Tighinia, pe obiceiul lor ce au, de fură oameni şi-i vînd. Şi intrebînd pe unul şi pe altul de împregiuraşi şi neaflîndu-l nicedecum îş pierdusă nădéjdea cum să-l mai găsască. Iară în lunea Paştilor, viind nişte oameni de pe la sate, la tîrgu, au aflat pe copil la cîmpu, lepădat aproape de drumul cel mare; şi luîndu-l, l-au adus la Oneţcani şi l-au arătat şi cum l-au vădzut oamenii, l-au cunoscut. Aşia şi părinţii lui, luînd véste, au alergat de l-au vădzut şi au început a plînge moartea lui cea nevinovată. Şi îndată, vornicul de Uniţcani, tatăl copilului, au dat ştire Lupului sărdariului, carele fiind aproape au mărsu de l-au vădzut. Iară săténii şi préutul de acolo, împreună şi cu sărdariul, au prepus şi au cunoscut că iaste numai fapta jidovilor. Şi îndată au prinsu pe cei mai de frunte jidovi, cu muiarile lor şi i-au închis făcînd ştire de toată povestea la domnie. Iară a doa dzi, începînd sărdariul a-i bate şi a-i întreba

---

1—2 care fiind lucru de mierat] pentru cari **2** litopisăţ **3** zioa jîdovii lăcuitori de] din **5** cu gurile lor *om.* **6** cu] cu o **7** împregiur *om.* iarăş... lui] şi şăzutul cu aţă **8** den] din **9** pen] prin **9—10** pelea din **10** scos-o văzut **11** şi l-au îngropat la sfete Niculai **11—13** Şi aşia... puţintea] Şi în putina ce i-au storsu sîngele au pus puţintică **13** copilu cu acia muncă *om.* **14** jîdov cărue 3] trii **15** aur *om.* ostiniala **15—16** Şi l-au... de oae] şi învălindu-l într-o pele de oai l-au dus de l-au lepădat la cîmpu **16** Iar **17** pe în barelce] prin balirce trimes **18** într-ace zicînd este **19** vişinată pe *om.* umbla **20** pe în tîrgu *om.* din simbătă ce mari întru cari copilul *om.* îmblînd *om.* **21** pripuind fie] fi **22** Tighinia] Benderi **22—23** pe obiceiul... vînd] după obicei ce ave şi vinde **23** pe] şi pre pe] pre di-npregiuraşi **24** nicedecum *om.* perdusă nedejde de a-l mai găsi Iar în lune **25** de pe la sate *om.* aflat-au copilul lepădat la cîmpu **26** drumul cel mare] drum adus] dus Oniţcani **27** şi[1]] de cum l-au vădzut] văzindu-l **27—28** Aşia... vădzut şi] Luînd şi părinţii lui veste şi văzindu-lu **28** moartea] pentru moarte **29** cea] ce vornicul de Uniţcani *om.* tatul **30** ştire] veste cari mersu **30—31** văzut **31** Iară sătenii... sărdariul] Şi îndată toţi **31—32** au prepus şi au cunoscut *om.* **32** este numai *om.* îndată au prinsu pe] prinzînd pre **33** muerile **34** poveste Iar a dao zi a-i[1—2]] a

— și întăi pe cela ce l-au lepădat la cîmpu şi pe muiarea acelui cu casa, unde să lucrasă acestu lucru şi pe ceialalţi, pe rînd, bătîndu-i. Dar nice unul într-acia unǎ datǎ n-au vrut sǎ spue. Iarǎ de la o vréme au spus, întăi cela ce lepădas[e] copilul, dzicînd că această faptă au făcut-o 2 den jidovi, în casa Leibii jidovului; şi pe urmă i-au dat lui 3 ug[hi] ca să-l lépede. Și pe acești 4 jidovi i-au trimis sărdariul den poronca domnului cu menzil și cu muiarili lor la Iaş. Iară dacă au vinit la Iaș, i-au închis și noaptea cîte pe unul, deosăbit, i-au întrebat domnul şi 3 dintre dînşii, nesăliți, au spus dreptu, iară Leiba, cel cu casa, tot au tăgăduit.

Și a doa dzi diminiaţa făcut-au divan şi au chemat pe toţi jidovii
284 de Iaş și turci şi pe toţi / boiarii, cu mare cu mic şi i-au întrebat aiave. Şi la divan încăş tot acei 3 au spus pe amănuntul toată povestea, cum au cursu, arătînd şi cuţitele, sulele cu carele împunsiasă pe copil şi ispărvisă acea faptă a lor, cum dzicea ei, den poronca hahamului de Cracău. Şi de ce triabă le iaste, iarăş singuri au spus : că la naşterea copiilor lor le ungu ochii copiilor cu de acel singe şi mai ungu şi pragurili ușilor şi-l pun în adzime ce fac ei la sărbătorile Paştilor şi-l au în chip de osfinţenie acel sînge, însă acel Leiba tot tăgăduind.

Dzis-au apoi domnul către toţi jidovii : — Vedeţi şi audziţi ce mărturisăscu ceia ce făcusă acia faptă?

Iară jidovii au răspunsu cum au făcut ei să-ş ia plata. Atunce Mihai vodă nu i-au omorît cum li să cădia lor, ce, ca să ia bani de la dînşii, i-au pus la închisoare; şi den poronca lui Panaite vel armaș, un divan mare de scînduri au făcut lîngă şcoala jidovască şi au pus pe acei 4 jidovi mai sus pomeniţi goli, pe divanul acela, puind şi o albie cu apă caldă. Şi aducînd pe un copil mic acelui Leibă mai sus scris, fiindu şi a lui copil de 5 ani, gol în albie şi poronciia tătîne-său să-l spéle. Şi dacă l-au spălat, adus-au sulele şi le da în mîna Leibii, sălindu-l să giunghe pe copilul său. Iară el nevrînd să-l giunghe, îl bătia cu bice înfricoşîndu-l cu moarte. Iară el striga pe baş-bulucbaş, pe Gheorghie, de pe divan şi-i şoptiia la urechi. Şi Gheorghie bulubaşe mergea la Panaite armaşul de-i spunia iarăş, cu şoptă, cele ce-i dzicea jidovul, care siamne arăta giuruitele cîte pungi de bani giuruia jidovii. Şi pe siamne, nepriimind soma, iarăş de

---

1 cel muere celui **2** undi lucrasă] muncisă Dar *om.* nici **3** într-ace spui **3—4** Iară de la... copilul] Iar al doile rînd, întăi cel de l-au lepădat au spus **4** zicînd că *om.* **4—5** 2 den] doi din **5** pe] pre 3] doi **6** lepedi pe *om.* tremes sărdariul *om.* din domnului] domniască **7** cu menzil... Iaş] la Iaş înpreună cu muerile lor Iar venit **8** noapte deosebit *om.* 3] trii **9** au spus nesiliţi dreptu *om.* iar **10** Ș-a dao zi **11** de] din pe] pre boerii mari aeve **12** la divan încăş tot *om.* 3] trii tot pe amănuntul *om.* poveste *înainte de* cum *ad.* arătînd **13** au cursu] i-au scursu singele şi sulile cari împunsăsi **14** ace zice din **15** Și iarăş singuri au spus de ce triabă le este singele zicînd naştire copiilor *om.* **16** şi² *om.* pragurile ușălor **17** adzime] azămele ce] ce le şi-l] ș-î sfinţănie **18** singe acel Leiba tot tăgăduind] acelui Leibă dacă am văzut că tot tăgădueşti **19** Dzis-au apoi domnul] I-au zis domnul auziţi **20** mărturisăsc ceia] acei acia]ace **21** Iar ei *om.* **22** căde dînşi **23** den poronca] dedi poroncă **23—24** un divan... jidovască] şi au făcut un divan mari lîngă şcoala jidovilor **24** pe acei 4] pre cei trii **25** pe divanul acela] i-au pus pe divan puind] şi puind **26** mai sus scris] jidov **27** poronci tătîni-său speli **28** sulile silind să giunghii **29** Iar giunghie băte bicele **30** Iar baş-bulucbaş] buluc-baş pe Gheorghie] Gheorghii şopte **31** Gheorghii bulubaşe *om.* merge armaş spune **32** ce-i dzicea] ce zice cari sămni **32—33** cîte pungi de bani] ce **33** sămni *După* soma *ad.* pungilor

iznoavă aducia sulele şi le da la mîna Leibii, acéiaş sălinţă făcîndu-i cu bătae groznică, ca să giunghe copilul. Iară el nevrînd, iarăş chema pe baş-bulubaş şi-i şoptiia la urechi şi baş-bulubaş arăta armaşului. Şi această şoptă au purtat-o mai toată dzua. Iară tîrgul era strînsu la prival[ă]. Şi dacă au plinit cu giuruinţa soma cîtă ceria domnul, aproapi de sară i-au scos de acolo şi i-au închis ca să dia banii. Dar pănă / a găsi ei acei 284v bani, au trecut multe dzile, pănă au sosit şi jidovul, trimisul jidovilor de Iaş la Ţarigrad, de au dat véste lui Rafail jidovul bazanghian-başe a viziriului; şi de aice s-au cunoscut că lucrul era adevărat şi ei fiind vinovaţi, au alergat la dînsul, ca să-i agiutoriască de la Poartă. Şi au adus ferman scriind la Mihai vodă, poroncindu-i ca să sloboad pe jidovi şi atunce i-au lăsat făr de bani, numai cît au dat lui Panaite armaşului şi doftorului Carage şi postelnicului celui mare Iordache şi s-au întorsu la casăle lor.

Nu s-au lăsat cu atîta jidovii, ce dzicia că li-au luat multe lucruri den casăle lor. Pentru care lucru trimis-au acel bazanghian-başe pe Sară Mehmet aga, vizir agasi, cu ferman şi li-au scos pagubile lor de la sărdariul şi de la alţii ce arăta el că li-au luat. Şi această silinţă a lui Rafail nu era pentru altă, fără decît că Mihai vodă n-au priimit rugămintea lui, cînd îi scrisiase mai nainte, foarte rugîndu-să ca să sloboad pe jidovi şi să să facă a nu vedea, pentru voia lui. Ce el au făcut împrotivă şi au scris la Poartă pîrînd pe niamul jidovescu, ca să-i pagubască de bani. Căci cu 11 ani mai nainte, în dzilele lui Ali paşia viziriului, făcusă jidovii de Ţarigrad un lucru ca acesta cu un copil turcu şi viziriul au fostu spînzurat 3 jidovi. Şi atuncea giuruisă jidovii şi adeverisă viziriului să aibă a da împărăţii 1000 de pungi de bani, cînd i-or mai ivi jidovii în faptă ca aceasta, în toată stăpînirea împărăţii.

Acestea i-au sosit lui Mihai vodă de li-au păţit iarăş pentru lăcomiia că s-au aflat cu inema mai herbinte spre lăcomiia banilor ce-au mijlocit ca să poată lua de la jidovi decît spre dreptate nefăţarnică ce i să cădea să facă şi dragoste asupra legii şi lui Dumnedzău şi pentru căci nu socotiia mai nainte sfîrşitul lucrului de care să apuca. Dreptu acéia, după puţină vréme, i-au sosit şi maziliia lui.

---

1 aduce sulile la mîna *om.* acéiaş sălinţă făcîndu-i] şi silindu-l **2** bătai să] să-ş giunghie Iar **3** baş-bulubaş] bulucbaş şi-i] de-i baş-bulubaş] buluc baş *După* baş-bulubaş *ad.* merge de **4** dzua] zioa Iar era] era tot **5** Şi dacă] Şi iar cu giuruinţa soma *om.* cîtă ceria] cît ceru aproape **6** dia] de Dar pănă a găsi] Iar păr a plini **7** zile păn şi jidovul, trimisul] tremesul **8** de[1]] din bazîngean-başa **9** vizirului lucru adivărat **11** poroncindu-i] poroncind ca *om.* sloboazi pre **12** armaşului] armaş **13** postelnicului celui mare] şi lui *După* Iordache *ad.* vel post. **15** dzicea] zice li-au] le-au **16** din cari lucruri tremes-au bazînghian-baş Sara **17** le-au lor *om.* **18** el] ei că li-au luat *om.* **19** făr că Mihai... priimit] nu să primis[e] rugăminte **20** cînd îi scrisiase *om.* foarte... jidovi şi] poftindu-l **21** vedea] vide pentru voia lui] şi să sloboadă pe jidovi el au făcut împrotivă şi *om.* **22** pe] pre **23** zilile paşa vizirului **24** vizirul **25** 3] trii atunce şi adeverisă *om.* vizirului **26** i-or] s-or jidovii *om.* **27** stăpînire **28** Aceste de li-au păţit *om.* **30** ca să poată lua] să ia căde **31** Dumnezău socotie **32** înainte cari drept **33** lui mazîliia

285 *Domniia lui Grigorie Ghicăi vodă*

Acesta domnu, vrednic de vécinică pomenire, au vinit cu domniia ţărăi Moldovii la anul de la zidirea lumii 7235 şi domniia lui; precum au luat-o şi cum au domnit mai nainte, pre largu vom arăta la istoriia lui, arătînd întăi curgere niamului său, moşii, strămoşii săi cine au fostu.

De pe tată să trage den Gheorghie Ghica vodă carele i-au fostu strămoş şi au fostu domnu întăi în Ţara Moldovii, apoi şi în Ţara Româniască, la dzilele lui sultan Mehmet, împăratul turcescu, la anul de la zidirea lumii 7165. Ce, precum au domnit aice în Moldova Ghica vodă Bătrînul şi ce întîmplări au avut, scrie pre largu istoriia lui înapoi, la rîndul său.

Iară domniia ce-au domnit în Ţara Românească Ghica vodă şi pe urmă şi fiiu-său, Grigorie vodă, cu doaă domnii, încă nu li-am trecut a nu le scrie, ce după cum am aflat istoriile lui scrisă la létopisăţile Ţărăi Româneşti pre largu, s-au scris şi aicia.

Că la anul 7168, după trei ani ce-au domnit Ghica vodă Bătrînul în Ţara Moldovii, înţălegînd împărăţiia de răsipa Ţărăi Româneşti ce să răsipisă den hainiia şi nebuniile Mihnii vodă ce fusiase la acia vréme domnu în Ţara Româniască, au făcut domnu Ţărăi Româneşti pe Ghica vodă, mutîndu-l de aicia, den Moldova, ca pe un om bătrîn, pentru aşedzarea acei ţări. Şi au poroncit împărăţiia lui Calga soltan, ce era la acea vréme, Calga să ia pe Ghica vodă, să-l ducă să-l aşiadză la scaunul Ţărăi Munteneşti. Şi după războiul şi izbînda ce-au făcut Ghica vodă cu tătarîi, de au bătut pe Constantin vodă, luîndu soltanul pe Ghica vodă den poronca împărăţiei, l-au dus în Ţara Munteniască şi acolo, fără de nice un războiu cu Mihnia vodă, l-au aşedzat la scaon. Fugind den Tîrgovişte, Mihnia vodă şi simţindu-să în faptele sale ciale mai multu decît păgîneşti, s-au dus pe furiş la Racoţi, în Ardial, unde şi sufletul curund ş-au borît în prăpăştile iadului ş-au perit pomenirea lui cu sunet. Aşia spun, că l-au otrăvit Racoţi./

285v Gheorghie Ghica vodă mergînd în scaunul Ţărăi Româneşti, aşia scrie létopisăţul Ţărăi Munteneşti, precum pe toţi îi chema cu blîndeţă să vie pe la casăle lor şi tuturor s-au arătat cu bine, nevoindu-s[e] ca să îndreptédză ţara den fărămătura ce o fărmas[e] oştile turceşti şi tătărăşti, pentru nebuniile muntianilor. Şi fiind vrémea haraciului să să dea la împărăţie, au făcut rînduială să să strîngă. Dar Costantin vodă iară

---

1 Grigori vodă Ghica **2** Acest vecinica pominiri venit **3** de la zidirea lumii *om.* **4** pre largu *om.* istorie *După* lui *ad.* mai înainte **5** săi cine] lui cini fost **6** Di pe tata din Gheorghii cari **8** zilile împăratul turcescu] împărat **9** zidire **10** întîmplări] tîmplări istoriia lui *om.* **12** Iar domnul Româniască] Munteniască **13** fiiu] fiiul Grigori **14** litopisăţul **15** Rumâneşti aice **16** trii **17** împărăţie Rumâneşti **18** din nebunie şi hainie fusăsi ace **19** în Ţara Româniască] acolo Ţărăi Româneşti pe] ţărăi pre **20** aice, din **20—21** aşăzare **21** împărăţie sultan ace **22** să-l aşiadză *om.* **24** Costandin luîndu-l sultanu pe Ghica vodă *om.* din **25** împărăţii făr nici **26** Mihne l-au] şi l-au aşăzat la scaun **26** Mihne vodă din Tîrgovişti **28** undi borît] biruit **29** prăpăştiele pomenire **31** Gheorghii Rumâneşti aşa **32** litopisăţul pre blîndeţi **33** bini **34** îndreptezi din fărămăturile **34—35** şi tătărăşti *om.* **35** vreme dea] de **36** împărăţii Costandin iar

n-au lăsat în pace ţara să să odihniască, ce iară i-au făcut nevoe; că văd-zînd pe Racoţi că l-au bătut turcii şi s-au dat înapoi rănit, la Oradie, şi de acolo l-au dus mortu la Patacu, cetatea lui. Neavînd încotro faci, cu cîte oşti avea strînse cu bani, au vinit iară în Ţara Româniască de au gonit pe Ghica vodă la Giurgiov, vrînd să fie domnu.

Înţălegînd dar împărăţiia, au trimis turci şi tătari cu Ghica vodă şi l-au gonit şi de acolo şi s-au dus în Ţara Căzăcească, că în Ţara Unguriască nu avia loc. S-au scris înapoi mai pre largu pentru dînsul, în cîte s-au ispitit el şi la ce au rămas. Deci, mergîndu Ghica vodă iară la scaon şi fiind aceste tulburări de Costantin vodă şi ţara stricată, cum aţ audzit, n-au putut să strîngă haraciul, ca să-l trimiţă la vréme, la bairam, după obiceiu. Şi s-au mîniiat împăratul şi l-au mazilit, fiind şi om bătrîn şi au dat domniia fiiu-său, lui Grigorie vodă.

Pre acéia vréme fiind multe răzmiriţă, s-au făcut foamete mare în Ţara Româniască; şi, pentru că să mîniiasă Dumnedzău pe muntiani de atîtea nebunii şi morţi ce făcusă, au trimis şi ciumă, de muriia foarte rău.

Pe vrémia ce luasă Cara Mustafa paşa pe Ghica vodă cu mazilie den Bucureşti, Şerban logofătul, ficiorul lui Costantin postelnicul Cantacozino, mai viclian fiind decît alţi fraţi, au gătit un cal foarte frumos şi l-au dus de l-au dăruit paşii despre dînsul şi l-au rugat să-i fie slugă şi să-l aibă în gîndul lui neuitat. Şi cu drag priimind paşia, i s-au făgăduit că va ţinia minte şi adevărat au fostu, că cu vréme îndelungată i-au făcut multu bine, / precum mai nainte arată, pănă şi la domnie l-au rădicat. 286

Într-aceste vremi, Ali paşia şi cu alţi turci şi cu tătari au mărsu la Oradiia de au bătut-o 40 de dzile şi au luat. Tot nemeşugul Ardialului s-au dus la Ali paşia cu Apafi Mihai de l-au pus craiu Ardialului, îmbrăcîndu-l cu căftan şi dîndu-i stiag de domnie, după obiceiu, s-au întorsu la Ardial, la scaun.

Aicia vom să arătăm pentru domniia întăi a lui Grigorie vodă în Ţara Româniască, la anul de la zidirea lumii 7169

Viind Grigorie vodă domnu în Ţara Româniască în urma tătîne-său, au găsit ţara stricată, fărîmată de atîtea răutăţi ce-i vinisă asupră den nebuniile muntianilor şi den rea chivernisala domnilor. Costantin vodă

---

1 ţara să să odihniască în pace   iară *om.*   nevoi **2** pre   că l-au bătut turcii] bătut de turci   s-au dat înapoi *om.* **3** mort   cetate **4** ave strînsă   venit iar   Rumîniască   de] şi **5** pe] pre **6** împărăţie   tremes **7** şi de acolo *om.* **8** nu ave   cîte] cît **9** iar la scaun **10** de Costantin vodă *om.*   auzit **11** la vréme *om.* **11—12** după obicei, la bairam **12** s-au mîniiat] mîniindu-s   împăratul] împărăţie   şi[2-3] *om.*   mazîlit **13** domnie   fiiu] fiiului   lui *om.*   Grigori **14** ace   răzmiriţi   mari **15** Rumâniască   mîniesă Dumnezău pre **16** de atîtea] pentru atîte   trimes **18** Pe vrémia ce] Pre ace vreme **18—19** mazîlie din **19** Şerban] iar Şărban   logofătu, feciorul **19—20** Costandin Cantacuzino   fiind mai viclian **21** dus de l-au *om.* **22** Şi... paşia] deci paşa priimind cu dragoste **23** ţine   adivărat   fost   cu vréme îndelungată] mai pe urmă **24** mult bini   înainte   păn **25** paşa   şi[1] *om.*   cu[2] *om.* **26** Oradie   zile   *După* Ardialului *ad.* şi **27** paşa **30** Aice   domnie   Grigori **31** Rumâniască **32** Grigori   Rumâniască   tătîni-său **33** fărîmată *om.*   atîtea] atîţa   vinisă] vinie **33—34** din nebuniele **34** den rea] din ră   chivirnisiala   Costandin

o purtasă rău, Mihnea vodă și mai rău. Ce să miera ce să facă : haraciul împărătescu va să dea, au datoriia va să plătiască? Ce-i era toate împrotivă! Ce într-aceste, după nuor vine şi săninul; după multă foamete și ciumă și alte răutăți ce era, au dat Dumnedzău pace şi bişug în toate şi sănătate, că s-au făcut grîul și mălaiul, vinul şi alte bucate cu care-ş rădică săracii nevoile. Şi așia, pe încet, cîrmuia norodul bine şi era giudecătoriu dreptu domnul şi milostiv şi gingaş întru toate lucrurile lui și nemărețu.

Întru acesti vremi, Chimini Ianăş den Țara Unguriască de Sus, strîngînd oștile stăpînului său Racoţi, cele răsipite şi rămasă fără stăpîn, luînd agiutoriu şi de la niamţu, cu vorbă ca aceasta, de va putia supune Ardialul să să închine niamților și s-au pornit spre Ardial. Apafi Mihai craiul cu ardelénii aceasta audzind, au trimis la turci de li-au dat ştire și au cerşut agiutoriu asupra lui Chimini Ianăș și i-au dat pe Cuciuc Mehmet paşia cu cîtăva samă de turci; şi au poroncit și lui Grigorie vodă
286v să trimiță oaste într-agiutoriu ș-au / trimis oaste cu Odivoianul. Aşijdirea den Moldova încă au trimis oaste. Deci, fiind la Săghișoară turcii și ungurii, Chimini Ianăş au vinit la un sat ce era aproape de cetate ș-au conăcit acolea cu oastea lui. Şi era cuvinte între dînșii, a doa dzi să să lovască oștile. Dar turcii prinzind véste den iscoadele ce avia în tabăra lui Chimini Ianăș, cum ședea fără grij[ă], n-au aşteptat a doa dzi, ce într-acéiaș dzi i-au lovit fără véste, în vrémea prîndzului, ședzînd Chimini Ianăş la masă și fiind oștile risipite pe la ortace. Şi îndată ce vădzură pe turci împresurîndu-i, apucă Chimini Ianăş de încălecă şi grăbindu-l nu avia încotro mai face, ce dede peste un hălășteu înghețat să triacă și lunecînd calul, au cădzut cu dînsul gios. Turcii încă îl împresurară şi-l tăiară. Aşijdirea și pe oşti, încă le tăiară şi le împrăştiiară în toate părţile.

Deci dacă au trecut 2 ani a domnii lui Grigorie vodă, făcut-au împăratul sultan Mehmet gătire mare de oaste şi au trimis pe Chiupruliul viziriul cu oşti multe turcești şi tătărăşti asupra Țărăi Ungureşti de Sus, ca să o supue, neavînd stăpîn pe nimene, den vréme că Racoţi craiul, care o stăpîniia, perisă. Chimini Ianăş carele în urma lui vrea să o urmeadză, încă au dat sfîrșit, cum aț audzit. Ș-au poroncit la Grigorie vodă den Țara Românească şi Dabijii vodă den Țara Moldovii, de au mărsu și ei cu oştile lor pănă în Ardial, împreună cu tătarîi. Pe Apafi craiul încă l-au

---

1 Mihne *După* rău *ad.* și rămăsăsă datorie multă de la Mihne vodă mira **2** dea] de datorie va *om.* Ce-i] Că-i **3** Ce într-aceste] Dar nuor] noor vini și sănin multă *om.* **4** ciumă] ciuma ce era ce era *om.* Dumnezău **5** și sănătate *om.* și[2] *om.* și vinul care-ş] care îş **6** aşa, pi-ncet bini **6—7** giudecători **7** drept **9** Ianăş] Iaş din **10** stăpînă-său lui rămasă *om.* făr **11** agiutori pute supuni **12** închini **13** craiul *om.* tremes **14** agiutori **15** paşa și[2] *om.* Grigori **16** trimeți într-agiutori trimes **16—17** Așijdire din **17** încă *om.* trimes **18** venit și au **19** acole dînși dao zi să să] să **20** oștile] pre turci prinzînd turcii din ave **21** făr de **22** vreme prînzului șezînd **23** răsipite pre otace **23—24** Și... pe] Și cum văzu pre **25** ave piste **26** lunecîndu-să căzut gios] jos **27** tăeră Așijdere încă le tăiară și *om.* împrăștieră în] într-o (*sic*) **28** părţi **29** 2] doi a domnii lui Grigorie] lui Grigori **29—30** împăratul *om.* **30** mare *om.* trimes pre **30—31** Chiupriliul vizir **31** multe... tătărăşti *om.* de] din **32** supui nime den] de **32—33** craiul... stăpîniia *om.* **33** carele... urmeadză] cari căzusă în urma lui Racoţi **34** aţi auzit Grigori den] din **35** Românească] Munteniască den] din **36** oștile lor pănă] oşti păr

chemat viziriul la oaste şi s-au împreunat cu turcii. Atunce cetatea Uivarul o au luat, Gangoţul şi alte multe locuri au luat în anul acela şi s-au întorsu cu paci toţi, la ţărăle lor.

Acolo, în oastea lui Grigorie vodă, cum dzic unii, s-au făcut nişte amestecături. Adecă Şerban logofătul, ficiorul lui Costantin post[elnicul] Cantacozino şi cu oarecari den fraţii lui ce era acolo şi cu Mareş Creţulescul să fie îmblat între căpitani şi între slujitori, îndemnîndu-i să margă să pîrască pe Grigorie vodă la viziriul, de făcătoriu de rău, de hain şi altele şi pe urmă să ceară domnu la viziriul / pe Şerban logofătul. Care 287
den om în om purtîndu-să vorba, au agiunsu şi pănă la domnu. Deci audzind domnul, să păziia în taină pănă ş-au luat dzua bună de la viziriul, să vie în ţară. Ce dar purcegînd şi apropiindu-să de ţară, la un loc conăcind pentru odihnă, au poroncit lui Gheorghiţă moldovanul ce era vătah de aprodzi, să aducă pe acei boiari carii îmblasă să facă vicleşug. Şi aducîndu-i înaintea lui, i-au mustrat pentru că ce fac aşia, de au vrut să-l vicleniască şi să-l pîrască la viziriul? Ce rău li-au făcut? Au nu i-au boiarit cu mari boiarii şi i-au miluit cu mile mari? Care anume, le spunea. Iară Mareş fiind mai cuvîntăreţu şi mai îndrăzneţ, au răspunsu că: — Nu sîntem vinovaţi cu nemică.

Grigorie vodă au scos dovadnicii de faţă, căpitanii cu care vorbisă ei, întru carii era şi Alexandru, feciorul Ghiormii banul. Şi începură a mărturisi cum că ei li-au dzis să margă să pîrască la viziriul şi să pue pe Şerban logofătul domnu. Iar Mareş au răspunsu:

— Doamne, acestu Alexandru, în dzilele Mihnii vodă fiind postelnic mare, pe gura lui multă boerime s-au omorît, nefiind vinovaţi cu nemică. Acmu iară s-au apucat de acéia. Ce de-l vei asculta măriia ta, fă cu noi ce vii vrea. Şi va da samă înaintea lui Dumnedzău, iară noi nu sîntem vinovaţi.

Şi dentr-acel ceas, i-au dat Grigorie vodă în sama vătavului de aprodzi şi cu alţi slujitori de i-au dus tot în pază păn la scaon. Lîngă aceste şi den ţară vinisă pîră de la Stroe vornicul şi de la Dumitraşco visternicul Cantacozino, carii au fostu lăsaţi căimăcami purtători de griji, pîrînd pe Costantin postelnicul Cantacozino că îmblă pe marginea turcească oamenii lui hulind numele domnului de rău şi de hain; şi pe oamenii ţărăi îi smintéşte de nu-i lasă să-ş dea dajdile împărăteşti şi cum că

---

1 vizirul la oaste *om.* **1—2** cetatea... Gangoţul] au luat Uivarul cetate şi Gagoţul **2** multe locuri] lucruri au luat şi şi *om.* **3** toţi cu pace **4** oaste Grigori cum dzic unii *om.* nişti **5** Şărban logofătu, feciorul Costandin **6** Cantacuzîno oarecari den fraţii] alţi fraţi a şi *om.* **8** pre Grigori vizirul făcători de[3]] şi de **9** la viziriul *om.* pe Şerban] pre Şărban vodă **9—10** Care... vorba] Cari vorbă purtîndu-să din om în om **10** şi pănă *om.* **11** auzind păn zioa **11—12** vizirul **12** să vie... purcegînd şi] Şi după ce au purces **13** Gheorgheeţ moldoveanu **14** vătaf de aprozi pre boeri carii... facă] cari făcusă **15** că ce] căci aşa **16** şi să-l... viziriul *om.* le-au **17** cu mari boiarii *om.* Care anume, le spunea *om.* **18** Iar **19** nimică **20** Grigori care] cari **21** carii] cari Alecsandru *După* feciorul *ad.* lui începu **22** li-au dzis] le zisă pue] pui **23** Şărban logofătu domnul **24** Doamni, acest Alecsandru zilele **25** mari pe gura... omorît] mulţi boeri s-au omorît pe gura lui nimică **26** Ce de-l vei] De vii măria **27** vre Dumnezău iar **28** dentr] dintru Grigori **29** aprozi păn la scaunul său **30** den] din vornicu **30—31** Dumitraşcu visternicu **31** fost caimacami purtători de griji *om.* **32** Costandin îmblă] umblă pre margini **33** hulindu **34** sminteşti dea] de dăjdiele cum că *om.*

să laudă că el au popit pe Grigorie vodă și iară el îl va despopi; ca aceste, multe.

Deci aceste doaă pricini, una den tabără și alta den țară, înțălegîndu-să, ațîțară pe Grigorie vodă cu mare mînie asupra casăi lui Costantin postelnicul. Și, după ce au întrat în țară, înțălegînd Costantin post[elnicul] 287v / de vinirea domnului și de opriala ficiorilor, au alergat înainte cătră Craiova; și mergînd să să împreune cu domnul, l-au priimit de s-au împreunat, dar i-au arătat un chip foarte posomorît și vorbind can alăturea cu cale. I-au ponosluit pentru ficiorii lui că sînt răi și vicléni, arătîndu-i vicleșugurile ce-au vrut să-i facă, ispitindu-s să rădice pe Șerban fiiu-său domnu. Ca aceste audzind Costantin postelnicul, tăgăduia că nu va fi acéia, ce va fi pîră mincinoasă, să nu le criază măriia sa. Elei cu atîta au eșit afară Costantin postelnicul. Iară Grigorie vodă mergîndu la scaun, pe ciialalți boiari i-au slobodzit, iară pe Șerban logofătul l-au tăiat la nas puțintel de o parte, pentru căci să numisă să fie domnu. Iară pe tată-său Costantin postelnicul au trimis un căpitan cu dărăbanți și l-au luat noapte și l-au dus la mănăstirea Zniagovului. Acolo nu l-au zăbovit, ce au poroncit de l-au cuminecat și l-au omorît; și cu voia domnului luîndu-l giupîniasa și ficiorii lui, l-au rădicat de acolo și l-au dus la Mărgineni de l-au îngropat.

Cînd au fostu la al doile an după aceasta, iarăș au vinit poroncă lui Grigorie vodă, domnul Țărăi Românești, și Dabijii vodă, domnul Moldovii, ca să margă la oaste iară, spre Buda. Și au purces de s-au dus după poroncă. Și mergînd la Seidi Husein, pașia de la Buda, împreună cu pașia au mărsu la Leva cetate de o au bătut, dar nemică nu putia să-i strîce, fiind și tătar acolo, un sultan. Iară viziriul Chiupriliul era la altă cetate ce-i dzic Singohardu. Deci acolo viniră o samă de oști nemțăști cu ghenărariul Montecuculi, iară la Leva, unde era Husăin pașia cu domnii și cu o samă de tătari, venit-au alte oști cu ghenărariul Jujuza. Și cum dzic, într-o zi să să fie bătut amîndoaă războaele, la care au biruit creștinii pe turci și s-au întorsu înapoi după ce fură turcii biruiți precum aț audzit.

Temîndu-să viziriul de împăratul să nu pață vrun rău, au stătut la mijloc Panaiotachie, care era dragoman împărătescu pe acia vréme, 288 s-au făcut pace între amîndoi împărații / în 20 de ani. În războiul ce făcură la Leva cu nemții, vrînd Grigorie vodă să-ș aréte vitejiia și năvălind

---

1 pre Grigori iarăș dispopi **1—2** ca aceste, multe *om.* **4** Costandin **5** Costandin postelnicu **6** vinire feciorilor săi **7** și mergînd *om.* l-au priimit] și l-au primit **8** vorbind] vorovind alăture **9** feciorii **10** vicleșugul ispitindu-s *om.* rădici Șărban fiiu-său *om.* **11** Ca *om.* auzind Costandin tăgădue că] zicînd **12** acéia] așa criază măriia sa] crezi măria ta Elei] și **13** Costantin postelnicul *om.* Iar Grigori mergînd **14** boeri slobozit iar pre Șărban logofătul *om.* **15** puțintel *om.* căci să numisă] că să nume Iar **16** Costandin tremes **17** mănăstire Znagovului Acolo] Și acolo **17—18** nu l-au zăbovit, ce *om.* **18** voe **19** feciorii *După* lui *ad.* au poroncit de **19—20** Mărgeneni **21** fost venit **22** Grigori domnul Ț.R. *om.* **22—23** domnul Moldovii] din Moldova **23** iar Și au] Ș-au **24** Seide Husain pașa de Buda și **25** pașa mărsu... au bătut] au bătut-o **25—26** nu-i pute strica **26** și *om.* *După* acolo *ad.* cu Iar vizirul Căpriliul **27** Singohardo veniră **28** Montécoculi, iar pașa **29** ghinărariul **30** cum dzic *om.* să să fie] s-au războaile cari **31** pre **32** ați auzit **33** vizirul pață] facă **34** Panaiotache cari pre acea vreme drăgoman împărătesc **35** paci de *om.* făcusă **36** cu nemții *om.* Grigori aräte vitejie

asupra niamţilor dencătro era oştile lui, măcar că pre o roată de niamţi o au stricat de tot, iară biruinţa tot au fostu a niamţilor. Şi boiari mulţi au perit şi slujitori de ceialalţi, că să întîmplasă şi o tină în fuga lor şi pe mai mulţi în tina acéia îi împuşca niamţii. Deci săvîrşindu-să aşia războiul, domnii amîndoi, de frica viziriului, n-au cutedzat să margă la dînsul, căci îi bătusă niamţii, ce au vinit cineş la ţara lui. Şi iaste obiceiu la turci, fără ferman să nu să ducă necăiuri. Capichihaia lui îi scrie să margă la viziriul, că pe urmă va fi rău. Însă Dabijea vodă avînd capichihae pe Chiriţe Dracon Rusăt, carele au agiunsu şi domnu mai pe urmă, numindu-l Antonie vodă şi scriindu-i să margă, apucîndu-să pe capul lui că ce rău îi va vini, să fie pe sufletul lui. Aşia audzind Dabije vodă, s-au dus la viziriul, can mustrîndu-l oarece. Apoi iarăş i-au dat domnie şi au vinit la Moldova.

Iară Grigorie vodă nicecum n-au cutedzat a mérge, pentru că era boiarii vicliani şi unii carii era fugiţi la Ruşciuc şi cei de lîngă dînsul ce-l spăriia că vor să vie să-l ia şi să-l ducă să-i tae capul şi alte réle minciuni de acéstea purtînd multe. Deci s-au rădicat Grigorie vodă şi s-au dus în Ţara Nemţască, de au şedzut acolo cîtva vréme.

După ce au pribegit Grigorie vodă, boiarii ţărăi carii era pre acele vremi s-au strînsu cu toţii şi s-au dus la Ţarigrad să-ş ceară domnu. Deci pe cale mergînd, socotisă de le va da îndemîna să pue domnu pe Dumitraşco Bozăianul de la Căpăţăneşti. Dar acolo agiungînd, au găsit pe Radul vodă feciorul lui Leon vodă, orînduit de la turci să-l facă domnu. Vădzind boiarii aşia, n-au mai cutezat să dzică de altul, temîndu-să că nu vor putea isprăvi şi va fi mai rău pe urmă şi s-au lipit lîngă Radul vodă, căci şi el trăgia pe boiari cu cuvinte blînde, să nu facă vreo tulburare; şi aşia s-au aşedzat între dînşii şi au dat turcii domniia Radului vodă.

Deci, după 4 ani ce-au domnit Radul vodă şi după alţi trei ani 288v ce-au mai domnit Antonie vodă, ce-au vinit pe urma Radului vodă, tot acolo la Ţara Munteniască, la care domnii multe amestecături au făcut Postelniceştii şi asupra domnilor şi cu alţi boiari învrăjbindu-să, vinit-au poroncă de la împărăţie să margă Antonie vodă, domnul Ţărăi Româneşti, la Poartă, la al treile an, la sărutarea poalii împăratului, după cum făcusă turcii obiceiu. La Ţarigrad, încă sosisă Grigorie vodă den pribegiia lui, de la Veneţie, ertîndu-l împărăţiia pren mijlocul lui Panaiotache terdzimanul. Aceste audzind domnul şi boiarii, măcar că mergea la Poartă,

---

1 dincotro **2** iar fost **2—3** Şi mulţi boeri şi slujitori au perit **3** de ceialalţi *om.* **4** i-au împuşcat aşa **5** vizirului **6** venit ciniş este obicei **7** *După* ducă *ad.* nime nicăiure capichihaiaoa **8** vizirul **9** Chiriţe Dracon] Carage Dragon cari **10** Antonii **11** vini] fi pe] în Aşia] Şi aşa auzind **12** s-au dus] au mersu vizirul can] şi oareşce Apoi *om.* **13** şi au vinit *om.* **14** Iar Grigori cutezat a mérge] să margă că] că-i **15** boerii cari **16** spărie şi să-l ducă *om.* tae] tai réle *om.* **17** de-aceste multe *om.* Grigori **18** şăzut **19** Grigori boerii carii] ce **19—20** pe ace vreme **21** îndemînă pui **22** Dumitraşci Buzoianul acolo *om.* **23** de la turci *om.* **24** boerii aşa cutezat zică **25** pute şi *om.* **26** trăge boeri blîndi **27** tulburari aşa aşăzat dînşi domnie **30** mai *om.* ce-au vinit pe] în **31** cari au făcut] făce **32** cu alţi boiari învrăjbindu-să] între boeri vrăjbi **33** împărăţii Antonii **33—34** Româneşti] Munteneşti **34** sărutare **35** obicei încă sosisă] sosind Grigori din pribegie **36** prin **36—37** Panaiotache tărzămanul **37** auzind boerii merge

că nu avea cum face într-altu chip, iară era îngrijiţi. Ce trimisără mai nainte pe Costantin stolnicul * Cantacozino şi pe Gheorghie vornicul să cerce porţile, să vadză ce vor afla. Iară domnul şi boiarii să gătiră de purceasără. Şi au lăsat caimacani la scaon pe Creţulescul, iară pe banul Gherghe, fiind boiariu bătrîn, n-au vrut să-l facă caimacam, nice l-au socotit întru ceva, de care lucru foarte s-au scîrbit, unde nu-i dédেră nice o cinste.

Deci, dentru boiarii cei obidiţi, Niagoe Săcuianul cu nasul tăiat şi alţii au fugit de acolo, den Ţara Românească, şi s-au dus la Poartă şi lipindu-să lîngă Panaiotachie pîrăia tare pe Postelniceşti, că fac multe nedreptăţi între boiari şi între săraci şi altele, de vréme că şi nasul lui Niagoe Săcuianul îl tăiasă Antonie vodă tot pren pîrăle Postelniceştilor; şi alţii mulţi boiari multe şi mari strîmbătăţi au avut despre dînşii.

Deci, după ce-au agiunsu Antonie vodă la Dunăre, i-au tîmpinat Costantin stolnicul, întorcîndu-să de la Ţarigrad. Şi întrebîndu-l ce-au priceput la Poartă, el au dzis: — Rău! că nu le va fi pre voe ce-au gîndit. Şi-au spus de Grigorie vodă toată poviaste. Iară Şerban spătariul, frate-său, au dzis că va face pod de pungi de la saraiul munteanescu pănă la viziriul şi tot îi va fi pre voe (Au dzis Costantin stolnicul: — Mergiţi dar şi veţi vedea acolo)./

289 La Dunăre, au socotit să nu lasă în părére de rău pe Gherghe Bălianul, ce nu-l pusésă caimacan şi de acolo i-au scris o carte Antonie vodă rînduindu-l şi pe dînsul să fie purtător de grijă împreună cu Radul logofătul Creţulescul, în ce vor fi trebile ţării. Şi mergînd Antonie vodă cu boiarii la Odriiu, acolo agiungînd, cerca Mareş banul şi Şerban spătariul cu ai lor să pue pe Gheorghie vornicul domnu şi să lipsască Antonie vodă, dzicînd că iaste bătrîn, slab şi trebue să fie mai tare, să poată sluji împărăţii, la oaste, că făcea turcii gătire de oaste cătră liaşi. Viziriul audzind, au dzis: — Dacă le trebue om mai tare, le voi da eu domnu cu mînă de hieru.

Înţălegînd boiarii aceasta, să lăsară de socotiala cia dentăi şi ceria iar pre Antonie vodă. Şi le făgăduiră turcii în faţă să fie şi li-au dzis

---

1 că nu avea... chip] neavînd într-alt chip să facă   iar   Ce trimisără] şi au tremes   mai *om.* 2 înainte   Costandin   Cantacuzino   Gheorghii vornicu 3 cerci   vază   Iar boerii 4 căimăcami   scaun   iar 5 Gheorghii   boeri   facă] mai [facă]   nici 6 cari dédеră] didesă 7 nici 8 dintru boerii   Negoe   tăet 9 din 10 Panaiotache   tari 11 boeri   şi între altele şi între săraci 12 tăesă   prin 13 boeri   dispre dînşi 14 Antonii 15 Costandin 16 zis 17 Grigori   Iar Şărban 18 zis   faci   sărariul muntenesc 18—19 păr la vizirul 19 pe voi   Costandin 20 acolo şi viţi vide 21 Dunări   Gheorghii 22 pusăsă căimăcam   Antonii 23 să fie] rînduindu-l   purtători 24 ţării 25 boerii   Odrii   agiungînd, cerca] cercînd   banu   Şărban 26 pui   Gheorghii 27 zicînd   este   slab] şi slab trebui   tari 28 gătiri turcii   cătră liaşi] asupra leşilor 28—29 Viziriul... dzis] Vizirul au zis 29 trebui   tari

---

* În manuscris greşit *postelnicul*. Corectăm greşeala şi în rîndurile următoare.

P. 110$_{29}$ le voi da... *p. 111*$_{20}$ li-au dzis, *n-au aparat critic, lipsind textul corespunzător din ms.* I.

să să gătiadză în cutare dzi să vie să îmbrace caftan. După altă parte, trimisă viziriul la Grigorie vodă de-l adusă de la Țarigrad și ei nu știia nemică. Dacă s-au apropiiat Grigorie vodă de Odriiu și aflîndu turcii, au trimis de au chemat pe Antonie vodă să margă cu toți boiarii, să-l îmbrace cu căftan. Și au mărsu toți. Iară Șerban spătariul fiind conăcit la Caragaciu, s-au făcut că-i iaste rău și dzăcea lîngă foc. Și au trimis el pe Ghinea comisul să vadză, ce vor să facă la Poartă? Deci mergînd Antonie vodă cu boiarii la viziriul, așteptînd căftane, începură a-i întreba :

— Iaste Mareș banul? Au răspunsu el singur :

— Eu sîntu.

— Ia-l! Și-l luară.

— Care iaste Gheorghie vornicul? Dzisă :

— Eu sîntu. Îl luară și pe dînsul.

— Carele iaste Șerban? Dzisără că nu iaste.

— Carele iaste Mihai post[elnicul]? Fiind de față, iară l-au luat.

— Carele iaste cutare, cutare? Pe rînd îi luară pe toți și rămasă domnul Antonie vodă singur, cu ciialalți boiari. Și dzisără domnului :

— Împăratul ti-au mazilit. Și întorcîndu-să către ciialalți boiari ce nu era de oarda Postelniceștilor : Ivașco stolnicul, Hrizea vistiarnicul, Radul Știrbei și alții carii era acolo, li-au dzis :

— Voaă v-au dat împăratul domnu pe Grigorie vodă. Păsați la dînsul.

Deci eșind boiarii de acolo, încălecară și-i eșiră înainte / lîngă Odriiu, 289v că era aproape și viniră cu dînsul în Odriiu. Iară Șerban spătariul, fiind el tot mai viclian decît alții, au scăpat, măcar că au trimis să-l prindză, dar n-au putut, că îndată ce audzi Ghinea comisul cînd întreba pe rînd la viziriul, i-au dat știre și au fugit încătro au putut scăpa. Grigorie vodă îndată au scris cărți la banul Gherghe Bălianul să știe că iaste domnu și să prindză pe Radul logofătul Crețulescul și pe frații lui Șerban spătariul, ce era la București. Care viindu-i cărțile noaptea, au trimis de au strînsu iuzbașii și căpitanii de slujitori și pe boiari carii să întîmplasă acolo : Radul Năsturel, și alții. Și strîngîndu-să, au trimis pe Năsturel cu slujitori la Costantin stolnicul și la Matei aga și la Iordache, de au ocolit casăle și i-au chemat la curte. Pe alții i-au trimis la Crețulescul de l-au chemat la curte. Carii întrebînd ce iaste, le spunia că poroncă domniască au vinit. Și strîngîndu-să toți la curte, unde era banul Gherghe

---

21 domnu] alt domnu pre Grigori **23** boerii Udriiu **24** Iar Șărban spătari **25** el tot *om.* tremes prinză **26** dar n-au putut *om.* audzi] au auzit Ghene cînd întreba] întrebîndu-i pre **27** la viziriul *om.* încotro Grigori **28** banul Gherghe Bălianul] Gheorghii Băleanul este **29** prinză pre logofătu Șărban **30** cari cărți noapte tremes **31** izbașii pre boerii cari **32** strîngîndu-i tremes **33** Costandin **34** *După* casăle *ad.* lor Pe] Iar pre i-au trimis] au tremes **35** *După* chemat *ad.* și pe el Cari este spune **36** au vinit] este undi banu Gheorghii

şi slujitori mulţi, luminări aprinsă. Dacă viniră boiarii, şedzură. Atunce să sculă banul şi dzisă:

— Boiari, fraţilor, sănătate de la măria sa Grigorie vodă, că l-au miluit Dumnedzău şi împăratul cu domniia. Iată carte, şi o ceti:

Mulţămiia şi ei lui Dumnedzău, însă acolia, între gloate, fugi Iordache şi vru să fugă şi Matei aga, dar ei prinsără véste şi-i întoarsără, dzicîndu-le banul Gherghe:

— Matei, căci faci copilăreşte de nu şădzi. Dar domnul căci poroncéşte să fiţi la oprială, nu că doar va să vă omoară, ce numai păn va vini măriia sa. Deci bun iaste Dumnedzău, vă va erta.

Alţi boiari, 24, ce era închişi de Creţulescul şi în obeázi pentru năpăştile ce le făcia că sîntu vicliani şi răi; ce îndată poroncind banul Gherghe, li-au tăiat obedzile şi i-au slobodzit. Ce fieştecare îş lua obedzile şi le ducia înaintea Creţulescului, dzicîndu-i să şi le pue în gît şi le lepăda gios. Deci pe boiarii ce poroncisă Grigorie vodă să-i prindză banul Gherghe, au fostu în pază de slujitori pănă au vinit a doa poroncă de la Grigorie vodă, de i-au închis în turnu./

290 Boiarii ţărăi, năcăjiţii, carii cum audziia, îndată încăleca şi să ducea la Grigorie vodă la Odriiu. Iară bietul Ilie armaşul înţălegînd mai nainte că va să-l închidă Creţulescul ca şi pe ciialalţi, au fugit cătră Ţara Unguriască să scape; ce întăiu i-au prinsu o slugă a lui şi aducîndu-l la Creţulescul, îndată au pus de i-au tăiat capul. Pe urmă, prindzindu în munte şi pe Ilie armaşul plăiaşii şi ducîndu-l păn la o cîrşmă lîngă Bucureşti legat, iată şi véste merge în toată ţara că iaste Grigorie vodă domnu, care audzind Ilie armaşul au început a-i sudui pe plăiaşi de l-au dezlegat şi i-au legat el pe dînşii şi li-au dat bătae pănă la moarte şi i-au dus legaţi păn în Bucureşti.

Stroe vornicul, pe carele îl călugărisă Antonie vodă la mănăstirea Zniagovului den pricina Postelniceştilor, puindu-i năpaste că el au fostu pricina morţii lui Costantin post[elnicul], tatălui lor, cînd l-au omorît Grigorie vodă, el, încă mai nainte pănă a nu vini véste de Grigorie vodă, văzind atîtea tulburări în Ţara Româniască ce făcea Postelniceştii cu ai lor, cu un fel de meşterşug au trecut şi el în Ţara Unguriască; şi acolo, cum au audzit de Grigorie vodă, îndată s-au dus tocma la Odriiu la Grigorie vodă, spuindu-ş patemele şi nevoile ce-au tras. Şi nu numai jalobele lui Stroe vornicul, ce şi de la alţii, de la toţi boiarii, cît să împlusă

---

1 *După* mulţi *ad.* şi veniră boerii şăzură **2** banu zisă **3** Boeri fraţi Grigori **4** Dumnezău domnie o ceti] cetindu-o **5** mulţămie Dumnezău fugie **6** prinsără] îi prinsă şi-i] şi-l **7** zicîndu-i banu Gheorghii **8** şăzi **8—9** poronceşti **9** opreală doar *om.* veni **10** mărie este Dumnezău vă] că **11** boeri obezi **12** făcia] faci sînt şi răi *om.* **13** Gheorghie le-au tăet obezile slobozit fieşticari obezile **14** duce înainte zicîndu-şi pui **15** boerii Grigorie vodă *om.* banului Gheorghie să-i prinză **16** au fostu] i-au pus de slujitori *om.* păn au venit doa] doaă Grigori **18** Boerii cari auzî îndată *om.* duce **19** Grigori Udriiu betul armaşu înţălegînd] auzind înainte **20** închiză ca şi pe ciialalţi *om.* **21** întăi i-au] au **22—23** prinzind plăieşii în munte şi pre Ilie **23** armaşul *om.* păn] păr crîşmă **24** şi *om.* merge *om.* este Grigori **25** auzind armaşul *om.* a-i] a pre plăeşi dizlegat **26** dînşi le-au bătăi păn **28** vornicu cari **28—29** mănăstire Znagovului **29** din fost **30** Costandin **31** Grigori el, încă... vodă *om.* **32** atîte turburări Rumâniască făce **33** meşteşug Ungurească **34** auzit Grigori **35** toate patemile **36** lui Stroe vornicul] Stroii vornicului boerii umplusă

urechile lui Grigorie vodă de jalobele pe Postelniceşti, mirîndu-să de nebuniile ce-au făcut. Cîteva pricini au fostu de au cădzut Postelniceştii în mîna lui Grigorie vodă: una, că Grigorie vodă cîndu au scris la Chiupriliul viziriul de au cerut ertăciune, foarte rău i-au părut viziriului, precum că ei l-au înşălat de au fugit într-alte ţări, de supt mila împăratului; a doa, să învrăjbisă cu Panaiotachie dragomanul, căruia i să tréce cuvîntul la viziriul; a triia, că amestecasă şi pe boiarii ţărăi cu multe feliuri de réle, cu batgiocură, dentru carii fugind la Poartă, jalobe mari făcia la turci pren mijlocul lui Panaiotachii, carele era vrăjmaş mare, că şi cînd era Antonie vodă la Udriiu nemazilit, încă unii den căpitani şi / den 290v slujitori, îndemnaţi de Postelniceşti, îmbla pe uliţă strigînd şi suduind pe Panaiotachie de muiare, de copii. Ca acestea audzind Panaiotache, mai rău s-au măniiat. Acestea pricini au fostu de au cădzut Cantacozineştii în mînule lui Grigorie vodă. Iară în ce de pe urmă şi mai adevărat putem să dzicem că den păcatele lor i-au dat Dumnedzău pre mîna lui Grigorie vodă.

În anul 7180, purcegînd Grigorie vodă de la Udriiu cu toţi boiarii, au vinit în scaon la Bucureşti martu 20, aducînd cu dînsul şi pe boiarii cei închişi de turci, pe carii i-au dat turcii în mîna lui Grigorie vodă băgaţi în obezi: Mareş banul, Radul Creţulescul logofătul, Gheorghie vornicul, Gheţea cluc[eriul], Mihai post[elnicul], Stoian comisul, Vasilie căpitanul şi alţi căpitani. Şi după ce i-au adus, i-au închis în turnul după poarta domniască. Ce n-au trecut multă vréme şi pe acei 2 căpitani i-au tăiat denaintea porţii, pentru căci suduisă pe Panaiotache de muiare şi de copii şi el au fostu şi îndemnat pe Grigorie vodă de i-au omorît. Iar pe Gheorghie vornicul l-au trimis la ocnă şi pe Gheţea cluceriul. Şi mai era şi Stoica logofătul Liudescul acolo cu dînşii, în ocnă. Iară alţii în Bucureşti era închişi; şi în cîteva rînduri i-au scos la divan de-i giudeca şi-i pedepsiia de stricarea ţărăi şi cum că au făcut datorii multe la turci, la 1000 de pungi. Şi le dzicea Grigorie vodă, că cînd s-au dus den ţară în Ţara Nemţască, numai 50 de pungi au lăsat ţara datoare, iară acmu găseşte 1000. Şi dăjdi au scos multe, spuindu-le anume. Şi le dzicea: ce-au făcut banii de n-au plătit datoriile? Ca acéstea dzicîndu-le, iară îi băga la închisoare, poroncind să plătiască de la casăle lor acea datorie ce-au făcut ei şi dentr-însa au şi dat, cu bătae pe talpe şi cu legături.

---

1 Grigori pe Postelniceşti] Postelniceştilor **2** nebuniele *Înainte de* Cîteva *ad.* Şi fost căzut **3** Grigori **3—4** Chiupriuliul vizir **4** ertăciuni vizirului **6** doao Panaiotache dragomanul] tărzămanu cărue **7** vizirul trie că *om.* **8** dintru cari *După* fugind *ad.* unii mari jalobe făce **9** prin mijlocul lui *om.* Panaiotache cari mari că] ca **10** Antonii nemazîlit din şi *om.* **11** umbla pre uliţi **12** mueri şi Ca acestea] Şi aceste auzind **13** măniet Acestea] Şi aceste fost Cantacuzineştii **14** Grigori Iară în] Iar şi mai adevărat *om.* **15** zicem din lor i-au dat *om.* Grigori **16** boerii **17** venit scaun mart. boerii **18** pe carii] şi turcii *om.* Grigorie vodă *om.* băgaţi] puşi **19** Gheorghii **20** Vasile **22** pre 2] doi *După* i-au *ad.* închis în turnul de pe poartă tăiat] le-au tăiat şi capitele **23—24** de muiare... fostu şi] şi el au **24** pre Grigori omorît] tăet **25** vornicu **25—26** l-au trimis... dînşii în ocnă] şi pe Gheţă cluceriul şi Stoica logofăt Liudescul i-au tremes la ocnă **26—27** Iar alţii era închişi în Bucureşti **27** judeca **28** pedepsie stricare cum] pentru **29** zice Grigori **29—31** den ţară... găseşte] în Ţara Unguriască au lăsat datorie numai 50 de pungi, iar acu găsăşti **31** Şi le dzicea] Şi întrebîndu-i **32** datoriele Ca acéstea] Şi multe de aceste zicîndu-le, iar **33** închisoari ace datorii **34** ei şi... dat] ş-au dat dintr-însa bătai pe talpe *om.*

Ce dar în dzilele acestui domnu, măcar că era strein, dar numai aceşti boiari era întristaţi pentru închisoarea lor şi pentru căci le cerea acei bani, iar alţi boiari şi slujitori şi birnici, toţi era veseli de vinirea lui
291 Grigorie vodă, că era om bun cu toţi / şi dăjdile ţărăi uşoare, cît avea toţi bucuria lăudînd pre Dumnedzău de dar ce li-au dat.

Şerban Cantacozino spătariul, după ce-au scăpat de la Udriiu de nu l-au prinsu cu ciialalţi, au vinit aice la Moldova, la Duca vodă, care Grigorie vodă înţălegînd, au trimis sol la Duca vodă de-l ceria. Iară Duca vodă au dat răspunsu că în Moldova, adevărat, au vinit, dară nu l-au priimit pentru vrajba; ce s-au dus den Moldova, nu să ştie încotro să va fi dus. Dar n-au fostu aşia, ce-l ascunsésă la mănăstire, la Hangu. Ce pe urmă au înţăles Grigorie vodă că l-au ascunsu în ţara lui şi nu puţină părere de rău au avut pe Duca vodă.

Viind dar vara, au făcut împărăţiia mare gătire de au mărsu în Ţara Leşască cu oaste, la Cameniţă şi au poroncit lui Grigorie vodă de au mărsu şi el cu oştile lui. Care strîngîndu-să den toate bréslele, călăraşi, dărăbanţi, roşii, visternicei, spătărei, postelnicei, stolnicei, vornicei, păhărnicei li-au făcut stiaguri şi li-au datu tuturor suliţi văruite şi cu prapore, feliuri de feliuri, fieştecare după briasla lor. Ş-au făcut oaste frumoasă, atîta cît mergînd şi făcînd alai înaintea împăratului, s-au mierat şi împăratul şi toţi turcii de oaste frumoasă ce avea Grigorie vodă. Acolo viind şi Duca vodă, domnul Moldovii, după cum îi poroncisă împăratul şi avînd Grigorie vodă pizmă pe dînsul pentru Şerban spăt[arul], căci nu i l-au dat, au îndemnat pe boiarii Moldovii de l-au pîrît la împăratul de om rău şi mîncătoriu şi spărgătoriu de ţară, măcar că şi moldovénii au fostu supăraţi de Duca vodă şi să îndemna singuri. Dar şi Grigorie vodă li-au agiutat pănă l-au surpat pe Duca vodă şi au vrut împăratul să-i tae capul. Dar nărocul lui au fostu că au avut 2 blane de hulpe de Moscu, foarte negre şi frumoasă, făcînd amîndoaă ca 40 de pungi de bani; ce-au dat una împăratului şi alta viziriului şi au scăpat de moarte, iară den domnie tot l-au scos ş-au pus domnu Moldovii pe Ştefan Petriciaico.

Deci împăratul mergînd la Cameniţă pe lesne o au bătut ş-au luat-o,
291v că nice oaste într-însa n-au fostu multă, fără cît puţintei niamţi / drăgani,

---

1 dar *om.* zilile **2** boeri închisoarea lor] închisoari **2—3** cerea acei bani] banii **3** iar boeri vesăli vinire **4** Grigori cu toţi *om.* uşoari ave **5** de dar ce li-au dat *om.* **6** spătarul Cantacuzino Udrii **7** de nu l-au... ciialalţi *om.* venit la Duca vodă, în Moldova **8** cari înţălegînd Grigori tremes ceria] ceru **9** Iar dat *om.* adivărat, au venit în Moldova **10** primit **10—11** pentru vrajba... va fi dus] şi-ncotro s-a fi dus, nu ştim **11** Dar... ascunsésă] Dar el au fost ascunsu Hangul **12** Ce pe] Şi pre Grigori în ţara lui *om.* **13** păreri pe] pre **14** Viind dar vara] Iar de primăvară împărăţie mari gătiri *După* gătire *ad.* de oaste mersu **15** cu oaste *om.* Caminiţă Grigori **16** mersu cari din breslile **18** le-au[1-2] dat **19** prapuri fieşticărue **20** atita *om.* şi făcînd alai *om.* înainte *După* împăratului *ad.* la alai mirat **21** şi[1] *om.* frumoasă *om.* ave Grigori **24** pre boerii **25** mîncători **26** fost Grigori **27** le-au pănă] păr pe Duca vodă *om.* **28** tai norocul fost că au] c-au blani de vulpe **29** negri şi frumoasă *om.* făcînd] ce făce amîndooa **30** vizirului şi una împăratului **31** iară den domnie tot l-au scos] iar mazil tot au rămas **31—32** Petreceico **33** Caminiţă au bătut-o **33—34** ş-au luat-o... fără cît] că n-au fost oaste într-însa ce numai drăgani *om.*

carii vădzînd putére mare turcească şi temîndu-să şi de craiul lor, s-au dus ofiţiarii cu slujitorii lor în turnul unde era iarba de puşcă şi au dat ierbii foc, de s-au prăpădit cu toţii şi s-au spartu şi cetatea. Deci au întrat şi turcii cum au vrut ş-au băgat oaste şi alte orînduiale ce-au trebuit şi au dres bine pe unde să stricasă şi de acolo s-au întorsu împăratul înapoi. Iară cîţva paşi şi cu domnul Grigorie vodă, cu hanul, cu tătarîi i-au trimis în Ţara Leşască de au arsu şi au prădat pe den sus de Liov. Deci viind toamna, răcindu-să vrémea şi multe ploi răci fiind, nu i-au dat îndemîna să bată Liovul pănă îl vor lua, ce l-au lăsat şi s-au întorsu şi căci şi pe tătari, la un loc den sus de Liov, îi găsisă o samă de oşti leşăşti şi foarte rău i-au tăiat şi li-au luat toate plianurili şi cai[i] lor, de viniia pedestri şi dezbrăcaţi ca vai de dînşii, flămîndzis[ă] şi tabăra cia mare. Ce acestea toate réle tîmplîndu-să, li-au căutat a vini înapoi. Carii viind pănă la Hotin, i-au împresurat şi iarna.

Deci s-au dus fieştecine pe la locurile lor. Grigorie vodă încă au vinit în scaun pe la stăi Necolai şi i-au eşit înainte Gherghe banul, Stroe vornicul, Sturdzea spătarul, fratele doamnii lui Grigorie vodă, fiind aceşti boiari caimacami. Cu mare bucurie au întrat în Bucureşti, numai atîta era can slab domnul, că să bolnăvisă la Hotin, de au dzăcut multă vréme în cetate, cît să speriasă că va muri. Însă dacă au vinit în scaon, s-au bucurat că au găsit pe doamnă-sa vinită de la Veneţia. Că, după ci-au luat domniia la Udriiu, au trimis pe Sturdzea spătariul, cumnatu-său, de au adus pe doamnă-sa de la Vineţie şi fiind şi Grigorie vodă la oaste, au fostu sosit doamna, căriia i-au eşit înainte multe giupîniase la Dunăre şi cu cinste au adus-o la Bucureşti. Doamna era îmbrăcată în haine frînceşti foarte frumoasă şi într-acela chip au fostu pănă au întrat în Bucureşti. Deci au lepădat hainele acialea şi au luat haine munteneşti. Ce dar, cum am dzis, găsind domnul pe doamnă-sa şi cuconii, s-au bucurat şi domniia aşia, / cu pace şi cu linişte. 292

Iară Şerban spătarul, de unde era, la Hangu, temîndu-să de Ştefan vodă Petreciaico să nu-l dea în mînule lui Grigorie vodă, mazilindu-să Duca vodă, cum mai sus scrie, au trecut şi el în Ţara Unguriască, la Ghiorghiuv, la un Lazar Iştfan, boiariu mare a locului aceluia şi fiind priiaten cu Cantacozineştii den ţara Moldovii, verii lui Şerban spătar,

---

1 cari văzînd mare *om.* lor *om.* **2** ofiţării undi **3** foc ierbii cu toţii] toţi s-au] au cetate **4** şi *om.* băgat] pus **4—5** alte... trebuit] au orînduit ce le trebue **5** dres bine] dres-o undi **6** Iar Grigori **7** tremes predat din sus **8** *După* toamna *ad.* şi vreme şi... fiind] fiind şi ploi multe **9** i-au] le-au îndemîna] mîna pănă îl vor] păr l-or *După* lăsat *ad.* aşa **10—11** şi căci... tăiat] dar din sus de Liov nişti oaste leşască găsind pre tătari, i-au tăet foarte rău **11** le-au tot plénul încă **12** pedestri] pe gios dezbrăcaţi] goli de dînşi şi **12—13** flămîndzisă... mare] flămînzi **13** Ce acestea... li-au] Ce aceste întîmplîndu-să, le-au veni **14** păr **15** Deci] de fieşticari Grigori venit **16** stăi] sfete Nicolai Gheorghe banu **16—17** vornicu **17** Sturza spătariul Grigori **18** boeri căimăcami mari bucurii **19** can slab domnul] că domnul au fost can slab zăcut **20** spăriesă Însă] Iar vinit în scaon *om.* **21** doamna venită **22** domnie de la Odriiu trimes Sturza cumnată-său **23** pe doamnă-sa] doamna Veneţie şi[1] *om.* **24** fost cărie **25** cu cinste *om.* adus-o] adus pe doamna Doamna] Şi **26** într-acela... pănă] cu acel chip **27** acelea **27—28** Ce... dzis *om.* **28** domnul] vodă pe doamnă-sa] doamna cuconii] copii domnie **29** aşa paci linişti **30** Şărban unde era *om.* **31** Petreceico dea] de în mînule *om.* Grigori **31—32** mazilindu-să Duca vodă, cum mai sus scrie *om.* **33** Iştifan, boeri mari acelue **34** prietin Cantacuzuneştii din Şărban spătariul

pren mijlocul lor, l-au ţinut la casa lui în bună socotială pănă despre primăvară. Deci s-au dus la Betlian Ianoş canţelariul ţărăi Ardialului şi au cerut voe să-l lasă să triacă în Ţara Turcească. Şi i-au dat voe şi s-au dus pen Haţeg, pe la Cavaran Săbeş, pe la Ruşova, de-[a]ci la Udriiu, la Cara Mustafa paşia răchiap caimacamul, fiindu-i priiatin den-ceput, den dzilele Ghicăi vodă, cum s-au scris înapoi, că l-au fostu făcut desăvîrşit priiatin. La ale căruia picioare cădzînd, s-au rugat pentru fraţii lui ce era închişi la Grigorie vodă să facă mijloc ca acela, cum va şti, să-i scoaţă de acolo. Caimacamul a chemat pe Chiopruliul viziriul de l-au ospătat şi l-au şi dăruit, după obiciaiurile lor. Lîngă acéia l-au rugat să facă bine să-i sloboadză pe boiarii ce-i ţinia închişi Grigorie vodă, că le agiunge pediapsa cît au avut într-un an. Şi altele au dzis. Deci viziriul au făgăduit că va face. Caimacamul, încă viclian, ca să nu să zăbăvască lucrul să să afle cumva, îndată au chemat iazagiul şi au scris ferman la Grigorie vodă să-i dea pe boiari în mîna turcului, să nu facă într-altu chip şi au orînduit şi agă ca să margă. Şi cum s-au dus viziriul de la ospăţu, îndată au trimis caimacamul pe agă cu fermanul şi l-au învăţat să margă dreptu la domnu, la curte şi să lasă 2 slugi la uşia turnului unde era boiarii închişi, pentru ca să nu-i mute aiurile undeva. Şi aşia a făcut aga, precum l-au învăţat, mergînd dreptu la domnu şi lăsînd şi slugi la uşia turnului. Dînd fermanul la Grigorie vodă, n-au avut cum face într-altu chip, ce i-au scos şi i-au adus înaintea lui Grigorie vodă de i-au dat în mîna turcului de i-au dus la Ţarigrad. Ce Mareş hanul n-au vrut să margă de voia lui, ce-au rămas
292v în ţară, la / casa lui. Şi Gheţia, socrul lui Şerban spătarul, fiind la ocnă, au poroncit de l-au slobodzit şi s-au dus la Necopoe. Iară pe Gheorghie vornicul l-au luat de la ocnă şi l-au dus la Tismana, la închisoare. Acolo şedzînd cîtăva vréme, sau pentru că i să rădicasă nume de domnu sau pentru alte pricini care Dumnedzău ştie, au trimis Grigorie vodă pe Iacşa căpi[tan] cu slujitori şi cu Preda armaşul al doile şi scoţindu-l den mănăstire, i-au tăiat capul.

Aceste tîmplări ce fără nădéjde i-au vinit lui Grigorie vodă, vădzindu-le, s-au turburat foarte. Însă viindu-i poroncă să margă la oaste, la Hotin, cu Husăin paşia Săidioglu pentru paza Cameniţii, să gătiia de oaste. Ce într-aceste tîmplări, boiarii carii îi luasă turcul de-i dedésă la Ţarigrad, pîrîia tare pe domnul că va să să hainiască şi nu iaste într-altu chip. Deci turcii temîndu-să de o primejdie ca aceasta, au poroncit

---

1 prin socotială] rînduială **2** ţărăi *om.* **3** voe] voi i-au dat] dîndu-i şi *om.* **4** Săbeşi **5** paşa prietin **5—6** den-ceput den zilile... scris înapoi] zis **6** fost **7** prietin cărue picioari căzînd **8** Grigori cum va şti *om.* **9** de acolo *om.* *După* acolo *ad.* Deci Chiupriuliul vizirul **10** şi² *om.* **11** să-i] să sloboazi pe boiarii] pre acei boeri ţini **11—12** Grigori vodă închişi **12** agiunge... an] agiungi cît s-au pedepsit un an Şi... dzis *om.* **13** vizirul faci **14** lucru să să afle cumva *om.* **15** Grigori să-i dea pe boiari] să de boerii **16** ca să] să **17** vizirul ospăţi tremes **18** drept la domnu *om.* **19** uşa undi boerii ca *om.* **20** aiure undiva aşa precum l-au învăţat *om.* **21** drept uşa fermanu **21—22** Grigori **22** într-alt adus] dus **23** înainte Grigori **24** Ce *om.* banu de voia lui *om.* **25** în ţară] aice Gheţă socru Şărban spătariul **26** slobozit Nicopoe Iar **26—27** Gheorghi vornicu **27** închisoari **28** şăzind **29** alte pricini care] ce Dumnezău tremes Grigori **30** armaşu **30—31** din mănăstiri **31** tăet **32** făr de nedejdi venit Grigori **32—33** văzîndu-le **34** paşa Săideoglu Caminiţii gătie **35** boerii cari dedésă] dusăsă **36** pîrăia] pîrîi pre domnu este într-alt **37** o primejdie] una

domnului să-ş trimită doamna şi cuconii la Ţarigrad. Şi măcar că cu năcaz i-au trimis, întăi au purces domnul de s-au dus la oaste. După acéia şi doamna s-au dus la Ţarigrad cu Toader Sturdzea spătar, frate-său. Iară domnul mergînd la Hotin, s-au împreunat cu paşia şi multă vréme au şedzut acolo. Întru acéia vréme, socotind că nu să va odihni de Postelniceşti fiind în Ţarigrad în toată vrémea lîngă Poartă, au trimis jalobă de la ţară pentru dînşii, pe lîngă jalobă şi bani, cîţ au socotit că or trebui, şi s-au rugat viziriului să-i goniască de lîngă Poartă, să nu mai facă amestecături ţărăi. Deci viziriul vădzind jaloba şi banii, i-au făcut surguni pe Şerban spătarul, pe Radul Creţulescul, pe Costantin stolnicul, fratele lui Şerban spătar, la Critu.

Iară la Hotin fiind oştile pănă despre toamnă, au vinit véste că vine Sobeţchi hatmanul cu multe oşti leşăşti. Turcii îngrijindu-să, au chemat paşia, ce era saraschiar, pe Grigorie vodă, ca să ceară sfat de la dînsul, ce va să facă. Măcar că bine l-au sfătuit, dar paşia n-au ascultat. I-au dzis Grigorie vodă să iasă înaintea lor să să bată în cîmpu. Deci de vor birui, bine; de nu, să vor da înapoi şi s-or împreuna cu hanul, cu tătarîi, că viniia / şi el, dar n-au agiunsu la vréme. Şi al doile rînd, iară 293
să vor mai bate. Paşia zicea să facă şanţuri să să îngroape şi de acolo să să bată. Grigorie vodă dzicea că turcilor nu le iaste obiceiu să să bată den şanţuri, fără numai niamţilor, ce să iasă la cîmpu şi ce va vrea Dumnedzău. Paşia nicecum n-au vrut. Era şi acel paşe hursuz, că şi la Leva, în Ţara Unguriască şi într-alte locuri unde au fostu trimis cu oşti, tot au pierdut războiul, ce n-au mai avut ce mai face nice Grigorie vodă, l-au lăsat de ş-au făcut şanţuri şi s-au îngropat, care pe urmă i-au fostu de peire oştii.

Ştefan vodă Petreciaico den Moldova, fiindu la Hotin cu oastea lui, neputînd plini o poroncă a paşii şi mîniindu-să paşia pe dînsul, ca un slab de inimă şi avînd svétnici răi lîngă sine şi vădzînd că vin oştile leşăşti, părîndu-i-să ca unui prostu de minte, că dacă vor bate liaşii pe turci piiare toată împărăţiia turcului — acestu gînd avînd, s-au sculat cu o samă de boiari şi au fugit la Iaşi. Iară Grigorie vodă au şedzut lîngă turci, numai fiind căit de acéia ce au făcut el la Leva cetate, în domniia întăi, de au dat războiu tare cu niamţii, cît au perit mulţi boiari şi multă oaste au pierdut, cum scrie înapoi. Socotind să nu facă şi acmu aşia, s-au vorbit cu boiarii să trimiţă la liaşi pe ascunsu, să să aşiadză cu dînşii şi să-ş spue şi siamnele care vor avia în şanţuri, unde vor fi închişi cu

---

1 domnului *om.* doamna şi] domnul *După* Ţarigrad *ad.* şi doamna necaz **2** tremes domnu de s-au dus *om.* **2—3** După acéia... frate-său] Apoi s-au dus şi doamna la Ţarigrad cu Toader Sturze, frate-său **3** Iar **4** paşa **5** şăzut Într-aceia **6** în toată vrémea lîngă Poartă] lîngă Poartă totdiauna tremes **8** vizirului **9** vizirul văzînd surgun **10—11** pe Şerban... spătar *om.* **11** Crit **12** Iar păn venit **13** vini Sobeţchie hatmanu **14** paşa sarascheri Grigori **15** bini paşa **16** zis Grigori să] să le înaintea lor] înainte în] la **17** bini s-or] să vor **18** vine **19** mai *om.* Paşa zice **20** Grigori zice este obiceiul **21** din ce va vrea] cum a da **21—22** Dumnezău **22** Paşa nicicum Era şi acel paşe] fiind **23** undi fost tremes **24** perdut mai[1] *om.* nice *om.* Grigori **25** şi] de cari i-au] au fost **27** Petreceico vodă din fiind oaste **28** paşa **29** avînd şi sfetnici sine] dînsul **30** prost **31** piiare] peri împărăţie acest **32** boeri Iaşi] Leşi Iar Grigori şăzut **33** acéia] ceia el *om.* **33—34** domnie dintăi **34** tari boeri **35** perdut aşa **36** boerii aşăzi **37** spui sămnile cari ave undi

turcii, rugîndu-să să poronciască Sobeţchii, hatmanul oştii, ce va fi, spre acia parte să nu dea să-i strîce oastia; şi au aşedzat cuvîntul să fie aşia. Şi au dzis domnul că, după ce va face scrisoare, va chema pe boiari de le va arăta. Dar, sau den uitare, sau den nebăgare de samă, făcînd carte, au trimis-o domnul şi boiarilor nu li-au mai arătat, socotind, poate fi, că nu iaste mare lucru a arăta sau a nu arăta. Iară boiarii înţălegînd că au trimis domnul carte şi lor nu li-au arătat-o ce scria într-însa, au luat, ca nişte oameni fără minte, lucru că iaste mare şi va să-i vicleniască domnul, să-i piardză ca şi pe boiarii de la războiul Levii. Dar au greşit, ticăiţii, 293v că cu sfaturile lor / ş-au pierdut pe urmă şi domniia şi casăle lor, precum să va arăta mai gios.

Aceste gînduri de nemică avînd boiarii, l-au viclenit pe Grigorie vodă şi s-au sculat cu toţii den tabără şi pen Nistru au dat de au fugit la Iaşi, că era tabăra legată de către uscat de nu putea să iasă fiecine. Badea Bălăceanul fiind tîlhariu rău şi fiind la un sfat cu toţi boiarii, încălecînd ciialalţi şi dîndu-i ştire şi lui, el s-au lăsat de acel sfat şi s-au dus de au spus lui Grigorie vodă că fug boiarii. Şi îndată au poroncit slujitorilor să margă să-i împuşce. Dar n-au isprăvit nemică că au apucat de eşisă den tabără şi noaptea fiind, au scăpat.

Aceasta întîmplare mai multu au întristat pe Grigorie vodă decît nebuniia săiménilor ce făcus[e] mai în trecute dzile. Iară acolia, la Hotin, carii, dentr-a cui îndemnătură nu să poate şti, să rădicasă cu gîlceavă asupra domnului. Ce domnul, cu céialaltă slujitorime a ţărăi, gătindu-să şi cu tunuri, au mărsu asupra lor. Ei văzind oaste gata şi mai vîrtos temîndu-să de tunuri, au lepădat armele şi i-au prinsu pe toţi. Ce pe cei mai răi, mai zorbale, i-au băgat în butuce ca la 80 de oameni şi cu cară i-au trimis de i-au băgat în ocnă. Iară pe ciialalţi i-au slobodzit iarăş pe la stiagurile lor, puindu-le alte căpetenii. Ce, cum am dzis, nu atîta au turburat pe domnu nebuniia acestor simiani cît au turburat a boiarilor nebunie de au fugit de la domnu-său la liaşi. Care turcii de s-ari fi protivit, ari fi dat ţara în robie pe faptele lor. Dar iarăş, domnul au chivernisit, măcar că domniia au pierdut, iară den oastea lui nice unul n-au perit, nice ţara nu s-au robit.

Lîngă această fugă a boiarilor ce aţ audzit, liaşii încă să apropiias[ă] de turci. Turcii audzind, au întrat în şanţuri şi au băgat şi pre Grigorie vodă cu oastea lui; şi gătiră tunuri şi alte gătiri. Sobiaţchii viind cu oştile,

---

1 Sobeţichie hatmanu **2** ace dea] de strice oaste aşăzat aşa **3** zis faci scrisoari boeri **4** din uitari nebăgari în samă **4** *După* făcînd *ad.* domnul **5** trimis-o domnul *om.* boerilor le-au poate fi *om.* **6** este mari a] a le mai a] că nu] nu le-a Iar boerii **7** domnul au tremes **7—9** nu li-au arătat-o... piardză] nu le-au arătat, ca nişti oameni făr de minte, au luat că va domnul să-i vicleniască şi să-i piarză **9** boerii **10** perdut pe urmă şi domniia *om.* **12** nimică boerii pre Grigori **13** din pen] pin **14** Iaşi] Leşi către] pre pute fiecine] nime **15** Bade Băl[ăc]eanul fiind *om.* toţi boiarii] ceialanţi boeri **17** Grigori boerii **18** isprăvit... că au] n-au apucat să isprăvască nimică că apucasă **19** din fiind noapte **20** Această întîmplari mult pre Grigori **21** nebunie simenilor trecutele zile Iar acole **22** cari **24** şi *om.* mersu **24—25** şi mai... tunuri] şi tunurile **25** pre Ce pe] Şi pre **26** mai răi *om.* ca 80 de oameni i-au băgat în butuce **27** Iar pre ceialanţi slobozit **28** căpitenii zis **29** pre nebuniia acestor simiani *om.* **29—30** a boiarilor... la liaşi] fuga boierilor **30** cari de s-ar fi potrivit turcii **31** ari fi] ar fi pe faptele lor *om.* chivirnisit **32** domnie iară] dar din oaste nici **34** boerilor auzit apropiesă **35** auzind Grigori **36** oaste Sobeţchie

cu bune rînduiale, au început a să bate den tunuri, den puşci. Dar nu făcia turcii nemică, că era şi turci puţini şi liaşi mulţi. Carii văzind că într-altu chip nu va putea să-i răzbască, au orînduit husarii, carii sintu cu hiar îmbrăcaţi / şi după dînşii panţirii, carii sintu cu dzéle; şi au dat 294
năvală în şanţuri de-i giunghia pe turci, ca pe nişte mascuri. Vărsare multă de singe s-au făcut, cît carii scăpa den oaste, de Nistru nu scăpa, că să îneca. Iară carii scăpa den Nistru, de oştile de peste Nistru nu scăpa, că era mulţi. Şi de ai noştri, amestecaţi cu leşii, den boiari şi Badea Bălăceanul contoş, de-i omorîia, mai nice unul n-au scăpat, fără numai paşia cu oarecîţva paşi, avînd cai buni, au scăpat în Cameniţă. Iară pe domnul şi pe oastea lui i-au prinsu liaşii şi i-au dus la Sobiaţchii hatmanul şi cu cinste l-au priimit, dzicînd să rămîe în protecţiia crailor. Dar el i-au răspunsu că nicecum nu va fi aceasta, de vréme că doamnă-sa şi cuconii sîntu în mîna turcului. Ce s-au rugat să facă bine să sloboad oştile să să ducă pe la casăle lor şi pe dînsul să-l lasă să să ducă la viziriul, că de nu va miarge curund, pot să dzică că iaste hain de către împărăţie şi vor trimite tătari de vor robi ţara şi va fi un păcat prea mare. Ca acéstea dzicînd, li-au dat voe, şi s-au dus Grigorie vodă la viziriul, unde era, la Baba. Pre carele vădzindu-l viziriul, i-au părut bine şi l-au întrebat:

— Cum au fostu povéstea, de s-au pierdut atîtea oşti?

El au dzis că săraschiariul au greşit, n-au ascultat precum l-au învăţat. Şi fiind nişte paşi scăpaţi den războiu acolia la viziriul, i-au scos mărturie că au audzit cum au dzis Grigorie vodă să nu să închidză în şanţuri şi paşia n-au vrut. Viind de faţă, au mărturisit că de ari fi ascultat saraschiariul de Grigorie vodă, nu s-ar fi prăpădit atîta bunătate de oaste. Şi încredinţîndu-să viziriul într-aceasta, pe serascher l-au făcut surgun şi lui Grigorie vodă i-au dat iar domniia. Şi îndată ce miarsă la conac, trimisă de olac în ţară, la căimăcami, la Gheorghie banul Bălianul, la Stroe vornicul, la Hrizia vistiarnicul, să ştie că i-au dat domniia iarăş. N-au trecut multă vréme, veniră olace la viziriul de la împăratul şi lîngă alte trebi ce vor fi avut, i-au dat ştire şi de aceasta, că au pus domnu împăratul / Ţărăi Româneşti pe Duca vodă. Au fostu faptele caimaca- 294v

---

1 bună rînduială să *om.* din din puşci **1—2** Iar turcii nu fă[cu]ră nimică **2** turci *om* Cari **3** într-alt nu va... răzbască] n-ar faci nimică **3—4** leşii hisari cari sînt cu fer **4** cari sînt cu zăle **5** giunghie nişti **5—6** şi multă vărsari **6** cît carii] că cari den oaste] din şanţuri de] din **7** că să îneca *om.* Iar cari den] din de oştile de peste Nistru] din oaste ce era în ceia parte **8** mestecaţi den boiari *om.* Bade **9** nici **10** paşa oarecîţva] cîţva avînd] ce ave mai buni Caminiţi Iar **10—11** pre domnu **11** şi pe oastea] cu oaste prinsu] luat Sobeţchie hatmanu **12** primit protecţiia] protiaţchie (*sic*) **13** nicicum doamna sa **14** cuconii] copii sînt bini să-i sloboaz **15** vizirul **16** mergi poate să zică este împărăţii **17** tătarîi robi] prăda şi acel păcat mari lui va fi **17—18** Ca acéstea... voe şi] Şi dîndu-i voie **18** Grigori vizirul **18—19** unde era *om.* **19** Baba] Babadac cari vázîndu-l viziriul *om.* bini **21** povéstea] pricina pierdut] prăpădit atîte **22** zis sarascheriul n-au ascultat] neascultînd **23** nişti din război acolo vizirul i-au] au **24** auzit zis Grigori închiză *După* închidză *ad.* oaste **25** paşa vrut] ascultat Viind] Şi zicînd au mărturisit *om.* ari] ar **26** saraschiariul *om.* Grigori atîta bunătate de *om.* **27** vizirul într-aceasta *om.* au făcut pe sarascherul **28** Grigori domnie miarsă] sosi **29** trimisă de] au tremes în ţară *om.* caimacami Gheorghii banu Bălianu **30** vornicu Hriza ştii că] că iarăş domnie iarăş *om.* **31** olaci vizirul **33** Rumâneşti fost

mului, lui Cara Mustafa pentru Şerban spătariul şi pentru voia banilor ce-au luat de la Duca vodă, după ci-au audzit că au robit liaşii pe Grigorie vodă. Deci viziriul chemînd pe Grigorie vodă, i-au spus întîmplarea cum au fostu şi cum că n-are cum să facă într-altu chip, den vréme că iaste poronca împărătiască, iară el să margă la Ţarigrad să-ş vadză doamna şi copiii şi curund îi va da domniia iarăş, precum ar fi fostu de ar fi trăit. Şi luîndu-ş dzua bună, s-au dus la Ţarigrad şi i-au făcut ferman să-i sloboadză pe doamna şi cuconii, că-i închisiasă.

Iară în ţară, la boiarii caimacami, cum s-au dzis mai sus, că trimisiasă Grigorie vodă carte că vine domnu, nu peste multă vréme, vini Costantin căpitanul, ficiorul Stoicăi Liudescul, cu cărţi de la Duca vodă că vine domnu de la Poartă. Şi au scos tunurile de au dat pe obiceiu. Şi au vestit în ţară domnie noaă, a Ducăi vodă. Iar boiarii caimacami văzind cărţi despre o parte, cărţi despre alta cu domnie noaă, neştiind adevărul, au pus neşte slujitori de au băgat pe Costantin căpitanul în hiară şi puindu-l într-o cuhne, cu 6 cai au purces cu boiarii în sus, spre mănăstirea Argeşului. Acolea mai viindu-le adevărate veşti că tot Duca vodă vine domnu fără nice o îndoială, l-au slobodzit de închisoare şi din heră şi s-au dus la Bucureşti. Iară boiarii au trecut în Ţara Unguriască, la Sibiiu, anume aceştiia: Gherghe banul, Stroe vornicul, Ivaşco logofătu, Hriza vistiarnicul, Niagoe Săcuianul, Ilie armaşul, Pîrvul Fărcăşanul, Hrisoscul vătav; şi mulţi boiari Mehedinţi au fugit în Hangu.

295 *De aice să încépe istoriia lui Grigorie vodă, domnul Moldovii, a căruia titul şi mai înapoi am pomenit, la începutul istoriilor moşilor săi*

Aţi înţăles, dar, mai sus, cine au fostu moşii, strămoşii acestui Grigorie Ghica vodă, domnul Moldovii: iarăş domni vrednici au fostu, buni şi milostivi asupra tuturor, nemărui nice o strîmbătate făcînd, care Dumedzău nu iubéşte. Fost-au împrotivă numai acelora ce li-au stătut împrotivă, cum aţ citit istoriia lor. Ce den vréme că tot cei ce să poartă cu dreptate şi să ferescu de strîmbătăţi şi de alte lucruri neplăcute lui Dumnedzău şi niamul lor să procopsiaşte, îţ videa, dar, şi-ţ înţălége mai gios, ce-au răsărit mai pe urmă den niamul Ghicăi vodă.

---

1 lui *om.* Şărban voe **2** auzit pre Grigori **3** vizirul chemînd] au chemat Grigori i-au] şi i-au întîmplare **4** fost n-ari într-alt den] de este **5** poroncă iar vaz[ă] **6** domnie ar fi fostu] au fost **7** zioa **7—8** sloboază **8** pe *om.* cuconii] copiii închisăsi **9** Iar boieri zis **9—10** trimesă Grigori **10** vini piste vini] veni **11** Costandin căpitanu feciorul **12** vini de la Poartă *om.* au scos] scoţînd de *om.* obicei **13** noao boerii **14** despre] şi despre adevărul] adivărat **15** nişti băgat] pus Costandin căpitanul *om.* hiară] feră **16** cuhni boerii în sus *om.* **17** Acole veste adivărată vini **18** făr de nici l-au] au slobodzit de închisoare şi din heră] pe Costandin din feră **19** Iar boerii **20** aceştie Gheorghii banu **21** armaşu Fărcăşanu **22** boeri Mihidinţi Haţag **G**, Hangu **I** **23** Dĭ începim istorie Grigori **24** al cărue **25** istorielor **26** dar *om.* cinĭ fost **27** Grigori domnul Moldovii *om.* au fost iarăş domni vrednici *după* au fost *ad.* au fost fiind **28** nimărui nici **28—29** cari Dumnezău **29** împotrivă acelora] celor li-au stătut] umbla să-i ste **30** împotrivă istorie den] de **31—32** strîmbătăţi ... Dumnedzău] cele răle **32** pricopsăşti videa, dar] vide înţălegi **33** răsărit... den] eşit din

Că Grigorie vodă, ficiorul lui Gheorghie Ghica vodă, au avut doamnă iarăș de bun niam, den Sturdzăști, pe doamna Mariia, fată lui Matiiaș Sturdzii vistiarnicul, de aicea, den Moldova. Și au avut Grigorie vodă doi ficiori, pe Matei vodă și pe Ștefăniță vodă.

Deci Ștefăniță vodă ficiori n-au avut. Iară den Matei vodă iaste acestu Grigorie vodă, domnul Moldovii, nepot lui Grigorie vodă, domnul Țărăi Românești și strănepot lui Gheorghie Ghica vodă. Iară de pe mumă iaste nepot de fată lui Alexandru Exaporitul terdzimanul și marele sol, căci îmă-sa doamna Roxanda iaste fată lui Alexandru Exaporitului, sor cu Neculai vodă, domnul Țărăi Românești, carele și în Moldova au fostu domnu în 2 rînduri, și cu Ion vodă, carele iarăș au fostu domnu Țărăi Românești puțină vréme și au murit în domnie. Acel Alexandru Exaporitul au fostu om mare și vestit în Țarigrad. Întăi au fostu terdziman, iară apoi l-au făcut împărățiia sol mare. Acesta au fostu mijloc păcii ce s-au aședzat între turci și între niamți la Carloviță și și cu alte împărății, avîndu-l turcii la sfat și la mare cinste.

Și după moartea lui Matei vodă, tatăl lui Grigorie vodă, rămîindu
Grigorie vodă mic, cu frate-său Alexandru /, carele acmu iaste terdziman, 295v
în purtarea de grij[ă] moșu-său, lui Alexandru Exaporitul, au fostu până s-au mai rădicat. Și dacă au agiunsu Grigorie vodă la vîrstă, fiindu om vrédnic, după ce-au cădzut Ion vodă, unchiu-său, den terdzimănie făcîndu-l împărățiia domnu Țărăi Românești, au făcut terdziman pe Grigorie vodă în locul unchiu-său, lui Ion vodă, ș-au slujit Porții împărătești 11 ani, cu dreptate și cu credință slujbă. Și aflînd stăpînii credința lui și ințălegînd și de niamul său cine iaste, cunoscînd și vredniciia, l-au miluit cu domniia Țărăi Moldovii, făcînd terdziman, în locul său, pe frate-său Alexandru terdzimanul.

Iară aicea, în Moldova, domnind Mihai Racoviță vodă, au trimis împărățiia pe Ali aga, ficiorul lui Apti pașia, capigibașia și salahorul, cu maziliia lui Mihai vodă. Ce măcar că și Mihai vodă nu puțină grij[ă] avia de Grigorie vodă pentru domnie, de care grij[ă] tot n-au scăpat, dară de maziliia sa nemică n-au știut nu numai Mihai vodă, aicia, ce nice în Țarigrad capichihaia lui, nice fiiu-său, Costantin vodă, ce să afla în Țarigrad purtător de grij[ă]. Căci vineri, în 16 dzile a lui sept[embrie] au pornit viziriul pe capigi-bașia, cu care capigi-bașia au trimis și Grigorie

---

1 Grigori feciorul Gheorghii **2** din Sturzăști Marie Măteeș **3** Sturza de aicea den] din *După* avut *ad.* aice în Moldova **4** feciori *După* ficiori *ad.* Grigori vodă vodă[1—2] *om.* **5** Iar din Matei este **6** acest Grigori **7** Țărăi Românești] Muntenești (*sic*) Gheorghii Iar **8** este de fată *om.* Alecsandru Ecsaporitul tărzămanu **9** îmă-sa] mă-sa iaste doamna Ruxanda fata lui Alexandru Exaporitului] Ecsaporitului **10** Rumânești cari fost **11** cari fost **12** Rumânești Acel] Iar acel **12—13** Alecsandru Ecsaporitul **13** fost mari tărzămanu **14** iar împărăție fost mijloc] mijlocitori **15** aședzat] făcut Carloviț și și] și **16** mari **17** moarte Mătei tatul Grigori **18** Grigori Alecsandru cari este tărzăman **19** purtare de grijă moși-său, a lui Alecsandru Ecsaporitul fost păn **20** Grigori fiind **21** căzut din tărzimănie **22** împărăție Românești] Muntenești terziman pre Grigori **23** împărătești *om.* **24** slujbă *om.* **25** și de niamul său cine] din ei niam cunoscînd și vredniciia *om.* **26** domnie Țărăi *om.* tărzimanu pre **27** Alecsandru terdzimanul *om.* **28** Iar aice tremes **29** împărăție pașa salahoriul **30** mazîlie **31** ave Grigori cari griji **32** mazîlie sa nemică] nime Mihai vodă] el alce **32—33** nici capichihaelile lui în Țarigrad, nici fiiul său Costandin **33—34** purtători de griji în Țarigrad **34** în 16... sept.] sept. 16 **35** vizirul tremes Grigori

vodă pe Enache aga, ficiorul lui Costantin postelnicul. Și cînd au fostu la săptămîna, iarăș vineri, sept[embrie] 23, încă nu îmbrăcasă Grigorie vodă caftanul de domnie, au trimis viziriul de au rădicat pe ficiorul lui Mihai vodă și pe capichihaia lui și i-au pus la închisoare; și a doa dzi, sîmbătă, sept[embrie] 24 au îmbrăcat și Grigorie vodă caftan de domnie de la viziriul. Iar a triia dzi, duminecă, sept[embrie] 25, au sosit și capigi-bașia aicia, la Iaș, cu Enache aga. Și nice pe Enache aga nime nu l-au cunoscut, viind teptil, învălit turcește, ca ciohodarii, pănă ce-au sosit la Iaș, de au descălecat la scara divanului; ș-au lepădat cealmaoa și au întrat în divan cu capigi-bașia de au dat fermanul cel de mazilie și au
296 adus cărți de căimăcămie, făcînd / căimacami pe Costantin Costache spătar și pe Sandul Sturdzea banul, fiind Sandul Sturdzea banul și de niamul lui Grigorie vodă, al doile văr de pe doamna moșu-său lui Grigorie vodă, domnul Țărăi Românești.

Ce la aceasta vaț putea cunoaște cine au fostu și acestu Grigorie vodă și ce cinste avea de la stăpîni, care cîștigasă cu slujba și vredniciia sa, că, cînd l-au chemat la sărutarea poalii împăratului, i-au trimis la gazdă 40 cai den grajdul împărătescu cu toate podoabele și cu bostangii împărătești pe lîngă cai și foarte frumos alai i-au făcut. Care acestu obiceiu n-au fostu la alți domni ca să-i vie atîțea cai împărătești. Cum și mai pe urmă, cînd au mărsu de ș-au luat dzua bună de la viziriul, l-au îmbrăcat cu blană de sobol, care numai pașii cei cu trei tuiuri iau blana acéia și atunce l-au adus cu alai. Aceasta cinste i-au adaos împărățiia acestui domnu, care la alți domni n-au fostu.

Deci purcegînd Grigorie vodă den Țarigrad, eșind iarăș cu frumos alaiul său, viind pănă la Mecin, acolo i-au scos înainte nazirul de Brăila dunalma, de au vinit Grigorie vodă pe apă pînă au eșit la malul Dunării de aceasta parte, la Gălați, supt saevantu ce era la malul Dunării împinsu ș-au ședzut supt saevantu cu schiamni-agasi Ismail aga, unde toți boiarii țărăi, de la mare pănă la mic, eșisă înainte de s-au împreunat cu Grigorie vodă. Și a doa dzi, acolo în Gălați, au făcut divan țărăi și după divan și masă mare cu toți boiarii. Și viind la Iaș, la scaun, i-au eșit Enache aga înainte, la închinare, la Șanta, cu multă slujitorime, făcînd un alaiu prea frumos. Iară supt Galata, la cîmpu, era saiavantul întinsu, unde eșisă căimăcamii și cu o samă de boiari bătrîni ce nu putus[ă] vini la

---

1 Ianache feciorul Costandin fost **2—3** sept. 23... de domnie *om.* **3** tremes vizirul feciorul **4** și pe capichihaia lui *om.* închisoari *După* închisoare *ad.* înpreună cu capichihaiao lui dao zi **5** sept. 24 *om.* și *om.* Grigori de domnie *om.* **6** vizirul trie zi sept. 25 *om.* **7** -baș aice Eși Ianache nici nime *după* cunoscut **8** viind] fiind turcești păn **9** la Iaș *după* descălecat **10** -baș **11** căimăcămie] căimacami caimacami Costandin **12** Sturza banu Sturza de] din **13** Grigori moși-său **14** Rumânești **15** putea *om.* cunoaști cini fost acest Grigori **16** ce] ci ave **16—17** și vredniciia sa *om.* **17** sărutare tremes **18** din **19** i-au făcut alai foarte frumos **19—20** Cari acest obicei la alți domni n-au făcut **20** ca să-i vie atîțea] să-i de Cum și] Și **21** mersu zioa vizirul **22** cari trii iau] eu **23** adus] dus Această împărăție **23—24** acestui domnu *om.* **24** cari fostu] făcut **25** Grigori din **25—26** eșind... Mecin] cu alai foarte frumos viind păn la Micin **26** nazîrul **27** venit Grigori pînă au] păn ce-au **29** și au șăzut săivant schimni- Ismail aga *om.* undi boerii **30** eșisă înainte de la mari păr la mic **30—31** Grigorie vodă domnul **31** Și... dzi] A dao zi **32** și *om.* mari boerii **32—33** înainte Ianache aga **33** închinari alai **34** prea foarte Iar Gălata saivantu undi **35** caimacamii boeri putusă] pute

Gălaţi, de s-au închinat domnului. Şi întrînd în Iaş într-o dzi sîmbătă, dechemvrie 18 dzile, întăi au descălecat la besérică, la stăi Nicolae, unde îl aştepta mitropolitul Moldovii Ghiorghie, şi cu toţi episcopii şi préuţii îmbrăcaţi, episcopii / [296v] în veşminte arhiereşti. Şi după închinare, au mărsu domnul la altoriu şi îngenuchind, i-au cetit mitropolitul molitva cea obiciuită ce să céteşte domnilor noi. După cetirea molitvii i-au făcut mitropolitul şi oraţii de bucurie pentru venirea domnului. Şi de acolea încălecînd, au întrat în curte ş-au şădzut în divanul cel mare cu schemni-agasi Ismail aga, capigilar chihaias a viziriului, carele, după întoarcere lui de aicia, s-au făcut ceauş-başia. Şi după cetirea fermanului împărătescu, mergînd toţi boiarii de au sărutat mîna domnului. Pe schemni-agasi l-au îmbrăcat cu blană de sobol şi pe divan-efendi ce-au cetit fermanul l-au îmbrăcat cu caftan şi au strigat ceauşii dova. Şi rădicîndu-să domnul, au mărsu în spătărie. Apoi şi pe caimacami şi pe Enache aga, după ci-au mărsu domnul în spătărie, acolia au şedzut de i-au îmbrăcat şi pe dînşii cu căftane pentru slujba lor. Şi după aceia, la săptămîna, au chemat şi pe boiari de i-au boierit, făcînd pe Gavril Miclescul logofăt mare şi pe Darie Donici vornic mare de Ţara de Gios şi pe Costantin Rusăt vornic mare de Ţara de Sus şi pe Costantin Costache hatman şi pe Sandul Sturdze spătar mare şi pe Iordache Cantacozino ban mare şi pe Gavril Costache păharnic mare şi pe Toader Pălade vistiarnic mare şi pe Iordache Costache stolnic mare.

Iară cu domnul, den Ţarigrad, vinisă Costantin postelnicul cel mare şi Andronache Vlasto, cumnat domnului, carele ţine pe sora domnului, pe Marioara; den Ţarigrad îl făcusă comis mari, iară mai pe urmă, la anul, l-au făcut păharnic mare. Şi alţi boiari: Mihălache vel sulger, Iordache vel armaş, ginirile lui Costantin post[elnicul], carele curundu l-au făcut sărdar.

De aicia dar să vedeţi bunătate nespusă a acestue domnu, ce mare dar de la Dumnedzău au cădzut pe Ţara Moldovii. Ca o lumină au străluminat, plină de bucurie, precum dovedzile înainte sîntu însămnate!

Acestu Grigorie vodă luînd domniia Ţărăi Moldovii, / [297] încă pănă a nu vini în scaon, aşia toţi boiarii şi slujitorii şi toată ţara s-au bucurat înţălegînd de înţălepciunea şi bunătatea ce are. Precum dacă au vinit şi vederată au fostu acia bucurie între toţi pămintianii, cum să dzice

---

1 Eş zi simbătă **2** zile la sfete Neculai au discălicat la besérică *om.* **3** îl *om.* **4** arhiereşti *om.* închinari mersu **5** oltari mitropolitu molifta ce **6** ceteşti cetire molitfii **7** mitropolitu venire acole **8** şăzut divanu schimni **9** Ismail aga *om.* chihaesi a vizirului cari **10** aice -baş citire **10—11** împărătescu *om.* **11** boerii au] i-au schimni **12** fermanu **13** căftan domnul] vodă **14** spătarii Apoi şi] ş-au îmbrăcat căimăcami **14—15** după ci-au... şi pe dînşii om. **16** Şi *om.* **17** boieri i-au boierit] le-au dat boerii mari **18** mari Costandin mari **19** Costandin Sturza **20** spătari mari Cantacuzino mari Costache Gavril **21** păharnic mare] pah. Páladi vistiarnic mare] vel vist. **22** mare *om.* **23** Iar din venisă Costandin **23—24** postelnicul cel mare] post. **24** Vlastov cumnatu carele] ce **25** pe Marioara] Mărioară din Ţarigrad *după* mari iar mai *om.* **26** păharnic mare) pah. boeri sulgeri **27** ginerile Costandin cari curînd **28** sărdari **29** aice dar *om.* videţi acestui mari **30** de la Dumnedzău *om.* căzut **30—31** străluminat] strălucit **31** dovezile sint **32** Acest Grigori domnie Ţărăi *om.* **32—33** păn veni în scaun **33** aşia... ţara] toată ţara şi boerii **34** înţălepciunea şi *om.* bunătate ari venit **35** şi *om.* fost acia bucurie... pămintianii] bunătati zice

un cuvîntu, că după furtună vădzum şi liman ; adecă după cia multă nevoe şi supărare şi fără dreptate jacuri şi strîmbătăţi şi stricare ţărăi cu multe obiciae réle ce-i supărasă Mihai vodă, pe urmă, acestu domnu li-au fostu şi mîngăiare ; că aflînd Grigorie vodă ţara foarte străcată cum şi boiarii întristaţi de multă şi mare datorie ce-i îndatorisă Mihai vodă cu împrumutele, făcîndu-le siclet de luasă bani de la turci cu datorie şi dedésă împrumut, şi den ţară Mihai vodă luasă şi banii boiarilor nu i-au dat să să plătiască, pănă ce s-au mazilit. De care lucru de ari fi fostu un domnu slab Grigorie vodă, să nu-i poată apăra pe boiari de acei datornici, ce nevoe ar fi fostu, că nice cu toată casa lor, cu tot ce ar fi avut nu s-ari fi plătit ! Dar Grigorie vodă înţălegînd de aceasta, au adus ferman împărătescu de au apărat pe boiari. Nime den datornici n-au putut să să atingă nice de unii. Şi ţara încă cu dreptatea sa au tocmit-o, că întăi acéle obiciae réle, de care mai sus s-au dzis că li-au aflat aicia în ţară : prisăcărit, morărit, cărcimărit, ţigănărit şi altele ca acestea, în dzilele acestui domnu n-au suferit să fie. Cum şi desiatina de stupi, care obiceiu rău era aicia în ţară de întrecusă pe altele toate, că casăle boiaréşti şi mănăstirile şi alte brésle de frunte den starea lor scădzusă şi rămăsiasă stîngere dînd desiatina toţi asiaminia cu ţăranii. Şi încă Mihai vodă le luasă şi îndoită desiatina, den care nu puţină stricare ţărăi au fostu.

Acesta domnu iarăş nice aceasta n-au suferit, nice au socotit că va avea vro scădere, ce-au tocmit şi au pus la cale scădzind dentr-acestu obiceiu şi au aşedzat şi cu testamentu la visterie pe boiarii cei mari şi
297v mazili şi mănăstirile toate să dea / pe 10 bucate un leu ; cum şi pe alte brésle a curţii, tuturor li-au făcut osăbire den ţărani. Ce nu puţină pomană i-au rămas şi aceasta. Alte dări ce socotiia pe ţară, pentru chivernisala ţărăi, încă să siliia în tot chipul ca să aibă toţi pămintianii o dreptate. Şi cu bună chivernisală chivernisind ţara cu dreptate ce avia, au adus şi ţara la starea sa. Boiarii încă lipsindu-să de grijea datoriilor ce-i îndatorisă Mihai vodă şi nice alte supărări avînd, să afla toţi în linişte, den vréme că împrumute sau alte năpaşti în dzilele acestui domnu nu să pomeniia. Că gîndul şi firea lui era pornit tot spre bine, răvnind a face bunătăţi şi pomene, iară de rău nime nu să plîngia, nemică lăcomie avînd, fără cît atîta să siliia să-ş poată chivernisi ţara, precum o şi chivernisiia cu bună

---

1 un cuvîntu, că *om.* văzum adică **1—2** cia multă... supărare] multe jacuri şi obiceiuri răle ce scornisă **3** acest le-au **4** mîngăieri Grigorie vodă] el foarte *om.* stricată cum *om.* boeri **5** şi mare *om.* datorie] îndatoriri **6** cu] di **7** din boerilor **8** să să] să păn s-au mazîlit cari ar fi fost **9** Grigori nu-i] nu boeri **9—10** datornicii **10** nevoi fost că nice... avut] nici cu toate ce ave boerii la casăle lor **11** s-ari] s-ar Grigori **12** boeri den] din **13** nici dreptate **14** obiceiuri răle cari zis li-au] au aice **15** crăşmărit *după* ţigănărit aceste zilile **16** să fie *om.* desătine de stupi *om.* **16—17** cari obicei era mai rău decît toate **17** aice de întrecusă pe altele toate *om.* boireşti **18** brăsle den starea lor *om.* scăzusă **18—19** rămăsăsă la stîngiri **19** desitina toţi *om.* asămine **20** le *om.* desiatina *om.* din cari stricari au fost ţărăi **21** nici n-au] au **22** ave vreo scăderi la cale] ca să le (*sic*) **22—23** scăzînd dintr-acest obicei **23** aşăzat testement boerii **24** dea] de pe] pre **25** osăbiri den] de **26** şi aceasta *om.* socotie **26—27** chivirnisala **27** încă *om.* silie pămintianii *om.* **28** chivirnisală chivirnisind ave **29** stari Boerii datorielor **30** nici lineşti den] de **31** alte împrumuturi sau năpăsti zilele pomenie **32** Că gîndul şi firea] gîndul bini faci bunătăţi şi *om.* **33** pomeni iar plînge fără] făr de **34** atîta *om.* silie poată chevirnisi] chivirnisască chivirnisie

cumpănire avînd toţi o dreptate în dzilele lui; că n-au căutat să strîngă avere cu nedreptate, să facă multă agonisire, ce mai vîrtos s-au silit nume bun să-ş cîştige, precum au şi agonisit nemuritor nume a bun domnu ce-au fostu, ca să nu să strîce numele părinţilor, a moşilor săi, ce-au crescut ş-au mai adaos, cît nu trebue mai multu să scriem, că faptele lui îl arată.

Acesta domnu, după ce-au vinit cu domniia, ce-au aflat rămăşiţă nelucrat şi neisprăvit de Mihai vodă la curţile domneşti, el au tocmit şi au isprăvit. Multe casă au făcut şi de iznoavă. Făcut-au şi toate odăile slujitorilor den giur împregiur şi au tocmit zidiul, fără ciale ce de iznoavă au făcut. Acestu Grigorie vodă au făcut şi turnul cel naltu den poarta cia mare a curţilor domneşti, precum să véde; şi tocmisă într-însul şi ceasornic, cu clopot mare ce bătia de să audziia peste tot tîrgul, care nu puţină pomană era şi aceasta, în dzilele sale ş-au rămas pomană vécinică. Făcut-au şi casăle ciale frumoasă de la Gălata, carele îi era de răsuflare.

Slugile lui ce vinisă den Ţarigrad era foarte înţălepte urmînd stăpînului lor, plecaţi era tuturor a milui; îi miluia [şi] domnul, iară obraz ca acela nu le da să fie / cuiva împrotivă, cum am vădzut la mulţi domni 298 slugile domneşti foarte sămeţi, neplecaţi nemărui, necinstitori. Altă curte a lui toată împodobită nu cu mîndrie multă, ce numai cu socotială, cît să cade cinstii domnului. Slujitorii săi cei de curte foarte căutaţi şi miluiţi, îmbrăcaţi, nu suferiia să-i vadă goli, den vreme că şi alaiurile frumoasă încă plăcute îi era. Cunoscuţi era slujitorii săi den haine şi den bărate, carele de ce stiag era, cum şi un stiag de vînători ce făcusă îi purta în portu ungurescu şi cu bărate niagre de pîslă. Mai făcusă şi altu stiag de roşii cu portu arnăuţăscu şi cu bărate roşii de postav şi cu stiag de cătane.

La primblări, la cîmpu, încă ades eşiia cu boiarii săi, zăbăvindu-să cu naiuri şi cu nagarale, cu săgetatul şi cu săneţul, bătînd la pravilă prea bine, întrecînd la aceste pe toţi boiarii, fiind foarte isteţu la toate lucrurile şi cu blîndéţă multă, nemăreţu; şi domnu tînăr fiind, dar întregu la minte şi la toată socotiala şi, ce-i mai temeinic lucru, la cuvîntu stătătoriu.

În vinirea domnii lui nice limbă moldoveniască n-au ştiut, care lucru mai greu nu poate a fi, cînd nu ştie domnul limba ţărăi unde iaste. Dar iarăş de mierat lucru că pănă la 6 luni şi limba moldoveniască au învăţat, grăind asémenea la tot cuvîntul; ce poate că şi limba lătiniască,

---

1 cumpăniri o *om.* în dzilele lui; că *om.* n-au căutat] necăutînd **2** să facă multă agonisire *om.* **3** să-ş cîştigi nume bun nume nemuritori **4** fost să strîce] strice săi *om.* ce-au] ce l-au **5** ş-au] şi l-au trebui mult **5—6** că-l arată faptele lui **7** Acest venit domnie **8** şi neisprăvit *om.* au tocmit şi *om.* **10** de giurîmpregiur ale slujitorilor fără] făr de **10—11** ce-au făcut de iznovă **11** Acest Grigori nalt **11—12** den... curţilor] de pe poarta curţii **12** vedi tocmisă] au tocmit şi² *om.* **13** cu clopot mare *om.* bătia] bate auzie piste **13—14** care nu... sale ş-au] cari i-au **15** carele îi] de de] din **16** înţălepti (*sic*) **16—17** stăpînă-său **17** milue **18** împotrivă am vădzut] era **19** foarte sămeţi *om.* nimărui **20** cu socotială *om.* **21** cade] căde cinstii domnului *om.* Slujitorii] Şi slujitorii săi *om.* **22** îmbrăcaţi *om.* sufere vaz[ă] den] de **23** încă *om.* îi era plăcute săi *om.* den] lui din din bărăţi **24** carele de] cari din **25** negri alt **26** cătani **27** încă *om.* eşie ades boerii zăbăvindu-să *om.* **28** cu² *om.* şi cu sigetatul sineţul **28—29** pre bini **29** aceasta boerii **30** cu blîndéţă multă *om.* *După* nemăreţu *ad.* la toate lucrurile sale şi *om.* era întreg **31** ce-i] ce[l] *După* lucru *ad.* era aceasta că era stători la cuvînt **32** vinire nice... ştiut] nici moldoveneşti nu ştie **32—33** cari poati fi **33** undi este **34** iarăş de mierat lucru că pănă] păr **34—35** şi limba... învăţat] au învăţat moldovineşti **35** asămine *După* poate *ad.* fi lătinască

frîncească ce le ştiia toate, l-au deşchis aşia curund la limba moldoveniască. Dar adevărul era tot mintea lui cia întriagă ce nu uita cuvîntul dacă-l audziia.

La săraci milostiv, giudecătoriu bun şi tare la giudecată, adecă giudecata lui driaptă mergia, fără făţărie, fără voe veghiată, iară certările cu milă.

În mierare era şi boiarilor săi, cum aşia curund şi limba moldoveniască învăţasă, cum şi tot rîndul obiciailor şi a giudecăţilor ţărăi şi să siliia şi să osteniia foarte multu cetind toate jalobele ţărăi tot singur,
298v cum şi cărţile şi nemică nu să leneviia, nice rămînia / una ca să nu fie toate la ştiinţa sa, în tot chipul cercînd şi nevoindu-să dreptate tuturor să afle, mare grijă avînd pentru ţară şi pentru săraci să nu fie năpăstuiţi, să nu să afle în strîmbătăţi. Era un dar de la Dumnedzău asupra aceştii ţări.

Den boiarii săi ce vinisă den Ţarigrad avia om mai la credinţă şi la tot svatul pe Costantin ce-l făcusă întăi postelnic mare şi pe urmă, la al doile an, făcînd postelnic mare pe gineri-său Iamandi vel post[elnic], iară pe Costantin postelnicul l-au făcut hatman, precum mai gios scrie, fiindu om adevărat de folos şi de triabă. Acestu Costantin postelnicul fusiasă postelnic mare şi la Mihai vodă avîndu-l iarăş lîngă sine, al său om fiind. Şi pentru oarecare pricini uitîndu-să Mihai vodă la nişte cuvinte de nemică a unora de ai săi ce nu era [drept] să li asculte sau să să protivască, aşia l-au pierdut pre acestu om, de carele nu puţină căinţă, au avut, că de mare folos i-au fostu, şi pre urmă de mare stricăciune i-au rămas, cum singur ş-au cunoscut greşala; şi nemică n-au putut folosi, făcîndu-să Costantin postelnicul cu toţi ai săi oameni lui Grigorie vodă.

Den boiarii săi cei de ţară ce-i boerisă la vinirea domnii sali, întăi pe Sandul Sturdzea, den spătar mare l-au făcut vistiarnic mare. La anul al doile a domnii sale şi curund după dînsul şi pe Iordache Cantacozino, cumnat lui Mihai vodă, den ban mare l-au făcut spătar mari şi pe Macriiu l-au făcut ban mare şi pe Costache Razol stolnic mari. Şi după aceasta iarăş, cînd s-au plinit 2 ani a domniei lui, în dzua de stăi Vasilie, eşind în spătărie, mulţi boiari au mai boierit. Atunce au făcut pe Costantin Costachi hat[manul] vornic mare de Ţara de Gios şi pe Costantin postelnic[ul]

---

1 ştie le-au aşa **2** adivărul toată minte ce întreagă **3** auzie **4** judecători tari adică **5** merge fără[1−2]] făr de veghetă iar *După* certările *ad.* lui **7** mirari boerilor *După* cum *ad.* au învăţat aşa şi[1] *om.* **7—8** moldoviniască **8** tot... giudecăţilor] obiceiul **9** silie şi să osteniia *om.* mult **10** lenevie nici rămîne ca să] să **11** toate *om.* *După* sa *ad.* silindu-să cercînd şi nevoindu-să *om.* **11—12** să afle dreptate tuturor **12** mare *om.* avînd griji **12—13** să nu... strîmbătăţi *om.* **13** Dumnezău **15** Den] Deci din boerii ave la] de sfatul **16** Costandin mare *om.* pe urmă *om.* **17** făcînd] au făcut mare *om.* vel postelnic *om.* **18** iar Costandin **19** fiind adivărat treabă Acest Costandin **20** fusiasă] au fost mari sini **20—21** al său om fiind *om.* **21** oaricari nişti **22** nimică **22—23** sau să să protivască *om.* **23** aşia] şi aşa pierdut] depărtat acest cari căinţă] păreri de rău **24** mari fost pre] pe mari stricăciuni **24—25** i-au rămas *om.* **25** *După* greşala *ad.* sa nimică **26** Costandin lui] a lui Grigori **27** Din boerii vinire **28** Sturza din spătari mari vistiarnic mare] vel vist. **28—29** La anul... sale *om.* **29—30** Cantacuzino, cumnatul **30** din mare *om.* spătari Macrin **31** mare *om.* Razul mari *om.* **32** iarăş *om.* 2] doi a domniei lui *om.* zioa sfete Vasile **33** boeri boerit Costandin *om.* **34** mare *om.* Costandin

hatman şi pe Toader Pălade, nepotul lui Mihai vodă ce-l mazilisă întăi den visternicie, l-au făcut apoi ban mare. Ce nice pe Macrii nu l-au lăsat în părére de rău, ce l-au făcut staroste la Cernăuţi, cum şi pe Gavril ce fusiasă păharnic mare l-au făcut staroste la Putna.

Mai pe urmă şi pe Ilie Catargiul ce fusiasă logofătu mare şi la Mihai vodă, l-au / făcut iarăş logofăt mare în locul Miclescului. Ce aceasta 299
schimbare a boiarilor nu era pentru vreo pricină, ci numai că pe toţi îi iubiia şi nu lăsa ca să rămîe în părére de rău nice unii.

Boiarii încă iubind pre acestu domnu, toţi era la o credinţă cu dînsul, den vréme că precum cei cu boerii, aşia şi cei fără de boierii, de mila sa nu să scădea. Iară pentru îndămîna şi bine cum li-au fostu boiarilor la acestu domnu, de multe ori fiind voroava între boiari, singuri mărturisiia şi le era în mierare de domnu bun şi creştin ce le vinisă mulţămind lui Dumnedzău de dar ce li-au trimis, care ei nu cugetasă să-i întîmpine binele acesta. Şi ales rudele lui Mihai vodă, iarăş singuri ei mărturisind că nice la domnul ce-au avut de niamul lor n-au avut mila şi odihna ce-au avut la Grigorie vodă, neferindu-i Mihai vodă cu împrumutele şi cu alte greutăţi nice pe niamul lui cum şi pe alţii. Şi osăbit de alte rude a lui Mihai vodă, pe carii Grigorie vodă şi boiari mari îi făcusă, să te miri de Dumitraşco hatmanul, fratele lui Mihai vodă; fiind el lipsit de nădéjde cum să aibă vro milă la un domnu strein ca acesta, socotind că va fi în prepus pentru frate-său, dar Grigorie vodă după acele prepusuri n-au îmblat, ce tuturor s-au arătat cu bine, cercetîndu-i cu mila sa şi au rămas şi Dumitraşco hat[manul] odihnit şi la mila domnului, cum şi tot niamul lui avîndu-i în cinste şi în dragoste. Şi încă mai multu este de mierat pentru gineri-său Iordache Costache stolnicul, careli la domniia lui Mihai vodă, fiindu-i ginere, nice o căutare n-au avut, dar Grigorie vodă l-au făcut stolnic mare şi i-au dat şi căpităniia Codrului şi ţinutul Fălciiului tot în sama lui. Şi pe altu ginere a lui Dumitraşco hat[manul], pe Ion Bogdan, l-au făcut medelniciar mare şi pe fiiu-său, Radul, jitniciar mare. Şi pe toţi îi avia în cinste şi în trécere. Dar apoi ei, ce mulţămită i-au dat lui Grigorie vodă, mai nainte viţ înţălége! Ce cum li-au fostu mulţămita, aşia mai pe urmă Dumnedzău n-au suferit, ce i-au tîmpinat cu urgiia sa de ş-au luat osinda.

---

1 Păladi nepotu   mazîlisă **2** din visternicii   apoi l-au făcut   mari   nici   *După* Macrii *ad.* banu **3** păreri **3—4** ce fusiasă] ce-l făcusă **4** mare *om.* **5** ce-au fost logofăt mari şi *om.* **6—7** Şi această schimbari **7** boerilor   vreo pricină ce] altă fără   că] pentru că-i **7—8** pe toţi îi *om.* **8** iubie   *După* iubie *ad.* pre toţi   lăsa... unii] vre să fie nici unul în părări de rău **9** Boiarii... toţi] Iar boerii încă iubie pre domnu şi era toţ   cu dînsul *om.* **10** den] de   aşa   făr   boerii   de[2]] din **11** scăde   Iar   bini   le-au fost boerilor **12** acest   fiind] era   boeri   mărturisie **13** mirari   şi creştin *om.* **14** Dumnezău   le-au tremes   cari   cugeta **14—15** să-i întîmpine binele acesta] la aceasta **15** Şi *om.*   iarăş] cari   mărturisie   nici **16** avut de] fost din **16—17** n-au avut... Grigorie] nu le-au fost aşa bini cum le era la Grigori **18** nici   Şi osăbit... Mihai vodă *om.* **19** care Grigori   şi boeri mari *după* făcusă **19—20** Dumitraşcu hatmanu **20** fiind el] că era   nădejdi   cum să] că să mai **21** de la vrun domn   ca acesta *om.*   pripus **22** Grigori   acele *om.*   pripusuri   umblat **23** bini   Dumitraşcu **24** cum şi] cu **25** Şi încă... mierat] Şi de mirat este **26** stolnecu cari   domniia lui *om.* **27** gineri   nici o căutari   Grigori   mari **28** căpităniie **29** alt gineri   Dumitraşcu **30** mare[1-2] *om.* **31** i-au] au   Grigori **32** viţ înţălege] viţi vide **32—33** Ce cum... pe urmă] Dar **33** Dumnezău   n-au suferit, ce *om.*   urgie

299v Cu megiiaşii de penpregiur bine să avea acestu domnu, cît la toţi avia nume bun. Era cît să nu-i poată nime a-i dzice că nu-i vrednic de domnie. Numai cu megiieşiia ce-i şi cu nume rău tătarîlor nohai, den vréme că cu megiiaşul rău de pururea eşti în gîlceavă cu dînsul şi ales precum are Moldova megiiaşi răi pe tătari. Poate să mai aibă altă ţară, căci firea şi feliul lor den-ceput aşia au fostu, jăcaşi şi apucători şi de pururea ei vor să poftescu zorbale şi nepaci, tot pentru să apuce şi să jăcuiască. Iară pacea îndelungată lor li-i sărăcie, precum la aceasta ne-or fi mărturie şi alte ţări, că puţine ţări ar fi rămas necălcate şi nejăcuite de dînşii. Să vedeţi dar şi în dzilele acestui domnu, lui Grigorie vodă, ce s-au ispitit ei să facă? Numai Dumnedzău li-au stătut împrotivă de nu li-au agiutat!

Că la anul al doile a domniei lui Grigorie vodă, la vlet 7236 oc[tomvrie], fiind han Crîmului Maglin Ghirei han, s-au învrăjbit cu frate-său Adăl Gherei soltan, ce era calga. Şi îmblîndu acel soltan împrotivă cu hanul, au scris hanul la împărăţie şi au vinit capigi-başia de la împărăţiie cu mazilie lui Adăl Gherei soltan, să-l rădice să-l ducă la Iampolea, ca pe un neascultător. Iară Adăl Gherii soltan cunoscînd el că despre frate-său hanul i să trage mazilie, îndată au luat pizmă asupra hanului, cercînd mijlocire să-l tîmpine cu răutate. Şi de vréme că şi mărzacii Bugiagului nu-l iubiia pre acestu han, pentru căci ei fiind mai volniciţi la alţi hani, iară acestu han i-au mai înfrînat; şi pe mulţi den mărzaci şi capete a Crîmului, cei protivnici şi neascultători, i-au şi tăiat. Cu care înfrînare ei deprinşi nu era. Sabiia altor hani într-înşii nu întras[ă]. Şi cia driaptă giudecată a hanului care făcea asupra celor protivnici ei luînd-o chip de strîmbătate, avia pizmuire. Şi viind, dar, şi Adăl Ghiri soltan cu capigi-başia, trecut-au întăi pre la Voziia, ca să margă la Iampolea. Iară dacă au trecut Nistrul, îndată s-au strînsu mărzacii şi mai vîrtos
300 Orumbe/teştii, la dînsul, sfătuindu-l să nu margă la Iampolea, ce să rămîe la dînşii, că ei or sta la un cuvîntu cu dînsul să pîrască pe hanul, să-l maziliască. Şi de n-a vrea împărăţiia să le dea han pre voia lor, să să oştiască, să margă cu zorba asupra Crîmului, să-l scoată cu sila. Şi priimind şi soltanul, au făcut ardzu şi l-au dat la capigi-başia să-l ducă la

---

3 diprinpregiur bine să avea acestu] îş ave bini acest 2 Era... dzice] Nime nu pute să zică 1 domnii 3—4 megiieşiia... dînsul] megieşii nohai ave rău fiindcă era răi 5 precum are] cum îi ave megiiaşi răi pe] pre Poate să] nu poate să-i 6 căci firea şi] fiindcă ei de 6—8 den-nceput... să jăcuiască] sint răi şi jăcaşi şi ei di-a purure poftesc nepaci 8 Iară] că pace precum] şi 8—9 ne-or fi mărturie şi alte ţări că *om.* 9 puţini 10 dînşi videţi *După* dar *urm.* ce s-au ispitit ei să facă în zilele acestui domnu 11 Dumnezău împotrivă 12 le-au 13 domnii lui Grigorie vodă] sale vlet] let 13—14 oc[tomvrie] *om.* 14 han Crîmului Maglin Ghirei] Megherei 15 Adel soltan] han umblînd sultan împotrivă hanului 16 -başia de la împărăţie *om.* 17 mazîlie Adil sultan rădici Ianpole 18 neascultători Iar Adil Gherei sultan el *om.* dispre 19 hanul *om.* mazilie] aceasta 20 mijloc tîmpini de vréme că şi] fiindcă nici Bugiacului 21 iubie acest ei fiind] şi ei era volnici 22 iară] dar acest înfrînat] înfruntat pre 22—23 den mărzaci... Crîmului *om.* 23 cei] de cei mai şi neascultători *om.* tăet Cu] la 23—24 cari înfrînari ei nu era deprinşi 24 Sabiile *După* într-înşii *ad.* păr atunce 24—25 ace judecată dreaptă cari făce hanul 25 celor] lor protivnici *om.* luînd-o] o lua în 26 ave pizmuire] şi pizmue Adel Gherei sultan 27 -baş Vozie Ianpole 28 Iar Nistru îndată *om.* 29 Orumbiteştii la dînsul *om.* Ianpole 30 rămîi cuvînt pe] pre 31 vre înpărăţie dea] de pre] pe 32 oştească zorba... cu sila] sila să scoată Crîmul 32—33 Şi... soltanul] Şi primind sultanu aşa arzu -başa

împărăţie. Şi luînd mărzacii pe Adel Ghirei soltan den mînule capigi-başii, cu toţii au fostu la un cuvîntu, dînd răspunsu că nu le trebue acest han.

Şi cîte au dzis capigi-başia soltanului să nu calce poronca împărătiască, n-au ascultat; şi încălecînd tot Bugiagul, de la mare pănă la mic, s-au făcut haini şi protivnici împărăţii, rădicîndu-să asupra hanului.

Atunce şi Dumitraşco hatmanul, fratele lui Mihai vodă, împreună cu gineri-său, cu Iordache stolnicul, aflîndu-să ei la acia vréme în gios, la culesul viilor şi înţălegînd de zorbaoa tătarîlor, îndată au fugit şi ei la tătari; şi lipindu-să pe lîngă Adăl Ghirei soltan, multe amestecături au făcut asupra lui Grigorie vodă şi asupra ţărăi, că făcîndu-să ei tot una cu tătarîi, au scos mijloc ca acela de la Adăl Ghirei soltan de au trimis un mărzac, anumi Husăin Gazi, cu tătari aicia la Iaş, la Grigorie vodă, ca să le dea giupănésăle şi toate bucatele şi altă ce li-ar fi rămas cu laude ca acélea despre Adel Gherei soltan, că de nu li-a da Grigorie vodă giupănésăle sau li-ar opri ceva, apoi să nu-ş bănuiască. La care şi Grigorie vodă văzindu-i că sîntu protivnici împărăţii, giupănésăli boiarilor sau bucatele ce şi altă ce-au cerut Adăl Gherii, bani şi alte daruri, tot li-au dat, ca să-i îmblînzască pentru apărarea şi feriala ţărăi. Iară tătarîi, la această vréme oştindu-să, cum mai sus scrie, cu gînd ca acela să margă asupra Crîmului, socotind că a fi şi Crîmul una cu dînşii şi or mazili pe hanul poftindu-ş ei han de la împărăţie pe Caplan Ghirei han şi putînd isprăvi să le dea împărăţiia han pe voia lor, / pren mijlocul lui Caplan 300v
Ghirei han, să poftiască şi domn Moldovii pe Mihai vodă şi să maziliască pe Grigorie vodă. Ce Dumnedzău nu li-au agiutat să-ş poată isprăvi gîndul lor, că trecînd ei Nistrul în céia parte să margă asupra Crîmului, s-au împreunat cu Iaman săhăidac şi fără voia lor i-au luat şi au mersu pănă la Ternev, la malul Buhului, în prejma căzacilor botcalii, adică zaporojeni, cu nădéjde ca acéia că or fi şi căzacii de Botcalie protiviţi lor şi una cu dînşii şi după ce va îngheţa Buhul să ia şi pe căzaci să triacă asupra Crîmului. Ce nice căzacii de Botcalie lor nu li s-au protivit, dîndu răspunsu că ei au stăpîn pe hanul şi de poronca hanului ascultă. Dar încă pănă la 1000 de căzaci cu liafă tot au fostu strînsu ei de pe margine, pe unde i-au găsit. Şi poate că ar fi trecut ei şi Buhul, numai s-au temut den urmă, căci hanul încă au chivernisit bine, că au trimis pe fiiusău Tohtamiş Chirei soltan cu o samă de oaste sprintenă, aliasă, de au

---

1 împărăţii Adel Ghirei *om.* sultan din mîna **2** fost cuvînt trebui **3** cîte *om.* zis -başa sultanului calci **3—4** poronca împărătiască] cuvîntu împărăţii **4** *După* împărătiască *ad.* iar el Bugeacul mari păr **5** şi protivnici *om.* **6** Dumitraşcu hatmanul *om.* **7** cu² *om.* la acia vréme *om*, **8** vielor ei *om.* **9** Adil Gherei sultan **10** Grigori **11** Adil Gherei sultan tremes **12** anume aice Eş Grigori **13** dea] de giupănesile toate bucatele] toată avere şi altă... rămas *om.* **14** ca acélea *om.* dispre Adil Sultan le-a Grigori **14—15** giupănesile **15** sau li-ar opri ceva *om.* cari Grigori **16** sint protivnici] împotrivitori boerilor **16—18** sau bucatele... dat] au dat, ce şi bani şi alte daruri ce-u cerut Adil Gherei Sultan au dat **18** apărare şi feriala *om.* Iar **18—19** la această vréme *om.* **19** mai sus scrie] am auzit mai sus **20** şi Crîmul a fi dînşi mazîli **21** Gherei **22** dea] de împărăţie pe voia lor *om.* prin Caplan *om.* **23** Gherei **23—24** mazîliască pre Grigori **24** le-au **25** asupra Crîmului] la Crîm **26** fără *om.* voe **27** păn Terniv adică *om.* **28** nădejde de Botcalie *om.* potriviţi **29** dinşi va] a **29—30** să triacă... lor nu li] dar căzacii nu s-au **30** *După* protivit *ad.* lor **31** dînd **32** încă pănă... strînsu ei] au fost strînsu ei 1000 de căzaci **32—33** margini **33** pe unde i-au găsit *om.* că *om.* **34** din chivirnisit bini tremes pre **34—35** fiiul Gherei sultan sprintină, aleasă

vinit mai în grabă înainte şi au sosit la cetatea Voziei. Iară pe el-agasi, anumi Ali aga, şi cu altu ceplac Murtaza aga, l-au trimis să năzuiască la cîşla hăniască. Şi au vinit el-agasi pe despre marea, pe la Cetatea Albă, ş-au răzbătut şi el pănă la cîşlă, cu gînd ca acela, că vîzindu-l mărzacii pe dînsul ar părăsi pe Adel Gherei soltan şi s-or pleca măcar unii den mărzaci la dînsul.

Dar ce-au păţit şi el ! Că Adăl Ghirei soltan, încă stînd el cu tătarîi la Ternev, la malul Buhului, luînd véste precum Tohtamiş Chirei soltan, fiiul hanului, au sosit la Vozîia, şi el-agasi să află la cîşlă, îndată s-au întorsu înapoi şi nice asupra lui Tohtamiş Chirii soltan n-au putut mérge, că fiind în cetate au cunoscut că n-a isprăvi nemică. Ce-au trimis Adel Gherei soltan nişte mărzaci cu tătari asupra lui el-agasi, la cîşlă, şi cu o samă de căzaci ce era de paza podurilor, la Nistru, au mărsu la cîşlă
301 şi cu războiu pe el-agasi şi pe ceplag / Murtaza aga şi pe toţi ai lor i-au prinsu şi i-au jăcuit de tot ce-au avut şi i-au dus la Adăl Ghirei soltan. Şi trecînd Adăl Ghirei soltan Nistrul iarăş dencoace, stînd cu toată oastea pe malul Nistrului la sat, la Copanca, şi luîndu-ş nădéjdea precum împărăţiia han pe voia lor nu le dă şi orînduiaşte oaste asupra lor, au aşădzat dar svatul şi au hotărît să dea ceambur în toate părţi. Şi îndată au dat poroncă Adăl Ghirei soltan să încalece tot tătarul, de la mare până la mic, şi în trei părţi să să împartă. Unii să prade Chiliia, Smilul şi peste Dunăre olaturile turceşti, pănă la Udriiu. Alţii să prade Brăila, Ţara Românească, alţii Moldova, şi încă den toate olaturile mai ales Moldova, fiindu-le şi mai îndămînă. Apoi să să afle şi ei încărcaţi, gata să fugă cu totul. Ce Dumnedzău nu li-au agiutat, căci Tohtamiş Chirei soltan stînd la cetatea Voziei, odihnind, cerca mijlocire cum va putea dezliupi pe Iaman săhăidac de la nohai.

Împărăţiia dar încă înţălegînd de hainlîcul lui Adăl Ghirei soltan şi a Bugiagului şi den vréme că au şi trimis la dînşii o dată şi de da-ori capigi-başia, dîndu-le a înţălége să să potoală de ce au început, că nemică n-or isprăvi şi să dea pe Adel Ghirii soltan în mînule capigi-başii ; ei nicedecum nu s-au uitat şi tot de tot cerînd pe Caplan Ghirii han şi încă cu mari laude : că de nu li-a da han pe voia lor, or prăda şi or strîca toate raialele împărăteşti, pe unde-or agiunge, cum să şi sfătuisă. Au vinit dar poroncă de la împărăţie la Mustafa paşia de Hotin ca să să gătiască cu Grigorie vodă, domnul Moldovii, să margă asupra tătarîlor,

1 venit cetate Vozii Iar el-agasî **2** anume alt *După* ceplac *ad.* anume tremes **3** venit dispre mari **4** păn **5** Adial soltan] han din **7** Adil Gherei soltan] han încă *om.* el *om.* **8** Tirniv Gherei sultan **9** Vozie s-au aflat **10** nici Cherii sultan mergi **11** n-au isprăvit nimică tremes Adil **12** sultan nişti cu tătari *om.* **13** mersu **14** războì ceplac ai lor *om.* **15** Adil Gherei sultan **16** sultan Nistru dincoace oaste **17** nedejde **17—18** *După* precum *urm.* nu le dă împărăţie han pe voe lor **18** orîndueşti aşazat **19** dar *om.* sfatul dea ceambur] de ceambuluri părţile **20** Adil Gherei sultan încalici **20—21** de la... mic *om.* **21** pradi Chilie, Similu **21—22** piste Dunări **22** păn Odriiu pradi **23** şi încă... Moldova *om.* **25** Dumnezău le-au Chirei] Gherei sultan **26** cetate Vozii mijlocire *om.* pute *După* putea *ad.* mijloci dezliupi] să dislupască **27** zăhăidea **28** Împărăţie Adil Gherei soltan] han **29** Bugeacului den] de trimes dînşi do-ori **30** -başi înţalegi potoale nimică **31** dea] de Adil Gherei **31—32** nicidecum **32** Gherei **33** le-a voe strica **34** railile pă undi or agiungi să şi sfătuisă] şi sfătuindu-să **34—35** Dar au venit **35** de la împărăţie *om.* paşa **36** Grigori domnul Moldovii *om.*

viind şi la Grigorie vodă osăbit ferman de poroncă ca acéia, să fie gata să margă şi el împreună cu paşia de Hotin. Şi gătindu-să Grigorie vodă de oaste, au luat véste şi Adăl Ghirei soltan cum Grigorie vodă să gătiadză de oaste şi foarte rău s-au mîniiat şi au scris o carte la Grigorie vodă, să nu să mai osteniască a mérge asupra lui, ce / să-l aştépte că va vini el singur de-i va fi oaspe, şi den vréme că tătarîi asupra Moldovii sîntu şi mai mari pizmaşi, cum şi începusă a prăda marginea despre Lăpuşna. Şi aflîndu-să acolo, lîngă Adăl Ghirei soltan, şi Dumitraşco hatmanul cu gineri-său Iordachie stolnicul, ei încă neîncetat îndemna pe soltanul cu multă răutate asupra lui Grigorie vodă, giuruind şi 60 de pungi de bani, 50 soltanului şi 10 lui Isuf Mărze, ce era mai cap între mărzaci Orunbeteştii, să vie să prindză pe Grigorie vodă. 301v

Atunce şi Grigorie vodă, socotind să nu să tîmple vro primejdie ţărăi, şi-au trimis doamna şi cuconii şi pre maică-sa la Hotin, cum şi boiarii jupănésăle, orînduind boiari cu doamnele pe Macriiu banul şi pe Luca vistiarnic, de li-au dus în casăle capichihaii. Şi au dat poroncă ţărăi de s-au bejănit lăcuitorii de Iaş, s-au închis pen mănăstiri, orînduindu-le slujitori pe la porţi. Şi aşedzîndu-ş Grigorie vodă toate trebile aicea, lăsînd şi caimacami pe Ilie Catargiul logofătul şi pe Ştefan Rusăt vornicul, după poronca împărăţii, au purces cu oaste în sus, spre Botăşiani, în tîmpinarea lui Mustafa paşia, să sfătuiască pe unde li-a fi mărsul, ca să fie mai bine. Au şădzut Grigorie vodă la Botăşiani vro 10 dzile; şi acolo viindu-i viaste cu călăraşi de Ţarigrad, de la frate-său terdzimanul, precum împărăţiia au schimbat saraschiarlîcul, lăsîndu pe Mustafa paşe să păzască Hotinul şi numai Colceag bei cu lipcanii să margă. Ş-au orînduit în locul lui pe Abdula paşia de Rumele, făcîndu-l saraschiar pe toate oştile Rumelii şi peste Dunăre şi peste oştile Moldavii şi a munténilor. Înţălegînd dar Grigorie vodă, îndată s-au sculat de la Botăşiani şi au vinit la Iaşi şi au descălecat la Balica, cu corturi. Şădzînd vro 10 dzili acolia, au sosit şi un agă împărătescu, anume Osman aga Ghedicliv, cu ferman să porniască pe Grigorie vodă cu oaste, să-l ducă în tîmpinarea lui Abdula paşia, unde era să vie la Smail. Deci purcegînd Grigorie vodă cu multă şi frumoasă oaste în gios şi/mergînd pănă la Roşiiaci, în dzua de Bobotiadză au făcut Iordanul acolo, la Roşiiaci, unde şi masă mare au făcut cu toţi boiarii, în casăle lui Costantin Costache hatman. 302

---

1 Grigori fermanu di **2** şi el *om.* paşa de Hotin *om.* Grigori **3** Adil Gherei soltan] han Grigori găteşti **4** şi[1] *om.* mîniet Grigori **4—5** să nu să] să nu **5** ostiniască mergi **5—6** ce să-l aştépte... oaspe] că-i va fi el singur oaspe lui Grigori vodă **6** den] de **6—7** asupra... pizmaşi] sint mari pizmaşi Moldovii **7** margine **8** Adil Gherei sultan Dumitraşcu **9** stolnicul *om.* ei încă *om.* îndemna şi ei neîncetat pe sultan **10** Grigori şi *om.* de[1] *om.* **11** Iosuf Mărza cap] chip **12** prindă pre Grigori **13** Grigori primejdie] pricină **15** boerii giupănesile boeri doamnile Macrii banu **16** vistérnic] vel vist. le-au **17** bejănărit de Iaş] din Eş pin **18** aşăzîndu-ş Grigori aice **19** logofătu vornicu **20** Botoşani **20—21** tîmpinare **21** paşa să] să să unde li-a fi mărsul] undi vor mergi **22** bini şăzut Grigori Botoşăni zile **23** terzimanu **24** împărăţie saraschilîcul paşa **25** Hotinu **26** paşa Rumile sarascheri toată oaste **27** şi peste... oştile] şi a dar *om.* **28** Botoşăni venit **29** discălecat Şăzind acole **30** împărătesc Ghedenliv **31** pre Grigori în tîmpinarea] înainte paşa undi **32** Smail] Simil Grigori şi frumoasă *om.* **33** pănă] păr zioa de Bobotiazi **34** Iordanu mari boerii **35** Costandin hatman] vel hatm.

Şi într-acea dzi i-au vinit lui Grigorie vodă şi iarlîc de la hanul şi buiurultă de la Abdula paşe saraschiariul, ca să margă în spatele tătarîlor, la codrul Chighiaciului şi acolo să aştépte pănă i-a vini al doile poroncă. Iară Adăl Ghirei soltan stînd oştit cu toată tătărîmea şi în sfatul cel de pradă ce mai sus scrie, cînd divan-efendi a lui Adăl Ghirei soltan sta cu condeiul a-mînă scriind cărţile ciale de poroncă ca să dea ceambur, iată şi Tohtamiş Chirei soltan şi cu Ali paşia păzitoriul Voziii, cu toată oastea ce avia, noaptea, s-au aflat şi el la malul Nistrului, supt cetatea Tighinii şi Iaman săhăidac încă cu dînşii. Carii într-acea noapte s-au silit den cetatia Voziei de au fostu pănă în dzuă suptu Tighinea, unde iaste cale de 22 ceasuri. Atunci şi mărzacii Bugiagului văzind pe Tohtamiş Chirii soltan în spatele lor, de altă parte şi Grigorie vodă apropiiat, sosit la Prut, la Fălciiu, iarăş în spateli lor; de alte părţi încă luasă véste că de toate părţi vin toţi asupra lor, li-au vinit unora den mărzaci şi minte la cap, cunoscînd că va fi rău de dînşii şi au început a să trage unul cîte unul de să închina la Tohtamiş Chirei soltan, fiiul hanului. Şi aşia li s-au strîcat gioaca lor şi sfatul cel de pradă asupra ţărăi, ce făcusă. Deci o samă de mărzaci s-au închinat la soltanul, fiiul hanului, iară o samă încă tot să ţinea de Adăl Ghirei soltan. Isuf Mărzia, cel mai cap mărzacilor, şi Timir han Mărzia şi Hapaci Mărzia şi cu alţi mărzaci, carii poate şi aciia s-ar fi închinat, numai s-au temut de hanul, că ş-or pune capetele, căci ei fusésă îndemnători şi sfătuitori la toată zorbaoa. Şi stînd acei mărzaci tot în Bugiag cu Adăl Ghirei soltan şi Adăl Ghirii încă vădzindu-să părăsit de unii şi socotind şi el greutatea oştii ce-i viniia asupră, au rămas
302v şi el de nu să / ştiia de ce s-a apuca! Ca să stea împrotivă, cunoştea că n-a isprăvi nimică; să să închine, să temea de viaţă şi sta încrimenit. Însă dacă au vădzut el că hanul s-au apropiiat, Abdula paşia saraschiariul încă sosisă la Smail, oastea turcească den gios încă tot viniia de să strîngia la Smail, Neculai vodă cu oastia sa de la muntiani încă vinisă pănă la margine, la Măxineni, Colceag bei cu lipcanii de la Hotin încă să pogorîsă la Smail, s-au simţit şi Adăl Ghirei soltan în nebunie. Cum şi alţii toţi mărzacii şi tătarîi cunoscîndu-şi faptele céle nebuneşti, au plecat toţi

---

1 într-ace zi venit Grigori **2** buiurultă] buintru di la paşa sarascheri **3** codru aştepti pănă] păr veni **4** Iar Adil Gherei soltan] han tătărîme **5** am scris mai sus Adil Gherei soltan] han **6** dea ceambur] de ceambuluri **7** Gherei sultan paşa **8** noapte Nistrului] Dnestrului cetate **9** săihăidec încă *om.* **9—10** Cari s-au silit într-ace noapte **10** den cetatia Voziei] de la Vozie **10—11** de au fostu... iaste] au agiunsu păr în zioă supt Tighine undi este **11** 22 de văzind şi tătarîi Bugeacului **12** Gherei sultan Grigori apropiet **13** Fălcii spatile vesti **14** din toate părţile toţi *om.* le-au venit din **15** la cap *om.* dînşi tragi **16** Chirei *om.* sultan fiiul hanului *om.* aşa **17** stricat ce făcusă asupra ţărăi **18** *După* samă *ad.* de boeri soltanul *om.* iar **18—19** încă tot... soltan] tot ţine cu dînsul **19** Mărza cel mai cap mărzacilor *om.* **20** Mărza cari **21** aceia *După* capetele *ad.* ca să nu-i tai **22** fusăsi îndemnători... zorbaoa] începători zorbelii **22—23** acei... Bugiag] cu Adil Gherei sultan **23** *După* soltan *ad.* în Bugiac Adăl Ghirii văzind **23—24** încă... socotind *om.* **24** greutate vini **25** şi el... ştiia] de nu ştie ci ste împotrivă **25—26** cunoştea... nimică] nu ştie de ci s-a apuca **26** temea de... încrimenit] că ş-o puni viiaţa **27** văzut apropiet *După* apropiiat *ad.* şi paşa **28** sosî **28—29** oastea turcească... la Smail *om.* **29** oastia sa de la *om.* muntenii pănă] păr **30** Măcsineni cu lipcanii *după* pogorîsă **31** Smail] Simil şi *om.* Adil Gherei sultan nebunii **31—32** alţi mărzaci toţi **32** faptile

capetele. Și îndată au scris Adăl Ghirei soltan cărți și la hanul și la Abdula pașia saraschiariul, arătîndu-să plecat și să-i aréte loc să margă unde a fi poronca. Și alți mărzaci încă au început a alerga la hanul de să închina, rugîndu-să să le iarte greșala. Iară Isuf Mărzia și cu alții cîțva mărzaci de oarda lui ce n-au vrut să să închine nice la fiiul hanului, nice la hanul, au fugit în Țara Leșască trecînd Nistrul pre la Soroca, măcar că den poronca hanului ce poroncisă lui Grigorie vodă, pază era pre la toate vadurile Nistrului să nu scape nice mărzac, nice tătar, nice căzac den căzacii ce-au avut Adăl Ghirei soltan. Și nice Isuf Mărzea cu alți mărzaci n-ar fi scăpat, cum n-au scăpat căzacii carii sîntu mai cu greu a le sprijeni focul lor. Ce numai s-au înșălat Miron Donici, părcălabul de Soroca, că au loat véste precum Isuf Mărzia era să triacă mai pe din sus de Soroca, pre la Curecinți. Și ținîndu-i Miron Donici calea pe la Curecinți, au simțit Isuf Mărzia cam că-i țin calea și au și dat în urma lui Miron, pe drumul Sorocii și au trecut pe la Movilău. Și măcar că au sărit ei, sorocenii, să-i opriască, dar nemică n-au putut isprăvi, că fiind și Nistrul înghețat au dat năvală tătarîi pe ghiață și au trecut, unde și 2 oameni ai noștri s-au rănit de tătarî într-acia năvală.

Căzacii lui Adăl Ghirii soltan, ei încă părăsind toți pe Adăl Ghirei / și vrînd să fugă, se-au făcut trei ciate de dînșii; ce pe o ceată cu 240 303 de oameni, ce-au luat asupra Dubăsarilor să triacă Nistrul, au dat peste dînșii Iordache, sărdariul lui Grigorie vodă, și boțindu-i la malul Nistrului cu un fel de meșterșug, li-au luat întăi armele și apoi pe toți i-au prinsu. Iară o ceată cu 120 de oameni, dînd peste dînșii vornicul Donici ce era orînduit de Grigorie vodă la acia margine a Orheiului, purtător de grijă marginii și a bejeniilor. Aflînd acia ceată de căzaci la sat la Lohănești, pe Ichiul, au sărit vornicul Donici cu cîțva oameni ținutași și cu războiu într-o dzi, toată dzua bătîndu-să. La care războiu mulți de ai noștri s-au rănit, iară căzacii au și perit și nice aciia n-au scăpat, nici unul, că pe toți i-au prinsu. Iară al treile ceată i-au prinsu iară ținutașii la tîrgu, la Orheiu. Ce den vréme că faptele lor, a căzacilor, ciale mai mult decît păgînești ce-au făcut ei în raialeli hanului, cîte răutăți scîrnave toate,

---

1 capitile îndată *om.* Adăl Ghirei soltan *om.* și *om.* **1—2** și la... saraschiariul *om* **2** arătîndu-să] arătînd că este arăte undi **3** Și] Cum și încă au început *om.* a alerga] au alergat **3—4** la hanul... iarte] rugîndu-să la hanul să le erti **4** Iar Mîrza cu *om.* **5** de oarda lui ce *om.* închini nici **5—6** la hanul nici la fiiul hanului **6** au] ce au Nestru **7—8** den poronca... Nistrului] Grigori vodă ave pază la toate vadurile **8—9** nice[2]... soltan] nici pe unul, nici tătar, nici căzaci. **9** nici Mărzea cu nici **10** *După* n-au *ad.* nici **10—11** căzacii... focul lor] dar fiindcă focul căzacilor îl sprijinesc mai cu greu **11** Ce numai s-au înșălat] au înșălat pe **12** că au loat] luînd precum că Mărzia era să triacă] Mărza treci Nestru **13** sus] gios **13—15** de Soroca... Movilău] s-au dus să-i ții cali acolo iar Iusuf Mărza au trecut în urma lui pre la Soroca **15** Și *om.* **16** ei *om.* dar nemică... isprăvi] iar ei au mersu pre la Movilău și *om.* Nestrul **17** tătarîi navală gheață undi 2] doi **18** de tătarî *om.* într-ace **19** Adil Gherei sultan ei încă *om.* toți *om.* pre Adil Gherei **20** de dînșii *om.* *După* ce *ad.* și **21—23** ce-au luat.... i-au prinsu] mergînd să treacă pe la Dubăsari i-au prinsu Iordache sărdariul luîndu-le armele cu meșteșug **24** Iar dînd peste dînșii] au prinsu vornicu **25** Grigori la acia margine a Orheiului *om.* purtători de griji **26** și a bejeniilor *om.* acia ceată de] acei **27** au sărit] sărind vornicul... ținutași și *om.* **28** zi zioa bătîndu-să *om.* cari războí **28—29** s-au rănit *om.* **29—30** iară căzacii... i-au prinsu] iar și căzaci nici unul n-au scăpat **30** Iar al triile iar **30—31** la tîrgul Orheilui **31—32** Ce den vréme... scîrnave toate] ce pentru răutățile lor cele păgînești ce făcusă în raelile hanului

i-au tîmpinat și pe dînșii osînda : că și acei ce i-au prinsu întăi sărdariul și pe ciialalți ce i-au prinsu mai pe urmă vornicul Donici și ținutașii, pre toți în robie la Calga sultan și la fiiul hanului i-au dat Grigorie vodă, iară caii lor și armele au rămas a prindzătorilor.

De aicia înainte să vedéți în ce osindă a lui Dumnedzău și tătarîi au cădzut : că Grigorie vodă, den poronca hanului și a lui pașia saraschiariul ce-i poroncisă să margă la Codru, în spatele tătarîlor, trecînd Prutul pre la Fălciiu, de unde pe Sandul Sturdzea vel vist[ernic] pentru oarecare trebi a țărăi [îl trimisese], de acolo den Fălciiu, l-au întorsu la la Iaș. Iară domnul cu alți boiari și cu toată oastia au purces la Codru, avînd Grigorie vodă multă și frumoasă oaste, den vréme că slujitorii săi, precum aț înțăles înapoi, că au fostu foarte miluiți. Ce cu slujitorii den curte și cu
303v dărăbanii ageşti și cu vînătorii și panțirii / ce să orînduisă cu liafă den țară, era 3000 de oameni pedestrime, așijdirea și călărimea ; boiarinași, copii de casă ce le făcusă Grigorie vodă tuturor suliță zugrăvite, cu prapore. Armașii, aprodzii și alte rufeturi, cineș cu stiagul său ; Costantin Costachi hatmanul, cu toată slujitorimea ce era de stiagurile sale și cu alți slujitori den țară cu liafă, ce să făcusă ; Iordache sărdariul cu toți orheiianii, lăpușneni, sorociani ce să făcusă cu liaf[ă] ; Lupul, sărdariul de mazili, cu toți mazilii, s-au făcut și călărime ca 4000 de oameni, iară peste tot au fostu 7000 de oameni oastia lui Grigorie vodă, fără curtea gospod ; și oamenii boiarilor celor mari, ce era pe lîngă boiari, avînd Grigorie vodă și 12 pușce cu sacolușe.

Deci den Prut până în Codru au mărsu oastea în tocmală, înainte mergînd Iordache sărdariul cu slujitorii săi ; după sărdariul, Costantin Costache hatmanul ; după hatmanul, Enache aga cu pedestrime și cu pușcele ; mai pre urmă, domnul Grigorie vodă cu curtea sa și cu toți boiarii mazili. Așia, cu orînduială au mărsu și s-au suit de-asupra Codrului den Gios, la locul ce să chiamă ** și au șădzut acolo doaă săptămîni, mîncînd pe tătari și călcîndu-i foarte tare. Mîncatu-le-au fînéțăle și gropile ciale cu pîne, cît ș-au putut oșténii agiunge, de n-au rămas. Și dacă au sfîrșit fînul acolo, s-au mișcat domnul cu oastea la capul Codrului den Sus, puindu-ș corturile ; și au ședzut și acolo alte 2 săptămîni, tot acéia

---

1 dînși **1—3** că și acei... Grigorie vodă] că pre toți, pusci, tunuri i-au dat hanului și fiiu-său în robie **3—4** iar armele și caii **4** lor *om.* prinzătorilor **5** aice înainte *om.* a lui Dumnedzău *om.* **5—6** au căzut și tătarîi **6** Grigori din **6—7** pașa sarascheri **7** spatile **8** Fălcii undi Sturza **8—9** oarecare trebi] o trebuință de acolo den Fălciiu *om.* *După* întorsu *ad.* înapoi Iaș] Eș **10** cu] și cu boeri oaste purces] mersu **10—11** Grigorie vodă *om.* **11** den] de **11—12** aț înțăles] ați auzit **12** miluit (*sic*) slujitori de **13** dărăbani vînători cu panțîri să orînduisă] era leafă din **14** 3000] trei mii așijdere și călărime boernași **15** Grigori suliți **15—16** prapuri **16** Armășei, aprozii ciniș **16—17** Costandin Costache **17** hatmanul *om.* slujitorime ce era de stiagurile sale] hătmănii **18** den] de ce făcusă cu leafă **19** lăpușnenii și orheenii și sorocanii ce să făcusă cu liafă *om.* **20** mazîli și călărime s-au făcut iar **21** fost oaste Grigori făr de curte **22** și] și făr de boiarilor celor mari *om.* boiari] boierii cei mari Grigori **24** din până] păr oaste **24—25** mergînd înainte **25** sărdariul] dînsul Costandin **26** hatmanu hatmanul[2]] dînsul **27** pușcile pre] pe domnul *om.* Grigori curte **28** boiarii mazili] mazîlii Așa di-asupra **29** din la locul ce să chiamă *om.* șăzut doaă] 2 **30** și călcînd pe tătari foarte tare *om.* fânețele **31** pîni ș-au] au agiungi oștenii de n-au rămas *om.* **32** fînul acolo *om.* mișcat domnul cu oastea] mutat de acolo Grigori vodă din **33** șezut 2] doaă acéia] ace

călcătură făcînd tătarîlor, mîncîndu-le fînul şi ordzul cît putea agiunge slujitorii. La care nu puţină călcătură şi spaimă li-au dat, că întrînd acéia spaimă şi grijă mare între tătari, s-au bejănit tătarîi şi fugiia de moldovéni, cum şi moldovénii fugisă de dînşii. Şi viniia tătarîi de să închina la Grigorie vodă, plîngînd şi rugîndu-să pentru fămeile şi copii lor, să poroncească oştianilor să nu-i îngrozască. Iar cîţi tătari au stătut împrotivă de au rădicat arme asupra / oşténilor lui Grigorie vodă îi prindea şi-i 304
certa. Că şi poroncă ca acéia încă au avut Grigorie vodă, carii s-or pune împrotivă să le stea împrotivă. Şi den voia lui Dumnedzău era şi o iarnă foarte caldă, ca o primăvară. De zaharia încă era chivernisit Grigorie vodă : pită, carne la toţi de agiunsu, încă şi de prisosit. Toţi oştémii era voioşi.

Deci dacă au vădzut hanul şi Abdula paşia cum s-au plecat toţi şi n-au rămas altă zorba între tătari, au dat poroncă şi lui Grigorie vodă să să întoarcă la scaonul său. Ce pentru semnu de pomenit, făcut-au şi Grigorie vodă o movilă foarte mare acolo unde au şădzut cu tabăra, la locul ce să chiamă **, care astădzi să pomenéşte ,,Movila lui Grigorie vodă'' şi s-a pomeni în veci. Ce după ce i-au vinit poronca de întorsu, întăi au pornit pe Enache aga cu pedestrimea şi cu puşcele; apoi şi pe Iordache sărdariul, încăş îmbrăcîndu-l cu contăş cu blană, mulţămindu-i de slujbă, cum şi slujitorilor săi, l-au pornit la Orheiu. Şi au rămas Grigorie vodă numai cu Costantin hatmanul şi cu curtea sa şi cu pace s-au întorsu la scaunul său, trecînd Prutul pre la Ghermăneşti; în 2 dzile au fostu la Iaş.

Ce pentru ce multă căldură ce făcusă toată iarna, au arătat Dumnedzău şi aceasta, că într-acea dzi ce-au purces domnul de la Codru, ghenar 30, au fostu foarte frig toată dzua şi sara au mas la Ghermăneşti. Iară a doa dzi purcegînd den Ghermăneşti, dat-au o furtună cu ninsoare şi cu vîntu den sus foarte cumplită, de au bătut toată dzua pe oştiani tot în faţă, cît nu s-au ştiut cum au vinit, unul cîte unul! Unii au sosit a doa dzi, alţii a triia dzi. Că acéia furtună era cît nu mai vădzusă acel rînd de oameni. Mulţi cai au crăpat şi oameni au perit, însă domnul

---

1 orzu şi fînu **1—2** cît putea agiunge slujitorii *om.* **2** La care] Cu cari călcătură şi *om.* **2—3** li-au dat... între tătari] au făcut tătarîlor, cît s-au bejănărit tătarîi **3** fugie **4** fugi şi moldovenii de dînşi vine **5** la] lui Grigori femeile **6** împotrivă **7** de au rădicat arme asupra *om.* Grigori prinde **8** Că ave Grigori vodă poroncă ca aceia **8—9** cari vor sta împotrivă **9** să le stea împrotivă] să-i certe din **10** foarte *om.* ca o primăvară *om.* zahere chivirnisit Grigori **11** pită] pîni carni *După* la toţi *ad.* ave încă şi de prisosit *om.* Toţi] Şi toţi **12** voioşi] de agiunsiu **13** văzut paşa cum] că *După* toţi *ad.* tătarîi **14** rămas altă] nici o între tătari *om.* şi *om.* Grigori **15** la scaonul său] înapoi Ce] Şi **16** Grigori *După* vodă *ad.* acolo foarte mare] mari **16—17** unde au... să chiamă *om.* **17** cari să pomineşti şi astăzi Grigori **18** şi s-a pomeni în veci *om.* Ce] Şi venit poroncă **19** pedestrime puşcile **20** încăş *om.* cu[1]] şi cu cu blană] blănit **21** cum şi slujitorilor săi *om.* *După* pornit *ad.* cu slujitorii Orhei **21—22** Grigori vodă *om.* **22** Costandin *om.* curte cu pace *după* întorsu **23** scaunul său] scaun în 2 dzile] A dao zi **24** Eş **25** Ce] Iar ce multă *om.* ce făcusă] ce au fost **25—26** au arătat... într-acea dzi] în zioa **27** fost-au foarte frig] un frig foarte mari zioa au mas sara **27—28** Iar a dao zi **28** purcegînd den Ghermăneşti] la purces *După* dat-au *ad.* Dumnezău **28—29** cu ninsoare şi cu vîntu mari **29** den] din **29—30** foarte... în faţă *om.* **30** *După* ştiut *ad.* oştenii venit cîte unul] cu altul toată zioa **30—31** a doa... triia dzi] a trie dzi **31** văzusă **32** Mulţi] şi mulţi oamenii însă] iar

au luptat cu curtia sa de au întrat într-acia dzi în Iaş. Şi sosind la scaun, Grigorie vodă aflîndu-ş doamna şi cuconii şi pre maică-sa viniţi de la Hotin şi sănătoşi, s-au bucurat mulţămind lui Dumnedzău că l-au ferit şi pe
304v dînsul şi ţara de primejdie şi / de sălbăticiia vrăjmaşilor săi. Şi pe Costantin Costache hatmanul l-au îmbrăcat cu blană de sobol, mulţămindu-i de slujbă, cum şi tuturor căpitanilor şi slujitorilor, slobodzindu-i să margă pe la casăle sale; şi aşedzîndu-să la scaon, Grigorie vodă iarăş au luat cîrma cia bună a tocmi ţara den răsipa ce să răsăpisă şi a o aşedza la starea ei. Şi cu pace domniia.

Deci şi tătarîlor li-au vinit hanul de hac, că într-acia iarnă şi Abdul paşia şi hanul şi Calga soltan au ernat pe dînşii; şi de primăvară au vinit poroncă şi lui Abdula paşia de s-au întorsu la cetatea sa, la Niş. Iară hanul au şi vărat şi iarăş au ernat şi a doa iarnă tot pe tătari călcîndu-i foarte tare cu dăjdi gréle şi cu fel de fel de călcări, cît ş-au luat ei osinda. Şi prada ce făcusă tătarîi Ţărăi Moldovii — care nu puţină pagubă s-au făcut, că numai a Moldovii pagubă au cuprinsu cîtăva somă pungă de bani — ş-au isprăvit Grigorie vodă de la Poartă ca să plătiască tătarîi toată paguba Moldovii, cum şi pagubele altor împregiuraşi raialii hăneşti şi a Bindiriului, puind împărăţiia plinitoriu pe hanul. Şi la vlet 7237 au scos hanul mare dajde pe tătari, de casă cîte ** şi de iapă, vacă cîte ** ca să pliniască paguba Moldovii şi altor raiale. Ce măcar că şi Grigorie vodă nu puţină cheltuială au făcut, dar au scos lucrul la cap, că au plătit de la dînşii. Ş-au orînduit Grigorie vodă pe Sandul Sturdzea vel vistier împreună cu Iordache sărdariul de au îmblat pen ţară şi au dat banii oamenilor pe pagubele lor. Care aceasta ispravă ce-au făcut Grigorie vodă, de au plătit tătarîi ce-au strîcat, iaste un lucru adevărat de minune şi de pomenit, den vréme că tătarîi jacuri ca acéstea cîte şi de cîte ori au mai făcut Moldovii cu hainlîcuri şi cu alte pricini a lor! şi nu numai în vréme de zorbalîc, ce şi în vréme de pace. Ce-au apucat ei, ce-au jă-
305 cuit, prăpădit au fostu, nu să mai putea scoate nemică de la dînşii /, că aceşti tătari aşea au fostu asupra Moldovii, ca nişte lupi asupra unii

---

1 au luptat... sa de *om.* într-ace zi Eş **1—2** Şi sosind... aflîndu-ş] Şi viind la Iaş au aflat **2** coconii **3** şi sănătoşi *om.* Dumnezău **3—4** de primejdii şi pre dînsul şi ţara **4** şi de sălbăticiia... săi *om.* **4—5** Şi pe... îmbrăcat] Şi au îmbrăcat pe Costache hat[manul] **6** cum] şi lui şi slujitorilor *om.* să margă *om.* **7** pe] pre sale] lor aşedzîndu-să la scaon *om.* Grigori **8** cia] ce a tocmi] tocmindu-şi răsipisă **8—9** şi a o aşedza la starea ei *om.* **9** domnie cu pace **10** Deci şi] Iar le-au venit într-acia iarnă] şi au ernat **11** paşa şi Calga soltan au ernat] cu oaste dînşi şi] iar venit **12** şi *om.* paşa întorsu] dus cetate **12—13** Iar hanu **13** *După* vărat *ad.* şi pe dînşi şi iarăş au] şi au şi mai şi a doa... tătari *om.* **14** *După* cu[1] *ad.* tot feliul de şi cu... călcări *om.* ei *om.* *După* osinda *ad.* şi ei **15** Şi] Iar tătarîi] ei Ţărăi *om.* care nu... pagubă *om.* **16** pungă] de pungi **17** Grigori **18** Moldovii] a toată Moldavie cum] cît pagubele... raialii] a raelilor **19** şi a Bindiriului *om.* împărăţie plinători vlet] anul **20** dajdi mari de casă... vacă, cîte *om.* **21** şi] şi a Ce] Şi şi *om.* **21—22** Grigori **22** cheltuială] pagubă făcut] avut au] i-au **23** de la dînşii] tătarîi stricăciunile ţărăi Grigori Sturza **24** împreună] şi de] şi îmblat pen] mersu prin **25** pe pagubele lor] după pagubă ce-au avut cari **25—26** aceasta ispravă... minune] acest lucru adivărat este minuni **27** den vréme că] fiindcă **27—28** jacuri... a lor] totdeauna face prăzi ca aceste **29** în] la zorbalîc] răzmiriţi în vréme de] la *După* pace *ad.* face prăzi **29—30** Ce-au... jăcuit] Şi ce apuca **30** fost **30—31** nu să mai... tătari] de vreme că ei **31** aşa *După* fostu *ad.* deprenşi

turme de oi. Ce peste aceasta ei încă nu dedésă, că nice un domnu altul nu să află să hie isprăvit să-i facă pe tătari să mai întoarcă înapoi. Dar Grigorie vodă, îţ înţălége mai sus ce-au lucrat cu dînşii şi ce folos au scos Moldovii, că nu să întoarcă tătarîi bucate sau altu schimbu să dea moldovénilor, ce cu bani au plătit toate pagubele ce-au făcut. Şi aceste isprăvi nu le făcia Grigorie vodă cu altă tărie, ce numai cu vredniciia sa şi cu trécere ce avia la stăpîni.

Şi după aceasta încă să mai vedeţi ce-au mai lucrat Grigorie vodă cu nohai, că osăbit de alte multe strîmbătăţi ce avia Moldova despre nohai, care de la o sam de vréme încoace era foarte călcată de dînşii, purtîndu-i precum le era voia. Şi peste toate altele, încă şi o parte de loc de ţară den hotarul Moldovii o împresurasă nohaii în sila lor de vro 30 ani, cum şi altă parte de loc era împresurată şi despre benderlei, carii nime dentr-alţi domni n-au putut să-l dezbată. Iară Grigorie vodă au scos hatişerif de la împărăţie şi cu mare luptă i-au agiutat şi Dumnedzău ş-au dezbătut şi locul acela şi l-au lipit la hotarul Moldovii şi ḷ-au hotărît cu sémne pe hotarul vechiu a lui Halil paşii. Şi cu mijlocirea hanului i-au şi mutat pe tătari dîndu-le loc de şădere mai gios de unde întrasă ei, cale de 2 ceasuri, în curmedziş şi 32 de ceasuri în lungu, den hotarul lui Halil paşia. Şi cu zapisul tătarîlor şi tare hoget ce-i făcusă la mînă, lua dăjdi de la dînşii pe casăle lor şi pe bucatele lor, pe fîniaţăle lor, în toţi anii. Care nice această supunere a tătarîlor, alţi domni n-au putut a-i aduce la atîta cale, de care lucru, precum ai cetit înapoi. Că pentru aceasta nu iubiia tătarîi nohai pe Grigorie vodă. Şi la vrémé de zorbalîc poftis[e] şi domnu Moldovii pe Mihai vodă, că le păria acestu domnu greu şi tare sprejenitoriu şi răsplătitor strîmbătăţilor moldovenilor ce avusiasă despre tătari, sprejenindu-i şi scoţîn/du-le dreptate. Că multu au răcorit 305v
Grigorie vodă şi au apărat şi au dat răsuflare Moldovii de strîmbătăţile tătarîlor !

Ce după acia multă nebunie a tătarîlor nohai şi după marea călcătură ce i-au călcat hanul şi i-au globit şi au plinit şi toată stricăciunea ce făcusă, cum înapoi am scris, mai pe urmă, de nevoe făcîndu-să ei şi

---

1 Ce] Iar dides **1—2** nice un... înapoi] niciodată nu mai întorsu înapoi ce luasă **2** Dar] Iar **3** Grigori aţi înţăles lucrat] făcut **3—5** cu dînşii... ce-au făcut] ca să nu de * Moldovii înapoi bucate ori altă ceva, ce bani au dat Moldovii **6** isprăvi *om.* făce Grigori altă tărie] alt chip ce] făr vrednicie **7** ave **8** după aceasta încă *om.* videţi Grigorie vodă *om.* **9** multe *om.* **9—10** ce avia... de dînşii] ce făce nohai Moldovii **11** purtîndu-i precum] îi purta cum peste toate altele încă şi *om.* de loc] den locul **12** de ţară den hotarul *om.* nohaii în sila lor *om.* 30] trei zăci de **13** cum *om.* de loc *om.* şi despre] de Benderlii **13—14** carii nime dentr-alţi domni] Cari nici un domnu **14** Iar Grigori **15** ateşirif împărăţii mari Dumnezău **16** şi l-au hotărît] hotărîndu-l **18** şidere undi **19** *După* ei *ad.* mai gios curmeziş de[2] *om.* **19—20** den ... paşia *om.* **20** zapisul... la mînă] zapis ce ave de la tatar **21** dînşi pe casăle lor] de pe casă şi] şi de bucate şi din fîneţ **22** Cari supuniri a tătarîlor *om.* **22—23** n-au putut... înapoi] nu le-au putut faci **23** Că pentru] Pentru **24** iube nohai *om.* pre Grigori de zorbalîc] zorbalii **25** Moldovii *om.* pre păre acest **26** tari sprejinitori şi răsplătitor *om.* moldovenilor] Moldovii avusiasă] ave **27** tătari] dînşi sprijenindu-i... dreptate *om.* mult **28—29** Grigorie vodă... tătarîlor] ş-au răsplătit Grigori vodă Moldovii **30** Ce] Iar ace nebunii **30—31** marea călcătură *om.* **31** hanu **31—32** şi au plinit... făcusă *om.* **32** cum înapoi am scris] după cum aţi auzit mai pe urmă *om.* nevoi făcîndu-să ei şi] s-au făcut

---

* între paranteze se scrie, greşit, *tătarîlor.*

înțălepți, arătînd singuri nebuniia lor de față și făcînd mare plecare, ertîndu-le și împărățiia greșala, făcut-au și acestu zapis la mîna împărăției, într-acestu chip scriind, cum arată mai gios tîlcuit de pe limba turcească.

„Pricina acestui zapis iaste că noi, de cîteva ori fiind vinovați pentru faptele noastre ciale trecute ce-am făcut împrotiva légii și împrotiva împăratului, milostivitu-s-au împărățiia după mare mila sa ce cuprinde peste toată lumea, de ni-au ertat greșialele ș-au trimis în ceastă dată ca să ne așédze pe prea luminatul Menglin Ghirii, hanul de Crîm și pre măriia sa cinstitul vizirul Abdula pașia, stăpînitoriul de Rumele.

Carii prin mijlocirea oștii de Crîm ni-au chemat față înaintea svatului celui de cinste a giudecății ce s-au strînsu în cetatea Chiliei, adecă pe toți mărzacii noștri și pre cei mai aleși și mai bătrîni și oameni de triabă den nărodul nostru.

Și ni-am făgăduit de acmu nainte să tăiem toată corespondențiia și priiateșugul cu acei ce-au fugit în Țara Leșască, anume Isuf Mărzia și Temur han și Hapaci, cu frații lor carii s-au dus cu dînșii; și să nu-i mai priimim să fie trăitori între noi. Și de ne vom mai rocoși, să avem a da către împărățiia cia mare gloabă 1000 de pungi de bani.

Așijdirea carii dentre noi vor fi lăcuitori în Țara Moldovii, să apucă să ție toate aciale făgăduință și adeverințăle ce-au făcut ei și împrotiva acelor nemic să nu facă. Și pre scurtu cîte făgăduință am făcut pentru trebile
306 acéstia, toate cu bună voia noastră li-am făcut. / Și am dat cuvîntul nostru înaintea boiarilor și a capeteniilor oștii de Crîm să le ținem cum să cade.

Și cu pofta noastră am poftit zapisul acesta. Cum s-au scris în tabla giudețului, așia să să trimiță și la împărățiia cia mare, ca să să afle în visteriia cea împărătiască, ca să arătăm credința cea mare ce avem către împărăție și vrérea noastră cia temiainică de ținut această făgăduire. Iară altu zapis să rămîe în mîna mării sale hanului de Crîm.

Dreptu acéia am făcut 2 zapisă care cuprind și arată tot această povéste și li-am pecetluit cu pecetia noastră. Și s-au scris la mijlocul luminii lui Șaaban, vălet 1140, iară de la Hs. 1728, martu 15".

Aicea vinim iarăș la rîndul pentru Dumitrașco hatmanul, la ce-au vinit mai pe urmă.

După ce-au văzut el că nu să poate mistui în Bugiag, temîndu-să că va încăpea la mîna lui Grigorie vodă, de care de ce s-au temut tot n-au

---

1 arătînd] cunoscînd ei nebunie de față și *om.* făcînd] au făcut plecari și **2** împăriție acestu] ei **3** într-acest scriind... turcească *om.* **4** este cîteva] cîte **5** împotriva **6** împăratului] împărăției împărăție mari cuprindi **7** toată lumea] lume greșalele tremes **8** ca să ne așédze *om.* pe] pre pre Menglin] Benghen hanu pre] pe **9** mărie vizir Abdula pașa **10** Cari prin... Crîm *om.* ne-au înainte sfatului **11** judecății cetate adecă *om.* pe] pre **12** aleși... triabă] bătrîni aleși **13** norodul **14** să tăem de acum înainte corespondinție **15** prieteșugu Mărze **16** mai *om.* **17** între] cu **18** împărăție cia mare *om.* de *om.* **19** Așijdere dintre noi cari să apucă] s-au apucat **20** tot ace adeverințăle toate făgăduințele ce-au] ce le-au **20—22** împrotiva... cu bună *om.* **22** *După* bună *ad.* cu li-am] le-au **23** înainte boerilor capeteniilor] căpitanilor oștii *om.* cadi **24** pofta] voia **25** așia să să trimiță] așa s-au tremes împărățiia cia mare] împărăție **25—26** visteriia cea împărătiască] visterie împărății **26** ca să arătăm] și să vadă cea mare *om.* **27** și vrérea noastră... făgădurie] pentru aceasta Iar alt zapes **28** rămîi **29** Drept 2 (*cifre arabe*) zapese cari **29—30** tot această povéste *om.* **30** le-am pecete **31** iar mart **32** Aice venim pentru] lui Dumitrașcu la *om.* **33** venit **34** văzut el *om.* Bugeac **35** încăpe Grigori cari de ce s-au temut *om.*

scăpat ; că trecînd şi el Dunărea cu Adăl Ghirii soltan, au mărsu până la Babadag, avînd lîngă sine pe un turcu anume Murtaza, neguțitoriu, de aicia den Moldova, de-l purta acolo. L-au dus în gazdă la un frate a lui, Ahmet, omul casap başii, carele fiindu-i cunoscut l-au ţinut ascunsu cîteva dzile, apoi l-au trimis cu nişte gealipi a lui să margă la Ţarigrad, nădzuind la frate-său, Mihai vodă. Şi mergînd până la Cuciuc Chioi, satul carele iaste aproape de Ţarigrad, au scris un răvaş la frate-său şi l-au trimis cu o slugă a sa şi cu Murtaza turcul, să-l ducă la frate-său, la Arnăut Chioiu. Mihai vodă dacă au înţăles nu cum să priimască pe frate-său, ce nice pe slugă să-l vadză, nici răvaş să cetiască n-au priimit, temîndu-să că de l-a priimi şi oblicindu-l împărăţiia, să nu i să vădiască şi faptele lui şi agiunsurile ce-au avut cu tătarîi, că nu în puţin prepus au fostu.

Vădzind dar Dumitraşco hatmanul că nice acolo nu să poate amistui, l-au luat iară acei gealepi împreună cu Murtaza turcul / şi l-au dus la un 306v sat ce să chiamă Caralar, în olatul Sălistrii, ducîndu-l în gazdă la un turcu. Poroncă împărătiască încă era în toate olaturile de peste Dunăre, oriunde s-ari afla, acei boiari să nu să amistuiască că-ş haini împărăţii, ce să-i prindză şi să-i dea în mîna lui Grigorie vodă. De acéia frică singur turcul acela, gazda lui Dumitraşco hatmanul, au vinit de au spus lui Grigorie vodă. Şi îndată au trimis Grigorie vodă pe uşiariul al doile, împreună cu căpitanul de lipcani şi cu turcul ce vinisă de au spus şi de acolo, den Ţara Turcească, l-au luat şi l-au adus în hiară, la Iaş.

Aicea, dar, să vedéţi şi să înţălégiţi fieştecare înţălepciune şi bunătate acestui domnu, cît au fostu de bun şi milostiv ! Aţi înţăles mai sus şi hainlîcul lui Dumitraşco hatmanul încă şi împrotiva împărăţii cu alţi haini soţie au fostu. Cîtă răutate au îndemnat şi au vrut să facă lui Grigorie vodă, că nu numai pricina domnii, ce şi viaţa au vrut să-i pere ! Care de ar fi fostu un domn grabnic sau cu giudecată driaptă să giudece, ce ar fi lucrat cu dînsul, că nice ari fi poftit cu ochii să-l vadză şi fără moarte n-ar fi rămas ! Dar Grigorie vodă, ca un milostiv şi adevărat creştin, înapoi am scris ce fire de om era, că nu să-i gătiadză vro răutate, ce încă şi cît l-au ţinut puţină vréme la poprială, au fostu cercetat cu milă, nelipsindu-i nice de mîncat nice altă nemică. Şi doamna lui Grigorie vodă aşişjdirea la o fire fiind cu domnu-său de milostivă, necontenit îl cerceta şi-l grijiia şi la

---

1 şi *om.* Dunăre Adil Gherei sultan păn **2** Babadacu sini neguţitori **2—3** de aicia den Moldova *om.* **3** acolo] şi acolo **4** casap başii] casobaşie cari **5** zile tremes nişti gelepi să margă *om.* **5—6** nădzuind la frate-său] la **6** mergînd păn **6—7** satul carele iaste] cari este **7—10** şi l-au trimis... n-au priimit] şi dacă au luat Mihai vodă răvaşu n-au vrut să-l cetească **10—11** de l-a priimi şi *om.* **11** împărăţie **12** fost **13** Văzind Dumitraşcu nici mistui **14** iar **15** Silistrii **16** Dar era poruncă împărătiască încă *om.* olatele Dunări **17** boeri mistuiască prinză **18** dea] de Grigori De acéia] Deci de turcul acela *om.* **19** lui] aceia a lui Dumitraşcu hatmanu venit Grigori **20** tremes Grigori uşărul împreună *om.* **21—22** ce vinisă... la Iaş] şi luîndu-l în fere, de acolo l-au dus la Eş. **23** Aice dar *om.* videţi **23—24** şi să înţălégiţi... domnu] bunătate lui Grigori vodă **24** şi milostiv... mai sus *om.* **25** Dumitraşcu hatmanu **25—26** încă şi... au fostu] şi cu alte soţii a lui **26** *După* fostu *ad.* Aţi auzit au îndemnat şi *om.* Grigori **27** domniei viiaţa pere] piarză Cari **28** fost dreaptă să] să-l **29** nice... poftit] fost primit cu] nici cu vază fără] făr de **30** Grigori adivărat **30—31** înapoi am scris... să-i gătiadză] nu că i-au făcut **31** încă *om.* **32** puţină vréme] puţin popreală au fostu] l-au **32—33** nelipsindu-i... nemică *om.* **33** lui Grigorie vodă aşijdirea] sa încă era **34** domnu-său] dînsul de milostivă... grijiia *om.*

ce de pe urmă l-au şi ertat, cerîndu-i numai cheltuială ce-au dat lui Adăl Ghirei soltan pren faptele lui. Şi încă nice a patra parte nici din cheltuială n-au luat şi l-au slobodzit, dîndu-l în chizăşiia boiarilor niamului său, dzicîndu-i să să feriască de lucruri împrotivă ca acestea altuia să nu facă. Şi încă l-au şi îmbrăcat cu un rînd de haine ş-au mărsu în casa lui, la Fereşti.
307 Ce Dumnedzău, cela ce iaste cumpănă / driaptă şi véde toate strîmbătăţile, au arătat, că Dumitraşco hatmanul au rămas cu viaţă de la Grigorie vodă, iară dreptul giudeţul lui Dumnedzău giudecînd dreptu, n-au ertat păcatul, ce l-au tîmpinat în curundă vréme, de i-au scurtat dzilele şi tot ş-au murit cu moarte bună.

Iară un Lupul Drăguţăscul, carile era ficior de boiar pemintian de aicia, de ţară, rudă cu Iordache stolnicul şi atunce, în vreme de zorbalîc şi el, fără de nice o pricină, au făcut pribegie împreună cu Iordache stolnicul, la tătari. Şi au fostu la toate amestecăturile tot la un loc cu dînşii. Şi încă cînd au trimis Adăl Ghirii soltan acel mărzac cu tătari de au luat giupănésăle şi bucatele boiarilor, ce mai înapoi s-au scris, împreună cu mărzacul au vinit şi acestu Lupul Drăguţăscul bumbaşir, şi el despre partea boiarilor, sălbăticindu-să atunce în nebunie, ca cînd n-ar fi fostu pemintian de aicia. Şi atunce l-au răbdat Grigorie vodă, lăsîndu-l să alérge în nebuniia sa. Iară pe urmă, încăpînd şi el la mîna lui Grigorie vodă, iarăş acolo prinzindu-l unde au prinsu şi pe hatmanul, cum şi pe Murtaza turcul, de carele mai înapoi s-au scris, că el au fostu povaţă lui Dumitraşco hatmanul în toate drumurili pe unde au îmblat, l-au prinsu şi pe dînsul Grigorie vodă. Deci pe Lupul Drăguţăscul, cu giudecata a tot divanul, l-au spîndzurat. Şi într-acia dzi s-au tîmplat moarte şi hatmanului Dumitraşco, la care şi întru-aceasta s-au arătat dreptu giudeţul lui Dumnedzău. Iară şi Murtaza turcul, ce-au petrecut va pomeni şi el cît va fi viu şi va fi şi veghére a multora. Că după divan ce i-au făcut şi lui, domnul Grigorie vodă cu divan-efendi al său, Mustafa efendi, şi cu toţi neguţitorii turcii den Iaş, datu-i-au nişte bătăi la talpe, foarte cumplite. Şi după multă pediapsă l-au şi surgunit cu ferman împărătescu.

307v Iordache stolnicul dacă s-au simţit şi el în nebunie ş-au văzut / că au greşit şi numai are loc de [a]mistuit nice într-o parte, s-au lipit pe

---

1—2 Adil Gherei sultan **2** prin Şi din cheltuială nici a patra parte **3** şi l-au slobodzit *om.* chizăşie boiarilor *om.* *După* său *ad.* l-au slobozit **3—4** dzicîndu-i... facă] zicînd altuia lucruri ca aceste să nu mai facă **5** încă *om.* şi *om.* cu] şi cu haine] strai mersu în] la **6** Ce] Dar Dumnezău cel ce este dreaptă şi véde toate strîmbătăţile *om.* **7** Dumitraşcu hatmanu **7—8** de la... dreptu] iar **8** Dumnezău ertat] răbdat **9** ce l-au tîmpinat... vréme, de] lui, ce curund zilele **9—10** şi tot... bună *om.* **11** Iar unul Drăguţăscu cari fecior boeri pămintian **11—12** de aicia, de ţară *om.* **12** stolnicu şi] ce să dusă şi el **12—13** în vreme... şi el *om.* **13** făr **13—14** au făcut... stolnicul] s-au dus şi el cu pribegii **14** fost **15** dînşii tremes Adil Gherei sultan cu tătari *om.* **16** şi bucatele *om.* boerilor s-au scris mai înapoi **17** au vinit] vinis şi acestu Lupul Drăguţăscul *om.* **18** despre partea boiarilor *om.* **19** fost pămintian de aicia *om.* răbdat] lăsat Grigori **20** lăsîndu-l *om.* alergi nebunie Iar la] în **21** Grigori **21—26** iarăş acolo... Dumitraşco] prinzîndu-l tot la un loc cu Dumitraşcu hatmanul, cu judecată l-au spînzurat; şi cînd l-au spînzurat pe dînsul, tot într-ace zi au murit şi Dumitraşcu hatmanul. **26** cari şi întru aceasta *om.* drept **27** Dumnezău Iar petrecut] păţit **28** el *om.* şi veghére a multora] pildă şi altora **28—29** divan... vodă] ce i-au făcut domnul divan şi lui **29** -efendi] afendi **29—30** al său... den Iaş *om.* **30** nişti **30—31** foarte cumplite] de cele scoapte (*sic*) **31** multă pediapsă] aceste cumplite bătăi împărătesc **32** stolnicu văzut **33** ari nici pe *om.*

lîngă un soltan ce să făcusă calga în locul lui Adăl Ghirii soltan ; şi cu calga soltan s-au dus la Crîm, unde-i sosiia lui destulă pediapsă. Şi acolo, precum s-au înţeles de dînsul la ce stare să afla, dar pînă la cia de pe urmă iarăş unul Dumnedzău ştie ce l-a mai întîmpina şi pe dînsul, dreptu fiind giudeţul lui Dumnedzău.

Acesta domnu în dzilele sale, al doile an a domniei sali, pren mijlocul lui Hrisanthu, patriiarhul de Ierusalim, aflîndu-să aicia la Moldova, au aşedzat domnul şcoale de învăţătura cărţii, în oraş în Iaş, cu cheltuiala sa : şcoală eliniască, grecească, moldoveniască, cu dascăli învăţaţi. La care şcoale nu numai cei săraci, ce nu avea cu ce plăti învăţătura, ce şi feciorii boiarilor celor mari şi a mici, a tuturor, de obşte, au eşit învăţaţi şi încă şi dentr-alte ţări copii săraci năzuisă aicia la învăţătură. Dintru care nu puţină pomană i-au rămas, de vréme că mai multă lipsă de învăţătură, cum era aicia la Moldova, poate să mai fie la altă ţară. Şi alte multe bune ca acestea şi mai multu decît acéstea au rămas făcute de acestu domnu.

În dzilele acestui domnu, la anul 7237, fost-au şi boală de friguri foarte multă aicia la Moldova, în toată ţara, care lucru va fi neuitat de s-a pomeni, că nu unul sau doi oameni dintr-o casă să fie bolnavi, ce pe toţi cîţi era într-o casă îi orînduia acia boală şi în prostime şi în oamenii cei mari, pănă şi în casa domnului au întrat acia boală, doamnele şi cuconii ; den care boală unui cocon mai mic, ce era anume Alexandru beizadea şi moarte i s-au tîmplat. Şi l-au îngropat la Sveti Nicolae cu multă cinste și slavă. Pentru a căruia moarte au mîngăiat svîntul Dumnedzău pe domnul dăruindu-i altu beizadea carele au născut în dzua lui stăi Grigorie, numindu-l iar pe numele / acestui svîntu, Grigorie vodă. Pre carele, cu darul lui Dumnedzău 308 şi pren ruga svîntului, poftim ca să trăiască cu procopsală creştinească. Şi pe toţi cine au avut în casă, i-au orînduit boala şi încă mai ales pe domnul l-au supărat acia boală foarte multu, că alţii afară den mulţi ce şi muriia, după multă supărare şi întoarcere ce-i întorcia boala, să-şi mîntuia.

Iară domnul nicidecum nu să putia mîntui că de cu vară s-au bolnăvit şi l-au îndelungat şi păn la luna lui martu, cîte 2-3 dzile, o săptămînă şi doaă îl părăsiia şi iar îl supăra cît şi domnul să spăriiasă. Dar şi alţii toţi

---

1 sultan Adel Gherei sultan **2** soltan *om.* pedeapsă **3—4** dar pînă... Dumnezău *om.* **6** zilile sale[2] prin **7** patrierarhul aice **8** aşăzat domnul *om.* învăţătura cărţii] învăţătură pentru carte **9** *După* eliniască *ad.* şi moldoviniască cari **10** ave **10—11** feciorii boerilor **11** a[1] *om.* obşti **12** dintr-alte ţări vinie năzuisă... învăţătură] de învăţa cari **13—14** mai multă... ţară] nici la altă ţară nu era mai proastă învăţătură decît la Moldova **14** altele buni şi multe aceste **15** şi mai multu... făcute] au rămas la Moldova acest **16** zilile la] în 7237 *cifre arabe* **17** aicea... ţara] piste toată Moldova cari lucru... de s-a] să va **18** *După* pomeni *ad.* multă vreme *După* oameni *ad.* zăce dintr-o] într-o să fie bolnavi *om.* **18—19** ce pe toţi... boală] ce cîţi era toţi zăce **19** în[1]] la oamenii cei mari] boeri **20** pănă] păr ace doamnele şi cuconii *om.* din cari **21** unui... anume *om.* Alecsandru beizade **21—22** şi moarte i s-au tîmplat] mai mic au murit **22** în sfete Neculai cinsti **23** a căruia moarte] cari beizade mîngăet svîntul *om.* Dumnezău pe domnul] pre Grigori vodă dăruindu-i cu **24** altă beizade carele au] ce s-au zioa lui stăi] sfîntului Grigori **25** numele... vodă] acest nume a sfîntului Grigori cari cu] prin Dumnezău **26** pren *om.* sfîntului ca *om.* creştiniască *om.* **27** pre cine] cîţi *După* boala *ad.* aceasta domnu **28** acia] această afară den *om.* **28—29** ce şi... mîntuia] după ce-i întoarce, să mîntue de boală **30** Iar pute **30—31** că s-au bolnăvit de cu vară **31** şi l-au îndelungat *om.* păn] păr luna lui *om.* **31—32** cîte 2—3 dzile... supăra] nu s-au putut mîntui numai cîte o zi doao, apoi iar îl apuca **32** spăriesă

şi mare şi mic era în păriare de rău pentru domnul. Numai la céle ce să pogoară de la Dumnedzău îi cu neputinţă la oameni; nu poate nime să folosască iarăş numai unul Dumnedzău, care iaste a toate ţiitoriu.

Însă după ce-au dat la primăvară, la luna lui mai, s-au rădicat Grigorie vodă de aicea, den Iaş, cu doamna, cu toată curtea şi au eşit la mănăstire la Bîrnova. Acolo aflînd aier bun, apă bună au şădzut 2 săptămîni. Şi de acolia, de la Bîrnova, ş-au aflat sănătate şi au rămas mîntuit de acia boală şi s-au întorsu sănătos la Iaş şi nice că au mai avut supărare de acia boală de friguri. Vădzind dar şi Grigorie vodă acolo, la mănăstire, casăle stricate, toate penpregiur răsipite şi pustii şi den vréme că acolo ş-au aflat sănătate, s-au apucat cu cheltuiala sa ş-au făcut nişte casă minunate şi au făcut şi un rîmnic mare zidit cu piatră penpregiur şi diasupra rîmnicului cerdac, precum să viad[e]. Ce precum au fostu vara cumplită cu boale multe şi cu săcită, la anul 7236, că săcasă apele şi izvoarăle cît pre puţine locuri rămăsiasă izvoare cu apă, aşia şi iarna, în anul ce s-au prăvălit 7237 au fostu o iarnă foarte gria, cu omeţi mari. De care iarnă multe dobitoace a pămintianilor au perit şi au murit, fiind iarnă înşelătoare, că denceput s-au arătat o fi iarnă bună, iară pe urmă au cădzut foarte gria. Şi den omiaţii aceştii 308v iarni, de primăvară, nu numai văile / ce mai sus am pomenit că săcasă de sécită, ce şi altă văi toate şi ciale ce nu le mai apucasă nime cu apă, au rămas pline şi sătule de apă. Şi vărsături mari au fostu apelor celor curătoare. Şi pe lăcuitorii cei trăitori pe lîngă ape i-au scos apa de pen casă şi au eşit la dialuri. Fost-au şi peste vară într-acestu an ploi foarte multe şi bişug în toate, care timpu într-alte vrémi vechi di-au mai fostu ca acesta; că în nemică scădére n-au fostu, numai în pînile mari, de multe ploi, au rămas cu scădére.

Dentr-acest an multe poméne au rămas făcute de Grigorie vodă, că întăi mănăstirea stăi Arhangheli, izvorul cel nescădzut de vécinică pomană, într-acestu an făcută de Grigorie vodă, precum să véde şi pricina rădicării ei precum au cursu, iarăş pe largu s-au scris. Mai nainte vriame, acolia la acel loc, era o beséricuţă mică de piiatră făcută de un Balica, hatmanul a lui Gheorghie Ghicăi vodă: puţină piiatră grămădită; şi de cum fusiasă, încă acmu să stricasă şi nemică de dînsa nu era. Iară acestu

---

1 şi mare... domnul *om.* **1—2** ce să pogoară] ce-s **2—3** nu poate nime... ţiitoriu *om.* **4** Însă] Iar **4—5** Grigori **5** de aicea *om.* din Eşi cu doamna *om.* curte eşit] mersu la *om.* **6** aer *După* bun *ad.* şi 2] doaă **7** acolo de la Bîrnova *om.* ace **8—9** şi nice că... friguri *om.* **9** Şi văzind dar *om.* Grigori mănăstiri stricate **10** toate... răsipite *om.* pustiu den] de acolo *după* sănătate **12** mari prinpregiur cerdacu **13** viade] vedi fost **14** puţini **14—15** locuri rămăsiasă *om.* **15** izvoară *După* izvoare *ad.* rămăsesă aşa prăvilit fost **16** gre cari **16—17** a pămintianilor *om.* **17** şi au murit *om.* iarna înşălătoari dinceput **18** iar căzut gre **19** erni ce mai sus am pomenit] cele ce au fost cu apă **19—20** că săcasă... cu apă] ce şi cele [ce] n-au avut apă de cînd era **21** şi sătule *om.* vărsăturile mari au fostu *om.* **21—22** curgătoari **22** *După* curătoare *ad.* au făcut multă pagubă **22—23** Şi pe lăcuitorii... dialuri] lăcuitorilor ce trăe pe lîngă apă **23** şi peste vară *om.* într-acest *După* an *ad.* şi foarte *om.* **24** care timpu] cari bişug de-au fost **25** scădére *om.* **27** Dintr-acest pomeni Grigori **28** mănăstire sfete nescăzut **29** pomană] pomeniri într-acest făcută] făcut-au de *om.* Grigori **29—30** şi pricina rădicării ei precum să vedi **31** acole la acel loc *om.* bisărică piatră **32** hatmanu Ghica puţină piiatră grămădită *om.* **33** fusăsă încă *om.* nu era nemică de dînsa *om.* Iar acest

domnu încă de cînd au fostu descălecat cu tabăra oştii şi în corturi în medianul mănăstirii, la vrémea zorbalîcului tătarîlor, care înapoi s-au scris, c-au şădzut acolea 2 săptămîni. De atuncia au rîvnit plăcîndu-i şi locul ş-au pus gîndul său să facă această mănăstire şi să o rădice în statul altor mari mănăstiri. Şi cînd au purces cu oastia în gios de acolia de la mănăstire, după făgăduinţă, au plătit şi un sărindar. Şi aice să vedeţi, minune! Că cînd s-au plinit ciale 40 de dzile a sărindarului, iată, într-acia dzi au întrat în Iaş, întorsu înapoi, şi domnul. Şi cu aceasta s-au mai întărit Grigorie vodă şi agiutîndu-i şi Dumnedzău, într-acest an ş-au plinit gîndul său, că apucîndu-să cu toată oserdiia de această mănăstire, cu toată cheltuiala sa şi cu plată deplin la toţi lucrătorii, au făcut-o den temelie, de nou zidită. Ş-au zidit-o cu zid de piatră pen/pregiur şi au făcut şi turnu 309v de clopotniţă peste poartă şi casă domneşti înontru ş-au zugrăvit-o pe den-lontru şi au înzăstrat-o cu toate ce să cad. Ş-au rămas mănăstirea de să numéşte din nou „Mănăstirea lui Grigorie vodă", precum să véde.

Iară den gios de mănăstire, supt median, despre răsăritul soarelui, făcusă acestu domnu o grădină foarte frumoasă şi în grădină case domneşti pe furma casălor celor de la Ţarigrad, că aşia şi meşteri de aciia au adus. Şi alăturea cu casăli, havuzuri şi chioşcuri şi cerdacuri şi alte lucruri; şi apa îmbla den havuz în havuz pe piatră şi o scotea în toată grădina, care era cu fel de fel de flori. Care lucruri ca acestea nice de un domnu n-au rămas făcute! Că cine poate deplin a scrie frămăsiaţea casălor şi altor lucruri? Ce numai să dzicem că precum au numit-o acia grădină de i-au dzis „Frumoasa", cu dreptate au numit-o, că-i adevărat şi s-or pomeni.

La casăle acestea ades eşiia acestu domnu în răsuflare şi la bucate acolo şi mésă mari de pururea făcia cu boiarii săi şi nu numai cu boiarii cei în boierii, ce şi cu toată boierimea, şi mazili, de la mare pănă la mic. Care domnie şi petrécerea lui cu cinste, putem dzice că altu n-au mai avutu, precum dovadă sintu létopisăţăle.

Acestu domnu tot într-acestu an au descălecat şi tîrguşorul de suptu Gălata şi i-au făcut orînduiale cu mari mile domneşti, aşădzind ca să să facă şi iarmaroace acolia. Acestu Grigorie vodă au adus şi apa de la hazna,

---

1—2 de cînd... mănăstirii] din vreme cînd discălecasă cu oşti în medianu acela **2** în vreme zorbalii tătarîlor *om.* cari s-au scris înapoi **3** c-au şădzut... săptămîni *om.* atunce **3—4** au rîvnit... mănăstire] au pus gînd să facă mănăstiri plăcîndu-i locul **4** rădici statul] stare **5** mănăstiri mari oaste acole **5—6** de la mănăstire *om.* **6** plătit] dat sărindari videţi **7** minuni ciale *om.* zile **7** sărindariului într-ace zi întorsu *om.* **8** *După* domnul *ad.* întorsu de la tătari **9** Grigori Dumnezău **10** gîndul] cuvîntul osîrdia **11** cu plată *om.* temelii **12** zidit-o cu] făcut zidiu prinpregiur turnul **13** de] din piste înuntru **13—14** ş-au zugrăvit-o pe den-lontru *om.* **14** mănăstirea *om.* **15** numéşte din nou *om.* Mănăstire Grigori vedi **16** Iar din mănăstiri **17** acestu domnu *om.* case] casă **18—19** pe furma... adus] formă de Ţarigrad **19** alăture casăle şi chioşcuri *om.* **20** umbla din havuz în havuz *om.* şi o scotea în] pen **21** cari Cari **21—22** ca acestea... făcute] alt domnu n-au făcut **22** cine] nime nu deplin a scrie] să scrie frumusăţa **23—25** şi altor... pomeni] Şi au numit ace grădină „Frumoasa" **26** aceste eşie ades acest **26—27** în răsuflare... acolo] şi face **27** de pururea... săi] şi zăfchiuri **27—28** cu boiarii cei în boierii] acei boeri cu boerie **28** cu toată boierimea, şi] cei mazîli mari Cari **29** şi petrécerea lui *om.* *După* cinste *ad.* şi cu paci ca aceasta zici alt mai avutu] fost **30** sint litopisăţăle *După* letopisăţăle *continuă* acestui domnu, **31** Acestu domnu *om.* tot] Şi tot într-acest discălecat tîrguşorul] tîrgul supt **32** orînduiale] rîndueli aşăzind ca *om.* **33** iarmaroaci acolo Acest Grigori vodă

cu mare cheltuială, tot într-acestu an și cu meșteri aduși dentr-altă țară. Și-au aședzat-o denaintea porții curților domnești, slobozindu-să apa pe trei țiavi, cu șuruburi, lucru ce nu să mai făcusă de alți domni și mare pomană i-au rămas, den vréme că acestu oraș era lipsit de apă dulce pururea.

Într-acestu an i-au vinit lui Grigorie vodă și căftan de înnoire domniei
309v de la împărăție. Și au trimis Grigorie vodă pe / fiiu-său Scarlat beizadea cu toți boiarii și cu tot alaiul înaintea căftanului, supt Gălata, aducînd acel căftan den Țarigrad Iamandi postelnicul cel mare. Deci întrînd în divan, fiind toți boiarii adunați, au stătut domnul în picioare până s-au citit fermanul împărătescu și au îmbrăcat căftanul. Și întâi divan-efendi au cetit fermanul împăratului, apoi și Sandul Sturdzea vel vist[ier] au cetit tîlcuirea fermanului scos pe moldovenie de Alexandru biv vel sulgeriu, întru înțălégere tuturor.

Ș-au îmbrăcat domnul cu căftane, întăi pe divan-efendi ce-au cetit fermanul, apoi și pe postelnicul cel mare ce adusesă caftanul și pe vistiarnicul cel mare ce-au cetit tîlcuire fermanului. Și mergînd toți boiarii de-a rîndul, au sărutat poala domnului. Iară fermanul împăratului într-acestu chip scriia la Grigorie vodă :

„Alésule dentre domnii creștinești, domnul Țărăi Moldovii Grigorie vodă, îț facem știre cu acestu prea înălțat și împărătescu sămnu al nostru, că fiind tu slugă credincioasă a împărăției noastre, cu dreptate și cu silință ai slujit în curtea noastră cia slăvită, pururea stătătoare. Și până astădzi la toate trebile ce ai fostu orînduit de către împărățiia noastră să slujăști, adevărat am cunoscut că ai slujit cu dreptate și cu inimă curată. De care în tot chipul avem către tine acia adevărată și neîndoită încredințare cum că și de acmu înainte tot într-acesta chip vei sluji împărății noastre, la toate slujbele, după plăcére și cuviința firii noastre cei nalte împărătești.

Dreptu acéia, dentru a noastră deosăbită îndurare și den bună vrére, ni-am milostivit către tine și ț-am înnoit domniia Moldovii cu întăritură în anul acesta 1141, în 26 de dzile a luminii lui Șaaban. Și pentru ca să te
310 înștiințăm de aceasta, iată că am trimis și acestu ferman / al nostru împărătescu, care dacă-ț va sosi, poroncim, cum ț-am înnoit și ț-am întărit domniia Moldovii, iarăș să fii domnu și otcîrmuitoriu cum ai fostu.

---

1 mari adus dintr-altă **2** așăzat-o denainte slobozind **3** țăvi *După* șuruburi *ad.* cari ce nu să mai făcusă de alți domni] alt domnu n-au mai făcut mari **4** den] de acest dulce] bună **5** purure **6** Și într-acest venit Grigori **7** tremes Grigori fiiul Scărlat beizade **8** boerii tot alaiul] alai înainte Galata **9** den Țarigrad *om.* postelnicu mari **10** boerii picioari păn **10—11** fermanu **11** împărătescu *om.* căftanu -afendi **12** împăratului] împărătesc Sandul *om.* Sturza *După* cetit *ad.* moldovenești **12—13** tîlcuire **13** scos pe moldovenie *om.* Alecsandru sulgeri **15—17** domnul... fermanului] pe divan-efendi cu caftan și pe postelnicu Iamandi și pe vist. ce-au citit fermanu moldovinești **17** boerii **17—18** de-a rîndul *om.* **18** Iar fermanu împăratului *om.* într-acest **19** scrie Grigori **20** dintre Grigori **21** acest pre *După* înălțat *ad.* ferman și *om.* împărătesc **22** tu *om.* **23** slujitu curte cia] ce purure stătătoare] stăpînitoari păn astăzi **24** fost împărăție **25** adivărat și cu inimă curată *om.* cari **26** tini acc adivarată încredințari **27** într-acest vei] veți **28** slujbile plăceri *După* și *ad.* după **29** Drept dintru îndurari den *om.* **30** tini domnie **31** în 26... Șaaban *om.* **32** că am] și-am acest al nostru *om.* **33** cari dacă-ț va] dacă ț-a și ț-am întărit *om.* **34** domnie ocîrmuitori cum ai fostu. *om.*

Şi, precum nădejduiaşte inima noastră cia curată, să aibi a stăpîni şi a cîrmui Ţara Moldovii cu frumoasă tocmală, alcătuind şi chivernisindu toate trebile Ţărăi Moldovii şi sprijenind raiaoa noastră, aşîjdirea şi alalte toate ce ţi s-au dat în samă a le aşădza şi a le chivernisi, să fii silitoriu şi nevoitoriu în chip ca acesta, ca să fie raiaoa Moldovii odihnită în dzilele împărăţii noastre cei iubitoare de dreptate.

Şi să dormi pe aşternutul cel de odihnă fără grijă. Aşia să ştii şi să credzi sămnului nostru celui împărătescu".

Aceasta iaste cartea viziriului ce scrie iarăş osăbit la Grigorie vodă

„Alesule între domnii creştineşti şi slăvitule între domnitorii cei ce cred în Isus, domnul Moldovii Grigorie vodă, a căruia svîrşit să să încheie cu fericire!

Cercetînd cu bună-cuvîntare, îţ facem ştire că fiind tu den moşii şi strămoşii tăi, véche şi credincioasă slugă a putiarnicii împărăţii; şi osăbit de slujbeli ce ai slujit la trébile împărăteşti, cu credinţă şi cu oserdie, precum vederat s-au arătat şi s-au cunoscut; şi şi de acmu nainte nădéjduind în tot chipul de către tine slujbă lăudată după plăcérea noastră — iată, că den mila şi îndurarea cia mare a putiarnicului împărat stăpînul nostru şi den cia desăvîrşit cunoştinţă a împărăţii sale, iarăş ţi s-au înnoit domniia Ţărăi Moldovii cu întăritură, den anul acesta 1141, den 26 de dzile a luminii lui Şaaban.

Şi după fermanul cel naltu împărătescu ce ţi s-au trimis ca să te înştiinţădzi, scrisu-ţi-s-au şi această carte a noastră şi ţi s-au trimis. Pentru acéia, dar, de pre firea ta cia istiaţă şi driaptă cunoscînd noi vredniciia ta, 310v
cu carea ai slujit, / fiind tîlcuitoriu divanului împărătescu la toate trebile, aşijderea înţălegînd că şi acmu, la domniia Ţărăi Moldovii, te porţi înţăleptéşte şi cu bună socotială.

Şi toate faptele tale cele bune cunoscînd, aşijdirea aşia nădejduim că şi de acmu nainte cu acéiaş credinţă şi dreptate te vii nevoi a sluji după cum place noaă. Şi osăbit de această, tu eşti ciriacul nostru cel ales. Şi aşia să ştii că noi la toate trebile tale îţi vom învoi. Deci pentru isprăvile tale nice un fel de grijă să nu porţi, numai în ce chip ai cîrmuit pănă acmu trebile ţărăi, aşia şi de acmu nainte să te nevoeşti cu înţălepciune la toate trebile pămîntului, alcătuind toate ale ţărăi şi sprijenind raiaoa împărătiască

---

1 Şi *om.* nedejdueşti cia curată *om.* **2** alcătuind] chivirnisind **3** Aşijdire **4** alalte] altele aşáza chivirnisi silitori **5** nevoitori ca[2] *om.* **6** zilele iubitoari **7** *După* aşternutul *ad.* tău fără] făr de **9** De aice este carte vizirului Grigori **11** Grigori cărue sfîrşit **12** fericiri **13** cuvîntări facim din **14** vechi **15** slujbele osîrdii **16—17** di acumu înainte nedejduim **17** tini plăcere **18** din îndurare ce mari **19** din ce ţi s-au] ţi-au **20** domnie din **20—21** den... Şaaban *om.* **22** fermanu nalt tremes **23** înştiinţăzi scrisu-ţ-au **24** de pre] după fire ce isteaţă dreaptă vrednicie **25** cari tîlcuitori **26** aşijdere domnie **26—27** înţălăpţăşti **28** tale *om.* buni aşijdirea *om.* aşa nedejduim **29** că *om.* înainte aceia **30** cireacul aşa **31** învoi] voi **32** nici cîrmuit pănă acmu] chivirnisit **33** *După* ţărăi *ad.* păr acu aşa înainte te] ti înţălepciuni **34** pămîntului] împăratului

şi chivernisind toate trebile ce ţi s-au dat în samă cu bună tocmală şi cum să cade, nevoindu-te cătră isprăvirea şi aşedzarea lor.

Într-acestu chip să te porţi şi să nu părăsăşti a ne înştiinţa de toate céle ce vii socoti trebuitoare şi vrednice de înştiinţare.

Şi cu aceasta fie mîntuire cătră toţi ciia ce să pliacă darului lui Dumnedzău".

Pentru logodna lui Scarlat beizade, fiiul cel mai mare a lui Grigorie vodă

Tot într-acestu an, la luna lui iuni, într-o dzi miercuri, s-au rădicat Grigorie vodă şi cu o samă de boiari mari ce să tîmplasă şi cu toată curtea sa ş-au mărsu la Deliani, satul lui Iordache Cantacozino vel spătar. De care călătorie nime n-au ştiut de ce şi pentru ce au mărsu domnul acolo ; şi în grijă şi în mierare au rămas şi Iordache spătar. Iară cînd au fostu a cincea dzi, duminecă diminiaţa, după eşirea den besiarică, iată au mărsu Grigorie vodă la gazda lui Iordache spătariul, unde iaşisă den curţile ciale mari, la o mică căşcioară, afară din ograda curţilor. Şi după cahvea au poftit Grigorie vodă pe spătariul Iordachi să aducă o cucoană a sa, mică, ce avea ca de 9 ani, să o vadă ; şi întăi au stătut spătarul Iordache pricină să nu o
311 aducă, arătînd / că nu-i obiceiu ş-au rămas îngrijet, neştiind ce va să să lucriadză. E lei, după poronca domnului, au adus pe cucoană. Şi mergînd de au sărutat mîna domnului, i-au dat Grigorie vodă şi inel de logodnă cu fiiu-său Scarlat beizade. Şi acolea fiind de faţă şi chir Nechifor mitropolitul Sidis, cu a lui blagoslovenie s-au făcut schimburi de logodnă.

Acestu mitropolit mai nainte vréme era dascal la Grigorie vodă şi acestu domnu l-au făcut mitropolit, măcar că eparhiia lui, Sidis, iaste pustie de demultu, numai fiind om foarte înţăleptu şi adevărat svîntu, îl avia domnul lîngă sine.

Vădzind dar Iordache spătariul ciale ce s-au tîmplat atunce, au ştiut şi s-au încredinţat şi el şi s-au schimbat grijea lui în bucurie. Şi acestu lucru în mierare au fostu şi altor boiari, tuturor, dacă au vădzut, den vréme că nime altul n-au ştiut acia taină, fără numai hatmanul Costantin, el au ştiut mai denainte. De aicia înainte, cît au mai şedzut acolo, miasă

---

1 şi chivernisind... tocmală şi *om.* **2** isprăvire aşăzare **3** Într-acest **4** trebuitoari vrednici înştiinţari **5** fie] să fie cătră toţi ciia] tuturor pleacă darurilor **6** Dumnezău **7** mari **8** Grigori **9** într-acest iunii zi mercuri **10** Grigori boeri mari ce să tîmplasă *om.* curte **11** şi au mersu Cantacuzino spătari cari **12** şi pentru ce *om.* mersu **12—13** în grijă... rămas] să mira **13** spătariul Iar fost **13—14** cince zi, duminică **14** eşire din bisărică mersu Grigori **15** spat. undi eşisă din **16** căşutoari mică cafe **16—17** Grigorie vodă] domnul **17** pre spat. Iordache a sa *om.* ave **18** spătariul Iordache pricină *om.* **19** aducă] ducă obicei ş-au rămas] şi era să să] să **19—20** lucrezi **20** E lei] Apoi au dus-o după poroncă domnului, au adus pe cucoană *om.* de *om.* **21** să sărute Grigorie vodă şi *om.* inelul **22** fiiul Scărlat acolea *om.* chir *om.* mitropolitu **23** Sidis *om.* cu a lui blagoslovenie *om.* **24** Acest înainte vréme era] au fost Grigori **25** acestu domnu] el eparhie iaste] era **26** de demultu] de mult înţălept adivărat svîntu *om.* **27** ave sini **28** Văzind tîmplat] lucrat **29** şi el *om.* grija acest **30** mirare fost boeri văzut den] de **31** nime *om.* ace Costandin **32** mai denainte *om.* aice şăzut miasă] tot cu mese

cu tabulhanali și veselii și giocuri nu numai în rîndul de boierime, ce în toată slujitorimea și în prostime și în casă și pe afar, cît să cădea la o logodnă domniască. Și de acolia, de la Deléni, au mărsu Grigorie vodă de au vădzut și tîrgul Hîrlăul și au întrat și în dziditura casălor domnești. Și de acolia au mărsu și pănă la Cotnari. Acolo și masă cu toți boiarii au făcut și tot cu acestu fel de veselie au vinit pănă la Dumbrava Roșie și acolia nu puțină veselie și giocuri s-au făcut și au vinit cu pace la scaunul său.

Deci după Simpiatriu, strîngînd Grigorie vodă la Frumoasa pe toți boiarii și cei cu boiarii și cei fără boerii, toată mazilimea de la mare pînă la mic, împreună cu giupănésăle lor, acolia s-au arătat tuturor logodna ce s-au făcut, că li-au făcut domnul un zăefet prea frumos. Și acéia vese-lie au fostu și giocuri, cu fel de fel de muzică cu fișicuri dacă au înnoptat și lumînări aprinse și pe uscat și pe apă, pen havudzuri; care / lucru nice- 311v
odată aicia în Moldova nu s-au făcut.

Acestu domnu au avut 4 cuconi și o cucoană. Cel mai mare, acestu mai sus scris, Scarlat voevod și Mateiu voevod și Ghiorghie voevod și Grigorie voevod și domnița Zmăragda.

Aicia s-au scris și pentru întoarcere doamnii Roxandii den Moldova la Țarigrad, maica lui Grigorie vodă

Doamna Roxanda viind aicia cu fiiu-său, cînd au luat domniie, au șădzut aicia pănă în al treilea an. Apoi vădzind atîtea boale ce să tîmplasă într-acești ani aicia la Moldova, cum și ea să bolnăvisă, s-au tras să margă la Țarigrad să să schimbe dentr-acest aer de pe aicia. Ce măcar că și Grigorie vodă prea mult au mijlocit să o poată opri ca să rămîe aicia, dar n-au putut. Și încă au luat doamna Roxanda cu sine și pe fiică-sa, domnița Marioara păhărniceasa, sora domnului. Și cu multă părére de rău au fostu și fiiu-său și tuturor boiarilor celor mari și mici, de mergere ei, eșind de aicia den tîrgu iu[n]i 11. Și au petrecut-o Grigorie vodă cu doamnă-sa și cu tot alaiul, și boiari mari și giupăniasăle, pănă la Șanta. Acolo, după bucate, ș-au luat și dzua bună toți, de la mare pănă la mic, iară mai pe urmă domnul cu doamna. La care dzua bună nu puțină plîngere au fostu despre îmbe părțile. Și cu cinste au dus-o pănă la Țarigrad.

---

1 cu] și cu tabulhanele vesălii jocuri **1—2** în rîndul... pe afar] boerii, ce toată slujitorime **2** cade **3** acole mersu Grigorie vodă] domnul văzut **4** și[1] *om.* Hîrlăului acole **5** mersu și pănă *om.* și[2]] au făcut iarăș boerii au făcut *om.* **6** acest vesălie venit păn la Dumbra acole **7** vesălie și giocuri *om.* s-au] au venit paci scaunu **8** Sinchetriu Grigori **8—9** toți boerii la Frumoasa **9** și cei... mazilimea *om.* mari păn **10** acolo **11** ce s-au făcut... domnul] făcînd prea] foarte **11—12** Și acéia... giocuri *om.* **12** muzîcă **12—13** cu fișicuri... havudzuri] și dacă au însărat, cu fîșicuri și cu lumini și pre apă și pre uscat **13—14** cari lucruri niciodată **14** aicia *om.* nu s-au făcut] n-au fost **15** Acest 4] patru coconi o cucoană *om.* mari acest **16** Scărlat Matei Gheorghie și[3]] al patrăle **17** Grigori Zmăranda **18** Aice **18—19** Rucsandii din **19** Grigori **20** Rucsanda aice fiiul **21** șăzut aice pănă în] păr la triele văzind atîta boală întîmplasă **22** aice într-acești ani la Moldova *om.* cum și ea să bolnăvisă *om.* **23—24** și Grigori vodă **24** prea *om.* o poată... aicia] să nu să ducă **25** doamna Roxanda *om.* sini pre fiica sa **26** Mărioara păreri **27** fost boiarilor *om.* de mergere ei *om.* **28** de aicia *om.* din Grigori doamna sa **29** și boiari... pănă] și boerime **30** zioa de la mare pănă la mic] boerii iar pre **31** cari dzua bună *om.* plîngeri fost **32** despre îmbe] dinbe cinsti pănă] păr

Într-acest an şi 2 beizadele inglez[1], carii purcesiasă de 4 ani, de la casăle lor, de la Englitera şi îmblînd den ţară în ţară numai cu primblarea ca să vadză ţărăle şi obicéele ţărîlor, au vinit şi pe aicia pe la Grigorie vodă şi Grigorie vodă i-au primit cu cinste şi li-au gătit masă la grădina Frumoasa ş-au orînduit pe postelnicul cel mare al său şi cu alţi boiari de triabă pe lîngă dînşii de i-au grijit şi i-au cinstit precum să cade. Şi-au trecut de aicia în Ţara Leşască, dîndu-le lor şi cai şi oameni de i-au petrecut.

312 Tot într-acest an la avgust s-au tîmplat / şi trécerea a 2 paşi viziri pe aicia pen ţară : întăi Cara Mustafa paşia de Azac, fiind orînduit de la împărăţie să margă la cetatea Hotinului, şi pe Mustafa paşia de Hotin orînduit să margă la altă cetate, la Egribos. Venit-au întăi Cara Mustafa paşia pe de céia parte de Prut, iară agărlîcul lui cu fiiu-său şi haremul i-au vinit pe de ceasta parte de Prut, den Gălaţi păn în Hotin. Deci şi Grigorie vodă cu boiarii cei mari şi cu toată curtea au eşit înaintea lui Cara Mustafa paşia, la Zăgărancea şi acolia s-au împreunat cu paşia. Şi măcar că acestu paşe fiind om groznic şi straşnic, dară pe Grigorie vodă l-au priimit cu dragoste şi cu blîndéţă şi i-au dat mai multă cinste de cum am văzut împreunările altor domni cu viziri ca acéştie. Şi cînd ş-au luat dzua bună, pe domnul l-au îmbrăcat cu feregea cu blană şi pe boiari cu caftani ; şi au dăruit lui Grigorie vodă un cal prea frumos împodobit cu toate podoabele. Deci după sosirea lui Cara Mustafa paşii la Hotin, Mustafa paşia încă au purces de acolo şi au vinit pe aici, pen Iaş. Şi i-au eşit Grigorie vodă înainte, la Şorogari, aşteptîndu-l cu saevantu. Şi acolia descălecînd paşia suptu saevantu, s-au împreunat şi boiarii de-a rîndul. Acestu paşe era petrecut cu bătrînéţăle ; 2 dzile au şădzut în Iaş şi cînd ş-au luat Grigorie vodă dzua bună şi boiarii, pe domnul l-au îmbrăcat iarăş cu feregia cu blană şi pe divan-efendi şi pe o samă de boieri i-au îmbrăcat cu cherechiale ş-au dăruit şi un cal domnului împodobit.

Acestui Grigorie vodă, precum aţ cetit înapoi, de cinste ce i-au adaos împărăţiia, aşia şi aceşti paşi mari i-au dat cinste mai multă decît altor domni ; şi cu toţi oamenii împărăteşti să avea în bun prieteşug şi în dragoste, era iubit tuturor. Şi nice lăcuitorilor ţărăi cu pagubă nu li-au fostu de trécirea acestor paşi, că şi chiriile lor şi conacele lor tot cu bani au plătit Grigorie vodă.

---

1 2] doaă cari purcesăsi **2** umblînd den ţară... primblarea] prin giur **3** vază obiceiurile venit aice pe *om.* **3—4** Grigori$^{1-2}$ **4** şi^{2} *om.* le-au grădina *om.* **5** postelnicu său cel mari boeri **5—6** de triabă *om.* **6** dînşi **6—7** Şi de aice au trecut **7** lor şi *om.* **8** şi *om.* trecire 2] doi **9** aice pin paşa **10** la *om.* cetatea Hotinului] Hotin paşa *După* Hotin *ad.* l-au **11** la altă cetate *om.* **12** paşa iar agărlîcul lui cu fiiu-său şi *om.* harimul **13** venit din păn] păr Grigori **14** *După* vodă *ad.* înainte boiarii cei mari *om.* curte **14—15** au eşit... paşia *om.* **15** Zăgărance acole paşa **15—16** acest paşă **16** fiind] era groznic şi *om.* dar Grigori primit **17** cu blîndéţă şi *om.* mai *om.* **17—18** de cum... altor] precum n-au văzut la alte împreunări **18** zioa **18—19** au îmbrăcat pe domnu **19** ferege boeri **20** Grigori prea] foarte cu toate podoabele *om.* **21** sosire paşa paşa **22** venit aice pin Grigori **23** saevant **23—24** Şi acolia... rîndul] Şi viind paşa s-au împreunat supt saevant **24** Acest paşi **25** bătrîneţile 2] doaă zile şăzut Eş Grigorie vodă] domnul zioa **26** şi boiarii pe domnul] iarăş iarăş *om.* ferege şi pe] iar pre **27** pre din boeri cheregele **28** domnului şi un cal iar foarte **29** Acest Grigori aţ cetit înapoi] aţi auzit de cinste ce] după cum **30** împăriţie cinste aşa mari *om.* **31** cu *om.* **31—32** să avea... tuturor] îl ave la cinste **32** nici **32—33** ţărăi... trécirea acestor paşi] n-au lăsat să le fie cu pagubă trecire **33** chirie toate conacele **33—34** lor tot... vodă] au plătit el cu bani

Într-acestu an şi Mengli Ghirei hanul poftindu-să de au mersu / la Poartă, mare cinste i-au făcut împăratul, care nice un han n-au avut atîta cinste ce-au avut acestu han. Şi întorcîndu-să de la Poartă, aşedzînd toate trebile, au purces la Crîm la luna lui septevrie. 312v

Pentru supunerea tătarîlor nohai despre Grigorie vodă, la cîtă cale şi supunere i-au mai adus pănă la anul 7238, încă nu am trecut a nu scrie; întăi, pentru toate gîlcevile şi davalele tătarîlor cu cîte să acolisiia ei de moldoveni, unii cerînd robi, alţii cai, boi şi altele nenumărate de tot feliul de davă năpăşti, de care pururea era învăluiţi moldovenii, că davalele lor nu avea sfîrşit niceodată şi era supărată marginea şi ţara despre dînşii. Încă acmu, la purcesul hanului, strîngîndu-să ei cu toţii, mărzacii şi capetele, înaintea hanului, au stătut cu toţii la un cuvîntu poftind numai să să facă slim, arătînd multe strîmbătăţi că au despre moldoveni, socotind că de or lua ei acia voe de la hanul, să să facă slim, cu aceasta să-ş poată răsplătire pentru călcările ce li s-au făcut lor în vremea oştirii.

Ce să vedeţi, dar, cum i-au întîmpinat şi Grigorie vodă, că trimiţind acolo boiari vichili de au stătut cu nohaii la divanul hanului, prin mijlocirea hanului, avîndu-să Grigorie vodă în bun prieteşug cu hanul, cum şi cu alţii toţi a curţii lui, i-au oborît tare pe tătari, c-au isprăvit hoget ca acesta pentru toate davalele, oricîte ar fi avut tătarîi a cére la moldoveni, sau şi moldovénii la tătari, de cînd megieşăscu ei cu moldovénii şi pănă acmu, să fie toate tăiate, nemică să nu aibă a mai cére, nice tătarîi la moldoveni, cum şi moldovénii la tătari. Ş-au rămas ţara în bună odihnă şi în mare răsuflare despre nohai. Şi osăbit de aceasta, i-au chivernisit Grigorie vodă pe nohai de i-au făcut şi zapis mărzacii şi căpeteniile, cu mare legătură într-acestu chip: numai pre unde le vor arăta vichilii domnului de pe margine,/ adecă sărdariul şi alţi căpitani părcălabi loc de păşune dobitoa- 313
celor în locul Moldovii atîta să păşască bucatele lor pe pămîntul Moldovii cu ştiinţă şi cu voe, iară mai mult să nu să întindză. Şi ei să plătiască hacul pămîntului, cît li s-au orînduit. Şi pănă la atîta rămăsiasă de călcaţi şi de supuşi nohaii, cît ei la atîta smerire niceodată nu mai vinisă. Însă mai pre largu viţ înţăliage den tîlcuirea hogetului şi a zapisului care s-au scris şi aicia, deplin, precum scriu ciale turceşti.

Giudecata şi aşădzămînturile cu tătarîi acéstea sîntu.

---

1 Într-acest Menglirei han poftindu-l să margă **2** *După* Poartă *ad.* pentru sărutatu poalii mari împăratu cari alt han **3** atîta... han *om.* întorcîndu-să de la Poartă *om.* aşăzind **4** au purces] s-au întorsu la luna lui septevrie *om.* **5** supunire Grigori **6** supuniri adaos păn încă nu am] n-am **7** pentru] şi acolisă **8** cai... de] bucate şi **9** davă *om.* **9—10** de care... dînşii] cari nu mai ave sfîrşit **11** Încă] Iar toţi **12** hanului] la hanul cu toţii... numai să *om.* **13** arătînd... că] pentru strîmbătăţile ce **13—15** că de or lua... oştirii] ci că-ş vor face răsplătiri pentru călcările moldovenilor **16** Ce să... Grigorie] Dar Grigori tremeţînd **17** boeri la divan cu nohaii hanului *om.* **17—18** prin mijlocirea *om.* **18** avîndu-să] şi avînd Grigori în *om.* hanu **19** alţii *om.* a] ai tare *om.* **20** davalile oricîte... a cére] cîte cere **20—21** sau şi... tătari *om.* **21** cu moldovénii] acole şi pănă] de **22** tăete **22—23** nemică... la tătari] atît a tătarîlor ce cere la moldoveni, cît şi a moldovenilor ce cere de la tătari **23—24** în mare... de aceasta *om.* **24** chivirnisit Grigori **25** făcut] dat **25—26** mărzacii... chip] ca acesta **26** pe undi le *om.* vechilii **26—29** de pe margine... cu voe] pre acole să-şi păşunezi vitele **29** iar întinză ei *om.*

Surétul hogetului ce să chiamă ibra, făcut cu măriia sa Mengli Ghirii han, la purcesul mării sale de la Bugiag la Crîm, vlet 7238 sept[*embrie*] *6*

,,Pricina aceştii scrisori adevărate aceasta iaste.

Adecă la anul acesta 1141, măriia sa prea înălţatul şi milostivul stăpîn Mengli Ghirii han, fiiul mării sale lui Hagi Selem Chirii, han însuş, măriia sa viind în părţile Bugeagului pentru ca să pue la bună tocmală şi alcătuială toate lucrurile nohailor Bugeagului ce să află lăcuitori pe locul Moldovii şi pe alte olaturi aproape; şi cu nevoinţa mării sale orînduindu-să den locul Moldovii numai 32 ceasuri de-a lungul şi 2 ceasuri de-a curmedziş pentru aşădzămîntul şi lăcuinţa lor, a nohailor, vichilii despre amîndoaă părţile măsurînd şi hotărînd acestu loc; aşijdirea şi pentru cîtă supărari şi stricăciune s-au făcut lăcuitorilor Moldovii în vremile răscoalii, aşădzîndu şi alcătuindu măriia sa toate aceste trebi cu a sa bună şi înţăliaptă
313ᵛ tocmală, după hatişireful / împărătescu aşedzîndu-le măriia sa cu legături, precum însămniadză în hoget ce s-au scris, venit-au înaintea mării sale şi înaintea giudecăţii vichilii moldoveneşti şi au arătat jalobă, dzicînd că fiind noi raia cu haraciu împărăţii la vremile cînd au vinit într-aceste părţi catanile, nohaii tătari ni-au robit copii şi fămeile şi pre mulţi i-au vîndut într-alte părţi de loc. Aşijdirea şi alte robii şi prădzi au făcut în pămîntul nostru a Moldovii, şi, de îndelungată vréme pănă acmu, nohaii n-au părăsit niceodată a ne supăra cu fel de fel de prădzi şi de supărări şi pe mulţi den noi, den moldoveni, fără de vină şi fără de pricină au omorît şi au rănit.

Pentru care aceste dosedzi şi supărări după fermanurile împărăteşti, ce ni s-au dat noaă mai denainte şi acmu poftim dreptate şi ne rugăm ca să nu fim păgubaşi de cîte ne jăluim. Ce după cum scriu fermanurile împărăteşti, ne rugăm să avem dreptate".

Într-acesta chip arătîndu-şi jaloba moldovénii, nohaii încă au răspunsu cu jalobă plîngîndu-să de strîmbătate despre moldoveni şi dzicînd: ,,precum că de multă şi îndelungată vreme şi pănă astădzi lăcuitorii Moldovii multă stricăciune ni-au făcut în bucate şi în dobitoacele noastre şi cu destule furtuşaguri moldovenii viind în olaturile noastre, ni-au jăcuit, furînd

---

1—3 *Inversiunea*: Suretul hogitului făcut de mărie sa hanul cînd au purces de la Bugeac la Crîm **3** *După* vlet 7238 sept. 6 *ad.* cari ei altădată la ceastă smerenie n-au mai fost. **4** adevărate *om.* este **5** Adică mărie pre **6** Menglei Gherei lui *om.* Sălim Gherei **7** mărie părţile Bugeagului] Bugeac pentru *om.* pui **7—8** bună tocmală... Bugeagului] cale pe nohai bugegeni **8** lăcuitori] trăitori **9** şi pe alte olaturi aproape *om.* **10** din numai *om.* curmeziş **11** aşădzămîntul şi *om.* **11—12** a nohailor... acestu loc *om.* **12** aşijdere **12—13** cîtă supărari şi *om.* **13** s-au] ce s-au lăcuitorilor... răscoalii] moldovenilor **13—14** aşădzindu... măriia sa] au aşăzat **14** a sa bună şi înţăliaptă] bună **15** hagişereful aşezdindu-le... legături *om.* **16** însămnează hogetul înainte **17** şi înaintea giudecăţii *om.* moldoveneşti] Moldovii zicînd **18** raè cu haragi la vremile *om.* venit **19** cătanile, nohai tătari *om.* ne-au şi fămeile *om.* mulţi] alţii **20—24** Aşijdirea... rănit] Aşijdere şi alt'dată şi de atunce păr acmu n-au mai părăsit a nu faci [prăzi] Moldovii şi pre mulţi din moldoveni făr de vină i-au omorît. **25** cari aceste... supărări *om.* **25—26** firmanu împărătesc **26** ce ni... poftim *om.* **27—29** de cîte ne... moldovénii *om.* **29** Nohai **30** cu jalobă *om.* şi dzicînd] zicînd **30—32** precum... noastre] de multe ori ne-au făcut moldovenii stricăciuni în bucate **33** furtişaguri moldovenii... noastre] smonindu-ni şi robii (*vezi p.* 151_1).

şi smomindu-ne robii şi bucatele noastre. Şi cu de acestu feliu de supărări până acmu am fostu tot dosiţi şi supăraţi de moldoveni. De care şi noi cérem de la moldoveni toate ce ni-au luat făţîş sau furiş, adecă robi, roabe, bucate şi alte ca de acéste strîmbătăţi, ce-am avut de la moldoveni denceput şi până în dzua de astădzi.

Într-acesta chipu arătînd şi nohaii strîmbătatea, socotitu-s-au că a să îndrepta şi a să aşădza pîra aceasta despre îmbe părţili, multe cuvinte şi price şi gîlceavă s-ari face şi a să curma pîra despre îmbe părţili cunoscîndu-să a fi un lucru greu, măriia sa Mengli Ghirii hanul însuş au socotit despre îmbe părţili denceput şi păn în sfîrşit / cîte gîlcevi şi strîmbătăţi 314 s-au făcut şi despre o parte şi despre alta, între toate să rămîe împăcăciune. Şi făcîndu-să ibra şi aşădzămîntu între îmbe părţile să să părăsască şi moldovenii şi nohaii de toată pricea şi pîra şi gîlceava ce au între dînşii şi într-acesta chip să să curme toate cuvintele. Măriia sa hanul cu a sa naltă minte şi socotială socotind a fi un lucru cu cali şi cu cuviinţă precum că, adevărat, aşia iaste. Şi lăcuitorii ţărăi de îmbe părţile înaintea mării sale hanului s-au învoit şi au trimis să facă sulfu şi ibra, părăsindu-să de toate gîlcevile ce-au avut între dînşii şi lăsindu-să de a mai cére unii de la alţii pagube sau stricăciuni ce-or hi avut denceput şi până în dzua de astădzi. Deci, după socotiala mării sale hanului, nohaii şi ciia ce să află lăcuitori şi cei de penpregiur toţi mărzacii şi tătarîi, cu mic cu mare, părăsindu-să de toată dovada şi pricea ce au cu moldovénii şi după socotiala légii şi a giudecăţii, prin mijlocirea vichililor niamului nohăescu, anume Aslam Mărzia den niamul lui Oraolu şi Caspolat Mărzia den niamul lui Mamaiolu şi Ismail Mărzia den niamul lui Ormiehmetolu.

Aşijdirea şi despre partea domnului Moldovii Grigorie vodă : Scărlat Zade ; şi despre partea a toată boierimea şi lăcuitorii Ţărăi Moldovii, fiind vichili den boiarii domnului Moldovii : Enache logofătul şi Alexandri postelnic înaintea giudecăţii, lăsatu-s-au şi s-au părăsit de toată dovaoa şi pricia ce au cu nohaii, denceput şi până acmu. Deci vichilii despre îmbe părţili într-acesta chip învoindu-să, au făcut unii către alţii ibra şi sulfu şi [cu] bună învoială şi poftă, s-au învoit şi s-au împăcat după pofta lor.

S-au scris acestu hoget la mijlocul luminii lui Săfer, la anul 1142.

Marturii : Sefer Cazi Mărzc Şihrel calga martur, Mehmet Mărzia martur, Saluş Mărze, Mansirolu martur, Adăl beiu Caigat martur, Murtaza

---

1 de[1] *om.* acest fel supărări] dosăzi 2 am fostu] sîntem De care *om.* 3 cérem] nu cerem de la moldoveni *om.* tot ne-au furiş şi făţîş 3—5 adecă robi... astădzi] să ni de înapoi 6 Într-acesta chipu] Deci strîmbătatea] pîri ca aceste 6—9 socotitu-s-au... greu] au socotit că într-alt chip nu să poate să să îndreptezi pricina 9—10 au socotit mărie sa Mengle Gherei han dispre 10 părţile 10—11 denceput... împăcăciune] cîte price sînt dintru început păr atunce să rămîi gios şi o parte şi alta 12 ibra] ibraşa aşăzămintu între îmbe părţile *om.* 12—14 şi moldovenii... cuvintele] de aceste atît nohai cît şi moldoveni 14 Măriia] Deci mărie 14—19 cu a sa... astădzi] au socotit de i-au învoit şi le-au zis să facă sulfu şi ibraşa părăsindu-să de aceste ; a mai ceri pagube unii de la alţii 19—32 Deci, după... pofta lor] Deci, mărzacii vechili din parte nohailor şi boerii din parte Moldovii, s-au învoit după pofta şi a unora şi a altora. 33 S-au] Ş-au acestu *om.* luminii *om.* 34 *După* Marturii *ad.* din parte hanului Săfer Nazi Mărza Şihrel] Arăt martur *om.* 34—35 Mărzia martur *om.* 35 Mărza Mansirolu] Masir martur *om.* beiu Caigat] bei calga

314v aga, Şaubhan Cazi martur, / Cazi beiu martur, Huabdula Cazi aga, Husăin aga martur, Fetula efendi martur, Mustafa efendi martur şi toţi alţii den divanul mării sale hanului marturi".

Surétul zapisului tătarîlor nohai ce-au dat la mîna mării sale lui vodă, lt. 7238 sept[*embrie*] *6*

« Pricina acestui zapis iaste : precum în anul 1141, măriia sa înălţatul şi milostiv stăpînul nostru Mengli Ghirei han trimiţind ardzu la împărăţie pentru ca să ni să orînduiască den pămîntul Moldovii loc de aşădzămîntu şi de păşunare bucatelor după ardzul mării sale, cu ştiinţa mării sale domnului Moldovii orînduindu-să cu ferman împărătescu den pămîntul Moldovii 32 de ceasuri de-a lungul şi 2 ceasuri de-a curmedzişul, care loc fiindu de început chiar loc moldovenescu şi de folosul şi hrana pămîntului Moldovii, măriia sa hanul, împreună cu măriia sa paşia păzitoriul Tighinii, cu hatişirif împărătescu, au hotărît şi au măsurat şi au lămurit hotarul acestui loc mai sus pomenit, orînduind pentru ciia ce vor lăcui pe acel loc a Moldovii, 32 de ceasuri de-n lungul şi 2 ceasuri de-a curmedziş, să dea osăbit de uşurul ce iaste obiciuit plată şi chirie pentru loc, care legătur[ă] noi am priimit, adecă pentru nohai ce vor lăcui pe acel loc a Moldovii să-ş dea uşurul şi hacul pămîntului şi toată plată deplin. Şi cu învoinţa noastră şi a tuturor bătrînilor noştri făcutu-s-au şi hoget după légea noastră, întru care s-au însămnat toate legăturile acéstea, cu carele noi toţi ni-am legat şi am priimit. Şi după cum însămniadză hogetul, aşedzate fiind aceste tocmiale şi orînduiale, noi toţi aşădzîndu-ne ca să lăcuim pe partea locului Moldovii unde ni s-au poroncit. Însă cunoscînd noi că pentru păşunatul
315 dobitoacelor noastre om avia lipsă / şi strîmtoare, agiuns-am cu rugăminte la divanul mării sale hanului, stăpînului nostru, rugînd şi curcerindu-ne ca să ne isprăvască puţină voe numai pentru dobitoace şi păstorii noştri

---

1 Şaubhan] Şunhal martur *om.* Cazun bei martur *om.* Abdula **2—3** alţii den divanul] din [di]vanu **3** marturi * *om.* **4** Suret de pe zapisul nohai *om.* mării sale *om.* **5** *După* lui *ad.* Grigori lt. 7238 *om.* **6** acestui zapis iaste : precum] într-acest chip au fost 1141] 7238 mărie **6—7** înălţatul... nostru hanu **7** Gherei han *om.* trimeţind arzu împărăţii **8** den... loc] loc din Moldova de] pentru aşăzămîntul **9** de păşunare] păşuni *După* bucatelor *ad.* noastre arzu mării sale[2] *om.* **10—11** orînduindu-să... Moldovii *om.* **11** de *om.* de-a *om.* de-a curmedzişul] curmeziş cari **12** dintru început fiind chiar loc... pămîntului] a **13** mărie hanu măriia sa *om.* paşa **14** atişirif **14—19** şi au măsurat... plată deplin] acest loc a Moldovii, cini din nohai a lăcui pe dînsul să de uşorul şi hacu pămîntului deplin. **19** învoinţa] voe **20** şi a tuturor bătrînilor noştri *om.* s-au făcut **21** cari aceste cari toţi *om.* ne-am **22** am priimit] ne-am primit **22—23** Şi, după cum... aşădzîndu-ne *om.* **23—24** pe partea locului] pre locul **24** undi **24—25** Însă cunoscînd... dobitoacelor noastre] fiindcă era locuri pustii şi ne-au dat voi ca să ni păşunăm bucatele

---

* P. 151_{34}—152_{3} *numele martorilor reconstituite după textul grecesc publicat de Hase, op. cit.*, p. 393 :

Sefer Mărza, calga al Sirinizilor
Mehmet Mărza
Adil bei Caigan
Cazi bei
Husein aga
Sulus Mărza Mansuroglu
Murtaza aga Suphan Cazi
Aptil Cazi aga
Fethulah efendi
Mustafa efendi şi alţii din divanul înălţatului han.

să să poată păşuna pe une părţi de loc a Moldovii, de pre care ni-am rădicat. Fiind acele părţi de loc, de această dată, nelăcuite de raiaoa Moldovii şi deşérte aflîndu-să acele părţi de loc, ni-am rugat ca să avem voe a ne păşuna dobitoacele noastre o samă de vréme.

Deci măriia sa hanul milostivindu-să asupra noastră, trimis-au către măriia sa domnul Moldovii cinste iarlîcul mării sale ; şi despre partea noastră a nohailor pe Caspolat Mărzia anume şi pe Cantimir Mărzia şi pe Iş Mărzia şi pe soltan Mambet Mărzia, împreună cu omul mării sali, cu poftă pentru această ispravă. Carii împreunîndu-să cu măriia-sa şi arătînd pofta şi rugămintia noastră, răspunsu-li-au măriia sa cum că acele locuri sint pentru trebuinţa lăcuitorilor Moldovii ; şi pe urmă, pe acéle locuri iaste să să aşiadză şi să lăcuiască raiaoa Moldovii. Într-acesta chip arătîndu-le măriia sa domnul Moldovii.

Mărzacii acei de mai sus pomeniţi, vechilii noştri, răspundzîndu într-acesta chip s-au apucat : den vréme că aciale părţi de loc pre care poftim noi să ne păşunăm dobitoacele, să află deşiarte de această dată de lăcuitori, pre aciali părţi de loc poftim să ni să dea de păşunat o samă de vréme. Iară în părţile ce-or fi trebuitoare pentru lăcuitorii Moldovii să nu ne atingem, ce numai să păşunăm în părţile unde ne vor arăta ispravnicii şi zapcii marginilor Moldovii ; iară peste voia lor să nu avem a călca aiurile. Şi despre care ni-ar arăta ei că sîntu de trebuinţa lăcuitorilor Moldovii, îndată, fără de nice o întîrdziere, să avem a ne rădica dobitoacele, şi, osăbit de aceasta, apucîndu-ne noi să dăm mării sale domnului Moldovii alîm îndoit pe bucatele noastre.

Măriia sa plecînd către pofta şi porunca mării sale hanului şi sfătuindu-să la aceasta şi cu ai săi boiari a Moldovii, într-acesta chip au dat răspunsu, dzicînd : precum pentru păşunea dobitoacelor de om / cumva păşi 315v noi peste legăturile şi aşădzămîntul ce să însămniadză mai gios, nice un ceas să nu ne lasă dobitoacele pe locurile Moldovii să le păşunăm. Aşijdirea şi dobitoacele noastre să aibă a să păşuna numai pe aciali părţi de loc care ni-ari arăta dumnealui sărdariul şi dumnealui căpitanul de Codru. Şi afară de cuvîntul acelor boiari a mării sale nice un pas să nu păşim, nice să facem cîtă de puţină supărare cuiva, nice să cutedzăm a face pe pămîntul Moldovii lăcaş au sălaş pentru păstorii noştri,

---

5 măriia sa *om.* milostivindu-să asupra noastră *om.* au tremes **6** către măriia sa] la cinste] ce este dispre parte **7** a nohailor *om.* Mărza **7—8** anume... Mambet Mărzia] şi pe alţii sale **9** Cari mărie **10** pofta şi *om.* rugăminte le-au răspunsu mărie cum *om.* **11—19** şi pe urmă... ne atingem] Deci arătînd mărie sa vodă, aşa au răspunsu vechilii noştri : dar acele locuri ce cerem noi sint pustii şi poftim să ne dai voi să ni aşăzăm bucatele păr cînd vii socoti, iar la locul ce este trebuitori, **19** ce numai să păşunăm în părţile] pe undi ispravnicii şi *om.* **20** marginelor iar voe avem a călca aiurile] călcăm nici un pas **21—24** Şi despre... noastre] şi oricînd ne-ar poronci, să ni rădicăm îndată şi să dăm alîm îndoit **25** Măriia] Deci mărie către] pre mării sale *om.* **26** la aceasta şi *om.* ai săi boiari] a boerii într-acesta chip *om.* **27** dzicînd precum *om.* păşunea] păşunetul **27—31** dobitoacelor... ni-ari arăta] bucatelor noastre de vor trece bucatele peste aşăzămînt, întracel ceas să ni goniască din pămîntul Moldovii, ce numai pre undi ni-ar aşăza **31** dumnealui[2] *om.* **32** Şi] Iar de] din acelor... sale] lor nici **33** nice să facem... cuiva *om.* nici **33—34** cutedzăm a face pe pămîntul ... sălaş] sălaşuri pe locul Moldovii **34** păstorii] păzitorii

ce numai să aibă a-ş purta păstorii noştri după obiceiul lor, cîte o oba în car. Iară den oba afară, pe locurile acélea să nu fim volnici a bate par sau ţăruş, fără de cît vitele noastre fiind la ernatic şi fiind trebuinţă pentru viţăii noştri să stea supt acoperemîntu. Numai pentru viţăii noştri să avem voe den-ceputul ernii până în sfîrşit a ne urdzi pe locurile unde ni-or arăta zapcii mării sale cîte o colibă ce să chiamă tătăriaşte „aran". Noi singuri să avem a le urdzi la începutul ernïi şi iar noi singuri să avem a le strîca la sfîrşitul iernii. Iară de nu li-am strîca p[r]ecum ne apucăm, oamenii mării sale să aibă voe a le da foc şi a ne rădica cu totul. Aşijdirea şi den stăpînii dobitoacelor, carii or avea dobitoace la ernatu sau la văratic mărzaci fiind sau caratătari, fiind trebuinţă să-ş cercetiadză dobitoacele, de-ar vrea să-ş margă la dobitoace să le vadză, să aibă a mérge întăi la boiarii mării sali, dregătorii marginilor, adecă la sărdariul, la căpitanul de Codru şi la părcălabul de Lăpuşna. Şi arătîndu-ş nevoe şi trebuinţa lor ca să margă să-ş vadză dobitoacele lor acolo unde să păşuniadză, aşia, cu ştiinţa lor, să aibă voe a mérge, iară fără voe şi cuvîntul acelor boiari nime den noi să nu aibă voe a călca pe părţili Moldovii.

Iară de s-ar afla cineva den nohai cu pricina dobitoacelor să vie pe locurile Moldovii, ori păstorii noştri cu vrun chip de s-ar ispiti a face vrun supăr odăilor sau fînaţălor raialii lăcuitorilor Moldovii, sau de s-ar afla
316 cineva den nohai sau dentr-alţii şi s-ari ispiti a faci / cît de puţin val sau cîtă de puţină stricăciune fînaţălor odăilor dobitoacelor, pînilor sau sămănăturilor, unul ca acela să aibă a să prinde şi legat a să trimite la Iaşi şi acolo să i să dea certare precum să cade.

Şi pe locurile unde s-ar păşuna vitele noastre oricînd ni-ar arăta şi ni-ar dzice boiarii ce s-au dzis mai sus, cum că părţile acélia sintu trebuitoare pentru lăcuitorii Moldovii, îndată să avem a ne rădica dobitoacele de acolo fără de nice o întîrdziere şi price. Iar pentru alămul îndoit, apucîndu-ne noi ca să dăm mării sale domnului Moldovii, măriia sa n-au priimit a ne lua alîm îndoit. Şi ni-au arătat că gîndul mării sale nu iaste să ia de la noi alîm îndoit, nice să lăcomeşte a lua de la noi bani îndoiţi pentru păşunatul dobitoacelor noastre, ce numai pre cît însămniadză în hoget atîta priiméşte şi măriia sa să ia de la noi. Pentru care şi noi ni-amapucat ca să dăm deplin p[r]ecum însămniadză în hoget, toate deplin, fără de nici o pricină şi preget. Şi afară den hotarul acesta la nemică să nu păşim nice cîtu-i o palmă de loc; nice pren dobitoacele noastre să nu avem a supune

---

1—4 ce numai să aibă... acoperemîntu] afară den obava lor; iar ţăruş sau ocol să nu facim. *Sfîrşitul suretului (p.* 154_{425}—155_{4}) *se sustrage variantelor obişnuite pînă acum, fiind mult scurtat, astfel*: **4—15** Numai pentru viţăi iarna să avem cîte o colibă undi ne-ar arăta zapcii mării sale şi vara noi să avem a le strica. Iar cînd nu le-am strica, să le de foc şi să ni goniască din Moldova. Şi oricari mărzac ar vre să margă să-şi vazi bucatele, să vie întăi la dregătorii marginilor, arătînd ce trebuinţă au la bucate şi aşa să margă, iar făr de voe boerilor să nu fim volnici a merge. **18** p. 155_{4} Iar vreunii din păstorii noştri sau nohai, de s-ar tîmpla să facă vreun supăr în Moldova stricînd fîniaţăle sau ţarinele cu bucatele, pre unii ca aceia să-i lege şi să-i tremeată la Iaş şi acole să le de certari cum să cade. Şi oricînd ne-ar zici boerii să eşim de pe acele locuri, că sînt trebuitoari, îndată să ni rădicăm.

Iar pentru alăurul [alămul], îndoit n-au vrut vodă să ni ia, zicînd că nu mai ce este cu cale să ia. Şi aşa ni-am primit şi noi să dăm făr de nici o pricină şi să nu tăinuim bucatele noastre la alăm, nici să avem a pripăşi bucate moldoveneşti sau neguţătoreşti într-a noastre. Iar neţiind aceste toate, să aibă a ni scoate din Moldova.

şi a tăinui dobitoacele raialii sau a neguţitorilor. Şi dentr-aceste legături, den toate ce s-au pomenit mai sus, de om păşi cît de puţin şi de n-am păzi aceste legături toate, să aibă voe măriia sa a ne scoate toate dobitoaceli afară de pe locul Moldovii.

Deci într-aceasta chip ca cela ce ne iaste noaă în folos, după bună şi înaltă socotiala mării sale hanului, vechilii noştrii viind, cu răspunsu înaintea mării sale hanului, înaintea divanului mării sale, noi toţi am priimit această legătură şi acestu răspunsu ce ni s-au dat despre partea mării sale domnului Moldovii. Şi toate li-am priimit noi cu toţii mărzacii şi bătrînii nohailor şi ni-am apucat că de om păşi cît de puţin afar den hotarul acestui zapis, măriia sa domnul Moldovii să aibă a ne goni dobitoacele pe hotarul cel de 2 ceasuri.

Într-acesta chip ni-am legat toţi cu toţii, cu acestu temisuc al nostru,
carele, pentru ca să fie tare şi / încredinţat, cu ştiinţa şi cu pofta noastră a 316v
tuturor, s-au scris şi s-au alcătuit şi s-au dat la mîna mării sale domnului Moldovii, lui Grigorie vodă, la mijlocul luminii lui Sefer, în anul 1142.

Şitac bei	Ismail Mărzia	Batăr Mărzia
Docuz Olu	Aslan Olu	Chel Mahmet Olu
Nevrut Mărzia	Hagi bei Mărzia	Aslan Mărzia
Mamai Olu	Cazi Olu	Azamet Olu
Imchiter Mărze	Isuf bei Or	Hagi bei Mărze
Can Mărze Olu	Mehmet Olu	bei Mărze Olu
		Gian Mărze
		Ali Olu

Aicea am scris pentru cei nemulţămitori şi lacomi cum îi tîmpină Dumnedzău şi păcatul lor

Era un boiariu de ţară, anume Dumitru Macrii banul, carele foarte era socotit şi destul miluit de Grigorie vodă, că, precum aţ cetit înapoi, că întăi îl făcusă ban mare, iară mai pe urmă, schimbîndu-l den bănie, l-au făcut staroste la Cernăuţi. Şi-l avea Grigorie vodă în cinste şi în trécere ca pe fieştecare den boiari mari.

Dar el ce mulţămită au dat lui Grigorie vodă, că nu i-au sosit, nice s-au îndestulat de cîtă bogăţie avia, fiind mai bogat decît alţi boiari? Ce încă s-au sculat şi den slujba văcăritului, de la Cernăuţi, ce-i dedésă Grigorie vodă în sama lui. Au făcut vicleşug şi-au furat o samă de bani

---

5—16 Deci viind vechilii noştri cu răspunsu înainte hanului, au primit această legătură cu toţii. Cari tocmală s-au scris şi s-au aşăzat şi de noi pentru ca să fie încredinţată. Şi s-au făcut la mîna domnului Moldovii.

Aceşti sînt mărzacii (*comp. cu rîndurile* **17—24**) : Şitac beiu, Docuz Olu, Nevrut Mărza Maimaulu, Ischiter Mărza, Can Mărza Olu, Ismail Aslan Olu, Hagi bei, Cazi Olu, Isuf bei Or, Mehmet Olu, Batăr Mehmet Olu, Aslan Gean Mărza, Azamet Olu, Ali Olu, Hagi bei, bei Mărza Olu. **25** Aicea am scris *om.* nemulţămitori şi *om.* **25—26** cum îi... lor *om.* **27** boeri banu cari **28** socotit şi destul *om.* Grigori că precum aţ cetit înapoi *om.* **29** mari iar mai *om.* schimbîndu-l den bănie *om.* **30** ave Grigori în[1]] la şi în trécere *om.* **31** fieşticari din boerii cei **32** Grigori i-au sosit nice *om.* **33** de] din cîtă *om.* avia] ce ave bogat mult alţi] la alţii boiari *om.* **34** încă s-au sculat şi *om.* den] din **34—35** ce-i... vodă] ce era Au] au şi-au] că au samă] somă mari

den văcărit şi dentr-alte den toate ce i să dedésă în samă. S-au aflat viclian. Acestu fel de mulţămită au dat acestu boiariu lui Grigorie vodă pentru cia multă milă ce-l miluisă !

317 Ce Dumnedzău cel dreptu ce nu prii / méşte strîmbătate, n-au suferit, ce l-au tîmpinat : că au aflat Grigorie vodă vicleşugul lui şi au trimis pe vătavul său de copii şi l-au adus pe banul Macriiu în heară şi în urgie, de acolo, de la Cernăuţi şi l-au pus la închisoare. Însă fiind acestaş domnu milostiv, cum aţ cetit înapoi de bunătatea lui, altă pediapsă nu i-au dat, precum i să cădea, ca unui viclian, făr cît 5 pungi de bani au luat de la dînsul, gloabă la visterie şi paguba ţinutului ce făcusă. Şi iarăş l-au slobodzit, lipsit den cinstea ce avusiasă. Şi au făcut staroste în locul lui Macrii pre Radul Racoviţă jitnicer, feciorul lui Dumitraşco hatmanul.

Tot într-acestu an făcut-au Grigorie vodă şi această pomană : era un obiceiu rău aice în ţară: pogonăritul de vii, scornit de alţi domni vechi mai denainte. Pentru care, den pricina acestui obiceiu, multe vii a mănăstirilor şi altor pemintiani să pustiisă. Acestu domnu Grigorie vodă socotindu-l a fi obiceiu rău, den bună voia sa, neîndemnat de boiari, ce den singură socotiala sa, socotind că nu-i dreptu să dea oamenii şi pogonărit şi vedrit, ce-au rădicat pogonăritul şi au poroncit să nu mai fie. Şi au rămas răsuflare şi oamenilor şi domnului vécinică pomenire şi plată de la Dumnedzău.

1—2 den văcărit... viclian *om.* **2** Acestu] Şi acest **2—3** acestu boiariu... miluisă *om.* **4** Ce] Iar Dumnezău cel dreptu... strîmbătate *om.* n-au] nu l-au **5** au aflat... lui] şi aflîndu-l vodă tremes **6** său *om.* pe banul Macriiu *om.* heară] feră **6—7** şi în urgie de acolo *om.* **7** închisoari Însă] Dar acestaş *om.* domnul **8** cum aţ... lui *om.* **9** căde **9—10** făr cît... dînsul] ce numai i-au luat cinci pungi de bani **10** visterii iarăş] iar **11** din cinste ce avuse **11—12** Şi au făcut... jitnicer] Şi în locul lui au făcut staroste pe Racoviţă **12** Dumitraşcu **13** Tot într-acestu an *om.* Grigori **13—21** era un obiceiu... Dumnedzău] că au rădicat pogonăritu ce era scornit de alţi domni dintr-a cărue pricină multe vii să stricasă, lăsindu-le oamenii şi i-au rămas vecinică pomană. **21** *După* Dumnedzău *ad.* Acest domnu Grigorie vodă, după ce au făcut alte multe şi bune în pămîntul Moldovii, au mai făcut un turnu mari şi mai mult decît toate turnurile mănăstirilor, diasupra porţii curţii domneşti, puind şi un clopot mari, făcîndu-l ceasornicu, de bate toate ceasurile zilii de să auze peste tot tîrgul. Şi mai gios de ceasornic, făcînd un loc împregiurul turnului, acoperit cu fer albu de şide meterhaneaoa domnului de băte în toate zilile chindie ce obicinuită.

Petrecînd domnul cu vesălie şi cu bucurie, cari nu cred că a fi mai petrecut alt domnu, chivernisind şi pre lăcuitori cu bună rînduială, de era toţi mulţămiţi. Şi petrecînd toată domnie cu bucurie şi cu primblări cu toată curte mării sali, la cari domnie împlinind ani [6], s-au apucat de ş-au isprăvit domnie Ţării Rumâneşti. Şi aşa făcînd schimbu între Grigori vodă, domnul Moldovii, şi între Costandin vodă, feciorul lui Neculai vodă Mavrocordat, domnul Ţărâi Rumâneşti, au stătut domnie de s-au gătit de cale aşteptînd şi pe zchimni-agasi ce era orînduit de la împărăţii să ia pre Grigori vodă din Moldova, să-l ducă la scaunu Ţărâi Munteneşti, la Bucureşti. Şi aşa plecînd după obicei, l-au aşăzat în scaun.

(*Compară acest final cu ms.* **G** (*Kog*, III, 1874, p. 179—180).

GLOSAR

A

acolisi, a duşmăni pe cineva; a nu lăsa din stăpînire
agarlic, lucruri multe adunate, calabalîc
aiave, în realitate
aiu (pl. *aiurile*), loc cu ierburi de păşunat
alăm, dare plătită de tătari pentru păşunatul vitelor; bir (*alim* pe bucate)
amesteca, a umbla cu intrigi
amestecătură (~ de oaste), învălmăşeală; *amestecături*: intrigi
amistui, a se ascunde; a se linişti
angherie, muncă grea, neplăcere; monstru
aprod, om de încredere la curtea domnului
aran, colibă, la tătari
arcan, funie lungă cu laţ (la vînat, la război)
arz (*ardzu*), plîngere scrisă
arzihal (*argihal*), plîngere scrisă înmînată domnului, sultanului, vizirului, hanului

B

bairam, sărbătoare la turci, care ţine patru zile şi în timpul căreia se posteşte
balii-başea, trimisul hanului tătărăsc, ca să strîngă mierea şi ceara de albine
baretă (bărete de pîslă), căciulă rotundă în patru colţuri
barilcă, butoiaş
baş-bulubaş, şeful gărzii (de 10 oameni) şi al închisorii curţii domneşti
bazanghian-başe, şeful negustorilor de stofe vîndute sultanului
beghem, după voe
beizade, fiu (fiică) de domn
beşli aga (~ al domnului), şeful corpului de călăraşi, turci sau moldoveni; făceau pe curierii
bişug (vară *bişugată*), abundent (belşug)
bogat (oştile *bogate*), în mare număr
bostangiu (împărătesc), militar din garda sultanului; îngrijea de grădinile seraiului
bozagiu, vînzător de boză, băutură din mere fermentate
buruială, ordin (la nivel înalt)
bulubaşă, şeful unui corp de soldaţi (turci sau seimeni)
buluc, companie de 100 de soldaţi turci
bumbaşii, funcţionar turc care strîngea contribuţiile fiscale

C

cadiu, judecător la turci
caimacam (~ în tîrg), locţiitor (de domn, al vizirului etc., cînd titularii lipseau din reşedinţă)
calga, locţiitorul hanului tătăresc
capete (la plural), căpetenie
capichihae, reprezentantul domnului român la Poartă
capi-gi-başa, şeful capugiilor: uşier la seraiul sultanului. El era trimis în ţările române cu firmanul de numire în domnie sau de mazilire
capigilar chihaesi, mareşalul seraiului otoman, şeful başi-capugiilor
casa, cu sens de familie
casap, măcelar
cădea (*au cădzut* vizir), a ajunge, a deveni
călca (~ gazda), a persecuta, a lovi, a ataca
cămănar (cămănanul), slujbaş care încasa impozitul pe băuturile spirtoase
cămăraş (~ de ocnă), slujbaş care supraveghea exploatarea minelor de sare, în favoarea domnului
ceair, loc împrejmuit unde pasc caii
cealma, turban împrejurul capului (la turci)
ceambur (să dea ~), năvălirea unui grup mic de militari (de obicei, tătari, poloni), cu scopul de a prăda
ceauşii (~ strigau dova), curieri, ştafetă (la turci); la curtea domnilor români: slujbaşi care mergeau înaintea domnului; *ceauş-başe*, şeful ceauşilor
ceplac, om nevoiaş, sărac
certa, a pedepsi
cherache (pl. *cherachele*), mantie împodobită cu aur, la ceremonii
chervăsărie, punct vamal
chesar, împărat (al Austriei)
chivernisi, a administra cu pricepere, a conduce bine
chivernisitor (~ ţării), bun conducător
cifert, trimestru, plata pe un trimestru
ciohodar, slujbaş al vizirului sau al domnului (avea grija încălţămintei)
ciriac (*cirac*, al nostru cel ales), om de încredere
cişla (~ hăniască), stînă unde se aduna laptele vacilor şi se făcea brînză (la tătari)
clucer, boier care avea grija alimentelor curţii domneşti: aduna mierea, untul cuvenite turcilor

clucerie, slujba de clucer
cneaz (pl. *cnezi*), principe, şef; în text: înaltă ierarhie boierească
contăş (~ de blană), haină lungă purtată pe domni şi boieri
crai, rege
cuca, căciulă de blană scumpă, cu pene (o purtau domnii la ceremonii)

D

dava (*dova*, pl. *davale*), proces, judecată, năpaste (v. davaoa)
davaoa (*devaoa*), pricină, judecată (v. *dava*)
dărăban (pl. *dărăbani* şi *dărăbanţi*) (~ ageşti), soldat cu plată
a descăleca (~ tîrguşorul Gălata), a întemeia
desélină, bir, a zecea parte din sută, din recoltă etc.
deşerta, a evacua
dezliupi, a despărţi, a se desolidariza
divan-efendi, secretar turc pe lîngă domn
dobîndă, cîştig (prin jaf)
dosadă, (pl. *dosedzi*), ceartă, întristare
dovadnic (a scos *dovadnicii*), cel care îndeplineşte *dova* (rugăciunea)
drăgan (~ nemţi), soldat de cavalerie (şi pedestru)
dunalma, floră de război; iluminaţie cu ocazia unui eveniment important

E

efendi, domn (titlu dat persoanelor civile)
el-agasi, comandant militar (la tătari)
elei, expresie cu sensul de „apoi"
emir (aga *eminul*), intendent inspector
epaş (văcari *epaşi*), dintre moldoveni (sens neclar)

F

feregea (~cu blană), haină largă, neîncheiată, din material scump
ferman, poruncă scrisă, din partea sultanului sau în numele lui
fişicuri (~ şi luminări aprinse), în text:
fişicuri (~ şi luminări aprinse), în text: artificii luminoase
frinceşti (haine ~), occidentale, în special din Italia

G

gealep, *gelep*, negustor de oi, cumpărate în ţările române şi vîndute la Ţarigrad
gebhaneu (*gephane*), praf şi iarbă de puşcă şi tunuri; depozit pentru păstrarea muniţiilor
gingaş, în text: bun, delicat
giupîneasă (pl. *giupănesăle*), soţie de boier
gloabă (1000 de pungi de bani), amendă
gospod. (abreviere): domnesc
gubernatul (~ din Neamţ), comandant-administrator

H

hac (să plătească *hacul* pămîntului), arendă, datorie obligatorie să fie plătită
hain, trădător de patrie, de domn
hainlîc, revoltă împotriva sultanului, trădare
hambariu (~ împărătesc), magazie pentru păstrarea grînelor
haraciu, bir obligat a fi plătit Porţii, de domnii români
hardz, v. *ardz*, *arz*
halişerif, act autograf emanat de sultan
halman, comandant de oşti
havalegiu (gavalegiu), slujbaş care strîngea banii birului
hălădui (~ de moarte), a scăpa cu viaţă
hindichiul (~ lui Traian), şanţ, val
hogel, act autograf eliberat de oficialităţi superioare (de obicei de cadiu)
husar, soldat de cavalerie, ungur

I, Î, J

iarlîc, scrisoare, ordin autograf al hanului trimis domnului
iazagiu, scriitor la cancelaria vizirului turc şi a hanului tătar
ibra (*ibra* hoget), act de învoială, tranzacţie bilaterală
ingloz, englez
iscoadă, spion
ispiti, a încerca
ispravnic, administrator, şef de întreprindere
isprăvi, a reuşi, a sfîrşi cu succes
iuzagiu, v. *iazagiu*
iuzbaşi, căpitan peste 100 de ostaşi care păzeau intrările în curtea domnească
întîmpina, în sensul de a pedepsi
jăcaş, jefuitor
jăcui, (~ casele), a jefui, a prăda
joimir, mercenar, la poloni, dar şi moldoveni

L

laz, *laj* (pl. *laji*, turci *lazi* sau *laji*), turci stabiliţi pe malurile Mării Negre (negustori)
leah (pl. *leşi*), polonez
lefeciu, (*pl. lefecii*), soldat plătit cu bani şi alimente
leftica, targă, pat luxos în care erau purtaţi nobilii
lipi, a anexa (un act)
se lipi, a se alia, a ralia la o părere
lumină, sens de lună, unitate calendaristică (la tătari)
se luneca, a se lăsa convins

M

maredin (îl făcură ~ la Bugiag), sens neidentificat
mascur, porc castrat pentru îngrăşare
mazili, a îndepărta, a scoate din domnie, slujbă etc.
mălai, făină şi boabe de porumb, de mei
medelnicer, rang boieresc (turna apa, băutura la ospeţe)
median (*medianul* mănăstirii), curte interioară
menzil, ce ţine de poşta veche: transport, staţie, cal de poştă, diligenţă
merţă (~ de mălai), măsură veche
meteredză, întăritură militară, bastion
moredin (un~), locuitor din Moreea(?)
moscal, locuitor din Rusia
moschicesc, rusesc (din Moscova)
muthine (au omorît şi pe~), sens neidentificat(?)

N

nagară (pl. *nagarale*), instrument muzical (de percuţie)
nazir (~ de Brăilă), comandant de cetate, de raia
năzui, a merge, a se îndrepta către, a ajunge
negural, în umbră, rău văzut
neguţi, a se tocmi
nepriiaten, duşman

O

oardă, populaţie nomadă (tătarii)
obă, cort tătăresc (era purtat în car)
obârşi, a termina
oblici, a afla
oboroc (pl. *oboroace*), vas mare, baniţă
ocolisi, din context: a se ruga de...
olac (pl. *olace*), curier, ştafetă (călare)
olat (~ de Silistra), ţinut, regiune
omăt, zăpadă
ort (~ pe casă), un sfert dintr-un leu vechi
ortac (oştile risipite la *ortace*), lagăr militar
orumbet, din text: neam tătărăsc
osmanolu, din text: neam tătărăsc

P

panţîr, soldat de cavalerie, în zale
patrida, patrie
părcan, întăritură din nuiele şi scînduri
pîne (pl. *pînile*), grîu
plian, pradă de război
poamă (~ de vie), strugure
poclon (banii *pocloanelor*), dar obişnuit, oferit superiorilor (domnului, boierilor, sultanului etc.)
poghiaz, jaf făcut de o ceată de militari năvălitori
pomană, renume, amintire
ponoslui, a vorbi de rău, a defăima
pont (pl. *ponturi*), în text: propunere, articol de lege
pozvolenie, permisiune, voie liberă
pravilă, lege (bătînd la *pravilă* prea bine)
prăvăli (anul ce *s-a prăvălit*), a se scurge, a trece
prepodobna (~ Paraschiva), preamărita, preasfînta
purcede, a pleca
pustii (~ pămîntul), a părăsi temporar
puşcă (pl. *pusci*, *puşce*), tun
putere (în *puterea*), sub protecţia cuiva
puţ, groapă pentru provizie

R

raia, cetate sub supravegherea militară şi administrativă a Porţii
răchep-caimacam, loctiitorul sultanului
răspundenţie, corespondenţă (de scrisori)
răsură, impozit suplimentar din care se plăteau lefurile slujbaşilor curţii
reciposplolita, nobilimea polonă
rîmnic, baltă de peşte
rocoşi, a se răscula
rohmistru, căpitan de cavalerie
rufet (pl. *rufeturi*), breaslă, corporaţie mică de meseriaşi

S, Ş

sacaluşe, tun mic folosit la ceremonii
salahor, funcţionar inferior la Poartă, slujbaş al domnului, avea rol în alai (la români)
salcol-agasi, comandantul aripei stîngi a unei armate (la Pseudo-Amiras, sursă unică)
sarascherlîc, demnitatea de serascher
săfer, luna octombrie (16 octombrie—13 noiembrie) în cronologia otomană şi tătară
săgetat, ochire cu arcul şi săgeata (ceremonie)
săhăidac, săgeată folosită de tătarii din Bugiac şi Crimeia; tolbă pentru săgeţi, purtătorul ei sau fabricantul săgeţilor
sâneţ, puşcă cu cremene
sărdărie, în palatul domnesc, locul de muncă al serdarului
serdengheşti (*sărdengheşti*), corp de voluntari turci, din cei mai viteji
schemni-agasi, demnitar turc însărcinat cu instalarea domnilor români în tron
scoate (se ~ cu oştile), a ieşi cu oştile
scula, a progresa în avere
scumpătate, zgîrcenie, avariţie
seimen (pl. *săimeni*), regimente alese de ieniceri (la turci); corp de infanterişti, angajaţi dintre străini (la români)
semn (să crezi *sămnului* nostru împărătesc), sens nedefinit
serascher (*sarascher*), şeful suprem al armatei otomane
siclet, frică, nelinişte mare

silihtar (*săliteriu*), demnitar turc pe lîngă sultan sau vizir
silişte (pl. *sălişţile*), locul unde este — sau a fost — aşezat un sat
sinior (~ Sava), domn, nobil
slim, adunare obştească (la tătari), dezbatere
sminti, a zăpăci inamicul (în luptă)
a smomi, a amăgi
soltan, şeful sfatului (la turci şi tătari)
soţie, tovarăş
spahiu, soldat călare, cavalerist
sparge (~ vestea), a risipi
spătar, rang boieresc: şeful armatei
sprijeni, în text: a se păzi, a se feri
stiag (pl. *stiaguri*), unitate mică militară
stolnic, rang boieresc: se ocupa cu bucatele domnului (uneori servea chiar la masă)
sulf, înţelegere definitivă (termen juridic)
sulgerie, demnitatea sulgerului: *sulgerul* îngrijea de hrana curţii, a armatei, a oaspeţilor
supăr, supărare, necaz
suret, copie de pe un act
şaaban, luna aprilie (11 aprilie—9 mai) în cronologie otomană şi tătară
şanţ, tranşee
şliav (pe ~ tătarilor), pe urma
şlic, căciulă de blană de sobol, purtată de domn (sau marii boieri)
şved, *şvăzăsc*, suedez

T

tablă (în *tabla* divanului), registru pentru copierea actelor oficiale
tabulhana (pl. *talbulhanale*), muzică militară
tahrigi, funcţionar care cerceta graniţele, grănicer (la tătari)
tefterdar (~ mare), ministru de finanţe (la turci)
temesuc, îndatorire legală (confirmată prin act scris)
terziman, interpret la curtea otomană
tină, noroi
tîmpinat, în text: a pedepsi, a lovi
tocmală, condiţie
tuiu, steag făcut din 2—3 cozi lungi
ţigănărit, bir care se plătea de cei care aveau robi ţigani

U

ughi, monedă de aur
urdie, tabără militară (la turci şi tătari)
uşurul (să dea ~ pămîntului), dijmă pentru recoltă, plătită Moldovei de tătari

V

val (piele de *val*), sens nedefinit
văcărit, dare ce trebuiau să plătească cei care aveau vite cornute
vălet, în anul
vătah (~ de aprozi), şeful unei unităţi
vechil (pl. *vichilii*), locţiitor de..., îngrijitor
volnic, liber
volnicit (mai *volniciţi*), mai liberi, mai în stare să facă ceva
vornic, boier de rang, se ocupa cu treburile justiţiei

Z

zahire, provizii (pregătite, de obicei, pentru întreţinerea oştilor turceşti şi tătăreşti)
zăbovi (*zăbăvindu-se* cu naiuri), a se distra
zăfchiu (pl. *zăfchiuri*), banchet, petrecere
zlotaş, cel care strîngea dările
zorba (pl. *zorbale*), răscoală

I N D I C E*

A

B

* Indicii pe lîngă cifra paginii arată rîndurile. Cînd un nume este citat în pagină de trei sau mai multe ori nu s-au mai specificat rîndurile.

S-au indexat numai numele din textul cronicii.

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

CUPRINSUL

Redactor: NEONILA PEATNIŢCHI
Tehnoredactor: SILVIA ROTARU

Bun de tipar 31.10.1975. Tiraj 1 060. Hîrtie scris I A tratată cu 83% grad alb, format 16/70×100 de 49 g/m². Coli de tipar 10,75.
C.Z. pentru biblioteci mari 9(498.3),,1661:1729''(0031)
C.Z. pentru biblioteci mici 9(498.3),,16:17''

I. P. INFORMAŢIA
Str. Brezoianu nr. 23—25,
Bucureşti

Lei 17,50